

اللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى الْاَئِمَّةِ الْاَجَلِ وَالْاَبَدِ
عِدَّةِ ثَمَرَانِ خِدَايِ رَاسِتْ كِه مَارَادِرِن زَمَانَه پَرَا زَهَادَتْ
و شَوَاغِلِ بَدْوِنِ بِيْجُونِ عَجَالَه نَافَعَه فَوَائِدِ هَمِيَّتِه مُنَوَّقِ كِرْدَانِيْدِيْهِ السَّامِيَه

تاریخ اولیاء

باب آیتامای غنیة فی سلالہ سید الموعوف

از تصانیف :

احقر عباد الله الغفار ابوالاسفار

علی محمد البلخلی صاحب السیاح والنزاه

ناشر

نورانی کتب خانہ قصه خوانی بازار پشاور
پشاور

**Collection of Prof. Muhammad Iqbal Mujaddidi
Preserved in Punjab University Library.**

پروفیسر محمد اقبال مجددی کا مجموعہ
پنجاب یونیورسٹی لائبریری میں محفوظ شدہ

حقوق طبع از طرف ۲۸۶ مؤلف محفوظ است

الا ان اولياء الله لا خوف عليهم ولا هم يحزنون ط
حمد و ثنا مران خدای راست که ما را درین زمانه پیر از حوادث و شواغل بتدوین
همچون عجالت نافع و فوائد بهیة موفق گردانیده و هی المسماة به

ناصح اولیاء

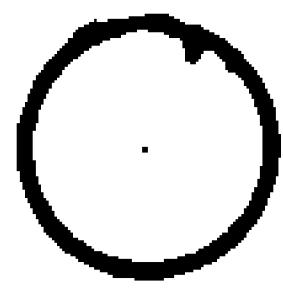
المعروف

بالحامان غیبی فی سلاسل سیفیه

۱۴۰۳ هجری قمری — مطابق — ۱۳۶۲ هجری شمسی

* ان تصانینف *

محقق عبد الله الغفار أبو الاسفار علی محمد بن البنا صاحب حاله لد
الحی الخی الله ونوریا

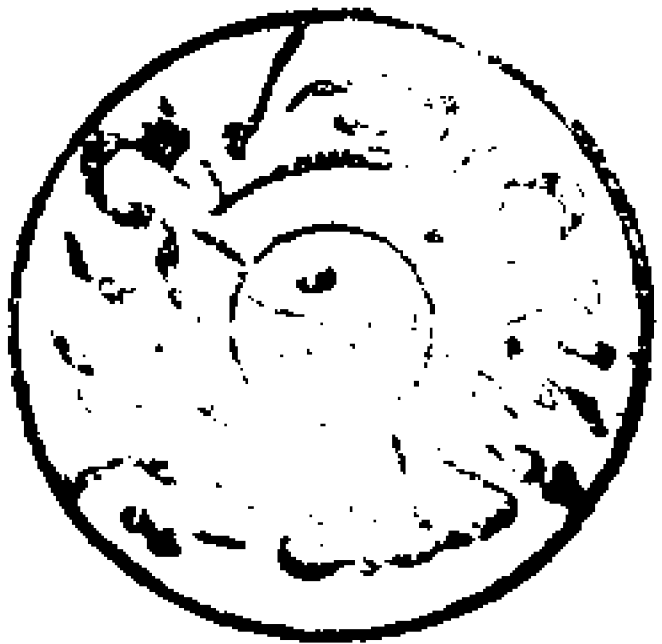

39147

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله الذي جذب قلوب العارفين إلى جنابه وأحرق صدور
العاشقين باستماع كتابه وعجزت أراء العقول عن أدراك كنه ذاته
وتحيرت أفهام الفحول في معرفة صفاته وخلق نوع الإنسان وأودع
فيه جميع ما في مكنوناته وشرفه وكرمه على سائر العالمين بخلافته و
رفع درجاته الخاوج القربى أقصى غاياته والصلاة والسلام على
الأكملان على أشرف مخلوقاته وعلى آله وأصحابه الذين كانوا
أئمة الحق وولاة وعلماؤا ليا لله الذين تمسكوا بسيرة في جميع حالاته -
أما بعد پس میگویند زره نابکار بنده گنهگار اضعف عباد الله الفقار ابو الاسفار
علی محمد البخی صلی الله علیه و نور باله ابن عجمه ایست نافع مشتمل بر سوانح و تراجم
مشایخ سلاسل اربعه که از زمانه بهترین عالم تا ایندم مسلمات حضرات طرق را
حاویست و در زمانه پرازد حوادث هجرت توأم با کثرت امراض و شواغل نشئت
افکار و مشاغیل بنهایت عبارات ساذجه فارسیه تحریر نموده شد و بعده مسماة
گردید تباریخ اولیا معروف بالهامات غیبیه فی سلاسل سیفیه که در یک مقدمه و
سی و چهار فصل و یک غایمه بالحق ضمیمه با ختام رسید از کرم و اهدب الوجود و مفیض
النخیر و الجود رجاء مندیم که به درگاه اقدسش مقبول نموده ببرکات این اماجد خطایای

این ذلیل علیل را محو یازدوازده فوائد عوائدش هر خواننده و شنونده را در طریق
این اکابر و اصل نماید و از قائل و ناقل و سامع و جامع تمنای آن دارم آنچه را که لازم انسان
از زلل و نسیان باشد بکرم احسان مندی خود صادر بدل انگشت نمائی تصحیح آن
فرمائید -

و ان تجدد عیبا فسد الخسلا
جل من لا عیب فیه و علا

فان البخلی انسان و لازمه

ان یکون له النسیان والزلا

و بالله التوفیق و بیده ازمة التحقیق و ما علینا الا الاحالة

والتصدیق اما مقدمة مشتمل فوائد ذیل است :

فائده اول

شمه از سیره حضرت سید البشر المبعوث الی الاسود والاحمر
سیدنا و سیدنا محمد رسول الله صلواة الله و سلامه علیه و علی
اهل بیتهم و جمیع اصحابه و احبابه و اعوانه اجمعین ط

ولادت مبارک ایشان دوازدهم ربیع الاول شب دوشنبه بقولی روز
آن پنجشنبه و پنج روز بعد از عام فیل در مکه معظمه زادها الله ثراها بوقوع پیوسته
پدرش عبد الله بروایت اصح قبل از میلاد با سعادت آنحضرت صلی الله علیه و سلم و نفا

ع در عمده المقامات صلا روز دوشنبه مذکور است در مولد ابن حجر که مسماة
بنمة البکرمی علی العالم فی مولد سید ولد آدم است در عنایت شب دوشنبه مذکور
است در بعضی کتاب مطلق دوازدهم ربیع الاول آورده ۱۲ من

..... یافته مادرش آمنہ بنت وہب در شش سالگی آن حضرت
صلی اللہ علیہ وسلم رحلت نموده و در سن دوازده سالگی با عمش ابی طالب طرف تمام
رفتند و در سن بیست و پنج سالگی نیز بہ تجارت طرف تمام رفتند کہ مال حضرت خدیجہ
رضی اللہ عنہا را تجارت میکردند و بعد ازین سفر حضرت خدیجہ رضی اللہ عنہا نکاح
گرفتند چون عسر مبارک پچہل سالگی رسید روز دوشنبہ ہفدہم رمضان المبارک وقت
چاشت در غار حراء واقع در نواحی مکتہ معظمہ حضرت جبریل پنج آیتہ اول سورہ اقرآن
بر و فرود آورد و بدعوت خلق اللہ مبعوث شدند کہ سال دعوت بطور خفیہ
دوام داشت در سال چہارم آشکارا شد در سال پنجم بعضی مسلمانان از کثرت ایذاء
کفار قریش بدستور آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم جان حبشہ جت نمودند در سال ہفتم
تمام قریش با ہم معاہدہ نمودند کہ بانبی ہاشم منا کحتہ معاہدہ نکنند در سال دہم
قضیہ معراج رخ داد و در سال سیزدہم ہفتاد و سنہ از اہل مدینہ کہ در ان ایام

عائہ المؤمنین خدیجہ بنت خویلد بن اسد القشیرہ کہ در اول زوجہ ابی ہالہ بن زرارہ بود بعد
از ان عتیق بن عائد بنکاح گرفتہ بود و بعد از ان بنکاح آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم
در آمد کہ در آن وقت چندی زیادہ چہل سال عمر داشت و آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم
بیست و پنج سال عمر داشت قبل از ان ازدواج نکرده بودند و الی وفات آن نیز دیگر
از دواج نکرده قبل از ان احدی ایمان نیاورده بود و اولاد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم
غیر از حضرت ابراہیم دیگر تمام آن از حضرت خدیجہ بود بالآخرہ چندی قبل از ہجرت
بعمر شصت و پنج سالگی وفات نموده - در حجون واقع نواحی مکتہ دفن شدند -

نیرب نداشت باسلام منتشر شدند و محمد بن سال هجرت مدینه منوره واقع شد و مدده ساد و مدینه منوره
بقیة العمر سپری نمودند در سال اول هجرت بعد از تأسیس مسجد قبا و عمارت مسجد مدینه
منوره و استحکام عقد مواخات میان مهاجرین و انصار بموجب فرموده پروردگار
آماده کارزار علیه کفار شدند و بتاریخ دوم ماه صفر که یازده ماه از هجرت گذشته بود بغزو
ابو ابانصت تن از اصحاب کرام در طلب کفار فریشت برآمدند و بی وقوع قتال واپس
بمدینه منوره مراجعت فرمودند و هم درین سال سریه حمزه بن عبدالمطلب عبیده بن الحارث
بن عبدالمطلب در طلب ابیرآمده بود و اسلام عیسی بن سلام و سلمان فارسی نیز درین سال

نیرب نام قبل از اسلام مدینه منوره میباشد و در شرح نام آن طایفه و طبیعت و جزآن است در
قرآن حکایت است از اسم قبل از اسلام آن چنانچه در بخاری شریف ۲۵۲ باب فضل المدینه حاشیه ۱
مذکور است و کذا در حاشیه مشکوٰۃ ص ۲۳۹ و جلالین ص ۲۵۲ حاشیه ۱ تحت آیه یا اهل ینب نیرب لا مقام لکم
ملاحظه شود حضرت شیخ عبدالحق محدث دهلوی در شرح سفر سعادت ص ۴۲ چنین آورده نیرب نام مدینه است در
جاهلیت و در شرح نام دی طایفه و جز آنست و هنی کرد از تسمیه او به نیرب امام مالک گفت رحمة الله
علیه هر که مدینه را نیرب بخواند تعزیرش باید کرد و او باید داد که بتلانی آن ده بار بگوید طایه و وجه نخی آنست
که نیرب مشتق از نیرب است بجز یک معنی هلاک یا نام کافری است که دی را بنام دی میخواند این کلام در
کتاب حزب القلوب لی دیار المحبوب در احوال مدینه مطهره نوشته شده است تفصیل مذکور است ۱۲ من شرح
سفر سعادت -

ع ۲ ابوانام موضعیت که از مدینه منوره سه روزه را دور واقع است ۴
ع ۳ ابوعمارہ حمزه بن عبدالمطلب عم و برادر رضاعی آنحضرت صلی الله علیه و سلم میباشد که هر دو از ثوبیه کنیزک
ابی لبب شیر خورده بودند بعضی حضرت حمزه را چهار سال بزرگتر از آنحضرت صلی الله علیه و سلم گفته اند و
بعضی فوسال ابن عبد البر این قول را رد میکنند از جهت اینکه ضعیف آنحضرت صلی الله علیه و سلم بوده و
یحتمل که در دو زمانه ازان کنیزک شیر خورده باشند شهادت آن از دست و حتی بن حرب میباشد
که در آن دم باسلام مشرف نشده بود - ۱۲ من

ع ۴ عیسی بن سلام ارمی مکنی بابی یوسف که از احفاد یوسف علیه السلام میباشد صحابی جلیل القدر بود در
هجرت در مدینه منوره فوت نمود و ترجمه حضرت سلمان فارسی و وسط کتاب خواهد آمد - ۱۲ من

بود و حضرت فاطمہ الزہراؑ دیگر نبات طیبات و حضرت عائشہؓ و سوده رضی اللہ عنہا
 باعیال ابوبکر صدیق از مکتبہ مدینہ منورہ آمدند قبل از ہجرت نماز فرض دو رکعت بود
 و بعد از یک ماہ از ہجرت در حضر چارگانہ فرض شد و سنت بعد از آن مشروع شد۔ در سنہ
 دوم از ہجرت باز ہمراہ دو صد نفر در ماہ ربیع الاول بغزوۃ ابواب آمدند و در جمادی الاولیٰ
 بغزوہ حشرہ کہ نام موضعیت در آن شدند و در دو غزوہ بدون قتال واپس مراجعت
 فرمودند و ہمدین سال در غزوہ بدر اولیٰ با ہفتاد تن از مہاجرین بہ طلب کتبہ بن جابر کہ بر
 مواشی مدینہ منورہ غارت زدہ بودند آمدند و اورا نیافت واپس مراجعت فرمودند و در ماہ ربیع
 یا صفر ہمین سال حضرت فاطمہ الزہرا رضی اللہ عنہا را با حضرت علی از دواج نمودند کہ عمر
 ایشان در آن وقت شانزدہ و بیست و پنج سال بود و تحویل قبلہ از طرف بیت المقدس
 بجانب کعبہ تیردین سال بود و بعد از شعبان آیتہ فرضیت صوم نازل شد صدقہ فطر و خور
 یافت نماز عید در مصلای مدینہ منورہ ادا نمودند و ہفدہم این رمضان غزوہ بدر کبریٰ واقع
 شد۔ و سبب نگون ساری کفر و باعث عزت و ترقی اسلام گردید قتل ابی جہل و قتل

۱۔ حضرت فاطمہ الکبریٰ نیز گویند بنت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم از خدیجہ الکبریٰ میباشند زوجہ حضرت علی و مادر
 حسنین بود۔ شش ماہ بعد از آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و بقولی ماہ بعد بعر بیت و ہشت سالگی
 وفات نمودند۔ ۱۲۔ منہ

۲۔ عائشہ بنت صدیق اکبر زوجہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم کہ یکتن از امہات المؤمنین میباشند کہ ۲۲۱۰
 و صد و حدیث از وی روایت نموده اند وفات آن در ۵۷ و بقولی ۵۸ شب تہہ ہفدہم رمضان
 بودہ کہ بخارہ ویرا حضرت ابی ہریرہ خواندہ بود۔ ۱۲۔ منہ

۳۔ سوده بنت زمعہ کہ یکتن از امہات المؤمنین میباشند در شوال ۵۴ در مدینہ منورہ

فوت نمودند۔ ۱۲۔ منہ

۴۔ در عبارت لف و نشر مرتب است ۱۲۔ منہ

دیگر رؤسا و قریب دین غزوہ بود آمد کہ ہفتاد تن قریش کشتہ ہفتاد تن انہا سیر شدہ از مسلمانان ہفتا انصار پنج مہاجر بدرجہ رفیع شہادت رسیدند و ذوالفقار را از غنائم این عزوہ بود و عزوہ بنی سلیم بنی قینقاع نیز درین سال بود و کذا نماز عید صبحی ادا نمودند و دو کجش بدست مبارک خود قربانی کردند در سنہ سوم ہجرت عزوہ سوبق و عزوہ نجد و سریتہ زید بن عارث و سریتہ محمد بن مسلمہ نزدیک ام کلثوم با حضرت عثمان و نکاح آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم با حفصہ بنت حضرت عمر رضی اللہ عنہ و ولادت امام حسن اتفاق افتاد و در شوال این سال عزوہ احد بوقوع آمد و رآن دندان مبارک و شفعہ تریف مجروح شد و حضرت حمزہ با ہفتاد صحابی دیگر از مہاجر و انصار بشرف شہادت مشرف شدند۔ در سنہ چہارم از ہجرت سریتہ بئر معونہ بود کہ ہفتاد جوان از انصار کہ ایشان بنام قراد یاد میشوند شہید شدند و آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم تا چہل صبح در قنوت فجر قائلین قراءہ اعی بدینمودند و سریتہ رجیع کہ نام

ع ذوالفقار بفتح فار و بکسر آن غلط میباشد۔ ۱۲ منہ۔ ع زید بن عارث کہ زید بن الحارثہ نیز گویند صحابی حبیل القدر است۔ در عزوہ مودہ امیر الجیش بود بمرنجاہ پنج سالگی در جہادی الاولی سشنہ ہجرت شہید شد ۱۲ منہ ع محمد بن مسلمہ انصاری حارثی کہ غیر از تبوک تمام مشاہد را حاضر بود و از فضلاء صحابہ شمرده میشود بدست حضرت مصعب بن عمیر در مدینہ منورہ اسلام آورد ۱۲ منہ ع۔ ام المؤمنین حضرت حفصہ بنت حضرت عمر بن الخطاب کہ شفقت حدیث از وی روایت شدہ وفات آن در ۱۲ منہ ہجری بمصر شفقت سالگی میباشد ۱۲ منہ ع۔ کینتہ ایشان ابو محمد ولادت بقول اصح نصف رمضان سنہ مرثیات آن میردہ حدیث میباشد ۱۲ منہ ع۔ فضیہ بمر معونہ آنست کہ رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم ہفتاد تن را از صحابہ کہ ایشان را قراد میگفتند بربہ فرستادہ بود و وحی از سلیم کہ ایشان را عل و ذکوان گویند نزد چاہی کہ او را بمر معونہ گفتندی معترض حال ایشان گشتند گفتند ما را با شما کاری نیست و ما بر شما نیامدہ ایم بکاریکہ پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم فرمودہ و بجاییکہ فرستادہ است میرویم و اداجای شما میگذریم، کافران گفتہ ایشان با و نہایت شدند و ایشان را بکشتند پس پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم محزون شد و متاثر گشت و از بسیار از کشتہ شدن ایشان یافت کہ ہرگز نیافتہ بود و تا یکماہ در نماز صبح دعا بقبر و ہلاک عل و ذکوان کرد و قنوتی کہ در نماز صبح خواند این بود و گفتہ آمد کہ ابتدای قنوت وقوع این قضیہ بود و پیش ازین قنوت نبود۔ ۱۲ منہ۔ شرح سفر سعادت۔

موضعیت نیز درین سال بود در ربیع الاول غزوه بنی النضیر بود که قبیلہ از یہود است
در غزہ ذی قعدہ غزوه بدر صغری وقوع یافت آیتہ تحریم خمر نازل شد و ہمدین سال
زینب بنت خزیمہ ام المؤمنین وفا طرقت بنت اسد مادر حضرت علیؑ وفات
یافتند۔ در سال پنجم از ہجرت در ماہ غزوه ذات الرقاع بود و صلوٰۃ خوف مشروع شد۔ در
ربیع الاول غزوه دومتہ الجندل بود کہ نام جالیسنت در شعبان غزوه ربیع بود کہ نام
اکبیت و آنرا غزوه بنی مصطلق نیز گویند جویریتہ بنت الحارث از اسارای ابن
غزوه است کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم دیر عتاق نموده نزدیک فرمودند نزول آیتہ
تیمم نیز درین سال بود و در ذی قعدہ این سال غزوه خندق بود کہ او را احزاب نیز
گویند درین غزوه آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ذوالفقار را بر حضرت علیؑ داد و عمرو بن
عبدود کہ پہلوان نہایت غیور جانب مقابل بود از دست حضرت علیؑ کشتہ شد و نیز
درین سال مشروعیت صلوٰۃ خسوف فرضیت صحیح نزول یافت۔ در سنہ ششم از ہجرت
غزوه بنی الحیان در ربیع الاول این سال و غزوه غابہ و غزوه حدیبیہ و صلوٰۃ استسقاء
و نزدیک آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم حضرت جویریتہ بنت الحارث را و قضیہ انکس
نزول آیات اصحات برائت در شان حضرت صدیقہ و اتخاذ خاتم و بعثت رسل
مملوک آفاق و ہدایای مقوقس ملک اسکندریہ ماریہ قبطیتہ را و حمار یعفور و بغلہ دل
نام و کسوف آفتاب مشروعیت صلوٰۃ کسوف بوقوع پیوست۔ در سال ہفتم ہجرت
فتح خیبر نصیب مسلمانان شد و درین غزوه پانزہ نفر از مسلمانان بشرف شہاد رسیدند و

ع۔ جویریتہ بنت الحارث یکی از امہات المؤمنین کہ در اول برہ نام داشت بنی علیہ السلام
جویریتہ نام نہاد وفات آن در ربیع الاول ۶۵۰ ہجری بعمر شصت پنج سالگی میباشد ابن عباس
و ابن عمر جابر از وی روایت دارند و نکاح آن در سال ششم از ہجرت میباشد۔ ۱۲ منہ

نود و نُه کس از یہود مقتول شدند و حضرت صفیہ بنت حی از اہبات المؤمنین
 ----- ۴ از سلالتہ ہارون علیہ السلام بود بخد مت آنحضرت
 صلی اللہ علیہ وسلم رسید و بعد از عتاق او را تزویج نمودند و قضیہ مسموم کردن یہود نیز در
 طعام آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و طلوع آفتاب بعد از غروب نہی اکل حمار اہلی و ہر ذی
 ناب از سباع و بیع مقام قبل القسمہ و طی حواری قبل از استبراء دران جہاد صورت
 گرفت و کذا تحریم نکاح متعہ و قضیہ لیلۃ التعریس و فوت نماز صبح و قضاء آن باذان
 اقامت جماعت عمرہ قضا درین سال واقع شد و نیز درین سال آنحضرت صلی اللہ علیہ
 وسلم میمونتہ بنت الحارث را تزویج نمودند و در سال ہشتم از ہجرت در ذی الحجۃ این
 سال از ماریہ قبطیہ پسر آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ابوہم تولد شد و پیغمبر خدا بشر آن غلامی
 بخشید و کذا درین سال بر مسجد نبوی منبر ساختہ شد و سر یہ موتہ نیز درین سال بود
 کہ زید بن الحارث و جعفر طیار و عبید اللہ بن راحہ یکی بعد از دیگری بیرق جہاد را برداشتہ

ع ۱ صفیہ بنت حی بضم حاء مہملہ و فتح یاء مشدہ از اہبات المؤمنین میباشد کہ حضرت انس
 و ابن عمر از وی روایت دارند و فات آن شہ ہجری مدفن در بقیع میباشد - ۱۲ - منہ
 ع ۲ میمونتہ بنت الحارث البہالیۃ العامریہ کہ در اول نام آن برہ بود - بعد از ان آنحضرت صلی اللہ
 علیہ وسلم میمونتہ نام نہاد جماعت کثیر از وی روایت دارند - از ان جملہ است عبداللہ بن عباس ۱۲ منہ
 ع ۳ موتہ بضم اول کو صغیرت در ملک شام ۱۲ منہ -
 ع ۴ جعفر طیار برادر بزرگ حضرت علی و از قدام مسلمین میباشد کہ اشبہ الناس بخلق و خلق نبی علیہ السلام
 بود روزی نبی علیہ السلام فرمود اشبہت خلقی و خلقی از لذت این خطاب و حد در آمد و بین یدکی
 النبی صلی اللہ علیہ وسلم رقص نمود - علامتہ جلال الدین سیوطی در الحادی للفتاویٰ ابن حجر در فتویٰ ہدیشہ
 این وجہ و رقص را سند صوفیہ صافیہ گرفتہ اند - ۱۲ منہ
 ع ۵ عبداللہ بن راحہ انصاری خنجرچی میباشد کہ در جنگ موتہ بکشت امیر حبیش
 فرستادہ شدہ بود و برج شہادت رسید - ۱۲ منہ

بدرجه شہادت رسیدند بالاخره را خالدين وليد گرفت و فتح بردست او نصيب مسلمانان
 گرديد و بعد از اين واقع حضرت جعفر طقب بطيار و ذوالجناحين شد و حضرت خالد لقب سيف
 يافت كه هر دو لقب طرف آنحضرت صلى الله عليه وسلم گذاشته و همدرين سال سرية خط بود
 كه غزوه سيف البحر نيز خوانند. درين سرية ماهي عنبر نام از دريای بركند كه كاسه چشم آن سينده
 نفر را گنجاش داشت تمام عساکر از گوشت آن تناول فرمودند و از بقيه اش آنحضرت
 صلى الله عليه وسلم نيز خورده بود و فتح مكته معظمه نيز درين سال بود و اسلام ابوسفیان و
 معاوية و هند و عكرمة بن ابی جهل و ابی قحافة و الله حضرت صديق اكبر نيز درين سال بعد از
 فتح مكته بود و غزوه حنين نيز درين سال واقع شد و غنائم بسيار بدست مسلمانان آمد كه
 ميان مؤلفه القلوب و ديگر مسلمانان تقسيم شد و بعد غزوه طائف عمره جبرانه واقع شد و
 كعب بن زهير كه قصيده بابت سعاد انشاء نموده بود بحضور آنحضرت صلى الله عليه وسلم آورده بود
 من بعد آن قصيده الی یومنا معروف و مشهور شده. در سال نهم از هجرت غزوه تبوك سرية
 خالد و بناء مسجد ضرار از طرف منافقين جهت تقليل جماعت مسجد نباء و فرستادن حضرت
 صديق اكبر طرف حج بيت الله و فوت نجاشي در حث جنازه غائبانه آنحضرت صلى الله عليه وسلم

ع. خالدين وليد القرشي المخزومي كه در زمان جاهليت از اشرف قریش بود و غيرت و شجاعت وی بعد از
 اسلام نيز شهرت دارد كه پيغمبر خدا او را سيف الانام نهاده بود و وفات آن در سال هجری ميباشد.

حضرت عبداللہ بن عباس ابن خالنه وليست دهم از وی روايت دارد - ۱۲ من

۱ ابوسفیان پدر حضرت معاوية ميباشد و از مؤلفه القلوب بود. در روز فتح مكته ايمان آورده بود ۱۲ من -

۳ معاوية بن ابی سفیان مادرش هند بنت عتبہ یکی از كاتبان آنحضرت صلى الله عليه وسلم بود و در آخر عمر مرض
 لقوه برایش عارض شد و در حجب سال هجری در مشق شام بمرجهل هشت سالگی وفات نمود ۱۲ من -

ع. هند بنت عتبہ مادر حضرت معاوية ميباشد صاحب عقل و فصاحت بلندی بود و در زمان خلافت حضرت عمر
 يوم فوت ابی قحافة رحلت نمود ۱۲ من (۵) عكرمة بن ابی جهل كه بعد از فتح اسلام آورده بود در واقع يرموك

سال هجری از جهان درگذشت ۱۲ من (۶) ابو قحافة تميمي عثمان ميباشد پدر حضرت صديق اكبر است ۱۲ من

ع. ۷ دثا فعیه را اينجا دليل است بر جنازه غائبانه حنيفه گویند كه آن مخصوص است بر پيغمبر خدا و بر آن جنازه نجاشي
 را بر وی كشف نموده شد و در حقيقت نماز بر حاضر گذارده بود ۱۲ من

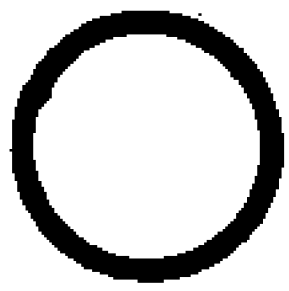
در مدینه منوره بر بنجاشی وفات ام کلثوم زوجہ حضرت عثمان رضی اللہ عنہ بوقوع انجامید۔ در سال
دہم از ہجرت و فتنہ حنیفہ قدم آوردند کہ در میان ایشان مسلمانہ کذاب بود کہ مرتد شدہ دعوی
نبوت کردہ بود و گفت کہ آنحضرت مرا شریک خود ساختہ و ہمہ دین سال قضیہ مباحلہ بانصار
نجران کہ نام یکی از مواضع یمن است واقع شد آیہ ابنائنا و ابنائکم الی آخرہ نازل و
درین سال قدم و فتنہ بکلیہ بود کہ در آن خبریر بن عبد اللہ بجلی بود کہ طول بند او شش گز و شری
درازی نعلش یک گز بود و عمر رضی اللہ عنہ او را از کمال حسن و جمال یوسف این است مینماید
جریر با صد و پنجاہ کس از قوم خود اسلام آورد پس را بجہت خدمت صتم ذوالخاصہ کہ آنرا کعبہ
ثانیہ میگفتند بہ یمن فرستادند۔ ابراہیم ابن رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وفات یافت و در بقیع
مدفون گشت همان روز کسوف واقع شد و ہمہ دین سال حجتہ الوداع است و آیہ الیوم
اکملت لکم دینکم نازل یافت حضرت صدیق معنی این سر معلوم نمودہ محزون گشت حضرت
امیر آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم درین سال فرمود من کنت مولاه فعلی مولاه۔ در سنہ
یازدہم از ہجرت جناب اطہرین سال اصل بقیع را با مراد استغفار نمود و در صفر روز شنبہ
سریہ اسامہ بن زید بود و حبش عظیم را با وی بعث فرمود روز چہار شنبہ در وجودش نفش
تب و درد معارض شد و روز پنج شنبہ بدست خود لوای مبارک عقد کردہ باودا دو
کبار محاسب انصار را مثل ابی بکر و عمر و عثمان و سعد بن ابی وقاص

ع جریہ بن عبد مکنی بابی عمرو در سنہ ہجری در قرسیار حلت نمودہ بود۔ ۱۲ منہ
ع اسامہ بن زید مولای آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم است وفات آن در وادی القری میباشد در
سنہ ہجری۔ ۱۲ منہ

ع سعد بن ابی وقاص یکی از عشرہ مبشر بالجنۃ میباشد۔ کنیت آن ابواسحاق است اسم ابی وقاص
مالک بن وہیب الزہری القرشی میباشد۔ وفات آن در سنہ ہجری مدفن بقیع مدینہ
منورہ میباشد و آنچہ مردم در تواریخ عنمان شہرت میدہند اصلی ندارد۔ ۱۲ منہ

والی عبیدہ رضی اللہ عنہم مثال ایشان را با سامہ همراه کرد و چون ذات شریف او
 مرخص بود حبیش در منزل اول معطل ماند بعد از حال مبارکش حبیش او روانہ شد بہرکت
 آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فتح کلی یافت روز شنبہ دہم ربیع الاول بخانہ مبارک آمد
 و روز یکشنبہ مرض اشتداد و روز دوشنبہ بمسجد آمد و اصحاب باہر خود باقتدار ابی بکر در نماز
 دید و خوش شد۔ در نصف روز بوقت چاشت دوازدهم ماہ ربیع الاول بقول اصح
 وصال حضرت ایزد متعال اختیار فرمود و اہل بیت او ویرا غسل دادند و جماعت
 مسلمانان بروی نماز جنازہ گذاردند و امام ہیچکس نشد اولاً نماز جنازہ آنحضرت صلی اللہ علیہ
 وآلہ وسلم صحابہ خواندند۔ بعد ملائکہ جماعہ میخواندند و بعدہ جماعہ مسلمانان و در شب سحر چار شنبہ
 دفن نمودند سنین عمر مبارکش بقول اصح شصت و سی سال است۔

کذا فی عمدۃ المقامات و بعضی شصت و پنج سال وعدہ شصت سال
 نیز گفته :۔ وقایل شصت و پنج سنہ میلاد و وفات را نیز جمع نموده
 وقایل شصت بتوک کسور حساب نموده کما فی الاتحافات الربانیۃ
 شرح شمائل الترمذی لاحمد عبد الجواد الدومنی^{۲۹} وقد استراح القلم
 هنا عن تسطیر هذه الفائدة ثم نلحق بذیلہ بعض النعوت
 الّتی انشاها الراقم صلح اللہ حالہ و نوربالہ۔

ع ابوعبیدہ بن الجراح یکی از عشرہ مبشر بالجنۃ و امین هذه الامۃ کہ باعثمان بن مظعون یکجا اسلام
 آورده حضرت عشر وقت فوتش میگفت اگر ابوعبیدہ زندہ میبود خلافت را برایش می
 سپاریدم در طاعون عمو اس فوت نمود در ۱۸ ہجری و معاذ بن جبل بروی جنازہ خواند
 مرقد آن در بیسان از لواحق اردن میباشد۔ ۱۲ منہ

نعت شریف

بِحُضُورِ مُحَمَّدٍ مُصْطَفَى سَيِّدِ الْمُجْتَبَى صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

ای منور از وجود شمع خورشید سما از نور روشن شد بعالم سکه دین هدی
ای خوشا بختی که دارم در گروه انبیاء اولیا و اصفیا گویند هم وصف شما

شاهت خلق عظیم انا فتخایت لوا

بلخیم غم سرق گناهم مینوسم نعت او تا بخواند عاشقان این یادگار ما انکو
شرسارم یا الهی دارم این آرزو کن مشرف روضه رضوان آن خلق نکو

تا رسم در مرقدش گویم نیت و مرحبا

منکه هستم بس علیل و ناتوان و پشیم عرض حال خود کنم با حضرت خیر البشر
همچو جامی آرزو دارم بهر شام و سحر کی رسم خاک مدینه باد و چشم اتک تر

آرزو کا دل برارم از ره صدق و صفا

وز نهیب همتش اعدا دین شد از گون تخت ابلیس رفت اندر قعر دریا سرگون
جہل و ظلمت رفت از ملک عرب و زبون آتش فارس بعالم شعله میزد از فردن

جمله در باد فنا شد از وجودت ای شہا

فتح و نصرت شد نصیب فاتحانت ای عزیز
 لالت مغزی شد بر پیشست زنگون و خاکریز
 حمد اصحاب تشریف در هدایت شد تمیز
 خاک صحراء عرب جملہ عالم شد لذیز
 ای خوشا بختی که داری جسد میگوید ثنا

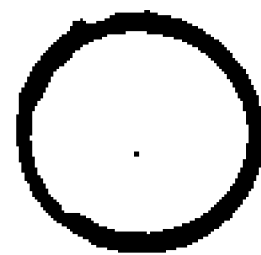
خسر و خاقان عالم جسد محتاج ورت
 تاز و ترکان جهان گردید یکسر جا کرت
 ہندیان و سندیان خوانند بعالم و فرت
 وز عمرک تاج بخشیدست ایند بر سرت
 شہدت قوسین و اودانی بودای مفقدا

معجزانت در زمین و در سما اندر تسم
 ناطق نطق فصیح شد در کف اعدا حجر
 حمد اوصاف حمائد از تو میگوید خبر
 ای خوش آن چشمیکہ بارد از فرات آنکتر
 انبیاء و اولیا گویند ہمہ وصف شما

رفت اخبار نبوت از زمین تا با سما
 چتر لولکت رسید از بارگاہ کبریا
 هر کہ منقاد رسالت شد ترا ای رہنما
 حق رسانیدش سلام از در کہ قرب علی
 این چنین هرگز ندیدہ کس بعالم پیشوی

یا الہی کن دو چشم اشکبارم را ضیا
 از فیوض حضرت خیر البشر روز جزا
 نامہ اعمال من باشد ہم جرم و گناہ
 از رسوم ناصواب و زجہولی و خطا
 من ندانم چون کنم آن نامہ را روز جزا

بلخیم غرق گناہم حمد طاعتم قصور
 نام طاعتی ندارم بلکہ عاداتم صدور
 روسیہ رسوای عالم در تحیر از شمر در
 گوئی نعت تشریفش تا بخشد این خطور
 زانکہ باشد در قیامت شافع جرم و گناہ

فائدہ دوم

در برخی از حالات حضرت صدیق اکبر رضی اللہ تعالیٰ عنہ

حضرت امیر المؤمنین ابی بکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ در زمانہ جہالت اسمی عبدالحجہ بود بعد از اسلام عبد اللہ شد اسم پدرش عثمان معروف بکنیت آن ابو قحافہ میباشد و ابو بکر کنیت آن است لقب وی صدیق و عتیق است در کتب تواریخ چنین مذکور است کہ موصوف در تمام دوران جہالت در بین جمیع طبقات عرب براست گوئی شهرت داشت از ان رو بصدیق معروف شد و در کتب عقائد مینویسند کہ در رسالت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و کذا در خبر معراج آن بدون کدام تردید شبہات تصدیق نمود از ان جهت ملقب بصدیق شد و عتیق از ان جهت میگونیذ کہ در حدیث صحیح وارد است من اراد ان ينظر الى عتيق من النار فينظر الى بكو اسم مادري

۱۔ عبد اللہ این نام را آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بوی گذاشتہ بود کما فی ارغام المرید بقولہ فسماء رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عبد و آن اولین کسی بود از رجال کہ بدون کدام معجزہ طلبی ایمان آورد و در آن هنگام از عمر وی سی و هفت سال گذشتہ بود و بیست و شش سال دیگر در اسلام سپری نمود کہ مجموع عمر آن معادل عمر آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم میباشد و در آن مدت کہ حیات آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم زیانہ بود در تمام شاہد با آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم شرکت داشت و در تمام دوران زمانہ قبل از اسلام سجدہ بتان از وی صادر شدہ بود و در جمیع مدت علیت خمر شراب نخرودہ بود نہ قبل اسلام نہ بعد از ان و آخرین کلامیکہ از وی صادر شدہ این بود توفی مسلما و الحقنی بالصالحین کذا فی اسماء الرجال ص ۵۸ و ارغام المرید ص ۱۲ منہ ع ۲ ابو قحافہ بضم قاف بمعجم ابن عامر بن عمرو بن کعب بن سعد بن تميم بن مرة و مرقی ازا بعد از آنحضرت میباشد کذا فی الکمال فی اسماء الرجال ص ۵۸ و ابو قحافہ در سال هشتم ہجرت بعد از فتح مکہ مکرمہ اسلام آورد پس از ان در طول حیات آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم طول حیات پدرش حضرت صدیق اکبر در مکہ مکرمہ بود و شش ماہ بعد از وفات حضرت ابی بکر صدیق در عہد خلافت حضرت عمر رضی اللہ عنہ در مکہ مکرمہ از دنیا رحلت نمودہ و ہمراہ با نجا خاک سپردہ شد و در بین خلفاء راشدین هیچ کس چون ابو بکر صدیق عیت پدرش خلافت نکردہ ۱۲ منہ -

سلسلہ ممکنہ بام الخیر می باشد موصوف پدر و مادر و پسر و پسر پسر ہم از جملہ اصحاب
بودند این چنین فضیلت در تمام اصحاب وجود ندارد و تولد آن قرار نوشته است و الرجال
مشکوٰۃ ص ۵۸۷ چند روز کمتر دو سال و چهار ماه بعد از عام فیل میباشد در ارغام المریض ص ۲۸ و
چهار ماه و چند روز مذکور است و در عمدۃ المقامات ص ۲۵ دو سال و چهار ماه بعد از سانح
فیل تحریر است در نخبۃ اللالی شرح قصیدہ لامیۃ معروفہ عقائد ص ۱۰۲ تخمین چهار ماه و
دو سال مسطور است بہر صورت دو سال و چند ماه بعد از میلاد مبارک رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم میباشد بناء برین دو سال و چند ماه از آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم کو حکمت
بودند موصوف در زمانہ جہالت اسلام مصاحب و همکار آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بود باندہ
کہ قرآن بمعیت مصاحبت آن گواہ میباشد این امر محدود بمکان و موقت بزمان غار نخواهد
بود زیرا کہ نصرت حضرت صدیق با انجام فیض رسالت و همکاری آن بعد از حادثہ غار نیز
بودہ موصوف با جماع جمیع مسلمین بعد از حضرت رسول خدا بلکہ بعد از تمام انبیاء (ع)

ع ام الخیر سلمی مادر حضرت صدیق اکبر کہ در اوائل ظهور اسلام در خانہ ابن ابی ارقم کہ در نزدیکی کوفہ مفاصل
اجتماعات مسلمین اولین بود در حضور آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مشرف شدہ بیعت نمودہ بودہ ۱۲ منہ
۲۰ قصیدہ لامیۃ در عقائد اہل سنت و جماعت از تالیف امام الہمام سراج الدین علی بن عثمان
حنفی اوشی فرغانی میباشد کہ در ۵۶۵ھ ہجری بمصر طبع و فست نمودہ علاوہ برین تصانیف
زیادی دارد منہج فتوی سراجیہ میباشد کہ در فقہ حنفی تصنیف نمودہ و این رسالہ کہ مشتمل
شصت و شش ابیات میباشد در ۵۶۹ھ ہجری از تسوید آن فارغ شدہ در لطافت اشعار و
حسن معنی و تصحیح عقائد اہل سنت عظیم النظر است و ترویج زیادی قدیم و جدیداً علماء بر آن نوشته
اند و این رسالہ تاکنون من حیث المعروف مقبول و منداول است و نخبۃ اللالی نیز از
جملہ ترویج آن است کہ شیخ محمد بن سلیمان حلبی تالیف نمودہ و اول اشعار این قصیدہ
چنین است۔

يقول العبد في بدء الامالي لتوحيد بنظم كاللالي ۱۲ منہ

بہترین کیفیت کہ اُفتاب عالم بوی مبتدا از اینجا است کہ حضرات صوفیہ مقام صدیقیت بعد از نبوت اقربا لمقام الی النبوت میگویند چنانچہ در ارغام المرید ص ۲۹ از کتاب تبیان سائل الحقایق مؤلف علامہ کمال الدین حریری نقل میکند عبارت آن کہ داعیہ این مقام است این است صب فی صدر و جمیع المعارف الالہیہ لکونہ فی المرتبۃ الصدیقیہ الی اقرب المراتب الی مرتبۃ النبوة انتہی برویم در اصل سخن خلافت حضرت صدیق رضی اللہ تعالیٰ بعد از وفات حضرت رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم صحابہ کرام در مقامی کہ بہ سقیفہ بنی ساعدہ معروف بود جمع شدند تا یکی را برای خلافت مقرر سازند و خواستند کہ دو خلیفہ مقرر گردد یکی از گروہ انصار دوم از گروہ مهاجرین لیکن این ظاہر بود کہ تقریر دو خلیفہ باعث افتراق میشد لهذا برای درست کردن نظم خلافت حضرت ابوبکر صدیق و حضرت عمر در مجلس شوری سقیفہ بنی ساعدہ شرکت کردند تا آنکہ حضرت ابوبکر صدیق با اتفاق تمام صحابہ برای خلافت مقرر شد و حاضرین بدست مبارکش بیعت کردند روز اول کہ بیعت خلافت آغاز شد مردم خواص بیعت نمودند روز دوم مردم عام از مهاجرین و انصار بیعت کردہ صدیق اکبر را بہ خلیفہ رسول اللہ مسمی نمودند از بعضی روایات دربارہ حضرت علی مرتضیٰ رضی اللہ عنہ معلوم میشود کہ ابتداء بدون از توقف بیعت فرمود و از یک روایت صحیح بخاری معلوم میشود کہ بعد از شش ماہ بیعت کرد ممکن است کہ دوم مرتبہ

۱ سقیفہ موضع سر پوشیدہ کہ مردم بہت مشکلات و مہمات خود در آن جامع میشدند - ۱۲ منہ
 ۲ خلیفہ رسول اللہ نخستین لقبیست کہ بجز حضرت صدیق اکبر دیگر خلفاء استعمال نشدہ و خلفاء
 ۳ بعد از بنام امیر المؤمنین خطاب میکردند تا ریختن خلافت آن را در نخبۃ اللالی ص ۱۱۰ نیز در ہم
 ۴ بیع الاول روز شنبہ یکم و بعد از رحلت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم تعیین نمودہ نقش خام
 آن نعم القادر اللہ بود و بعضی العبد الذلیل لب الجلیل گفته اند ۱۲ منہ -

۳ در عمدۃ المقامات ص ۲۶ آورده کہ حضرت علی کریم اللہ وجہہ نیز روز دوم بیعت نمود سبب تاخیر او
 گرفتاری بود - در امور عزای آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم - ۱۲ منہ

بیعت کرده باشند چون بیعت اولش در جلسه عام نبود بعضی از مردم سو و تفاهم داشتند برای دفع غلط فہمی چنین اشخاص بار دوم در جلسہ عام بیعت فرمود آنچه از زبان مبارک امیر المومنین علی مرتضیٰ منقول است از ان معلوم میشود کہ او یک لمحہ بر حقانیت خلافت صدیق اکبر شک تردد نفرمود چنانچہ علامتہ حافظ ابن عبد البر در استیعاب ابن حضرت علی مرتضیٰ روایت میکند: عن قیس بن عباد قال قال علی ابن ابی طالب ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم مرض ایاماً و لیالی ینادی بالصلوٰۃ فیقول مروا ابابکر یصلی بالناس فلما قبض رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فنظرت فاذا بالصلوٰۃ علم الاسلام وقوام الدین فوضینا الدینا لنا من رضیہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لدیننا فبايعنا ابابکر فضائل و مناقب حضرت اکبر را در کتب احادیث و کازنامہ ہا و بقیہ سیرت حالات آن در کتب تواریخ معتبرہ چون ازالۃ الخلاف و تاریخ الخلفاء و بعضی مختصرات آنها و کتب طبقات و اسماء الرجال ملاحظہ شود کہ دورہ حیات آن بسیار حیرت انگیز و حکمت آمیز است این بحث کہ من در سدد آئمہ مشتمل دیگر مسائلست کہ در عنقریب البحت خواهد آمد و فائدت حضرت صدیق اکبر قراریکہ در اسماء الرجال مشکوٰۃ ملحق آن ص ۵۵۷ مذکور است شب شنبہ بیست و دوم جمادی الآخر ۳۱ ہجری بن صلوٰۃ مغرب و عشاء میباشند تمام مدت سحران شصت و سہ سال بودہ و در عمدة المقامات ص ۲۶ تاریخ بیست و دوم جمادی الاول ۳۱ ہجری مذکور است۔ در رسالہ مسماۃ بہ چهار یار رسول کہ درین بحث نیز نقل نمودہ ائمہ ہدھم جمادی الآخر ۳۱ ہجری

۱۔ چنانچہ واقعہ بیعت آن بلفظ جمع فبايع الناس جمیعاً در بخاری شریف کتاب الاحکام باب الاستخلاف مبین مذکور است۔ ۱۲ منہ ع ۱ ازین حضرت عشر روایت کردہ کہ اثر سمیت لدغ آن مار کہ در حین مصاحبت وی بار رسول خدا گزیدہ بود۔ در آخر عمر معاودت نمودہ و آن سبب موت وی گردید کما فی مشکوٰۃ فی اخر مناقبہ ص ۵۵۶ ۱۲ منہ

مذکور است. بتأیید بن المغرب الغشاء در ارغام المریه ص ۲۳ شنبه آخر جمادی الثانی
 ۱۳ هجری بمرثیت سالی بلفظ علی الصبح تصریح نموده در نخبه اللالی ص ۱۳ شب
 شنبه بیست و دوم جمادی الاخر ۱۳ هجری مذکور است که موافق با سماء الرجال مشکوة
 میباشد و ابتداء بروز بیماری آن چشمن بوده که روز دوشنبه هفتم جمادی الاخر که هوا خیلی سرد
 بود استحمام نمودند و بعد ازین تب عارض شد مدت پانزده روز در خانه بودند که در مسجد رفتن
 نمیتوانستند و همین قول تزجیح زیاد دارد که مصادف بیست و دوم جمادی الاخری واقع میشود
 بعد از فوت آن طبق وصیتش اسماء بنت عمیس زوجه آن بالکس سرش بعد الرحمن ویرا غسل داده
 بر سر بر مخصوص حضرت عائشه قرار دادند و حضرت عمر نماز جنازه ویرا امامت نمود
 انا لله وانا الیه راجعون مدت خلافت آن دو سال و سه ماه و نه روز میباشد درین
 مدت با مشکلات زیادی مواجه شدند منجمد کفین و تجمیز و جنازه آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 بود که در بین اصحاب کرام آن روز چون قیامت کبری گردیده بود و از این صدمه هوش
 ربا در حواس حضرات صحابه رضی الله عنهم اختلال آمده بود حضرت عثمان دست گرفته
 اعلان کرده که بجوید محمد فوت کرده سرش را از تن جدا خواهم نمود و حضرت عثمان از شدت
 این صدمه که و گنگ شده بود آواز وی بر نمی آمد خاموش راه میرفت و حضرت علی بطور کلی
 ساکت و بدنش بی حرکت بود از اثر این حادثه جانگداز و داغ فراق محبوب هر یکی از ایشان
 مختل الحواس بودند مگر صدیق اکبر رضی الله عنه با وجود غلبه عشق و محبت و داغ فراق آنحضرت

۱ این سر بر در حیات حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و سلم در خانه حضرت عائشه قرار داشت و همدرین
 سر بر آنحضرت صلی الله علیه و سلم میخوابید که از چوب ساج ساخته شده بود جنازه آنحضرت صلی الله علیه
 و سلم نیز برین سر بر قرار داشت که سلیمان برایشان بهمین تخت جنازه خواندند پس از وفات حضرت
 صدیقه این تخت خواب با قسمتی از ماترکش بفروش رسید یکی از اقربا حضرت معاویه را از این چهار
 هزار درهم خرید و در شهر مدینه منوره برای اموات سلیمان وقف نمود تا بادی این سر بر تبرکات بار حمل نشوند ۱۲ مد

صلی اللہ علیہ وسلم بار این صدمہ جان سوز را مانند کوه تحمل فرمود با کمال سکون در حجره شریف
 تشریف برد و بر پیشانی مبارک سرور و عالم صلی اللہ علیہ وسلم بوسه داد و این کلمات از سوز
 دل بر زبانش جاری شد **وَأَنبِیَّاءُ وَآخِلِیَّاءُ وَاصْفِیَّاءُ** و بعد از آن از حجره شریف
 بیرون آمد و در بین صحابه کرام خطبه را باین مضمون آغاز فرمود که هر که محمد صلی اللہ علیہ وسلم
 را پرستش کرده او یقین بداند آن حضرت صلی اللہ علیہ وسلم انتقال فرمود و هر که خدای متعال را
 پرستیده او یقین بداند که خدای تعالی زنده است هرگز نخواهد مرد پس ازین آیت ذیل با
 تلاوت فرمود **وَمُحَمَّدٌ الرَّسُولُ قَدْ خَلَّتْ مِنْ قَبْلِهِ الرَّسُلُ الْآیَةُ** و ازین حوصله
 طاقت و شرح صدر و قوه علمی وی همگان فهمیدند حضرت عشر نیز قوه علمی و یاد رک
 نمود سپس حضرت صدیق اکبر فرمودند که ده ده نفر در حجره شریف داخل شده بطور فردی نماز
 گذارند و کسی امامت نکند که حضرت رسول خدا خودش امام است و دیگر بعد از وفات
 آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم یاد ا کدام دین و وعده که بر ذمه رسول خدا بود پرداخت
 بامر تدبیر و مانعین زکوة دستور جهاد صادر نمود و مسلمة الکذاب دعوی نبوت کرده
 بود بقتل رسانید و حبش حضرت اسامه را مجبور نمود و لشکر روم را که در آن ایام یکی از قوای
 بزرگ جهان بود شکست داد و اکثر خاک عراق و برخی از شامیات را فتح نمود و
 تطهیر کامل خاک عرب و تحکیم مبانی دولت اسلام را در میان آورد که این مذکور است
 مشتی بود نمونه از خروار این موضع را در اینجا اختصار نموده بدویم در یک موضع دیگر و
 آن اینکه علامه جلال الدین سیوطی در مجموعه رسائل خود که مسماة بالحدادی للفقادی میباشد
 در ص ۲۲۰ حدیثی نقل کرده که آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرموده اند: **مَا صَبَّ اللَّهُ**

صلی اللہ علیہ وسلم در آخرین وصایای خود حکم کرده بود که لشکری بر سر قیادت و امامت
 حضرت اسامه بملک شام فرستاده شود قسمة تجهیز این لشکر بسیار ثمرین و بسیار نیکو بود ۱۱۲

فی صدق شایا لاصبہ فی صدر الجبرکرا انتہی ازین حدیث واضح میگردد که
 حضرت صدیق اکبر را از علوم معارف باطنی که از ان تعبیر بعلم باطن مینمایند نیز از آنحضرت
 صلی اللہ علیہ وسلم حصہ کامل و خط دافر حاصل بوده ازینجاست که الی سلسلہ محبری قمری
 که این کمالات و نبوغات از حضرت صدیق اکبر رسیل عن رسیل انتقال داشت بنام
 طریقہ صدیقیت یاد میکردند و بعد از تاریخ مذکور که عصر حضرت سلطان العارفین بایزید بسطامی
 قدس اللہ سرہ بود این طریقہ را بحضرت سلطان العارفین منسوب نموده بنام طریقہ طیفوریت
 که اصل اسم محضه حضرت بایزید است شهرت دادند تا اینکه زمانہ حضرت خواجہ عبدالخالق غجدانی اند
 م بعضی کلمات و نفی اثبات معرودہ این حضرات را بر آن طریق افزود و طریقہ علیہ طیفوریت
 را رونق دیگر داد بعد از آن طریقہ خواجگان معروف شد تا اینکه زمانہ حضرت خواجہ بجا و الدین
 محمد بن محمد البخاری الملقب بحضرت تہاہ نقشبند آمد و حضرت تہاہ نقشبند طریقہ حضرات
 خواجگان را بہر قاصی دانی رسانید و رونق و زوائد دیگری بر آن افزود و من بعد آن راہ روش
 بنام طریقہ نقشبندیہ مشہور عام خاص گردید و در زمانہ حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی
 لقب مجددیت بر آن افزود و در این طریقہ در زمانہ ایشان ثمرات دیگری بار آورد کہ از تفصیل
 آن قلم عاجز میماند درین قسمت مراجعہ شود بمکتوبات قدسی آیات آنکہ بحریست مواج
 ازینجاست کہ حضرات و مشایخ طریقہ علیہ نقشبندیہ در جهان اہمیتی خاص دارند و
 عمل جز بعزمیت نمیکند مدار طریقہ ایشان را تمسک بسنن نبوی و انزوا از بدعت استوار
 میدارند برویم در اصل استننان این موضع کہ عبارت از بیعت حضرات صوفیہ میباشد
 اصل درین بحث این است کہ بیعت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مختلف بوده یعنی اقام
 زیادی دارد منجملہ مردمانی بودند کہ بیعت در جہاد و محبت مینمودند و گاهی بیعت مینمودند
 باقامت ارکان اسلام و گاهی بیعت مینمودند بر ثبات و قرار در معرکہ کفار و گاهی بیعت
 مینمودند جہت تمسک بسنت و اجتناب بدعت و حرص بر طاعات چنانچہ در حدیث

است که گروه از زنان انصار را چنین بیعت شده بود که از نوع گری اجتناب ورزند،
 ابن ماجه روایت میکند که عدّه از فقراء مهاجرین را چنین بیعت شده بود که از مردم هرگز سوال
 نکنند و سوطی یکی آنہا بر زمین می افتید از کسی سوال نمی کرد از اسب خود فرو آمده بر میداشت
 از بنجاد واضح میگردد و فعلی که بر سبیل عبادت و اہتمام نشان دین از آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم
 ثابت شدہ باشد از کونہ سنت فی الدین استننان آن خارج نمیشود و باقی میماند و البتہ
 این بیعت متعارف کہ در بین حضرات صوفیہ معمول است از اصل آیت بیعت خارج نخواهد
 بود چنانچہ حضرت شاہ ولی اللہ محدث دہلوی در قول جمیل فصل اول استننان بیعت متعارف
 اکابر صوفیہ را از آیت بیعت ثابت نموده و در فصل آخر این رسالہ اسناد مشایخ صوفیہ
 را بوجہ اتم سلسلہ بیان کردہ در تفسیر کابلی تحت آیت ان الذین یبایعونک انما یبای
 یعون اللہ ید اللہ فوق ایدیہم الا یہ بعد از اتمام ترجمہ و تفسیر چنین میفرماید :-
 قنبدہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم گاهی با سلام گاهی بہ جہاد و گاهی بدگرہ کارہای نیک بیعت
 میکردند در صحیح مسلم لفظ علی الخیر آمدہ است بیعت مشایخ طریقت اگر بہ طریق مشروع باشد
 محض در تحت همین لفظ میآید در حدیثیہ بر این امر بیعت گرفتہ شدہ بود کہ تا دم مرگ از میدان
 جہاد و فراز نکنند انتہی و در تفسیر روح البیان بحث طویل با دلائل و شواہد زیادی در تحت این آیت
 بیان نمودہ :- فہن اماراد اطالۃ الکلام فلیطالع روح المعانی وثبوت این بیعت
 جماعۃ و فرادی از نبی علیہ السلام ثبوت دارد بخند مسلم و ترمذی و نسائی از عبد الرحمن بن عوف
 روایت نمودہ :- کنا عند رسول اللہ تسعة او ثمانية او سبعة فقال الاتبا
 یعون رسول اللہ و کنا حدیثی عہد بیعتہ فقلنا قد بایعناک یا رسول اللہ
 قال الاتبا یعون رسول اللہ فبسطنا ایدینا و قلنا لم نبایعک قال ان
 تعبد اللہ ولا تشرکوا بہ شیئاً و تقیموا الصلوة الخمس الحدیث -

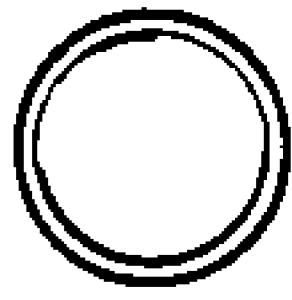
ولقد رأيت بعض أولئك النفوس تقط سوط احدہم فلا یسأل
 احدا یناولہ ایاہ رواہ مسلم والترمذی والنسائی کما فی الترغیب والترہیب
 للامام المنذری رحمہ اللہ وکذا در روح البیان تحت آیت بیعت سور فتح ص ۲۲
 از شداد بن اوس وعبادۃ بن صامث ^ث یجری در باب تلقین ذکر جماعۃ آورده کہ در کتاب
 بہجتہ السنیہ ص ۳۰ تالیف شیخ محمد بن عبد اللہ غانی بروایت طبرانی وامام احمد و بزار نیز
 مذکور است فقہارت بہجتہ السنیہ کہ درینجا نقل میشود این است و مروی الطبرانی
 والامام احمد و البزار وغیرہم باسناد حسن ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 کان یوما یجمع مع اصحابہ فقال هل فیکم غریب یعنی اهل الکتاب قالوا
 لا یا رسول اللہ فامر بفتح الباب قال صلی اللہ علیہ وسلم
 ارفعوا یدیکم وقولوا لا الہ الا اللہ قال شداد بن اوس فرفعنا یدینا ساعۃ
 وقلنا لا الہ الا اللہ ثم قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اللهم انک بعثتني
 بهذه الکلمة وامرتنی بها واعدتني علیها الجنة وانک لا تخلف الميعاد
 ثم قال علیہ السلام الا فابشر وافان اللہ قد غفر لکم ففی هذا الحدیث دلالة للاشیاء
 فی تلقینہم الذکر للمریدین جماعۃ واما تلقین بطور فرادی نیز در بہجتہ السنیہ
 مذکور است حیث قال خرج شیخنا الحافظ جلال الدین السیوطی رحمہ اللہ تعالیٰ
 من طرق متعددة حسن احادیثها عن علی بن ابی طالب رضی اللہ تعالیٰ عنہ قال
 سألت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فقلت یا رسول اللہ دلنی علی اقرب الطرق الی اللہ
 عز وجل واسهلها علی العباد افضلها عند اللہ تعالیٰ فقال رسول اللہ صلی اللہ
 علیہ وسلم یا علی علیک بحد اومة ذکر اللہ سرا وجهرا فقال علی رضی اللہ تعالیٰ
 عنہ کل الناس ذاکرون وانما ارید ان تخصنی بشیء فقال رسول اللہ صلی اللہ
 علیہ وسلم یا علی افضل ما قلت انا والنبیون من قبلی لا الہ الا اللہ
 لو ان السموات السبع والارضین السبع وضعن فی کفة ولا الہ الا اللہ فی کفة

لرجحت لا اله الا الله ثم قال رسول الله صلى الله عليه وسلم يا علي لا تقوم الساعة
وعلى وجه الارض من يقول الله الله فقال صلى الله عليه وسلم كيف اذكري رسول الله فقال
رسول الله صلى الله عليه وسلم غمض عينيك واسمع مني لا اله الا الله ثلاث
مرات ثم قل انت لا اله الا الله ثلاث مرات واذا سمع الحديث بمعناه
في البعض فهذا اصل سند القوم، ازین حدیث چند فوائد فہمیدہ میشود:-

(۱) ثبوت تلخیص صوفیہ (۲) ثبوت طریقہ قادریہ (۳) ثبوت طریقہ چشتیہ (۴) ثبوت
طریقہ سحروردیہ، کہ این طریقی از حضرت علی کرم اللہ وجہہ منقول است باقیماند
روایت حسن بصری حضرت علی رضی اللہ عنہ را کہ دوم نفر در طریقہ ثلثہ مذکور میباشند تفصیل
این در ترجمہ حضرت حسن بصری در ذیل اسماء حضرات قادریہ دیدہ شود از عبارات متذکرہ
چنین برمی آید کہ بیعت صوفیہ از قسم بیعت تمسک بحبل التقوی است کہ بیعت تمسک
بسنّت اجتناب از بدعت بیعت تقوی نیز گفته می شود در اینجا یک سوال متوجہ میشود کہ
این بیعت زمانہ خلفاء راشدین و ما بعد آن چرا اشتہار عام نداشت متروک بود بواسطہ
این است کہ زمانہ خلفاء راشدین یک عصر نورانی و دوران تابناکی بود کہ صحابہ کرام از کثرت
صحبت نبی علیہ السلام تابعین از کثرت صحبت اصحاب کرام از فیوضات انوار کمالات
و عرفان مالا مال بودند و درین بیعت چندان ضرورت نماند بود امراض باطنی کہ صوفیہ
بدفع و علاج آن طرق مختلفہ ایجاد نموده اند دوران دور بسیار شاذ و نادر بود و اگر کسی در بنفاق
و کدورات باطنی مبتلا بود از ہیبت شوکت آن دوران فتح و نصرت سیاست ابراز
ضمیر کردہ نمیتوانست چون منافقین زمانہ نبوت در گوشہ خمول انزوا کالعدم بود و ہرچہ در
زمانہ خلفاء اموی عباسی این بیعت متروک بود از جهت خوف افراق و انشقاق بود اگر عدہ
با شخصی بیعت میکردند گمان آن برده میشد کہ البتہ بیعت خلافت نموده اند درین وقت

حضرات صوفیہ در بدل بیعت بسی خرقہ را ترویج داده بودند و بعد ازان کہ این مانع از بین رفت حضرات صوفیہ از فرصت کار گرفتند اصل بیعت مائور را ترویج دادند و کتب زیادی رین باب تصنیف کردند و مثل سائر علوم کہ در اول اصطلاحی اندکی داشت و در مابعد تدوین مکمل پیدا کرد این حضرات نیز درین باب مثل المجهول نمودند و برای قطع امراض باطن و دفع آلہۃ باطلت نفسی راہ ہا پیروزند ہمین بود کہ حضرت امام مالک مقرر باین قول شد من تفقہ ولم يتصوف فقد تفسق و سفیان ثوری اعتراف نموده گفت لوکلا ابوہاشم الصوفی ما عرفت قالوا الوباء و علامتہ می رسید سند قومود لم اعرف الحق ما لم اصل الى خدمة عطار البخاری لم انقذ من الرفض ما لم احد صحبة الشيخ زين الدين الشيرازي برویم در موضع بیعت اسلام کہ درین دو زمانہ بیعت اسلام نیز متروک بود و چہ در زمانہ خلفاء راشدین متروک بود از جهت آن بود کہ فتوحات و لشکر کشائی آن در یاد لان معرکہ و نصرت عالمی را در اہتزاز آورده بود و غالبی و خول مردم آن عصر در اسلام بقہر سیف بود و مسئلہ تالیف اظہار برہان در ان زمان مطرح نبود اما در زمانہ خلفاء بنی امیہ و بنی عباس ازان جہت این بیعت متروک بود کہ اکثر آنہا ظلمت و فساد بوزند و اہتمام با حیا و سنن نداشتند چون سخن در بنجار رسید و آنچه دانستن آن مربوط درین فائدہ بود بمضمون خبر الکلام قل و دل ولم یمل طبع مجبول باعث اختصار آن گردیدہ اکنون یک تعداد مخمس بند را تم الحروف کہ بر مناجات عربیت حضرت صدیق اکبر رضی اللہ عنہ نوشته ام خاطر فاتر باعث تذکرہ آن میگردد و ایراد آن برای دوستان خالی از فائدہ نخواہد بود میخواہم کہ درین درق بطور یادگار درج نمایم۔

اقول و بالله التوفيق

مناجات

روزگارم شد عبث در گفتگوی قال و قیل
عاجز و زار و ضعیفم آمدم سویت خجیل
مهره پشتم شکسته بار عصیان و علیل
خُذْ بِلُطْفِكَ يَا إِلَهِي مَنْ لَهُ زَادٌ قَلِيلُ
من ندانم چون کنم این رنج و عصیان ای کریم
کی شود روز سعادت بر سر ما مستقیم
چرخ گردون بر سرم آورده این درد و سقیم
ذَنْبُهُ ذَنْبٌ عَظِيمٌ فَاعْفِرِ الذَّنْبَ الْعَظِيمُ
آن شخص غریب مذنب عبد ذلیل
هر چه کردم در زمانه جمبگی بوده است سہو
از تو میخواهم الهات نامائی جسد محو
بر سپهر اوج غفلت برده مارا عیب و لہو
مِنْكَ إِحْسَانٌ وَفَضْلٌ بَعْدَ اعْطَاءِ الْجَزِيلِ
رو سید رسوای عالم کرده ها افعال بد
عفو کن یارب بحالم زین همه کردار بد
شرمسارم نزد مولی زین همه رفتار بد
فَاعْفُ عَنِّي كُلَّ ذَنْبٍ فَاصْبِحْ الصُّبْحُ الْجَمِيلُ

لے در بعضی نسخ طالع یاربی مذکور است - ۱۲ منہ

نفس و شیطان رهم انداخته شود و خلل
 انت ربی انت حسبی لخی خیر العمل
 چون کنم رزق قیامت زین همه سوء العمل
 کیف حالی یا الهی لیس فی خیر العمل
 سوء اعمالی کثیر زاد طاعتی قلیل
 نترسم یا الهی چون کنم روز جزا
 عفو تقصیرات ماکن از طفیل مصطفی
 مثل جامی مبارک می نویسم این ندا
 قل لئن ارا بودی یارب فی حقّی کما
 قلت قل یا نار کونی انت فی حق الخلیل
 ذکر دل را کن خدا یا وقت آخر قوتی
 تاز ابلیس لعین بر من نیاید ضربتی
 از فیوض اهل بر من نما این همتی
 عافنی من کلّ داء واقض عني حاجتی
 ان لی قلبا سقیما انت من یشفا العلیل
 فتح کن یارب چشم جبهه ابواب هر
 تا کنم در زبان خوانم بهر نام و سحر
 انت شافی انت کافی فی مهمات الامور
 انت ربی انت حسبی انت لی نعم الوکیل
 گریه من کردم هم فرموده هایت اخلاف
 از گرم بنجا بحالم جسد ابواب خلاف
 نام اعمال من باشد همه لاف و گراف
 هب لنا ملکا کبیرا نجنا مما نخاف
 ما بنا اذا انت قاضی المنا دی جبریل
 دور کن از ملک یارب تو دسان نسیم
 تا شود آواره گان بر منزل دما و مقیم

۱۔ در بعضی نسخ کل نار نیز آمده - ۱۲ منہ

۲۔ در بعضی نسخ قل نار کونی بحدف حرف ندا مذکور است - ۱۲ منہ

۳۔ در بعضی نسخ حسبی از ربی مقدم است - ۱۲ منہ

آرزوی جسد این باشد ز فضل الی کریم
وَبَّ هَبْ لِي كُنْزُ فَضْلِكَ أَنْتَ وَهَابُ كَرِيمٍ
اعطینے مافی ضمیری دلتی خیر الدلیل

بلخی بچارہ دارد این ندانام و صبوح
کی رسد بخ شریف آن معدن فیض و نوح
نخل انسان است آنجا دیدنش هم قورح
این موسیٰ این عیسیٰ این یحییٰ این نوح
أَنْتَ يَا صِدِّيقُ طَاصِ تَبَّ إِلَى الْمَوْلَى الْجَلِيلِ

فائدہ سوم

بر برخی از حالات امیر المومنین حضرت عَفَّارُ قُرَیْشِ العدوی القریشی کہ از قبیلہ قریش و خاندانہ اصیل بنی عدی میباشد نسبت با پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم در کعب یکجا میشود و کنیتش ابو حفص و لقب آن فاروق است۔ سیزدہ سال بعد از میلاد حضرت رسول اکرم صلی اللہ علیہ وسلم در مکہ مکرمہ تولد شدہ بنا برین سیزدہ سال از آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم کو چکر میباشد ابو حفص از ان جہت گویند کہ حضرت حفصہ کہ یک تن از ازواج مطہرات بود صلبیت حضرت فاروق بودند و وجہ تسمیہ آن بفاروق اینست کہ بعد از اسلام دی خداوند اسلام را قوت بخشید و بشتی بانی مسلمانان و نگون باری بتان دبت پرستان آغاز شد غیر این قول دیگر نیز آورده اند منجملہ یہودی با شخصی منازعت داشت نزد حضرت رسول اکرم آمدہ از وی حل این منازعت خواستند ولی بگفتہ

۱۔ در بعضی نسخ ضمیری معروف تحریر است - ۱۲ منہ

۲۔ در بعضی نسخ یا صدیق اکبر واقع است شاید کہ از دیگر کسی الحاق شدہ باشد و دیگر این اشعار را بسیار تقدیم و تاخیر نیز موجود است - ۱۲ منہ

حضرت رسول خدا قناعت نموده نزد حضرت عیسیٰ علیه السلام آمدند همین بود که حضرت عیسیٰ شمشیر خود را از خانه آورده سر یهودی را از تنش جدا ساخت گفت کسیکه بقضای خدا و رسوش قناعت نکند قضاوت من آنچنین است از آن و زب فاروق مسمی گردید۔ این قول در ابوالمنتهی تشرح فقه اکبر حضرت امام اعظم و غیر آن مذکور است اما در سایر کتب تواریخ تراجم قول اول را آورده اند چنانچه در اسماء الرجال لمحق مشکوٰۃ ص ۶۰ بتایید قول اول مینویسد و ظهرا الاسلام یوم اسلامه و سمی لفاروقی لذلك انتهى۔

اسلام وی در سال ششم از بعثت و بقولی پنجم آن بعد از چهل نفر مرد و یازده زن بوده و بعضی گویند که چهل نفر خود حضرت فاروق بوده سعید بن المسیب بعد از چهل مرد و ده زن میگوید و عبداللہ بن ثعلب بعد از چهل پنج مرد و یازده زن گفته سوانح و فضائل آن زیاده از فهم درک این را قسم است۔ در زمانه قبل از اسلام وی بعد از انصاف و قضاوت و حقوق فحاشی مورد پسند همگان بود از اینجا است که رسول خدا دعا میکرد:-

”اللَّهُمَّ اعْتَزْ بِالْإِسْلَامِ بِأَحَبِّ هَذَيْنِ الرَّجُلَيْنِ عِنْدَكَ يَحْمُرُ بِنِ الْخَطَايَا أَوْ يَحْمُرُ بِنِ الْهَيْثَامِ وَدُعَايَ حَضْرَتِ رَسُولِ خُدا در بار حضرت عیسیٰ مورد استنجابت قرار گرفت همین بود که بعد از اسلام وی چندین آیات بحسب خواهش دنیای حضرت عمر و نازل شد و احادیث زیادی در فضائل و مناقب آن گفته شد۔

منجمه ترمذی از عقبه بن عامر روایت میکند که پیغمبر خدا فرمود و لو کان بعدی نبی لکان عُمَرُ۔ عاجزی و فروتنی آن باندازه بود که در روزهای جمعه که بر منبر بالا

عمر بن هشام نام ابو جہل است که در زمانه قبل از اسلام ویرا ابوالمحم میگویند که شخصی عاقل و نافذ الکلام بود و مردم برای حل منازعات بنزد وی مراجعہ میکردند و بعد از اسلام عقلای سودی نکردند از بابی جہل منقلب شد و در جنگ بدر بدست مسلمان کشته شده از دنیا با کفر و الحاد طرف سقر شتافت۔ ۱۲ منہ

میشد لباس عادی در برداشتند از سائر الناس فرق نمیشد و را ابتداء خلافت خلیفه رسول الله
یاد کردند این نام منع فرمود و کلمه ساده امیر المؤمنین اختیار نمود و این کلمه قبل از آن
برای دیگری استعمال نشده بود و فتوحات آن چنان عالمگیر شد که دو قوای بزرگ
جهان که در آن وقت فارس و روم بود از هیبت آن میلرزید غنائم و اجناس چون طلا و
نقره و غیره مانند سیل در مدینه منوره میرسید اخبار فتوحات و مسرت بخش هر روزه بمحض
آن میآوردند و بدیهیت که این اخبار نشاط انگیز و فرحت بخش میباشد باین هم چنان
متواضع بود که در آن موسم عازم حج شده بود و طرف مکه میرفت باندازه که یک چادریا
خیمه برای دفع گرما با خود داشت بلکه از سائر الناس درین سفر کمتر بود و قوت اسلام در
زمانه آن بعالم منتشر شد کوفه و بصره در زمانه او عمارت یافت مصر اسکندریه و روم و
اکثر بلاد شام و عراق و آذربایجان فارس و کرمان و طبرستان و غیره مفتوح شد که تفصیل
فتوحات آن از کتب تواریخ دیده شود این عجالت گنجایش تمام حالات آن ندارد -
بالاخره صبح روز چهارشنبه وقت نماز صبح بیست و ششم یا بیست و هفتم ذی الحجه
۲۳ هجری از آنکه ضربت ابولؤلؤ غلام مغیره بن شعبه مجروح شد و چهار ضرب

۱ ابن اثیر در برآیه النهایه ص ۱۳۸ روز چهارشنبه بیست و ششم ذی الحجه ۲۳ هجری را تعیین نموده
و در فتوحات اسلامیه ص ۲۷۹ صبح روز چهارشنبه بیست و ششم ذی الحجه مجروح و صبح یکشنبه اول
محرم ۲۴ هجری متوفی است - ۱۲ من

۲ ابولؤلؤ که نام آن فیروزان بود در اسما و الرجال مشکوٰۃ ص ۶۰۲ غلام مغیره بن شعبه مذکور است
و دیگر حالات آن معلوم نیست بعضی مؤرخین قول کرده اند اصل آن از اهواز بود دین زردشتی
داشت غلام مغیره بن شعبه بود که در مدینه منوره تغل آهنگری داشت و شمیر زهر آگین ساخته
وقت صبح در مسجد در گوشه کناره شده بود عین بکبر افتتاح چهارشنبه بر آن حضرت وارد نمود
و عده از مسلمین که سیزده تن بودند جهت خلاصی نیز مجروح شدند و هفت تن آنها نیز جهت
از دیار حراحت درگذشتند بالاخره شخصی ردائی بر روی آن ملوث انداخته دست گیر نمود درین وقت
خود را فی الفور بآن خنجر کشت علیه ما بسحقه ۱۲ - من

ششتر بر آن اصابت کرده بود در روز پنجشنبه عالم فانی را وداع گفت مدت عمر آن موافق
عمر نبوی و حضرت صدیق اکبر شصت و سی سال میباشد مدفن شریف در جوار حضرت
خیر البشر علیه الصلوة والسلام قرار دارد در اسماء الرجال مشکوٰۃ ص ۶۲ آورده که دفن آن روز
یکشنبه دهم محرم ۲۳ هجری بوده مدت خلافت آن ده سال و شش ماه میباشد نقش خاتم آن
کفی بالموت واعطایا عمر بود رضی الله تعالی عنه وعن اتباعه محبیه الی یوم القيمة.

فائده چهارم

برخی از سوانح عمری حضرت امیر المومنین عثمان بن عفان اللامی القرشی رضی الله تعالی عنه

اسلام آن قرار نوشته اسماء الرجال مشکوٰۃ بدست حضرت صدیق اکبر قبل از دخول
آن نبی علیه السلام بوده نام مبارکش عثمان و لقبش فی النورین است و نسبش در پشت
پنجم به نسب حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم پیوست میشود یعنی عیسیٰ و والده اش
از وی بنت ام حکیم بنت عیسیٰ المطلب بود غرض که حضرت فی النورین از نسب ری مادرش بانحضرت
صلی الله علیه وسلم قرابت دارد و ذی النورین باین سببش گویند که دو دختر نور بصر آنحضرت صلی الله
علیه وسلم یکی بعد دیگری در عقد نکاح ایشان بود این شرف و سعادت در دنیا نصیب هیچکس
نشده که دو دختر پیغمبر در نکاح او باشد غیر از حضرت عثمان رضی الله تعالی عنه و تنکیه حضرت رقیه
رضی الله تعالی عنها رحلت فرمود که خواهر رقیه ام کلثوم را در عقد نکاح تو در آورم باز چون
حضرت ام کلثوم فوت کرد حضرت رسول الله علیه وسلم ارشاد فرمود که اگر من دیگر دختری
پیدا نستم بعثمان نکاح میکنم حضرت عثمان رضی الله عنه بعد از شهادت حضرت فاروق اعظم
رضی الله عنه برای خلافت منتخب گردید و دوازده روز کم دوازده سال بر مسند خلافت

حضرت عثمان بن عفان رضی الله عنه را در روز دوازده سال بر مسند خلافت

رواق افروز شد بالاخره در ۳۵ هجری به انتهای مظلومیت از دست باغیان جام شهادت را نوش کرده و در مقام حش کوب مدینه مدفون شد (چهار یا رسول) واقعه شهادت آن بسیار طول است اما خلاصه اش این است که در دور اخیر خلافت بعضی مردم را با حضرت ذی النورین اختلاف پیدا شد و آن اختلاف تدریجاً بالا رفت تا بجای رسید که بغادت آغاز شد باغیان حضرت عثمان را در منزلش محاصره کردند و آبش را هم بند کردند تا اینکه به انتهای مظلومیت شهادت رسانیدند قاتل آنرا و اسما، الرجال مشکوة السوء تجبی تعیین نموده که از اصل مصر میباشد ابتدا خلافت آن غزه محرم ۲۳ هجری میباشد وفات آن بعمرت ۸۵ سالگی و بقولی هشتاد و هشت و نو نیز گفت اند تاریخ شهادت آن هشتاد و هم ذی الحجة یا نزد هم آن ۳۵ هجری میباشد کما فی اعمال فی اسما، الرجال فی ترجمة سيدنا علي بن ابي طالب عمدة المقامات :-

فائده پنجم

برخی از حالات حضرت امیر المؤمنین علی بن ابی طالب کرم الله وجهه

ولادت آن بیست و هشت سال بعد از واقعه فیل در خانه کعبه بوده کنیتش ابو الحسن و ابو الحسین و ابو السبطین و ابو الریحانتین و ابو تراب القابش بسیار و نقش خاتم آن الملك السلام در سن صفارت اولین کس میباشد و در اکمال آورده و هو اول

ع این باغیان از شورشیان مصری بودند که با محمد بن ابی بکر صدیق رضی الله عنه اتفاق نموده برخلاف حضرت شده بودند تفصیل این موضع مراجعه شود به تاریخ معتمد اهل سنت الجماعة ۱۲ منہ ۲ بقول بعضی مؤرخین این موضع در آن وقت جز بقیع بوده بقول بعضی غیر آن ولی امر در بهر صورت در عین بقیع قرار دارد ۱۲ منہ -

من اسلم من الذکور فی اکثر الاقوال در عمدة المقالات آورده بقول اصح
آنکه اول مسلمات از زنان خدیجه و از کلانان ابوبکر و از خودان علی میباشد در تمام معارک
دوش بدش سائر اصحاب حاضر بود بجز غزوه تبوک که از طرف آنحضرت صلی الله علیه وسلم
جهت سرپرستی خانه نبوی در مدینه منوره مانده بود در روز قتل حضرت عثمان بخلافت نصب
گردید جماعت مسلمین بر صدا و رغبت بوی بیعت نمودند مسند خلافت بوجود سرافش مزین
شد با عزل نصب احکام ماضیه شروع نمود بالاخره بتاريخ هفدهم یا هجدهم رمضان المبارک
صبح روز جمعه ۱۲ هجری از طرف عبدالرحمن بن عجم مرادی خوارزمی تحریک دشمنان دین اسلام
سوءهت در فرار گرفته در مسجد کوفه مجروح شد و بعد از سه روز علی اختلاف القولین المذکورین
تاریخ نهم یا بیست و یکم رمضان المبارک جهان فانی را وداع کرده جان بجهان دار
النس و جان تسلیم نمود و امام حسن جنازه ویرا امامت نمود و بعد طبع وصیت آن در موضعی
واقع کوفه مخفی دفن نمودند -

تنبیه

در مدفن وی مورخین اقوال زیادی آورده اند بعضی کوفه بعضی نجف بعضی مدینه بعضی
عدن بعضی بین المجملین گفت اند بهر تقدیر دفن ابتدائی آن در کدام مقامیکه بوده اهل بیت
ایشان خواه خواه از آن مدفن مطلع بودند بعد از آن در زمانه امیر ابوسلم خراسانی در مدینه
فاخره بلخ در موضع مسماة تبل خیران که انیدم بنام مزار شریف شهرت دارد نقل داده درین
خطه باستانی دفن نمودند بنده را قم الحروف درین باب نهایت بذل الجهد نموده ام باخبار
کثیره و تواریخ معتمده اقوال زیادی از اکابر ثبوت این نقل را دیده ام که مجموع آن
تخمین برسی پنج کتاب میرسد که تحقیق آن نمایان رساله ایست علیحدہ و مورخین مابعد

که از نقل این واقعہ با خبر بودند بتأیید و فن ابتدائی و نقل آن در مؤلفات خود ہا آورده اند اما کسانی کہ همان فن ابتدائی را در کدام کتابی دیدہ اند از نقل آن اطلاع ندارند شاید انکار نمایند مولانا عبد الغفور لاری تھا کہ حضرت جامی درین باب رسالۃ مستفادہ تالیف نمودہ حضرت جامی نیز میفرماید :-

گویند کہ مرقد علی در نجف است در بلخ جو خورشید بذات الشرف است جامی نہ عندن گونه بین الجبلین خورشید بخت نور ادر طرف است و حضرت میرزا عبد القادر عتہ میرزا بیدل عارف بدخشی نیز در کلیات بیدل میفرماید :-

ز اقبال عرب غافل مباشید ای عجم زادان سریر افتد از بلخ ہسم شاہ نجف دارد دیگر اصحاب کشف صافۃ نیز درین قسمت تأییدات نمودہ اند و حافظ نور محمد کہکشا درین اواخر رسالہ نوشتہ کہ جمیع اقوال مؤرخین را درین باب نقل نمودہ کسانی کہ خواہان تحقیق مزید این مقام باشند میتوانند کہ از رسالہ مذکور حل تسکوک خود ہا نمایند ۔

برویم در اصل سخن امیر المؤمنین علی کرم اللہ وجہہ سوا حضرت فاطمہ الزہراء ہشت ازدواج دیگر نیز نمودہ بودند و ہمہ این ہشت مستورات را بعد از فوت حضرت فاطمہ الزہراء بنکاح گرفتہ بودند و پانزدہ تن پسران^{۱۷} ہفدہ تن بعات از ایشان بوجود آمدند عسکری^{۱۵} ایشان شصت و سال بود مدت خلافت چہار سال نہ ماہ

۱۵ عبد الغفور لاری تلمیذ حضرت جامی محشی شرح ملا میباشند حضرت جامی در صفت وی چنین فرمودہ :-

ہر جا کہ فہم و دانش مرغی بود شکاری بازیت نیز رفت از عبد الغفور لاری

و چند روز درین مدت مسئلہ جہاد تاخیر شدہ بود فتوحات اسلامی کہ در زمانہ حضرت عثمان الی کابل و بلخ و تخار رسیدہ بود تعطیل ماندہ بود تمام دورہ خلافت بجنک و جدال و نزاع فیما بین مسلمین سپری شد بجز جنگ نہروان کہ مقابلہ و مقاتلہ باخوارج نمودہ بودند و این جنگ نزد تمام صحابہ مورد پسند قرار گرفت بود و آنچه در جنگ حمل مقابلہ با حضرت طلحہ و زبیر و حضرت عائشہ مشہور است در تواریخ حرفہای بی اصل و رنگ آمیزی ہای زیادین باب دیدہ میشود تمام آن مورد تائید نخواہد بود واقعہ صفین با حضرت معاویہ و اہل شام نیز مشہور است این موضع را علماء حق اہل سنت بخطا، اجتہادی محمول داشتہ اند کہ اصحاب پیغمبر خدا ہم صاحبان اجتہاد بودند و زبان را جسد بخیرند کرایشان نباید کشود چنانچہ خود حضرت علیؑ فرمودہ :- اخواننا بغوا علينا ليسو كفرة ولا فسقة لما لهم من التأويل چون سخن در بخار رسید شمس از تراجم و حالات خلفاء راشدین بمضمون :-

”القطرة تشهد عن البحر“ حوالہ فلم کردید اکنون در خاطر فاتر چنین میگردد کہ مزیات ہر یک را باتفاق و انفراد صحیحین درین صفحہ فرط اس تذکر نمایم کہ تمام آن ازین دائرہ خارج نخواہد بود۔

علیہ السلام بن عبید اللہ القرنی مکنی بابی محمد کہ از عشرہ مبشرہ میباشد از قدماء مسلمین بود تمام مشاہد حاضر بود بجز واقعہ بدر بالآخرہ بعمر شصت و چہار سالگی روز پنجشنبہ بارخ بیستم جمادی الآخر ۳۶ھ در واقعہ حمل کشتہ شد۔ ۱۲ منہ ۲ زمیر بن العوام القرنی خود متقی و مادرش صفیت بنت عبد المطلب از قدماء مسلمین بودند در تمام مشاہد حاضر بود و اول کسی بود کہ شمشیر فی سبیل اللہ کشیدہ بود و از عشرہ مبشرہ بود و وفات آن ۳۶ھ ہجری میباشد کہ از دست عمرو بن جرموز در سفوان بعمر بعمر شصت و چہار سالگی کشتہ شد در ردای الباع دفن کردند بعد از آن در بعمر آورده شد اکنون زیارت آن در آنجا معروف و مشہور است۔ ۱۲ منہ

شماره	اسماء الرجال	جميع متروکات	اتفاق شيخان	انفراد بخاری	انفراد مسلم	در ساؤ کتاب احادیث
۱	ابوبکر صدیق	۱۴۲	۶	۱۱	۱	۱۰۶
۲	عمر فاروق	۵۳۹	۱۰	۹	۱۵	۵۰۵
۳	عثمان النورین	۱۴۶	۳	۸	۵	۱۳۰
۴	علی بن ابیطالب	۵۸۶	۲۰	۹	۱۵	۵۴۲

بقیة تفصیل خلفاء از کتب ازالہ الخلفاء و تاریخ الخلفاء و دیگر مختصرات فارسیہ آنها ملاحظہ شود کہ این دو کتاب ترتیب خود عدم التمثیل است۔

فائدہ ششم

در سلسلات اسماء حضرات مشایخ سلال اربعہ از حضرت مرشدنا الی آخر ہر سلسلہ درین فائدہ اشخاص معروفہ ہر طریق معینا ذکر میشود و کسانیکہ درین زمرہ از اشخاص متعدد کسب نموده اند نقش آنها در ذیل سوانح عمری شخص مترجم الی فرد معلوم و معروف آن بیان میشود کہ در یکی ازین طرق اربعہ مذکور باشد و تکرار آن در ان مقام ثانیاً سودی ندارد چنانچہ گفتہ اند :- بیت

در مکر رستن مضمون رنگین لطف نیست کم دھد رنگ کسی بند دختای بستہ را
و یک تعداد اشخاصیکہ سوانح عمری مشایخ آنها بنا بر اقتضای وقت از قبیل قلت کتاب اسناد اسماء الرجال و طبقات کہ درین دوران ہجرت و مسافرت بدست رس راقم قرار ندارد البتہ متروک خواهد ماند ولی بمضمون ولایدرک کلاہ لایترک

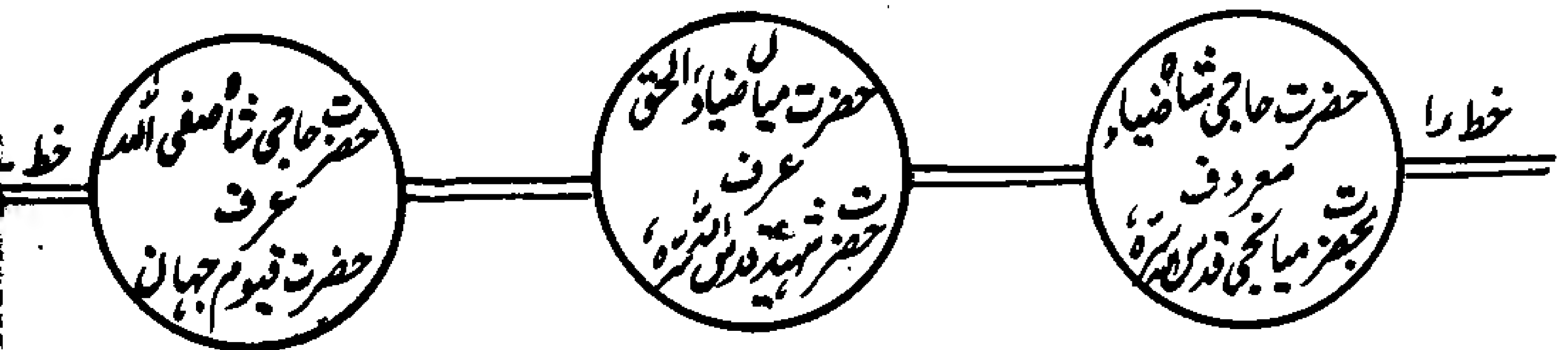
تنبیه

از خط اول طریق حضرات نقشبندیہ مراد است۔

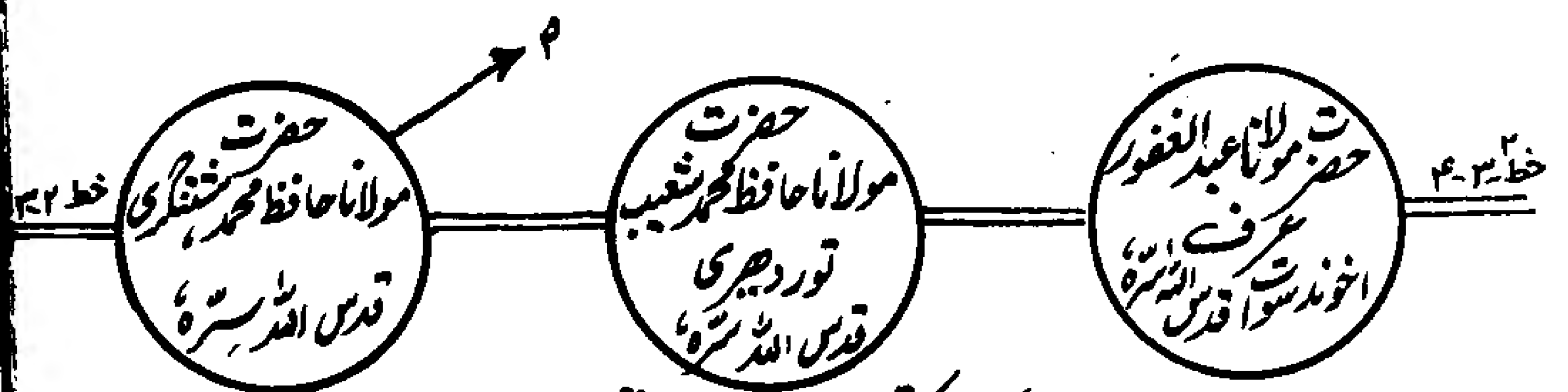
” ” دوم ” ” قادیتہ ” ” -

” ” سوم ” ” چشتیہ ” ” -

” ” چهارم ” ” سهروردیہ ” ” -

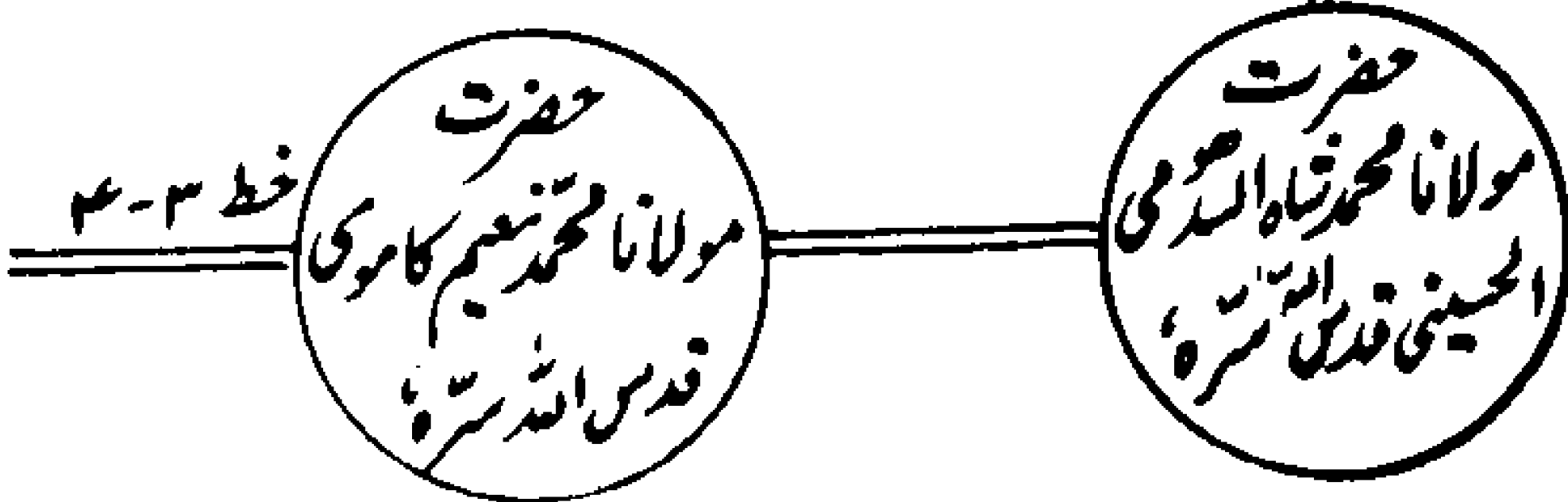
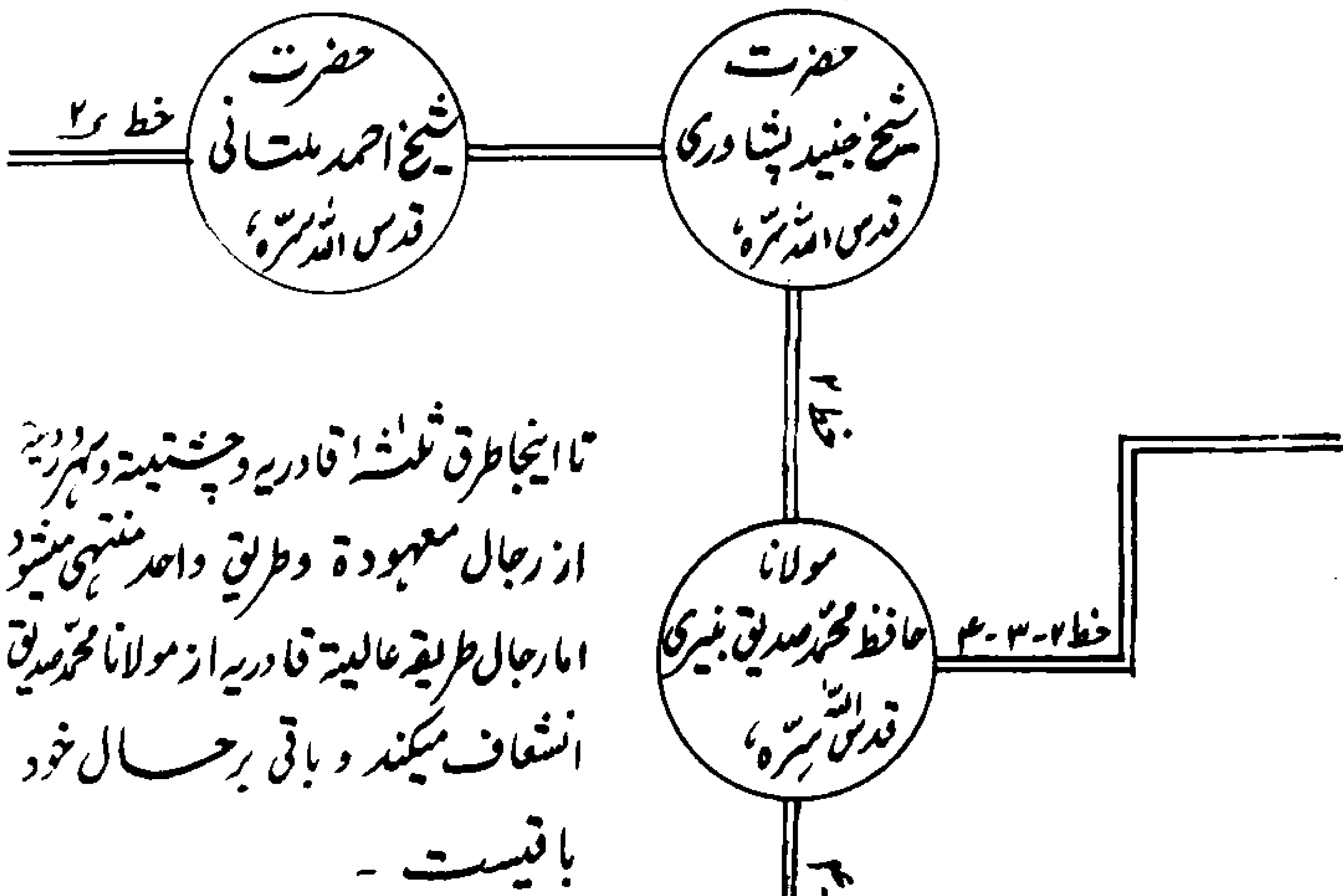
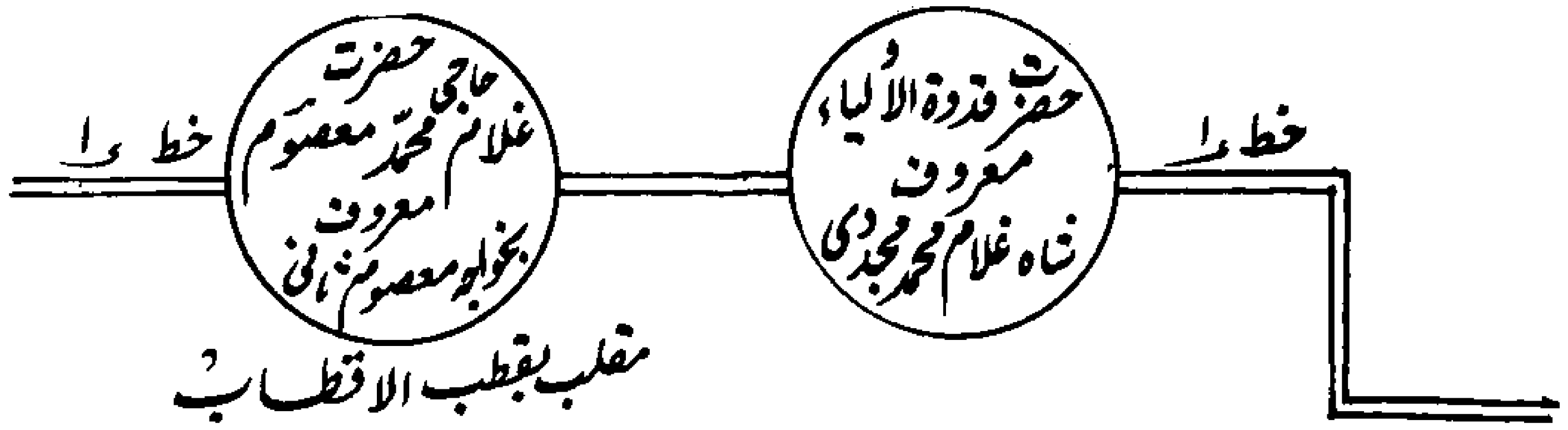
م مؤلف لطائف الحواشی بر خطبہ چلبی و شرح و تائید

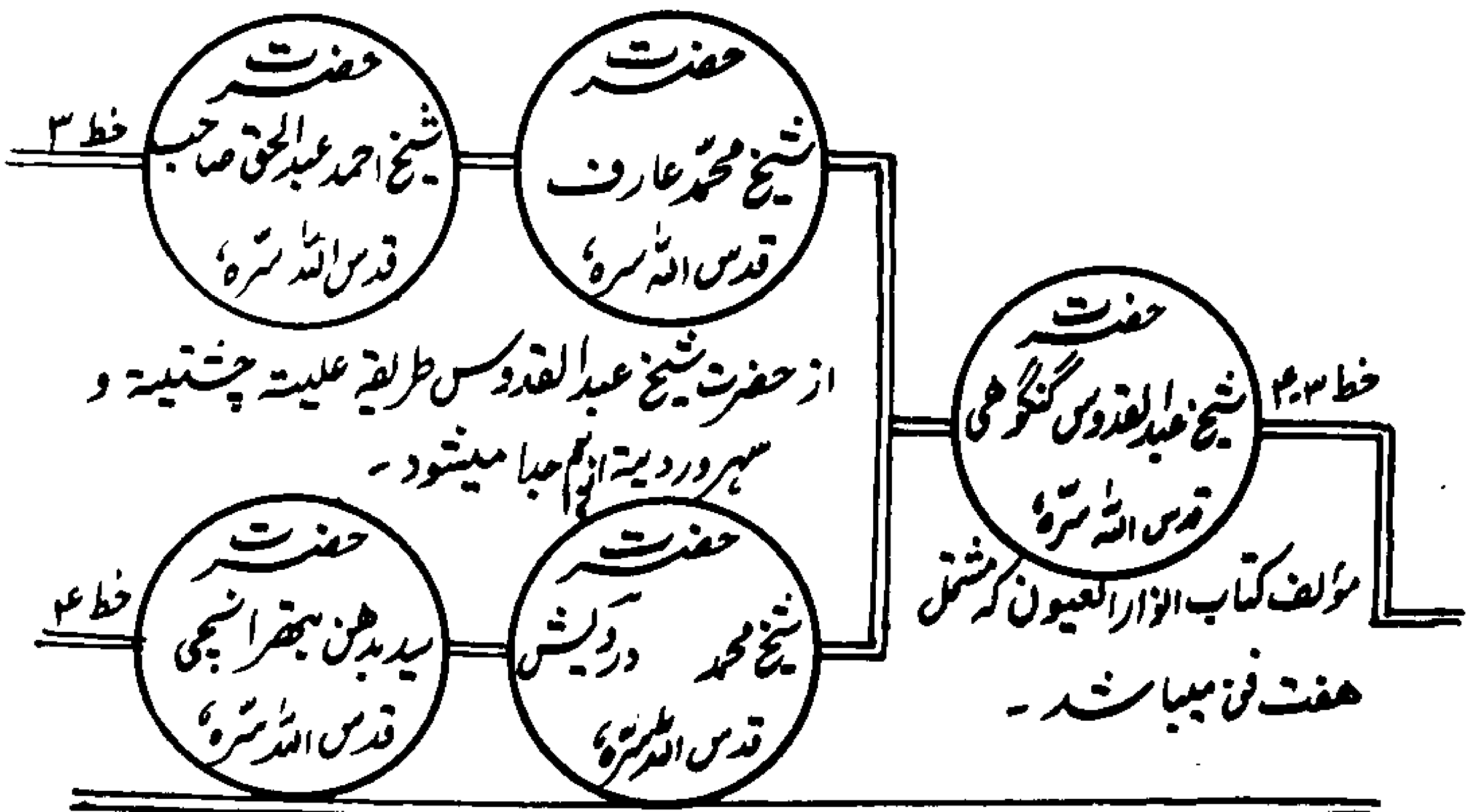
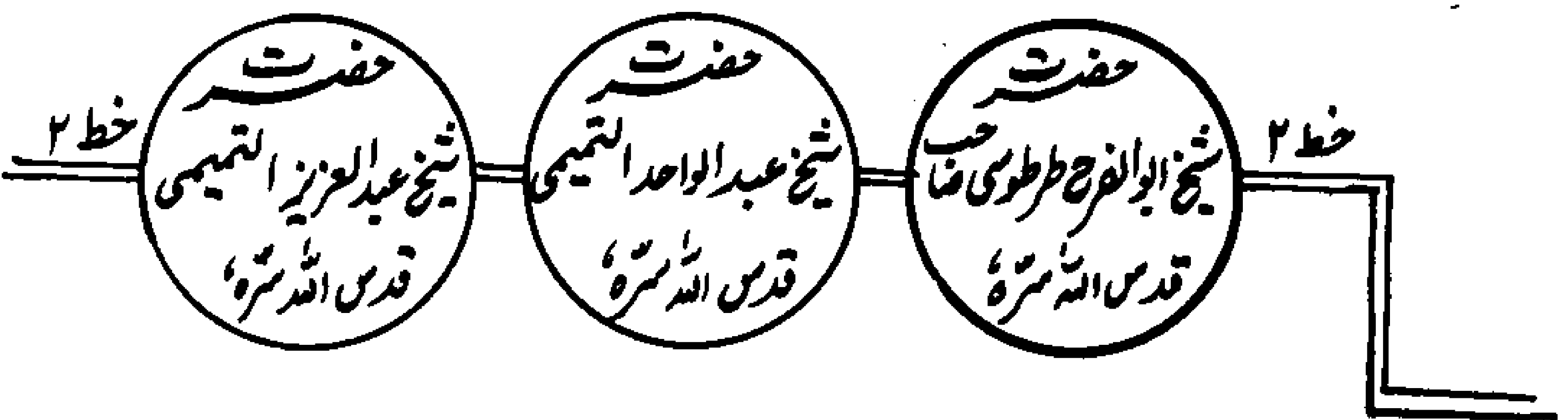
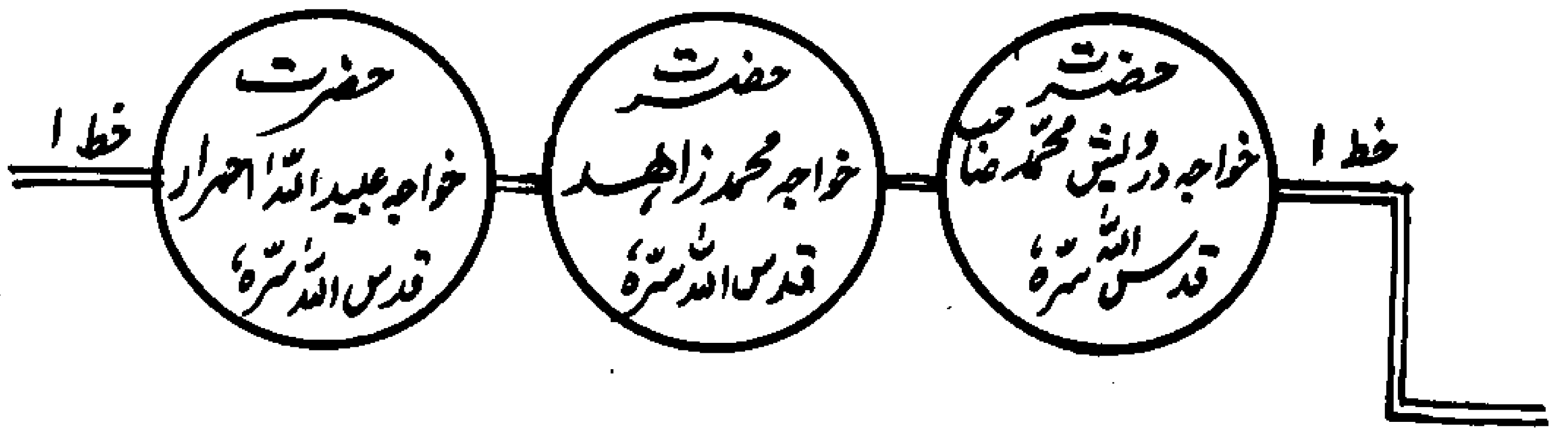
مؤلف کتاب مرآة الاولیاء

فائدہ

اسماء حضراتیکہ درین جداول درج شدہ اند در آئندہ تفصیل ہر کدام در مباحث آتیہ بیان خواہد شد درینجا فقط خط مشی مسلک ایشان تذکر میشود قد پر قافہم

خط ۱	حضرت امام العارفین خواجہ محمد اسماعیل قدس سرہ	حضرت خواجہ محمد صبیح قدس سرہ	حضرت عزیز الزمان خواجہ محمد معصوم قدس سرہ	خط ۱
خط ۲	حضرت شاہ عالم الدہلوی قدس سرہ	حضرت شاہ منور الدہلوی قدس سرہ	حضرت شاہ دولہ گجراتی قدس سرہ	خط ۲
خط ۳	حضرت شیخ مامون شاہ منصور قدس سرہ	حضرت سید عبداللہ الحینی معروف بجہت حاجی بہادر علی کرمی	حضرت سید آدم بنوری قدس سرہ	خط ۳
خط ۱	حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی قدس سرہ	حضرت خواجہ باقی باللہ معروف بخواجہ عزیزنگ	حضرت خواجہ امکنگی قدس سرہ	خط ۱
خط ۲	حضرت غوث الاعظم محی الدین عبدالقادر جیلانی قدس سرہ	حضرت شیخ ابوسعید مبارک قدس سرہ	حضرت شیخ ابوالحسن ہکامی قدس سرہ	خط ۲
خط ۳	حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی قدس سرہ	حضرت شیخ الاحمد صاحب قدس سرہ	حضرت شیخ رکن الدین صاحب قدس سرہ	خط ۳

خط ۱

حضرت سید امیر کلال قدس اللہ سرہ	حضرت خواجہ محمد بابا بی سماسی قدس اللہ سرہ	حضرت خواجہ علی رامیتنی قدس اللہ سرہ

خط ۲

حضرت معروف کرخی قدس اللہ سرہ	حضرت داؤد طائی قدس اللہ سرہ	حضرت حبیب عجمی قدس اللہ سرہ

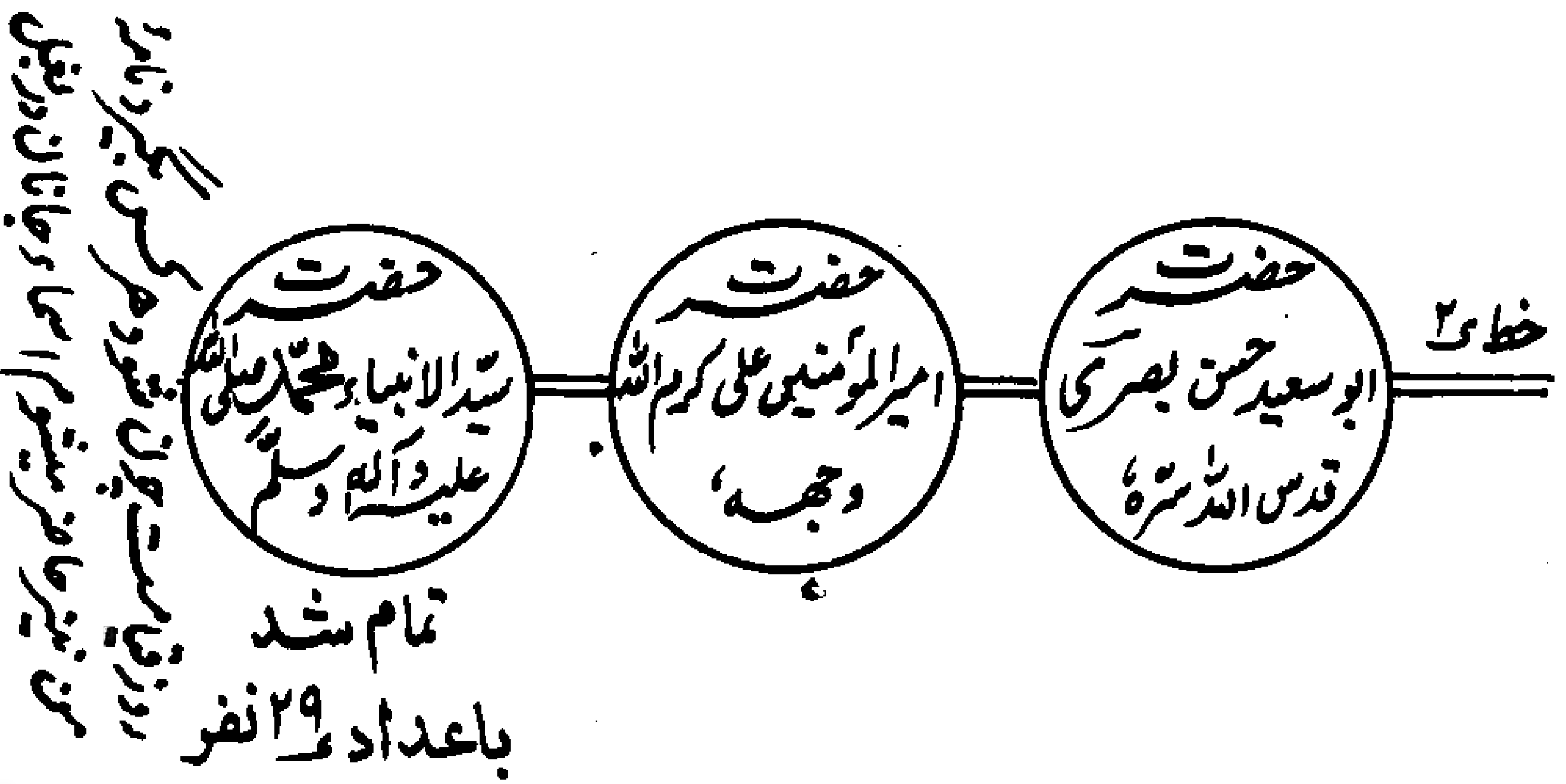
خط ۳

حضرت فرید الدین گنج شکر قدس اللہ سرہ	حضرت خواجہ قطب الدین کاکلی قدس اللہ سرہ	حضرت خواجہ معین الدین اجری قدس اللہ سرہ

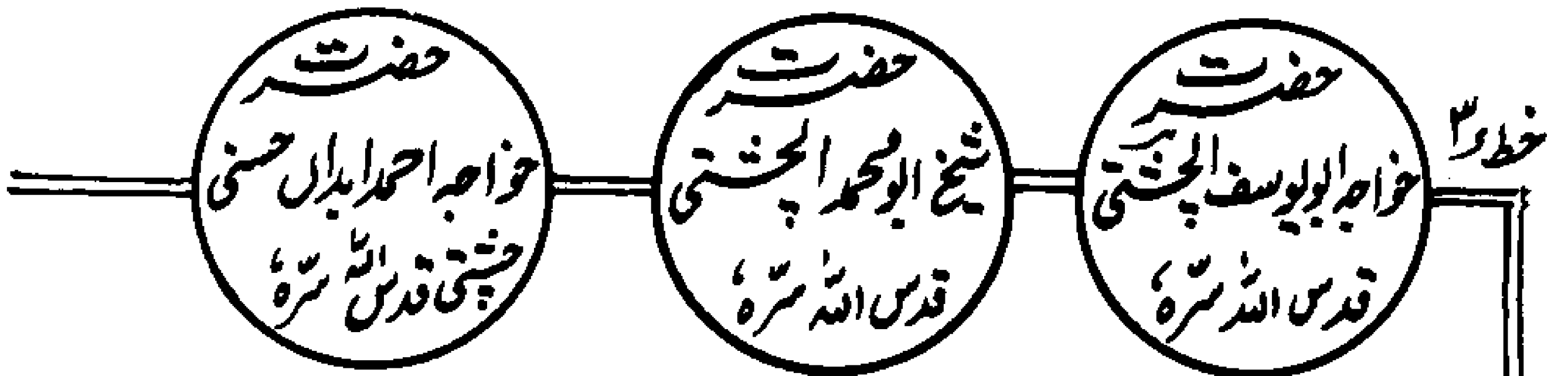
خط ۴

حضرت بہاؤ الدین زکریا ملتانی قدس اللہ سرہ	حضرت شہاب الدین عمر السہروردی قدس اللہ سرہ	حضرت ابو النجیب عبدالقادر السہروردی قدس اللہ سرہ

مصنف کتاب عوارف المعارف

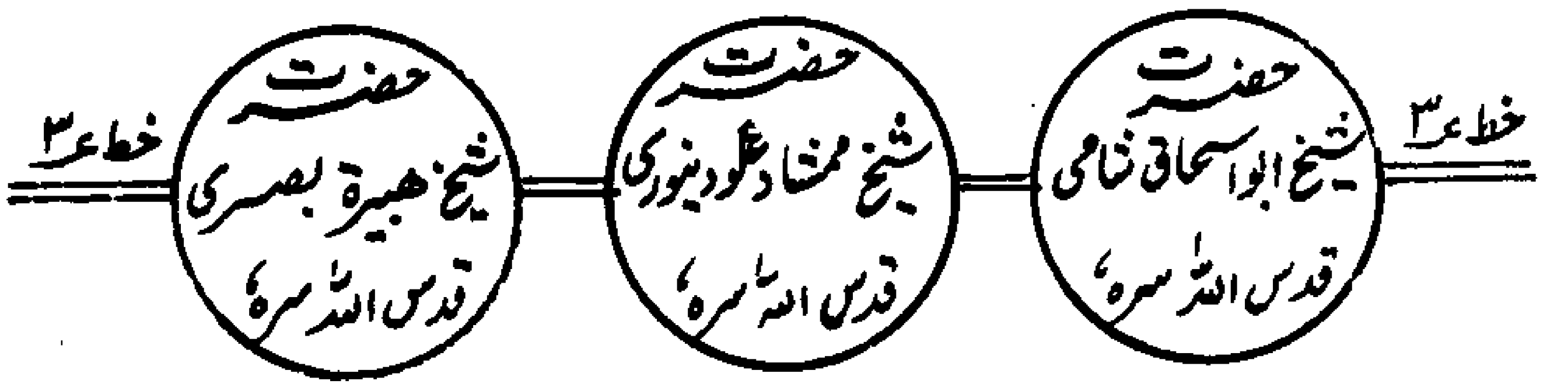

در بعضی نسخ عمر سهروردی مذکور است

در بعضی نسخہ شیخ محمد جشتی
نیز مذکور است۔

خط ۱

حضرت
سلمان فارسی
رضی اللہ تعالیٰ عنہ

حضرت
امیر المومنین ابی بکر
صدیق رضی اللہ عنہ

حضرت
سید البشر علیہ افضل الصلوٰۃ
والتسلیمات

تمام شد

بعد از ۳۶ نفر

روز قیامت چون شود کسی بگردد نامزد
من نیز حاضر می‌شوم اسما و جانان در بغل

خط ۲

حضرت
شیخ خدیجه مرعشی
قدس اللہ سرہ

حضرت
ابراہیم بن ادہم
قدس اللہ سرہ

حضرت
فضیل بن عیاض
قدس اللہ سرہ

خط ۳

خط ۳

حضرت
ابوسعید حسن بصری
قدس اللہ سرہ

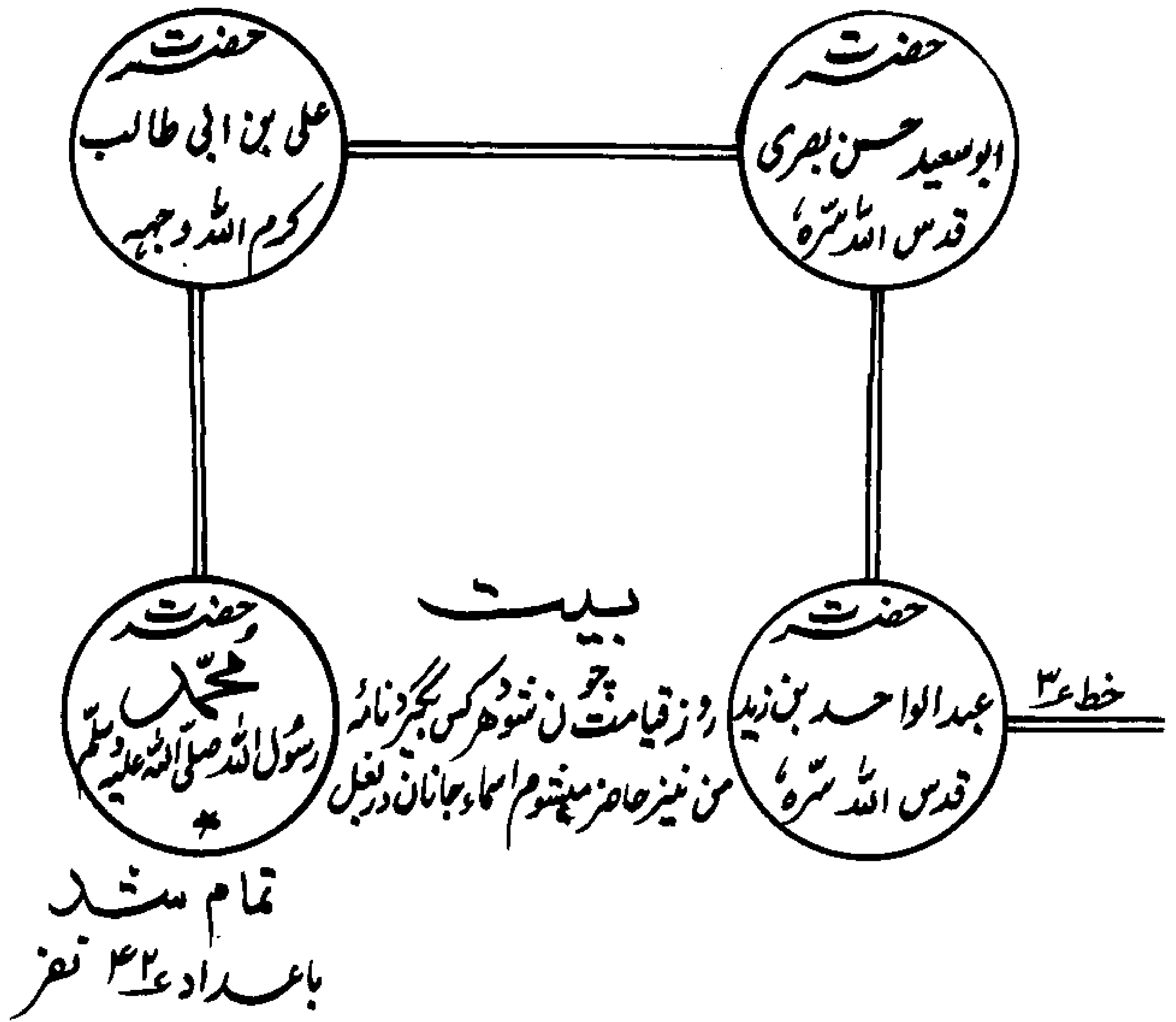
حضرت
علی بن ابی طالب کرم اللہ
وجہہ

حضرت
خاتم النبیین علیہ الصلوٰۃ
والتسلیمات

تمام شد

بعد از ۳۸ نفر

روز قیامت چون شود کسی بگردد نامزد
من نیز حاضر می‌شوم اسما و جانان در بغل

تنبیہ

تمام اسماء مسلمین حضرات نقشبندیہ از مرشدنا الی النبی صلی اللہ علیہ وسلم ۲۶ نفر
والی صدیق اکبر ۳۵ نفر میباشند و حضرات قادریہ الی النبی صلی اللہ علیہ وسلم ۲۹ نفر
والی حضرت عیسیٰ کرم اللہ وجہہ ۲۸ نفر میباشند اما حضرات چشتیہ و سہروردیہ
۴۲ و ۴۱ و ۳۸ و ۳۷ نفر میباشند قد بوفافہم -

فصل اول

حضرت سلمان فارسی رضی اللہ تعالیٰ عنہ

کنیت وی ابو عبد اللہ میباشد مولای رسول خدا بود صلی اللہ علیہ وسلم صلواتش از را
 مهر مزایان است بقولی از اصفہان از وہیت کہ بنام جی شہرت دارد این ہر دو قول در
 اسماء الرجال مشکوٰۃ ص ۵۹۷ مذکور است صاحب غام المرید در ص ۳۳۳ از کتاب سیر السالک الی اسنی
 المسالک مؤلف علامہ تقی الدین المحسنی عین شہی را نقل نموده ولی از وہ مزبور چیزی نگفتہ موصو
 ابتداء و طلب دین برآمدہ مدتی در دین نصرانیت سپری نمود و انجیل مائتر کتب آن وقت را حتی المقدور
 قرأت نموده بعد از آن بدست مردم عرب آمد و اہل عرب یرابا یہودی فروخت ہکذا سخن
 الی وہ نفر مملوک شدہ بود آخر الامر مکاتب شد پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم در کتابتہ کی اعانت
 نمود تا اینکه برای نبی علیہ السلام رسید امام
 عبدالرؤف منادی در کواکب الدریۃ مینویسد کہ غلام بنی قریظہ بود پیغمبر خدا دیر آزاد نمود فضائل
 سوانح وی حاجت بیان ندارد و ان لم یکن لہ المناقب لکفی ما قال النبی صلی اللہ علیہ
 وسلم فحقہ از ان مجملہ امام ترمذی از حضرت انس روایت میکند کہ ان الجنة لتشتاق
 الی ثلاثة علی و عمار و سلمان و نیز میفرماید سلمان متا اهل البيت و کذا در حق
 آنست و هو احد الذین اشتاق الیہم الجنة اما اسلام وی در ان ایامی بود کہ
 پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم در مدینہ منورہ قدم آورده بود و در غزوة خندق شرکت نموده بود و
 بعد از ان تمام غزوات را حاضر میبود و موصوف بسیار عمر بود و صد و پنجاہ سال عمر داشت
 بقول سہ صد و پنجاہ سال و الاول هو الاصح صاحب غام المرید در ص ۳۳۳ از قوت

القلوب ابی طالب مکی نقل نموده کہ حضرت سلمان فارسی با وجودیکہ در محبت آن حضرت صلی اللہ علیہ وسلم با علی و اقصی مراتب کمالات باطنی رسیدہ بود ولی با حضرت ابی بکر صدیق رضی اللہ عنہ نسبت خاصہ داشت در زمانہ خلافت حضرت عثمان رضی اللہ عنہ امیر مدائن بود حضرت ابی در دا، نامہ بوی نوشت معنون باینکہ چرا در زمین مقدسہ نمی آید حضرت سلمان رضی اللہ عنہ در جوابش چنین نوشت ان الارض لا تقدس احداً واما یقدس الانسان عمله وھمد ان ایام کہ در مدائن بود شخصی نامی حمل گاہ برداشتہ بود ویرا شناخت کہ امیر مدائن است اشارت نمود کہ این بار را بردار حضرت سلمان در آن حالت معبا، بود بار ویرا برداشت مردم آنکس را فہمائیدند کہ این شخص امیر است آن مرد گفت کہ من شمارا را شناختم ام حضرت سلمان رضی اللہ عنہ گفت تا اینکه در منزلت ز سائیم با نخواستہم داد۔ وفات وی نیز در مدائن بودہ در ۳۲ ہجری در زمانہ خلافت حضرت عثمان رضی اللہ عنہ، اما ملا علی قاری در شرح شفاء و صاحب شکوۃ در اسماء الرجال ص ۵۹۷ ۳۵ ہجری قید نمودہ اند علامۃ عبدالرؤف منادی در کوکب الدرر ص ۳۶ تعیین نمودہ واللہ اعلم وکان یا کل من عمل یدہ وروی عنہ انس ابوہریرۃ و غیر ہما رضی اللہ عنہما رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین اما نسبت وی در علم باطن قرار تا سید جمیع حضرات نقشبندیہ اکابر مشایخ بحضرت امیر المؤمنین ابوبکر صدیق میباشند رضی اللہ تعالیٰ عنہما۔

فصل دوم

حضرت قاسم بن محمد بن ابی بکر الصدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہما جمعین ط

ایشان از عظماء تابعین و فقہاء سبقت مدینہ است افضل اہل زمان خود است ثقہ بود و رفیع القدر عالم فقیہ امام و راجع کثیر الحدیث بعد از قتل پدرش محمد بن ابی بکر تیمم ماند و رکناہ عائشہ صدیقہ و وی ابن خالہ امام زین العابدین است و صہرا امام محمد باقر و جد مادری امام جعفر صادق کذا ذکرہ الشیخ عبدالحق محدث الدہلوی فی اشعت اللمعات ص ۸۵ فصل ثالث باب سوسہ کتاب الایمان و در اسماء الرجال مشکوٰۃ نیز از فقہاء سبقت اکابر تابعین و افضل اہل زمانش محسوب نمودہ بحی بن سعید سگوید نیافتہم در مدینہ هیچ فردی را کہ فاضلتر باشد از قاسم بن محمد در ارغام المرید ص ۳ آورده و کان عمر بن عبد العزیز یقول لو کان لی ان اعہد لعہد القاسم انتہی امام عبد الرؤف مناوی در کواکب الدریۃ مینویسد انہ (ای القاسم) کان عالما فقیہا و عامفتیان اہداجہ انتہی و زمانش موصوف بود بحمیع اوصاف حسنہ و حافظ الحدیث بود کہ از حضرت صدیقہ

سما ایشان این است :-

(۱) سعید بن المسیب (۲) عروہ بن الزبیر (۳) قاسم بن محمد (۴) ابو بکر بن عبد الرحمن (۵) خارج بن زید (۶) سعید بن عبد اللہ (۷) سلیمان بن یسار و قطب الارشاد ص ۹۲ از شرح الفیہ مؤلفہ امام بخاری نقل کردہ کہ اسما و ایشان برای درد سر و آفات مانند کرم و شبیبہ آن کہ برای مضرات اموال میباشند نوشته گذاشتن اثر تمام دارد۔ در ارغام المرید ص ۳۷ از علامتہ کمال الدین دیمیری مؤلف حیوۃ الحیوان نقل نمودہ کہ اسما و فقہاء سبقت برای آفت کرم نوشتہ در گندم گذاشتہ میشود مادامیکہ آن نوشتہ موجود باشد دفع سوس خواهد نمود۔ واللہ اعلم۔ ۱۲۔ منہ

و ابن عباس و ابن عمر و حضرت معاویہ وغیرہ روایت حدیث نموده و خلق کثیر نیز از وی روایت نموده اند و روایات آن در صحاح ستہ مذکور است باندازه کہ ابن ابی الزناد میگوید ما رأیت احداً اُحلم بالسُّنة من القاسم بن محمد تولد ایشان در ۳۱۳ وفات در ۱۱۳ هجری میباشند۔ در نیصورت عمری هفتاد و سال میباشند اما در اشعۃ اللمعا صفحہ مذکور متوفی ۱۱۳ یا ۱۱۲ هجری بعمر هفتاد و یا هفتاد و دو تعیین نموده در اسماء الرجال مشکوٰۃ ملحق آن ص ۶۱۳ ۱۱۳ هجری عمر بسن هفتاد و مذکور است مدفن وی بن الحرمین است چنانچہ در ارغام المرید ص ۳۷۷ مینویسد مات بین المکة والمدینة حاجاً او معتمراً انتہی موصوف در علم باطن بیعت از سلمان فارسی نموده بودند چنانچہ جمیع کتب حضرات نقبندیہ ازین سخن طافح است باندازه کہ هیچ فردی ازین اکابر تخلف ندارد از ان جمله است ارغام المرید و حقیقۃ الندیۃ و عمدة المقامات حدائق وردیتہ و سعادت الابدیتہ و بلجۃ السنیۃ وغیرہ ۔

فصل سوم

حضرت امام جعفر الصادق رحمۃ اللہ علیہ

صادق از اشهر القاب آنست کنیتش ابو عبد اللہ و ابو اسماعیل میباشند پدرش حضرت امام محمد باقر است و آن خلف علی زین العابدین و آن پس امام حسین بن علی بن ابی طالب میباشند مادرش ام فروۃ نام دارد کہ بنت حضرت قاسم بن ابی بکر صدیق رضی اللہ عنہ میباشند تولد وی قرار یکہ در اسماء الرجال مشکوٰۃ ص ۵۸۹ مذکور است ۸۳ هجری میباشند بقولی روز شنبہ ۱۱ ربيع الاول ۸۳ میباشند در عصر شریفش از عمدہ ترین علماء وقت متوفی و

زمان بود علم حدیث را از پدر خود حضرت امام محمد باقر و جد مادری اش حضرت قاسم اخذ نموده بود و کذا کسب کمالات باطنی نیز ازین دو بزرگوار نموده بودند طریق اول را که از پدرش کسب نموده در اصطلاح صوفیه سلسله الذهب مینامند و نیز از حضرت عروة و نافع و عطاء و زهری روایت حدیث نموده بودند و کان من سادات اهل البیت سمع منه الاسمة الاعلام نحو یحیی بن سعید و ابن حریم و مالک بن انس و الثوری و ابن عیینة و ابو حنیفة و ابو ایوب الجستانی و غیرهم احمد بن محمد بن عسمر بن مقداد رازی میگوید که روزی مگسی بر روی منصور خلیفه عباسی نشسته بود هر چند بزبان میگوشت باز عود میکرد درین وقت حضرت امام جعفر صادق حاضر بود خلیفه بوی خطاب نموده فرمود یا ابا عبد الله لم یخلق الله الذباب فقال لا امام لیدل به الجبابرة فسکت المنصور

وفات حضرت امام جعفر صادق در شوال ۴۸ هجری میباشد که در اسماء الرجال مشکوة ص ۵۸۹ و عمدة المقامات ص ۳۴ و ارغام المرید ص ۴ و مطلع العلوم ص ۸ همین سنه مذکور است اما در عمدة المقامات روز و شب منصف رجب را تعیین نموده مرقدش در مدینه منوره میباشد. واقع در بقیع در قبرست که پدرش امام محمد باقر و جدش حضرت علی زین العابدین نیز در آنجا است و اجدی در مطلع العلوم ص ۸۳ علاوه میکند که باثر زهر تنظلم

۱۰ چنانچه از وی روایت کرده اند که میفرمودند :-

ولد فی الصدیق مرتین یعنی ولدت فی ام فروة بنت القاسم و لاداة حسیمة و ولد فی القاسم و لاداة معنویة بان ربانی و ابلغنی الی مبالغ الرجال ارغام المرید ص ۱۲ - منه

ابو جعفر دوانقی مسموم گردیده بدرجه شهادت رسید، و الله اعلم -

فصل چهارم

حضرت سلطان العارفين بايزيد بسطامي قدس سره

نام ایشان طيفور است ابويزيد کنيت آن است بايزيد مخفف ابويزيد است سلطان العارفين لقب آن است جدايشان مجوسی بود و باسلام مشرف شد ایشان برادران بودند همسایه ارباب احوال صاحبان کمال بودند (۱) آدم (۲) طيفور (۳) علی نسب ویرا صاحب رغام المرید در صاعده از طبقات الاولیاء مؤلفه ابو عبد الرحمن سلمی نیشاپوری چنین آورده ابويزيد طيفور بن عیسی بن مرشان نفحات الانس حضرت مولانا جامی زمین

۱ ابو جعفر دوانقی برادر بزرگ سفاح مشهور بذاقی خلیفه دوم عباسی میباشد خلافت آن بیست و دو سال است (فائده) خلفاء عباسی که مدت دوران حکمرانی آنها پنجاه و سی سال و دو ماه و نه روز میباشد ابتدا آن ابو العباس عبد الله بن محمد بن علی بن عبد الله بن عباس مشهور بسفاح که تاریخ روز جمعه سیزدهم ربیع الاول ۱۳۲ هجری بقدر رسید و آخر آن مستعصم بن مستنصر میباشد که در ششم صفر ۶۵۶ هجری بانتر حمله تاتاریها از طرف هلاکو سپهر جنگیز بدار الخلافه و فقها بغداد همه در خاک و خون یکسان شدند تحقیق این بحث بطور مفصل از تاریخ الخلفاء سیوطی ترجمه آن از عبد الله سرتانی هروی کتاب بائک الذهب فی معرفت قبائل العرب خطه باید نمود و خلفاء بنی امیه که مدت حکمرانی آنها نود و یک سال میباشد اول آنها حضرت معاویه بود که مدت نوزده سال و سه ماه حکمرانی نمود و آخر ایشان مروان بن محمد بن مروان میباشد که بعد از پنج سال دوران اختتام رسید ۱۲۷ هجری جامی لقب شعری لیست اصل نامش عبد الرحمن لقب ذوالدین و لقب اصلی عماد الدین است که در ۱۸۶ هجری قمری قتل شد تاریخ بیست و سوم شعبان در خمر برد جام تولد شد اندک ایشان مولانا نظام الدین احمد ششی میباشد جدايشان مولانا شمس الدین محمد کشتی نام دارد اصلاً از محدثان از توابع اصفهان میباشد نسب ایشان بحضرت امام محمد شیبانی نقل گردید حضرت امام اعظم ابو حنیفه منتهی میشود موصوف در علم باطن ابتداء نسبت بحضرت سعد الدین کاشغری دانسته بعد از وفات آن بصحبت حضرت خواجہ عید الله احرار رسیده کسب کلمات سوسن نمود تصانیف وی در عربی و فارسی در علم نحو و تصوف و عرفان و قافیه و معما مشهور است کتاب فوائد الفیاضیه عرف شرح جامی بر متن کافیه ابن حاجب نفحات الانس هفت اوزنگ اعظم تصنیفات اوست مولانا عبد الحی بکهنوی رفوئذ البهیة بحر خود قسم یادمیکند که نفحات الانس کتاب بیست مفید برای جن و انس تمام آثار آن بقول زیاد از چهل کتاب بقولی بعد از حروف جامی مشتمل بر پنج و چهار کتاب است میباشد وفات ایشان توام باذان روز جمعه هزدهم محرم ۸۹۶ هجری میباشد در هرات و بقیه حالات ایشان شامل در شحات عین النجا

عیسی و سرشان آدم نام نیز مذکور است و الله اعلم ایشان از طبقه اولی و پیشوای اهل تصوف و ربان
توحید بودند و مشایخ صوفیه شان عظیم دارد این طریقه را الی زمانه وی صدیقیه میگفتند بعد از ان بنام
طیفوریه شهرت عام خاص پیدا کرد کلامش سکر آمیز بود در وقت نماز قعقه از استخوان سینه وی
بیرون می آمد و شنیده میشد راقم الحروف میگوید کسانیکه او را طریقه نقشبندیه دارند لابد این حالت را
چشیده باشند و در مریدین آنها مشاهده شود و الا مدعی بلا دلیل خواهد بود و چنانچه در نفحات ترجمه
این و عمده المقامات^{۴۹} مذکور است وفات وی باتفاق اکثر مورخین پانزدهم شعبان^{۲۲۱} هجری می باشد
سجری که قول که^{۲۳۳} نیز گفته اند اصحاب تواریخ و طبقات از وی بسیار تذکر نموده اند منجمه طبقات سلمی
نیشاپوری ابن خلکان و امام مناوی و ابو نعیم اصفهانی صاحب حلیت و غیره مرقد ایشان بقولی در
دمشق در نواحی مرج قبلی بر سر تل عالی داخل بناء معروف قریه قرطامی باشد و اهل آن منطقه بنام
بایزید یاد میکنند اما قول صحیح در بسطام واقع در ایران فعلی می باشد چنانچه علامه عبد الغنی نابلسی
در کتاب الحقیقه و المجاز فی رحلت الشام و مصر و الحجاز تصریح نموده اند امروز فاصله هر^{۱۸} ده کیلومتر
طرف شمال شرق شاهر و واقع است (دفاعده) در جواب یک سوال معروف مشهور آن اینکه
حضرت سلطان العارفین ابی یزید البسطامی قدس سر حضرت امام جعفر صادق رضی الله عنه را ندیده یا و چون نسبت ویرا
در علم باطن بحضرت امام جعفر صادق رضی الله عنه میرساند جوابش این است که سلطان العارفین
ابو یزید البسطامی که نام گرامی ایشان طیفور بن عیسی بن سرشان می باشد در علم باطن شش
نسبت دارد و یک نسبت روحانی و پنج نسبت جسمانی نسبت عالی ایشان از رُحانیت حضرت امام جعفر
صادق رحمت الله علیه می باشد چنانچه ابوطالب مکی در قوس القلوب کاشفی در رُشحات حافظ
ابوالفرج واسطی در تریاق المحبتین و خواجہ پار ساد فصل الخطاب سید شریف جرجانی در اواخر
شرح مواقف علامه نابلسی در مفتاح المعیة و رحلة الکبری و خواجہ محمد فضل الله در
عمدة المقامات تصریح نموده اند ————— کما ان الاستعانة جائزة

بالأرواح الطيبة خلافاً لبعض الظاهرية الماردة نسبت دوم و تہیانی ^{علیہ السلام} الاول
 مؤلف ^{علیہ السلام} کمال الدین حریری آورده کہ حضرت ابو یزید از امام علی رضا رحمۃ اللہ علیہ نیز
 کسب علم باطن نموده اند ایشان از والد ماجد خود امام موسی کاظم رحمۃ اللہ علیہ آن از والد
 خود امام جعفر صادق رحمۃ اللہ علیہ آن از والد خود حضرت امام محمد باقر رحمۃ اللہ علیہ و
 آن از والد خود حضرت امام زین العابدین رحمۃ اللہ علیہ آن از والد خود حضرت امام حسین
 رضی اللہ عنہم آن از والد ایشان قاضی باخسیر مدنیہ العلم بقول خیر البشر حضرت علی
 بن ابی طالب کرم اللہ وجہہ و این طریق را در اصطلاح ایشان سلسلہ الذهب مینامند نسبت
 سوم در ارغام المریض ^{علیہ السلام} آورده و اخذ ایضاً عن الشیخ الراعی هو المراد بالکردی
 فی النہجات عن الشیخ شہاب الدین عن الشیخ محمد قواعن ابی الفضل عن سلمان
 الفارسی انتهى و هو الی آخر السلسلہ نسبت چہارم حضرت جامی علیہ الرحمۃ و نہجات
 الانس منہ ۴ در ترجمہ ابوعلی سندی رحمۃ اللہ علیہ از تخریج شطیحات شیخ روزکھان بستی
 آورده کہ وی از استادان بایزید است گوید از ابوعلی علم فناد تو حمیدی آموختم و ابوعلی
 از من الحمد و قل هو اللہ انتهى قولہ :

نسبت پنجم امام رشید الدین ابو الحسن علی قرشی در معجم
 آورده اخذ سیدی ابو یزید البسطامی عن محمد بن فارس البلخی

لہ تحقیق عمیق این موضوع را در رسالہ مجمع البینات نوشتہ ام ازان جامرا جمعہ شود دلائلی
 چند در اسناد و مراقبات نیز درین باب نگارش دادم کہ الاکن ہر دو رسالہ مطبوع و کار آمد خلان
 است ۱۲ منہ - سلسلہ در رسالہ اسناد و مراقبات ص ۲۹ درین ہمت حوالہ قوت القلوب
 و شحات بی محل تحریر شدہ فاعذر عن احوالہا ۱۲ منہ -

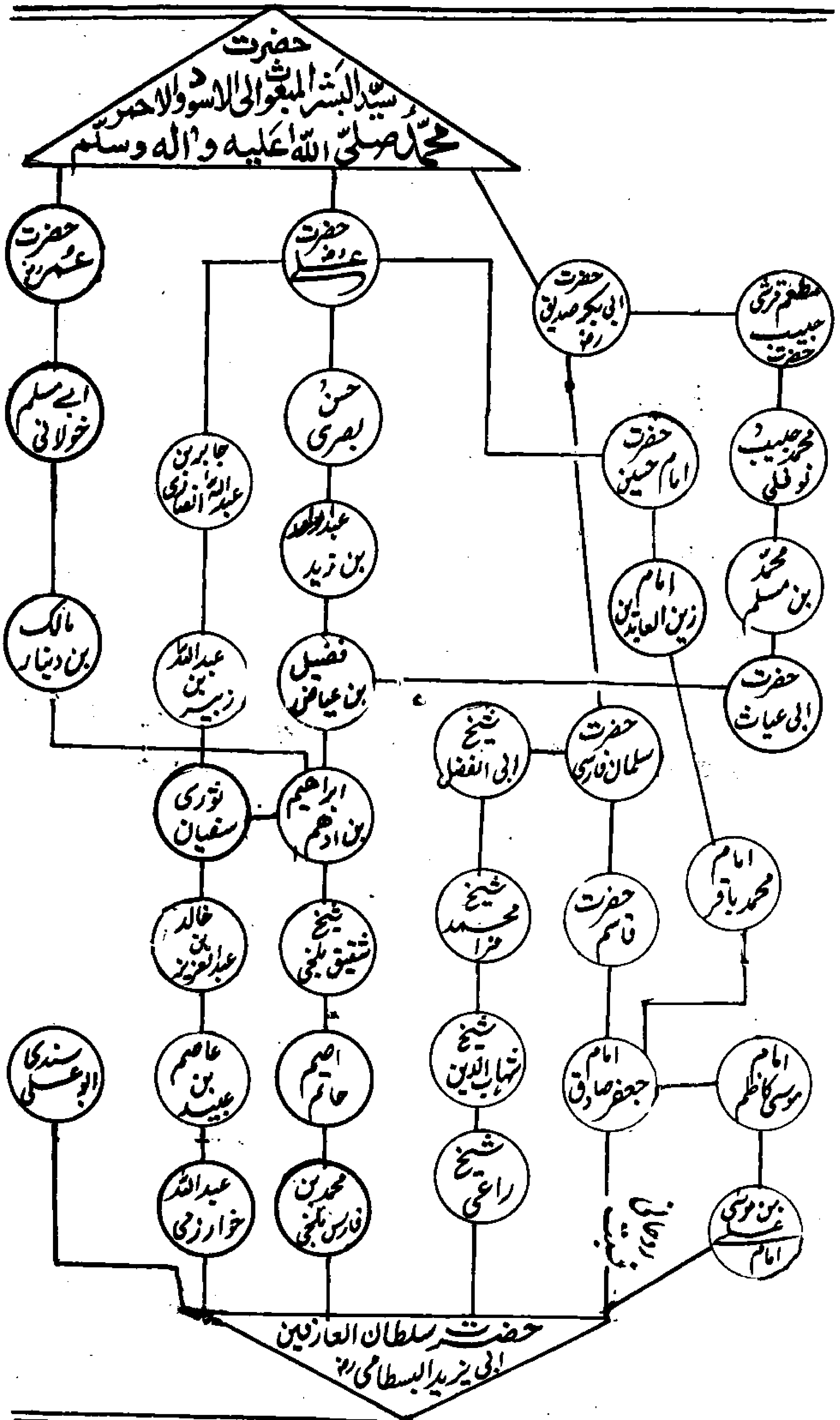
سلسلہ فی النہجات محض حوالہ و المراد بالکردی میباشد چنانچہ در نہجات در ترجمہ حضرت ابو یزید
 مذکور است کہ کردی استاذوی بودہ - ۱۲ منہ -

عن حاتم بن عنوان الاصم الزاهد عن شقيق بن ابراهيم عن ابراهيم بن ادهم
عن مالك بن دينار عن ابي مسلم الخولاني عن امير المؤمنين عمر بن الخطاب رضي الله
عنهم كذا في ان غلام المرید ع۔ نسبت ششم نیز در ان غلام المرید ع۔ از سلسلہ شیعہ
نقل کرده کہ حضرت ابی یزید از عبد اللہ بن عبد الوہاب رحمہ کسب علم باطن نموده اند و آن
از عاصم بن عبید و آن عبد العزیز بن خالد و آن از حضرت سفیان ثوری و آن حضرت عبد اللہ
بن الزبیر و آن از جابر بن عبد اللہ انصاری و آن از حضرت علی رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین و
حضرت بایزید قدس سرہ گاہ گاہ فکر شعر گوئی هم میفرمودند چنانچہ این رباعی از دست بیک
ای عشق تو کشته عارف و عوامی را سودای تو گم کرده نگو نامی را
شوق لب میگون تو آورد برون از صومعه بایزید بسطامی را

سہ حاتم بن عنوان الاصم کہ بنام حاتم اصم نیز یاد میکنند کنیت وی عبد الرحمن است از قدامت شایخ خراسان
میباشد و زی ضعیف با وی سخن میگفت در آن اثنا بادی از وی خطاب شد حاتم گفت کہ بلند تر سخن گو آن ضعیف
گمان برد کہ گوش وی کمر است از آن رو با هم مشہور شد و بر اسخا نیست بسیار سگرفت کہ مورد پسند جمیع اہل
حق خواهد بود از نفحات الانس مولانا جامی وغیرہ مراجعہ شود و فتا آن در سلسلہ ہجری میباشد زیارتش
در و اشہد است کہ موضعیت از نواحی بلخ - ۱۲ منہ

سہ شقیق بن ابراہیم البلیخی کنیت وی ابو موسی است از طبقہ اول مشایخ است اوصاف و احوال آن شایان
کتابست علیحدہ تا گرد حضرت امام زفر میباشد و در صحبت حضرت امام عظیم امام یوسف نیز رسیده است
در تواریخ بلخ راجع بدفن آن اقوال زیادی دیدہ شدہ بمنجملہ ۷۳۰ ہجری در ختلان بدرجہ شہادت تامل
شدہ ہمدرا بخا دفن میباشد عودہ قول کردہ اند کہ سر وی را از ولایت ختلان در بلخ آورده دفن کردند ایندم
در طبقہ باستانی بلخ زیارت آن بنام شیخ عقیق شہرت دارد معروف مشہور است بنام الحروف در ان بقعہ
کہ منسوب بحضرت شیخ شقیق است غیر مرآت رسیدہ ام و غیر ازین اقوال دیگری نیز در تار و پود بلخ ملاحظہ نموده ام
کہ تفصیل آن بسیار طویل است واللہ اعلم بحقائق الاخبار کلہا ۱۲ منہ -

سہ ابراہیم بن ادهم را با فضیل بن عیاض و سفیان ثوری نیز انتساب علم باطن میباشد کہ در نقش آیت
ترجمہ آن در ذیل حضرات چہتہ خواهد آمد ۱۲ منہ

فصل پنجم

حضرت شیخ ابوالحسن خرقانی قدس سره العزیز

ایشان از منطقه خرقان میباشند خرقان موضع است در ایران که ایندم بقاصو
 بیست کلومیر جانب شرق بسطام واقع است اصل نام ایشان علی بن جعفر است
 از اکابر مشایخ زمانش بود حضرت مولانا عبدالرحمن جامی در سخات الانس چندی از
 گفتار آن نقل نموده اند بعید نیست که در اینجا سطر چند از آن کتاب بالعبارة ایراد نمایم
 منجمد اینست که میفرمودند هرگز با کسی صحبت مدارید که شما گوید خدا و او گوید چیزی که
 و هم وی گفت که اندوه طلب کن تا آتش جنت پدید آید که حق تعالی اگر پندگان را دوست
 میدارد و هم وی گفت اگر سرودی بگوید یا حق را خواهد بهتر از آن بود که قرآن خواند و
 بدان حق را نخواهد فهم وی گفت که وارت رسول الله صلی الله علیه وسلم آنکس بود که بفعل
 رسول اقتدا کند آن بود که روی کاغذ سیاه کند در تصوف نسبت روحانی و جسمانی دارد اما
 نسبت روحانی آن بعد از وفات حضرت بایزید مرقودی میرفت و مدت دو اندوه سال
 ملازمت نیازست بایزید داشت آخر الامر از مشهد آن تربیت روحانی حاصل نمود و حضرت
 بایزید چندی سال قبل از تولد وی بشارت داده بود که مولانا جلال الدین بلخی این واقعه
 را در مثنوی شریف بسیار طویل و بسیط بیان فرموده چند اشعار آن که داعیه این

مولانا جلال الدین بن بهاء الدین محمد که بهاء الدین ولد بهاء الدین گویند آن پسر حضرت حسین
 خطیبی میباشد و پدر حسین خطیبی احمد نام دارد جلال الدین و بهاء الدین از اسماء القاب است
 اصل نام پسر و پدر محمد است پدر ایشان فرار گفت بعضی تذکره نویسان از خلفاء حضرت شیخ نجم الدین
 کبری بوده ایشان از احفاد حضرت صدیق اکبر میباشد تولد وی در ششم ربیع الاول سنه ۶۰۰ هجری

مقام است تبرکاً ایراد میگردد -

مثنوی

بعد چندین سال میسزاید شهی
رویش از گلزار حق گلگون بود
چییست نامش گفت نامش بوالحسن
حلیش و انگشت زبر و وقت
انتهی مثله فی البهجة السنية ۱۲ دار مقام المرید ۴ و نفحات الانس ۲ و عمدة
المقامات ۵ و نسبت جسمانی آن به واسطه حضرت ابی یزید میرسد که ایشان از ابی المظفر طوسی
کسب علم باطن نموده اند و آن از خواجہ ابی یزید العشق و آن از خواجہ محمد مغربی و آن از حضرت
ابی یزید سلطان العارفين قدس اللہ تعالی اسرارهم العلیة کذا فی ارغام المرید ۴ و نسبت دیگر

(بقایا حاشیه) در طریقه یاسانی پنج بوده علوم رسمی با ابتداء از والد خود خوانده بودند و بعد از وفات آن بنام و
رفته تحصیل خود ادامه دادند اما نسبت علم باطن دی نیز بحضرت والد ایشان است و بعد از وفات وی کسب
فیض از سید برهان الدین محقق ترمذی نمودند که یکی از شاگردان ابلق پدرش بود و بعد از تحصیل علوم ظاهر و
باطن در قونیہ که شهر است واقع در ترکیه بارشاد خلق اللہ و عظم و تدریس شروع نمودند اتفاقاً شمس الدین تبریزی
که شخصی صاحب کمال بود بقونیہ رفته بود و مولانا آکشفته این مرد بزرگوار گردیده از عظم و تدریس دست
برداشت مدت سه همدی در خلوت نشست درین مدت صوم وصال داشتند و با هیچ کسی دین راه
سخن نمی گفت بالاخره بعضی ناهلان که از حقیقت این داعیه خبر نبودند حضرت شمس بدرجه شهادت
رسانیدند از آن جمیع علایق الدین محمد پسر خود مولانا نیز بوده که بدایع لیس من اهلک مبتلا شد و بعد از
چندی فوت کرد و مولانا بجنایه دی حاضر نشد مولانا در فراق شمس بقیه بیابانی زیادی و چار شد و اشعار
زیادی بنام شمس نیز گفته اند که امر زبانی دیوان شمس تبریزی شهرت دارد و اشعار مثنوی را قرار خواش مرید
خلیفه نجیبش حم الدین چلی آغاز نمود چنانچه از بعضی اشعار آن نیز معلوم میگردد و در ساله فی مافیه دیکر مکتوبات
نیز از تصانیف دی باقیست و فوات ایشان در روز یکشنبه نیم جمادی لآخر ۶۳۲ هجری میباشند مدنی دی در تبریز
والدش در قونیہ معروف و مشهور است - ۱۲ من

فصل ششم

حضرت خواجہ ابو علی فارمدی قدس اللہ سرہ

نام ایشان فضل بن محمد الطوسی میباشد در عمدة المقامات فضل اللہ بن محمد مذکور است در نفحات الانس وغیرہ فضل بن محمد آورده شیخ الشیوخ خراسان بود بمعانی مینویسد کان لسان خراسان و شیخها و صاحب الطریقة المحسنة فی المریدین در وقت خود متفرد بطریقة خاصہ بود حجة الاسلام امام محمد عزالی در طریقت مرید اوست چنانچہ در نفحات الانس حضرت جامی و نیراس حاشیہ شرح عقائد نسفی در ترجمہ آن مذکور است زمانہ تحصیل صحبت حضرت شیخ ابوسعید ابوالخیر را نیز یافته بود بلکہ غیر مرآت صحبت وی رسیدہ محفوظ و مستفید گردیدہ بود اول روزیکہ در صحبت آن رسیدہ بود در گوشہ انمول نشسته بود شیخ ابوسعید را و جد طاری شد جامہ بدریدہ هر کس پارچہ از آن تبرک میگرفت شیخ ابوسعید یک آستین با تیریزہ جدا نموده آواز داد کہ ای ابو علی طوسی کجائی حضرت خواجہ ابو علی گمان برد کہ در مریدانش کسی بگر ابو علی نام دارد البتہ آن را خواهد در دفعہ سوم جمع گفتند کہ مگر میخواهد بعد ازین

سے عارف سراج السیر حضرت شیخ ابوسعید ابوالخیر متولد روز یکشنبہ ۵۷۳ هجری در شهر میهنہ کہ از بلاد خراسان میباشد اصل کنیت و نام آن ابوسعید فضل اللہ بن ابی الخیر است ابتداء علوم مقدسہ را کہ مانند صرف نحو و لغت میباشد در میهنہ تحصیل نمود و بعد از آن طرف مر درفت مدت پنج سال در مرد در حوزه درس امام ابوعبد اللہ خفزی تحصیل فقہ نمود و بعد از وفات آن پنج سال دیگر بنزد امام ابوبکر قفال مروزی نیز فقہ خواند و بعد از حصول مرتبہ فقاہت در شریعت آمدہ بنزد امام ابو علی زاهر بن احمد علم تفسیر حدیث خواند و بعد ازین از سیر ابوالفضل محمد بن حسن شری مرید شد و در علم باطن نیز کامل و مکمل گردید کہ جمیع شاخ و برگ علم سحر و جادو و در فن رباعی سلیقہ بندہ داشت کہ رباعیات آن تا اندک معروف و مشہور است۔ عاقبت در همان شهر میهنہ کہ چشم بدنیاش گشوده بود در شب جمعہ وقت نماز خفتن چہارم شعبان سنہ ۵۸۳ هجری جان بجان دار انس و جان تسلیم نمود۔ ۱۲۰

نزد شیخ رفت آن استین و تیریز بوی داده فرمود تو مارا همچون استین و تیریزی امام عبدالرؤف
مناوی در کواکب ریت آورده اند که عالمی شافعیاً عارفاً بمذاهب السلف انتهى
مولانا عبد الرحمن جانی در نفحات الانس ترجمه آن و محمد فضل الله سرهندی در عمدة
المقامات ص ۵۲ آورده اند که در تذکیر و معظمت شاگرد امام استاد ابوالقاسم قشیریست
حضرت شاه ولی الله در قول الجبل ص ۱۴ در ذیل سلسله حضرت نقشبندیة از مریدین ابوالقاسم قشیری
محبوب نموده اند در ارغام المرید ص ۴۹ مذکور است و صاحب (ای ابوعلی) ابوالقاسم
القشیری و لازم خدمت و اخذ عنه العلوم الظاهرة و مکنت عند مقدان
سنوات ثم ذهب الى الشيخ ابی القاسم الکوکانی بعد الاستیذان من القشیری
انتهی و بعد از صحبت حضرت ابوالقاسم گرگانی، صحبت حضرت ابوالحسن خرقانی رفت بالآخره
از مشرف صحبت آن باعلی مقامات اکیان و تکمیل رسید حضرت شیخ ابوالقاسم را در علم باطن
و نسبت است اول بحضرت ابوالحسن خرقانی درین صورت ابوالقاسم گرگانی هم پیر صحبت و هم
همیره حضرت خواجہ ابوعلی میباشد نسبت دوم حضرت شیخ ابوالقاسم بحضرت شیخ ابوالعثمان مغربی میباشد
در بعضی سلاسل از جهت آنکه پیر صحبت حضرت خواجہ ابوعلی میباشد تذکره نمایند و در بعضی دیگر از
جهت آنکه آخر کار و بار وی بصحبت ابوالحسن خرقانی اتمام یافت تذکره نمی کنند اما امام شیخ ابوالقاسم

س ۱۰ ابوالقاسم کنیت دیست اصل نام آن عبدالکریم بن هوازن میباشد صاحب سالت قشیری است
که از متون قدیم و معتد کتب تصوف بشمار میرود و تفسیر لطائف الاسماء مغیره در هر فن تصانیف
لطیفه دارد مرید و امام ابوعلی دقاق است وفات آن در ربیع الاول ۷۶۵ هجری میباشد مرقدش در کما
صهرنش در نیشابور است - ۱۲ منہ، س ۱۱ ابوالقاسم گرگانی اصل نام وی علی است در کشف واقعه
مریدین آیتی بود از آیات الهی و محال قویة و بی نظیر زانوش بود - ۱۲ منہ،

س ۱۲ یعنی کار حضرت ابوعلی فارمدی اما اصل تلقین وی معلوم نشد که از ابی القاسم قشیری بوده یا از ابی القاسم
گرگانی غرض اینکه حضرت ابوالقاسم گرگانی نیز از پیران اوست و اگر تلقین از حضرت ابوسعید ابوالخیر نمود باشد
نیز بعید نیست زیرا که در احوال در صحبت وی بسیار رسیده اند والله اعلم - ۱۲ منہ،

قشیری مرید خلیفہ مہر خود شیخ ابوعلی دقاق میباشد تفصیل این اجمال اینکه انتساب یدان
 بشایخ بسط طریق است یکی خرقہ دوم تلقین ذکر سوم صحبت خدمت و تادیب بآن خرقہ دو است
 اول خرقہ ارادت کہ جز از یک شیخ گرفتن روا نباشد دوم خرقہ تبرک کہ از اشخاص کثیر و جهت
 تبرک روا باشد چنانچہ حضرت مولانا عبدالرحمن جامی در نفحات الانس از کتاب مناجات العباد مؤلفہ
 شیخ سعید الدین غسانی در ترجمہ آن نقل نموده از یہجا است کہ بعضی این اکابر نسبت ہای
 زیادی دارند در بعضی کتاب خاص نسبت خرقہ آن ذکر است کہ از فلاں کس خرقہ پوشیدہ
 بود فقط در بعضی نسبت تلقین مذکور است و در بعضی از صحبت آن اشارت شد و در بعضی
 بدون تنبہ با مورثان مطلق مذکور است کہ مرید فلانی بود این نکتہ بسیار اشخاص در توہم
 می اندازد چنانچہ شیخ رضی الدین علی لالا از ۱۲۳۱ نفر خرقہ داشت حضرت خواجہ یوسف مدنی

مسلحہ ابوعلی دقاق نام وی حسن بن محمد است بیان مزید و سانی فصیح داشت و شایخ بسیار مدیر بود مرید ابو القاسم
 نصر آبادی بود ابو القاسم قشیری داماد مرید شاگردی بود مجالس دی راجع سینہ و وفات آن در ذی القعدہ ۵۰۰ ہجری
 بودہ مرقد آن در غیاپور است - نفحات ۱۲ منہ سلحہ شیخ سعید الدین فرغانی مرید شیخ صدر الدین قزوئی بود از اکابر اصحاب
 ذوق و وجد بود، در دیباچہ تشریح قصیدہ تائید فارسیہ از حقائق و معارف چنان سخن گفتہ کہ مورد پسند جمیع طلاب عرفان
 میباشد و آن دیباچہ را بہت تعظیم فوائد بعینہ از فارسی بعربی نیز خود آن نقل کردہ علاوہ برین تصانیف دیگر نیز از د
 یادگار است مثل مناجات العباد و غیرہ ۱۲ منہ سلحہ شیخ رضی الدین علی بن سعید بن عبدالحسین اللادلاہ الغزنوی پدایتان
 شیخ سعید ابن علم حضرت حکیم سنائی میباشد و در صحبت بسیاری از شایخ رسیدہ بود و در ریخ غزنی و نفحات الانس مذکور است
 کہ موصوف از صد و بیست چہار اشخاص کامل و مکمل خرقہ داشتہ و بعد از وفات وی از ان جملہ صد و سیرہ خرقہ باقی بودہ و
 در ان سالی کہ عازم حج بیت اللہ شد از راہ خراسان با حضرت خواجہ یوسف ہمدانی غیر صحبت کردہ بود و اصل تربیت وی
 از حضرت شیخ نجم الدین کبری صورت گرفتہ و از خلفا و بیست در ہندستان بصحبت ابو الرضاتین نیز رسیدہ بود قاضی محاسن المحضر
 صلی اللہ علیہ وسلم کہ نزد ابو الرضا بود بودی دادہ است تاریخ منسوب بغزنی مسطور است کہ آن قاضی بر سنیہ علی لالا در غزنی
 گذاشتہ دفن شدہ است از عبارت نفحات الانس چنین مفہوم می شود کہ آن قاضی بعد از وی بدست علاء الدولہ صفائی قدس سرہ
 رسیدہ وفات آن سیوم ربیع الاول ۵۰۰ ہجری میباشد مدفن آن در بین راہ رودی سلطان محمود غزنوی مدوہ لغزنی در کنار
 شارح عامۃ غزنی دقت دارد در وسط ادبہ مثل نوع باغیان تا کنون بمان نام معروف و مشہور است و یک مراتبہ ببارت ایشان

بصحبت حضرت غوث الاعظم رسیده ازان استفاده باطنی نموده بود و کذا باب شیخ عبداللہ جوینی و شیخ
حسن سمنانی و دو صد و سیندره نفر از اولیاء کمال نیز صحبت نموده بود و حضرت شاه نقشبند در صحبت
مولانا عارف کے از خلفاء حضرت سید امیر کلال بود هفت سال ملازمت ایشان داشت کذا
چندین سال در خدمت شیخ قنم و خلیل اتان نیز سیری نموده بودند از سلطان الدین شہید کہ از طریقہ
کبرویہ میباشند نیز استفاده نموده بود و سید علی ہمدانی ب صحبت غوث ۱۴ نفر از اولیاء اللہ رسیده
بودند بر فافہم و لا تکن من الغافلین المغترین (فائدہ) فارمد را بعضی از قسراء
بخارا نوشته اند اما صحیح این است کہ از توابع طوس میباشند چنانچہ نسبت صاحب ترجمہ
بنام ابو علی طوسی ذکر شد بندہ را قم الحروف بتاریخ ۱۸ حمل ۳۵۹ ہجری شمسی ۱۰۱۸ م ہجرت
بزیارت ایشان مشرف شدم طوس نام بلدہ مستند است فارمد درین ایام از کثرت

دقیقہ عانیہ رسیده ام این یک باغی کہ از گفتار خیرین آثار و استماع فرمائید

ہم جان بجزار دل گرفتار تو هست ہم دل بجزار جان خریدار تو هست
اندر طلب خواب دی نہ ترسار هر کس کہ در آرزوی دیدار تو هست

سید علی ہمدانی کہ امیر کبیر سیدی ہمدانی و امیر سیدی نیز گویند افضل نام آن علی بن شہاب الدین بن محمد است تولد
تاریخ دوازدهم رجب روز دوشنبہ ۱۳۵۹ ہجری بودہ اصلاً ہمدانی میباشند در علوم ظاہر و باطن جامع بود و در شاعت اسلام
بسیار میگوشتند و راوا فر عمر بخط کشمیر رسیده و ہمدان را خانقاہ ساختہ اقامت نمود در طریقہ مرید شیخ شرف الدین محمود
بن عبد اللہ الزرقانی بود اما کسب طریقت از شیخ تقی الدین علی دوتی کردہ بود بعد از تقی الدین علی دوتی دایس بخدمت شیخ
شرف الدین محمود رفت و گفت فرمان آنست کہ در اقصاء بلاد عالم سیر کنی ہمیں بود کہ سمراتہ تمام ربع مسکون را سیر کرد و در
صحبت ہزار تن ۱۴ چہار صدی رسیده بود

تذکرہ علماء ہند در ص ۱۴۸ امیر علاء الدولہ سمنانی معرفی میکند شک نیست کہ در صحبت وی رسیده باشد در نفحات مینوید کہ دقا
وی نزدیک ولایت کبر و سوار بودہ در یک نسخہ دیگر آن کبر و سواد مذکور است در تذکرہ علماء ہند میدان کبر تحریر است
کہ نام مقامی معرفی میکند بہر صورت نفی می راند از انجا نقل کردہ بخسول بزند تاریخ رحلت آن بالاتفاق ششم ذی الحجہ ۷۸۶
مشمول آیتہ مکمل بسم اللہ میباشند و آخرین کلامیکہ از دہان وی بر آید نیز بسم اللہ الرحمن الرحیم بود تعانیف وی قرار
ذیل است مجمع الاحادیث شرح اسماء حسنی ذخیرۃ الملوک شرح فصوص الحکم مرآۃ السائین فہرستہ حمیریہ فارغیتہ اوراد
فتحیہ اسرار النقطہ وغیرہ ۱۲ منہ

استعمال بنام فرمدیاد میشود که از مشہد تخمین ۲۱ کلومتر فاصلہ دارد مرقد ایشان در بین اویہ
بزرگی واقع است ایندم آن مقابر اہالی اطراف آن حیاط میں از اہل تشیع میباشد این
چند بیت را کہ در لوحہ سنگ مزار آن مرقوم بود در اینجا ترگا ایراد مینمایم

اگر خواہی بیابانی فیض از دربار یزدانی
بود نام شریفش بود علی پیر صفا طینت
بود با سالکان راہ عرفان پیر ہادی
شریعت را بسی کامل کرامتش بود ظاہر
رسید با صحبت آن پیر دانا بوسعید شیخ
کسی کو بر مزارش یکت سری عجزی فرآرد
جو دیران شد بنا و بقوہ و خواجہ شمس الدین
با خلاص ہر کہ آرد در بدر گاہ پرفیوضش

در ادراستان شیخ الاسلام خراسانی
کرامتش فراوان از قدر ہر فرد انسانی
در خان مرقد پاکش بود از نور ایمانی
مزد کسب فیوض از شیخ ابوالقاسم گرگانی
کہ در راہ طریقت یکت قلب او را بند ثانی
بحوش آیدتین امواج بحر لطف رحمانی
بی آبادیش ز اولاد شیخ جام شد بانی
ز بحر بیگران خوش نشوید کرد عصیان

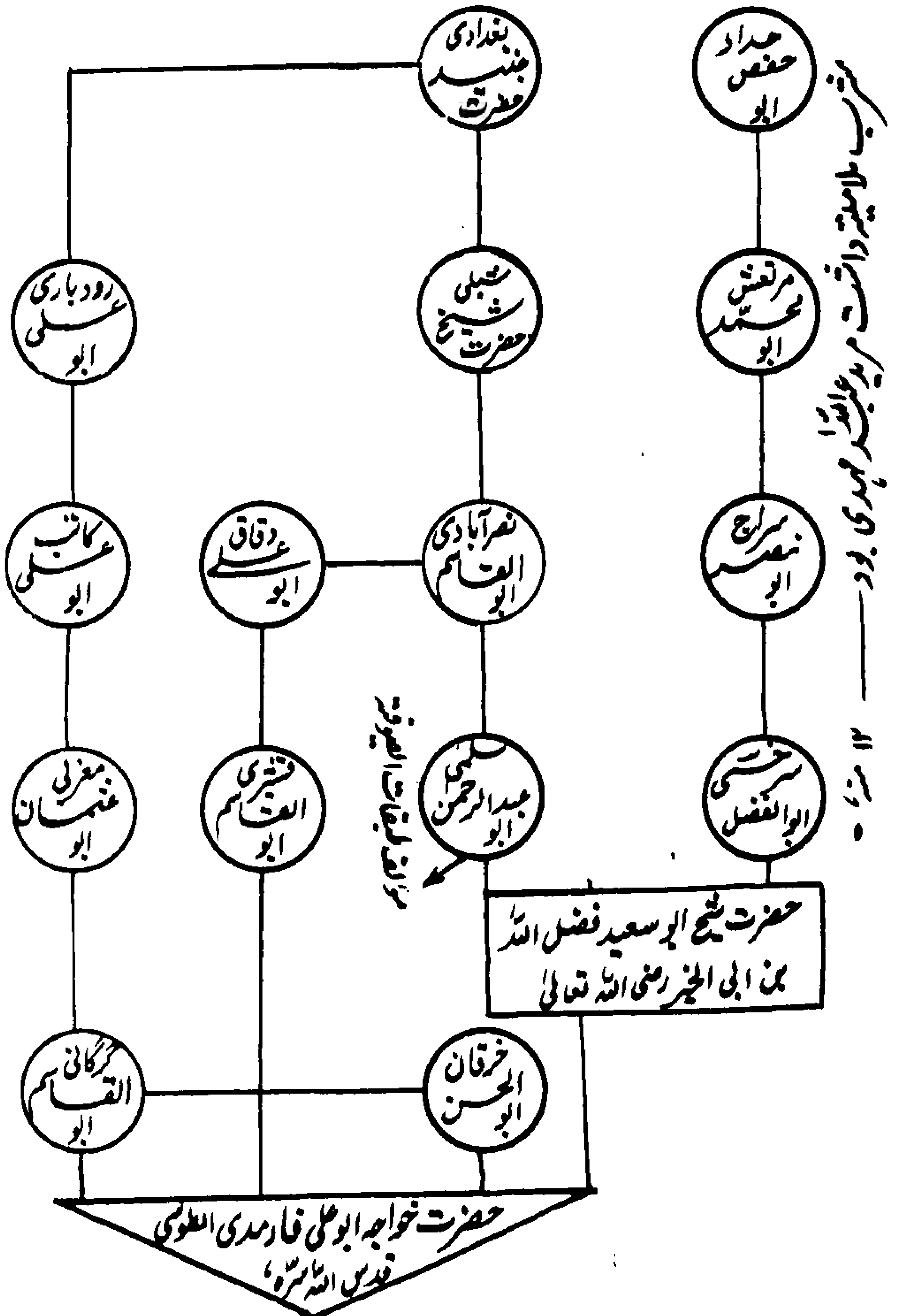
خیل ہر دی تاریخ فروش گفت زین مصرع

بود از ادیبان اللہ بقید لطف سبحانی

وفات ایشان چہارم زیع الاول ۷۷۰ ھجری میباشد و طرق متاخر آن
کہ در ماسبق ذکر شد کراہت ذیل است :-

بقیہ از طریقہ قادریہ مراجعہ شود

فصل ہفتم

حضرت خواجہ ابو یعقوب یوسف الہمدانی

المروزی المحتفی مذہباً و نسباً ایشان از احفاد حضرت امام اعظم ابو حنیفہ رحمۃ اللہ علیہ
 بودند طریقت از حضرت خواجہ ابو علی نموده اند با شیخ عبد اللہ جوینی و شیخ حسن سمنانی
 نیز نسبت داشته اند از صحبت حضرت غوث الاعظم نیز محفوظات شدہ بودند و حضرت خواجہ
 ابو الحسن خرقانی را در ایام صفارت دیدہ بودند و با دو صد و سی و نہ نفر از اولیاء کاملین نیز
 صحبت نموده بودند و خلافت در طریقت کبریہ نیز داشتند ولی نسبت خاصہ معروفست
 آن بحضرت شیخ ابو علی فارسی میباشد ابتداء در بغداد نزد مولانا اسحاق کہ از علم علماء

سے در ایام المریدیت از کواکب الدریۃ امام عبدالرؤف منادی آورده اند واحد الاولیاء والا کابر
 تفقہ فی مذہب الامام الشافعی علی صاحب التنبیہ صاحب نجات از حنفی بودن آن تصریح نموده در عمدۃ
 المقامات آورده کہ از سلالہ حضرت امام اعظم ابو حنیفہ میباشند - ۱۲ - ۱۳ - ۱۴ - منسوب است بحضرت شیخ نجم الدین
 کبری کنیت دی ابو الجناح نام آن احمد است اصل تمام لقب آن طامۃ الکبری میباشند از جهت آنکہ در دوان
 طالع علمی با هر کہ مباحثہ میکرد غالباً مدبر از ان بطامۃ الکبری لقب کردند و سپس تخفیف آن کبری شد بخد
 مصنف بعضی کبراء بردزن علما جمع کثیر گویند اول ترجیح دارد ایشان بر طریقت اکثر مشایخ است بنام شیخ دلی
 تراش نیز یاد میشوند از جهت آنکہ در حالت حاضری مبارکش بر هر کہ می افتید دلی میشد چنانچہ بازگانی را در یک
 نظر کردن بر تہ دلایت رسانیدہ - برایش خطہ ارشاد نوشت اصل خرقہ از شیخ اسمعیل قسری پوشیدہ بود و بعد از ان صحبت
 عماریا سر نیز رسیدہ بالاخرہ از صحبت شیخ رجبان کبیری مصری سالک کامل گردید قصہ سلوک داعیہ ترک تحصیل نمودن
 آن بسیار حکایت شیرین و پر حکمت و عبرت انجیز دارد از نفعات الانس دیدہ شود تاثیر صحبت و نظر کیمیا اثر انچنان
 مؤثر بود کہ روزی طرف گئی بنابر خطورت قلبی بعضی اصحاب نظر کردند کہ دید آمد رخ تجورتان بردنچین پنجاہ یا شصت
 گداز در آن آن شدند ہم حلقہ زدہ نشستند و طبع چیزی نمیخوردند و اصلاً آواز نمی کردند بالاخرہ آن گدازان حاضر
 مصرع گد کہ شد منظور نجم الدین سکا ترا سرور است چہ دفات آن در حد و حدیث یا شصت
 در وقت محتاتار در نیشا پور میباشند کہ با اثر تیر باران مغل حاجان بجان دار انس و جان تسلیم نموزد بعد از شہادت آن بپرق

آن عصر دیار بود تحصیل علم مینمود در آن وقت هشرده سال عمر داشت مولانا با وجود صغار از حد
 ذهن و زکاوت و برابر بسیاری از اصحاب جمیع میدادند از جمعی کثیری در بغداد و اصفهان سمرقند
 سماع حدیث نموند بالاخر شرف تجرید و انزو اختیار نموده بحسب کمالات باطنی مصروف شدند
 در عمده المقامات ۵۵ آورده کسی و هفت^{۳۷} حج پیاده نموده اند هزاران ختم قرآن کرده اند و
 در هر کعتی از نماز شب یک سوره قرآن میخوانند و هفت صد هزار بت پرست مسلمان
 نموده اند و برای قوت خود دهقانی یا کسبهای دیگر بوقت حاجت میکردند و هر سال چهل روز
 احتساب عوام میفرمودند تا سن هفتاد و پنج سال متاهل نشدند اکثر عمر تشریف در مسافرت
 میگذرانیدند از همه از همان بسمقند آمدند و تزویج نموند و هر ماه نواهایی و علماء سمرقند را دعوت
 میکردند مباحث علم تشریعی می نمودند اکثر با حضرت خضر صحبت میداشتند و تیر خوب می انداختند
 برای درها و زخم چشم دارد میدادند خط خوب مینوشتند و تعمیر و تملیک گاهی نپیرداختند و برای
 تب امتثال آن تعویذ می نوشتند و پنجه بازاری نمی خوردند و عمامه کلان و آستین کوتاه و فراخ میداشتند
 و در حج تشریف غیر از بویا و نم و دوابش ابرق چیزی نمی گذاشتند و در سیس میفرمودند
 نوافل نماز و روزه بسیار ادا میکردند حکایات شیخ باصحاب خود نقل میفرمودند خدمت مولوی
 جامی در نفحات مینویسند که در او آخر عمر کی مر از ایشان التماس مراجعت نمودند و برآمدند
 باز بهرات رفتند بعد از آن عزیمت مراجعت بمر کردند و راه فوت شدند و هم آنجا که فوت
 شده بودند دفن کردند و بعد از چند گاه بمر نقل کردند و لادت آن را صاحب عمده المقامات در ۵۳
 روز و شنبه دوم سفر ۳۳ هجری تعیین نموده اما در ارغام المرید رشتات مطبق ۳۳ هجری
 تحریر است از شهور آن چیزی دانسته نمیشود و فات آن را سمعانی در ۵۳ هجری میگوید
 بعضی زبیع الاول ۵۳ هجری گفته اند در نفحات الانس مولانا جامی شهور ۵۳ هجری است

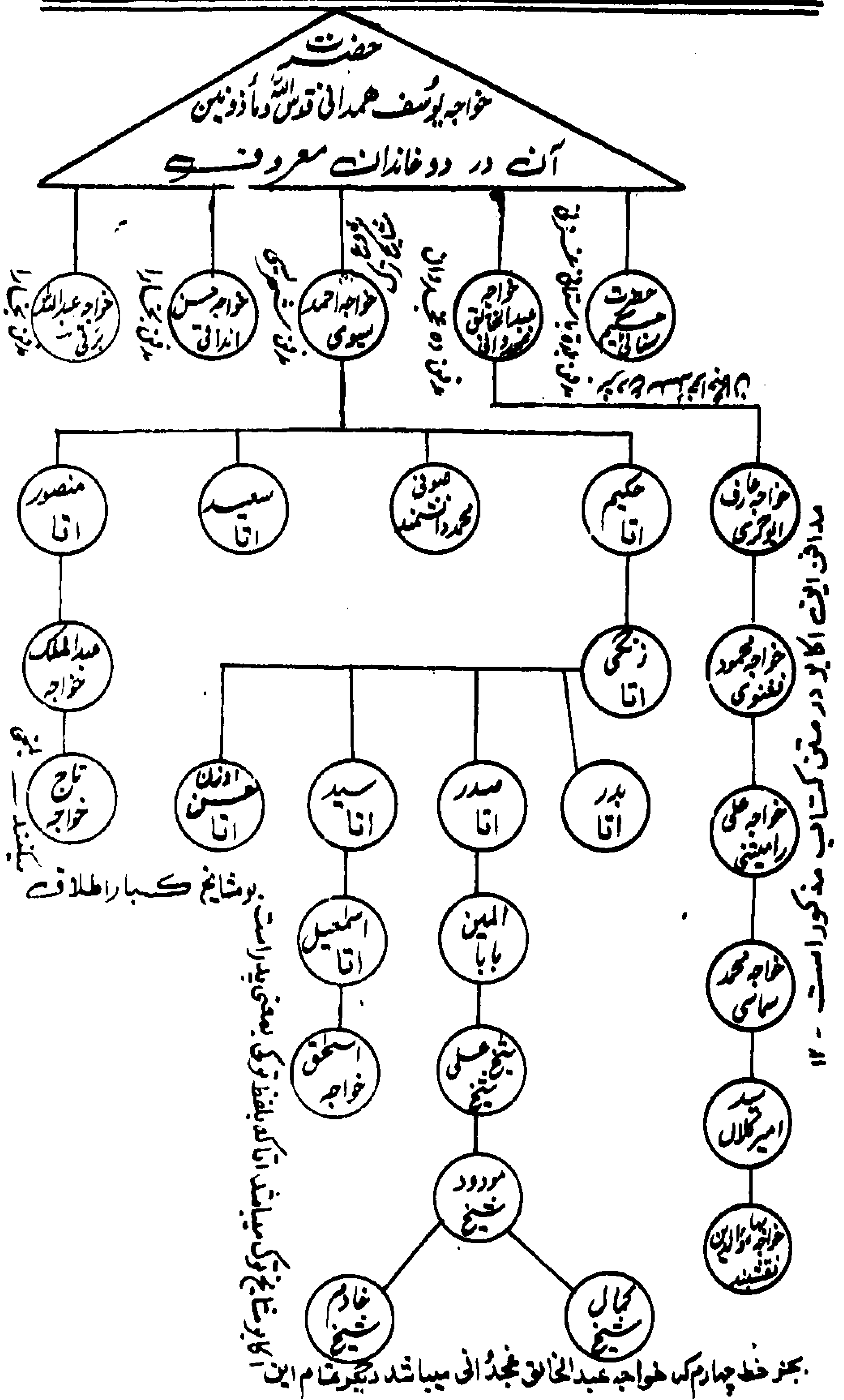
در حدیث و فقه و اصول و فروع و حفظ داشتند

سے ناقل وی ابن النجار نام دارد کہ یکی از مریدان اوست - ۱۲ - منہ

۳۴ شدند و از آنجا بھرات آمدند و چند گاه اقامت کردند و بعد از آن اهل مرو

در رتبهات مطلق ۵۳۵ آورده برخی بیست و هفتم رجب سنه مذکور میگویند در عمده المفا
صه بیست و هشتم محرم تحریر است باز در صله آن منصور سنه مزبور تحریر شده
والله اعلم بحقائق الاخبار كلها ایشان خلفا و زیادی داشتند و حکیم سنائی غزنوی
نیز قرار گفته مولانا جامی از مریدان اوست صاحب رتبهات چهار نفر را از کمال اصحابی
به ترتیب مراتب نقل میکند اول **خواجه عبداللہ برقی دوم خواجه حسن انداقی سوم خواجه احمد سیوی**
که پیشوی طریقت سیویہ در مرشد اعظم ترکان میباشد چهارم حضرت **خواجه عبدالخالق غجدانی**
که پیشوای طریقت خواجگان نقش بندیه میباشد و از ایشان تصانیف مفیده یادگار است
مثل زبدۃ الحیوة که بعضی زینت الحیوة و رتبه الحیوة نیز گفته اند و منازل السائرین
و منازل السالکین و طرق خلفاء مشهورین ایشان که از وی متفرع میشود قرار ذیل است

۱- **حکیم سنائی غزنوی** کنیت وی ابوالمجد اذ نام وی مجد و دین آدم و بادر شیخ رضی الدین علی لالا اجماع بوده اند ایشان از کبرا
شعراء صوفیہ صافیہ میباشد اشعار وی با شیخ در مصنفات خود بسیار است شاعری که بحدیث الحقیقہ بر کمال وی در شعر
بیان از ذوق و مواجیدار باب معرفت توحید لای قاطع برهان طبع است حضرت مولانا عبدالرحمن جامی در نفحات الانس نسبت دیر دارد که
بجمله خواجه یوسف حمدانی نموده اند تاریخ و قاضی آن ۵۲۵ هجری میباشد و بارش در ربعة باتانی غزنوی معروف و مشهور عام و خاص میباشد بنده کلمات
زیاد ایشان رسیدیم صاحبکالات بلند جذبه قویہ میباشد ذاق لذت الهجرت با من تشریف موت قبل الموت و الاخذ الکلام لا تذکر العقول ۱۲ من
۲- **خواجه عبداللہ برقی** اصل از طراز نم بود و صاحب معانی برق و البقیع را بهر منسوب بر نموده که باب اول و ایشان گویند در بود و به
فروتنی سیکرده اند مرقد آن قریب بارت شیخ ابوبکر اسحاق کلابادی بهر منزل شورستانی در بخارا میباشد ۱۲ من که خواجه حسن انداقی کنیت وی
ابو محمد است انداق را معرب انداک گفته اند انداق نام دودنه اول در نرسنگی بخارا دم بفرنگی مرموصوف از انداق بخارا میباشد حضرت خوا
جہ یوسف ایشان را بسیار دوست میداشتند و هیچ امر از امور دنیوی تکلیف نمیدادند مرقد ایشان در بخارا در میون دروازه کلاباد است طرف خرقی قمر
شیخ ابوبکر اسحاق کلابادی ۱۲ من حضرت خواجه احمد سیوی مولود مدفن ایشان شهر سی میباشد آن از بلاد مشرق ترکستان است ایشان از
اکابر شیخ ترک اند و ترکان ایشان را اتا سیوی گویند تا که بلفظ ترک بمعنی پد است بشایع کبار اطلاق میکنند ایشان صاحب کلمات جلیه و
مقام علییه بودند و شیخ ترک که بعد از ایشان بعالم انشاء یافته اند و ذیل ترجمه حضرت خواجه یوسف حمدانی در متن کتاب مرقوم است ملاحظه باید فرمود
و طریق ایشان بنام طریق سیویہ شهرت عام داشت دیوانی دارد که در بان ترکی املا شده مرا مراد جیب جوش و نوحه و آه و ناله عشق و جذبه و محبت
مطفوح است ایشان در ابتدا از دوران طفولیت منظور نظر بآلای سلان بودند که از قدامت شیخ ترکستان آمد بعد از وفات آن قرار بنات وی
در ری را کرده از محبت حضرت خواجه یوسف حمدانی بهر حال و کمال رسیدند مرقد آن در شهر سی میباشد که در عصر امیر تیمور فرمان شاهی صادر نموده بنامی

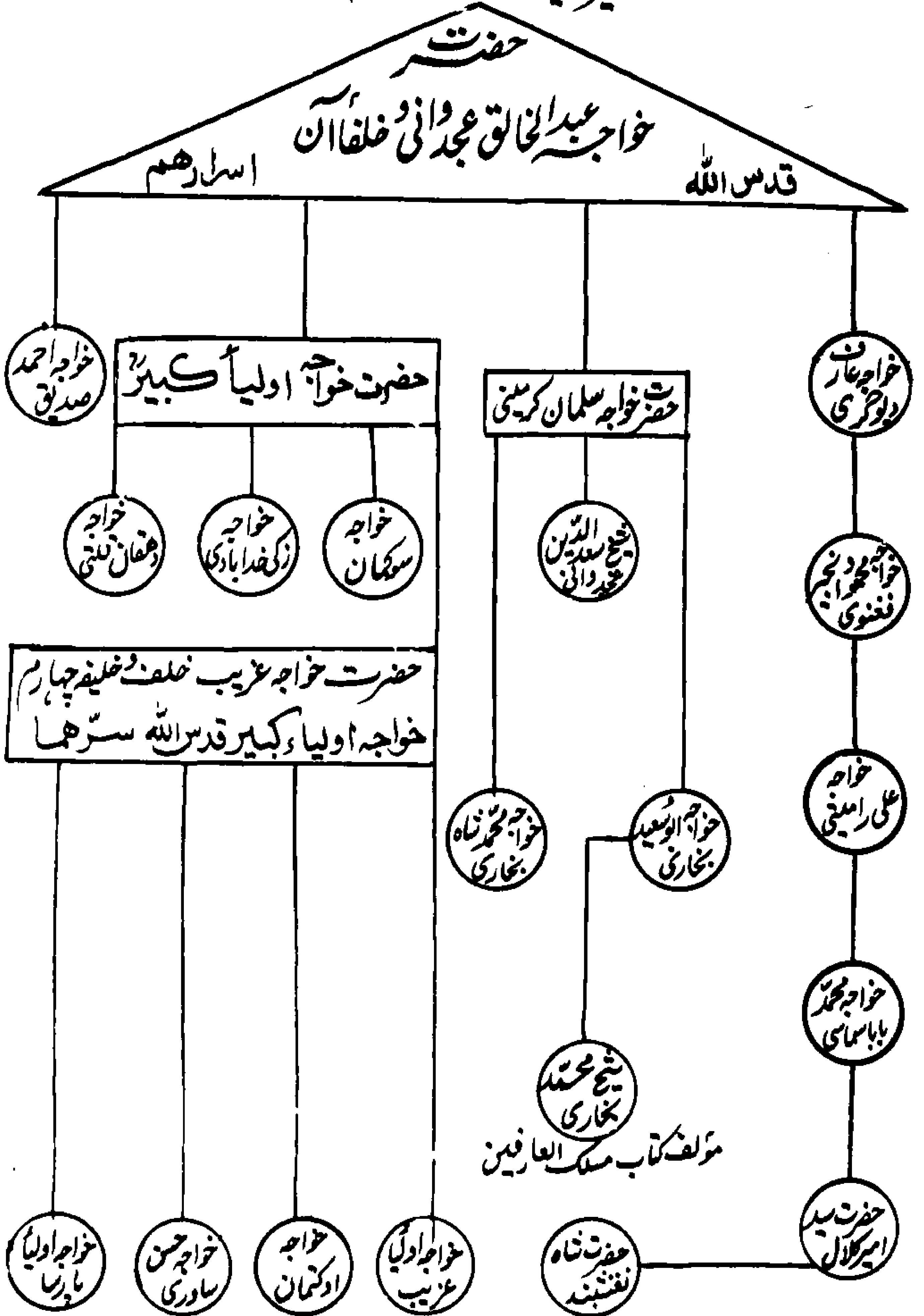

فصل ہشتم

حضرت خواجہ عبدالخالق عجمی مدنی قدس اللہ سرہ

ایشان از احفاد حضرت امام مالک و مرید حضرت خواجہ یوسف ہمدانی میباشند پدر ایشان امام عبدالحمیل نام داشت در ملاطبت و سکونت مینمود بسبب حوادث ایام در بخارا آمد و صاحب حضرت خضر بود و حضرت خضر بود و خواجہ عبدالخالق عجمی مدنی بشارت داده بودند بود کہ حضرت در زمره عجمیان متولد شد و مدفن آن نیز در آن جاست آن دہسیت بزرگ شبیه شہر کہ از بخارا شش فرسنگ دور واقع است در کتاب غام المریدین آورده کہ قبل از تولد آن خضر مسمی بعبد الخالق نموده بود چون تولد شد بحد جال رسید ذکر خفی و نفی اثبات کہ معروف بین این اکابر است حضرت خضر نیز تعلیم نمود و در وقت حضرت خواجہ در طریقت حجت مقبول ہم اکابر میباشند و طریقہ علیہ قبل از ان بنام طیفوریتہ شہرت داشت بعد از ایشان لقب خواجہ گمان غالب آمد لی زمانہ حضرت شاہ نقشبند رفعات الانس حضرت جامی چنین مذکور است و گفته اند کہ خواجہ خضر پیر سبق ایشانند خواجہ یوسف پیر صحبت و خرقہ انتہی قولہ و از اعظم کرامات و خوارق آن این است کہ نماز مکتوبہ را در حرم شریف ادا میکردند کتاب مقامات ہمدانیہ در مناقب حضرت خواجہ یوسف ہمدانی در صالۃ الوصیۃ فی اداب الطریقۃ از تالیف ایشان است تاریخ وفات آن بقول صحیح دوازدم ربیع الاول ۵۷۵ ہجری میباشند و آنانکہ ۶۱۵ ہجری میباشند خلافت است (فائدہ) عجمیان را بعضی بفتح دال ہمد و برخی بضم آن میخوانند اما در کتاب خیر الکلام فی التفسی عن غلط العوام فتح آنرا ترجیح داده و ضمتہ دال را غلط گفته اما غین معجم مضموم میباشند و اللہ اعلم بحقائق التحقيق و التدقیق و ما علینا الا الاحالة و التصدیق -

و خط خلیفہ ایشان قرار ذیل است :-

فصل پنجم

حضرت خواجہ عارف ریوگری قدس اللہ سرہ

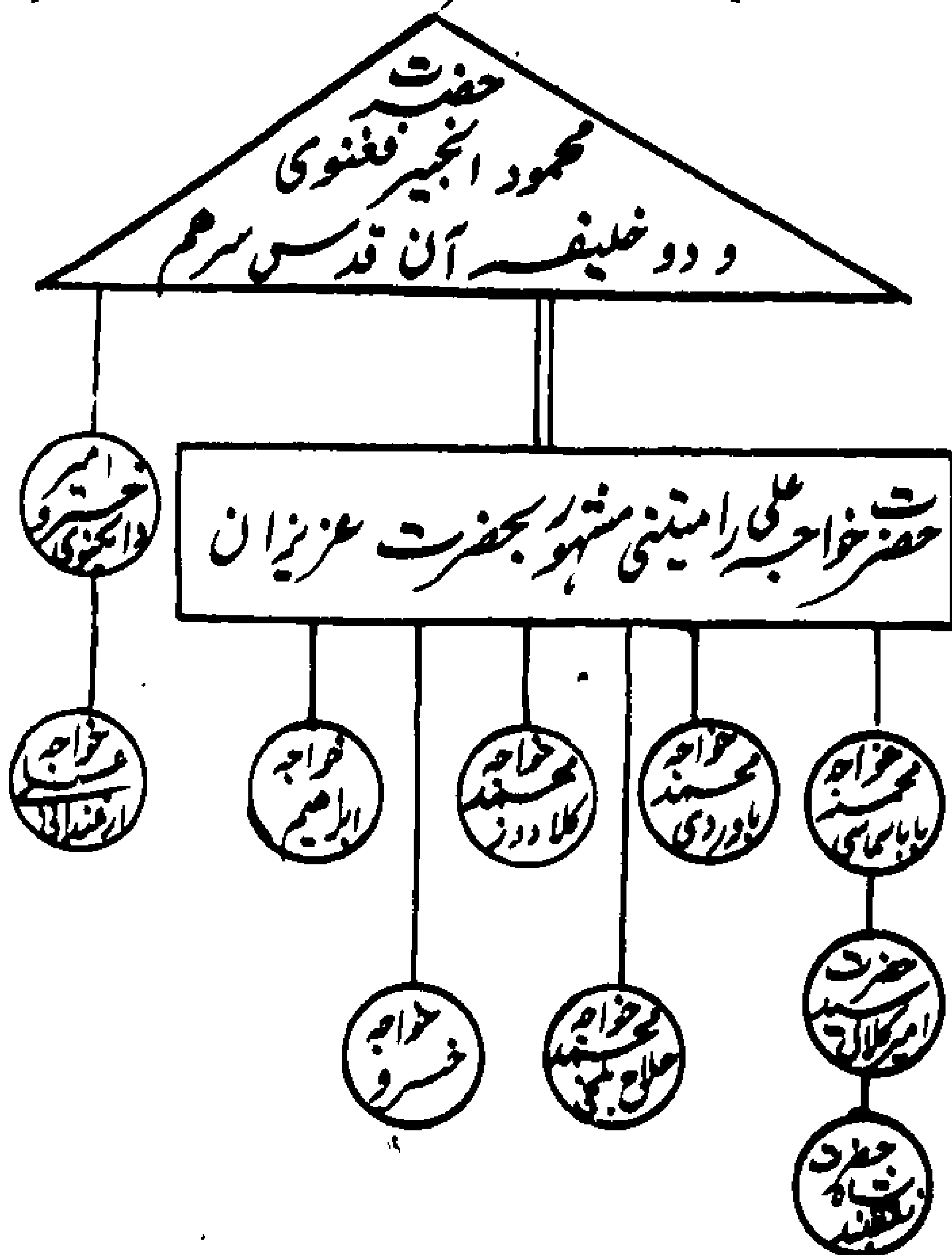
ایشان خلیفہ چہارم حضرت خواجہ عبدالحق مجددی داذنقیاء مشائخ ترک میبانشد
کہ طریقت علیہ خواجگان از ایشان منتقل شدہ است حضرت خواجہ عبدالحق را سواۃ
ایشان سہ خلیفہ دیگر نیز میباشدا نسبت حضرت خواجہ ریوگری الی یومنا مرحلا
عن رجل دراز منہ متمادی یادگار و منمراتی ماندہ ایشان صاحب مقامات صافیت و
رتبہ عالیہ بودند و وفات ایشان در قریہ ریوگر میباشد کہ بعضی بکسر ف فارسی میخوانند و
بفتح آن و آن دہیست از بخارا شش فرسنگ دور واقعست تاریخ رحلت ایشان صاحب
ارغام المرید در ص ۵۳ از کتاب نبیان الوسائل الحقائق فی بیان سلاسل الطرائق مولف
علامہ کمال الدین حریری ۶۴۹ ھجری تعیین نموده در بعض کتب ۶۱۶ ھجری عنہ شوال
تحریر شدہ واللہ اعلم بحقائق الاخبار والآثار

فصل ششم

حضرت خواجہ محمود بنجیر فغنوی قدس اللہ سرہ

ایشان از کمل اصحاب حضرت خواجہ ریوگری بودند و خلافت و ارشاد در بین مریدین
مقام شامی داشتند مولد ایشان انجیر فغنی میباشد و آن دہیست از توابع دابکہ کہ از بخارا
سہ فرسنگ دور واقع است موصوف جہت تأمین معاش کسب گلکاری می نمودند و از

آن وجه کفاف و حلال بدست میآوردند ایشان بنا بر مقتضای وقت و مصیحت حال طالبان
 ذکر جبرافت تاج نمودند درین وقت مولانا حافظ الدین که بعد از علای خواجہ محمد پارسا و از اکابر
 علماء و نجاران بود با شارت استاد العلماء شمس الامتہ حلوانی در حضور جمع کثیری از علماء
 بخارا در باب ذکر جہرا از حضرت خواجہ مفتاح طلبید حضرت خواجہ علی رؤس الاشخاص مدعا و خود را
 ثابت نمود سکونت ایشان در موضع و ابکنہ میبود مدفن ایشان نیز در آنجا است تاریخ وفات
 آنرا در ارغام المرید ص ۵۴ ۶۸۵ هجری تعیین نموده بعضی ۷۱۵ هجری مقدم و مع الاول نوشته
 و الاصح هو الاول و بعد از ایشان و نفر نائب مناب باشند که قرار ذیل است :-

صلح کنیت و اسم آن ابو محمد عبد العزیز بن احمد بن نصر بن صالح البخاری الحلوانی کہ در عصرش رئیس احسان و عالم جمیع انواع
 علوم بود و شمس الامتہ منجس فیہ الاسلام نزد وی از شاگردان اوست این واقعہ را کہ معاصر حضرت خواجہ محمود انجیر فغنوی بودہ مولانا
 فخر الدین علی در شجرات ذکر نموده و انجیر فغنوی را وی کہ این سخن از حیث تاریخ درست میشود زیرا کہ وفات حلوانی در حدود
 ۷۵۰ یا ۷۶۰ هجری میباشد چنانچہ تاریخ اول در سیر النبلا از ہمیشہ تا و پنج ... ثانی در انساب سمعی مذکور است ۱۲۰

فصل یازدهم

حضرت خواجہ علی رامیتنی قدس اللہ سرہ

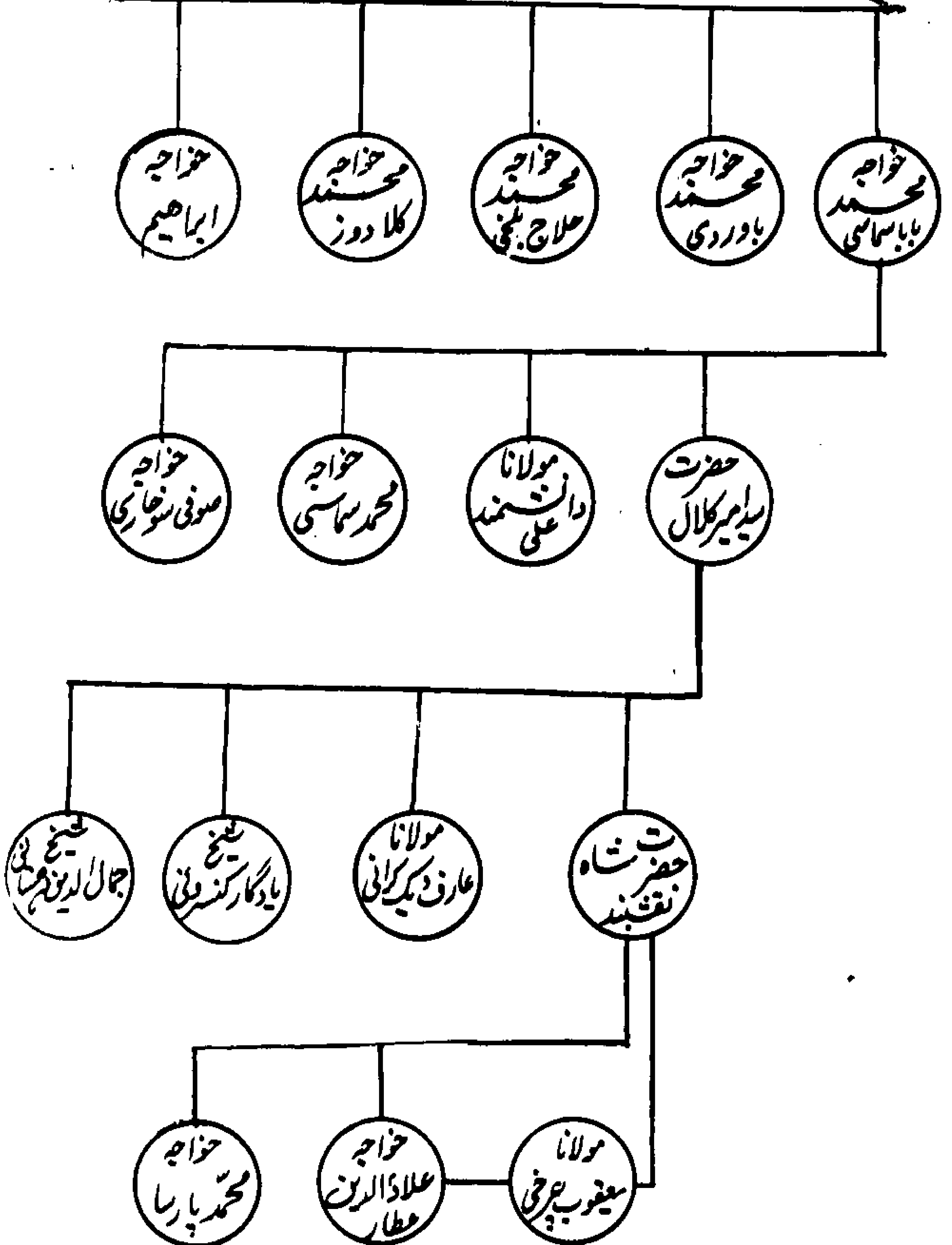
ایشان مرید خلیفہ حضرت خواجہ محمود انجیر فغنوی بودند لقب دی درین طریقہ حضرت عزیزان است شیخ علی نساج نیز گویند از جهت آنکہ صنعت بافندہ گی داشتند و از صحبت حضرت خواجہ فغنوی باعلی مقامات اکمال و تکمیل رسیدہ بودند و ارغام المرید ص ۵۵ از بیان الوسائل علامت تحریری نقل نموده کہ حضرت عزیزان در صحبت مولانا جلال الدین رومی نیز رسیده بودند از نجاست کہ حضرت مولانا عبد الرحمن جامی در نفحات الانس ترجمہ وی مینویسد این بیت کہ حضرت مولانا جلال الدین رومی در غزلیات خود انشاء نموده از بعضی اکابر شنیده ام کہ انشاء بایشان است ۔

کریم علم حال فوق قال بودی کی شدی . بنده اعیان بخارا خواجہ نساج را بعضی معربین این شعر را عربی قلب نموده چنین میگویند ۔
 لو حال لم یکن فضل علی قال لما کان اعیان بخارا عبد نساج علی مولد ایشان رامیتن است و آن قصیدہ بزرگیست از بخارا دو فرنگ دور مدفن ایشان در خوارزم میباشد تاریخ و قاف آن را صاحب ارغام المرید غیرہ بیت ۲۸ و هشتم ذی القعدہ ۷۲۱ هجری تعیین نموده اند اما در رثعات علاوہ برین بتاریخ ماہ مذکور ۷۱۵ هجری روز دوشنبہ بمصر یکصد و سی سالگی وفات ایشان را معرفی میکند بعد از ایشان خلفا زیادی بترویج طریقہ علیہ باقی بودند اما اعظم و افضل اکمل ایشان حضرت خواجہ محمد بابا سماعی بود ۔

صاحب ارغام المرید ۷۲۱ هجری را بلفظ و الصبیح ذکر نموده تاریخ بیت و هشتم ذی القعدہ در آن مذکور نیست از دیگر کتب افندہ مولانا کاشفی در رثعات ۷۱۵ هجری مینویسد و بعد میگوید در بعضی نسخہا بنظر آمده کہ نقل ایشان (حضرت عزیزان) در شہور ۷۲۱ هجری میباشد ۔ واللہ اعلم ۱۲ منہ

حضرت عنبر ان

الحياة علاؤالدين عطيار

فصل دوازم

حضرت خواجہ محمد باہا سہاسی قدس سرہ

وی خلیفہ حضرت عزیزان است خدمت خواجہ بہاؤ الدین را منظر قبول بفرزندی از ایشان بوده است ایشانند کہ بارہا کہ بر صرہندوان می گذشتہ اند میفرمودہ اند کہ ازین خاک بوی مری آید و زود باشد کہ قصر عارفان شود تا روزی از منزل امیر سید کلال کہ از خلفای ایشاند بر طرف صرہندوان متوجہ نموند فرمودند کہ آن بوی زیادت شدہ است همانا کہ آن مرد متولد شدہ است چون نزول فرمودند از ولادت خواجہ سہاسی گذشتہ بود کہ جدا ایشان حضرت خواجہ بہاؤ الدین را بخد مت خواجہ محمد بابا بردند فرمودند کہ وی فرزند ما ست و ما او را قبول کردیم و لوطجہ باصحاب کردند و گفتند این آن مرد است کہ ما بوی وی شمیدہ بودیم مقتدای روزگار شود و امیر سید کلال را فرمودند کہ در حق فرزندم بہاؤ الدین تربیت و شفقت در بیغ نداری و ترا بخل نکنم اگر نقصیری کنی امیر فرمودند کہ مرد نباشم اگر در وصیت خواجہ نقصیر کنم کذا فی التفحات و در رشحات آورده کہ حضرت خواجہ محمد بابا را در دہ سہاس اندک باغکی میبودہ است کہ گاہ گاہ تاک آن بدست مبارک خود میبردہ اند و آن کار ویر میکشید بواسطہ آنکہ بیخ تاک را می بردہ اند از غلبہ حال و کیفیتی کہ میداشتہ اند از دست مبارک ایشان می افتادہ از خود غائب میشدہ اند و آن غیبت بخودی مدتی بر میداشتہ حضرت خواجہ محمد بابا را چہا خلیفہ بودہ است ہمہ فاضل کامل کہ از ایشان بدعت صادقان و ارشاد طالبان مشغولی میگردہ اند اسمائیانان در ذیل نقشہ خلفاء حضرت عزیزان ذکر شدہ سہاس بکسر سین محمد و تشدید میم و حیث

از دهات را مینن که از بخارا سہ فرسخ شرعی دور است مولد و مدفن ایشان در آنجا است
کسانیکہ بفتح سین مہملہ میخوانند از اغلاط عوام است تخفیف میم آن را در ارغام المرید ص ۵۵
ضرورتاً مجاز داده سال وفات ایشان دہتم جمادی الثانی ۷۵۵ ہجری میباشند۔ انا للہ
وانا الیہ راجعون ط

فصل سیزدہم

حضرت سید امیر کلال قدس اللہ سرہ

ایشان افضل و اعلیٰ همه خلفاء و اصحاب خواجہ محمد بابا بوده اند و شرف سیادت
داشتہ اند بعد از اینکه مرید حضرت خواجہ محمد بابا شدند مدت بیست سال پیوستہ در خدمت
آن بودند و درین مدت ہرگز در معرکہ و بازار نمی رفتند و حضرت خواجہ بہاؤ الدین را نسبت
صحبت و تعلیم آداب طریقت و تلقین ذکر از ایشان است و زنی مجمع عظیمی بود خدمت امیر
خواجہ را طلبیدند و وی بایشان کردند و گفتند فرزند بہاؤ الدین وصیت خواجہ محمد بابا سہامی
قدس سرہ را در حق شما تمامی بجا آوریم کہ گفتہ بودند کہ آنچہ از تربیت روح تو بجا آوریم
و در حق فرزندم بہاؤ الدین بجا آری و در بیخ نداری چنان کردم و

اشارت بسینہ خود کردند و گفتند بستان را برای شما خشک کردم تا مرغ و حایت شما از
بیسفہ بشریت بیرون آید اما مرغ ہمت شما بلند پرواز افتادہ است اکنون اجازتست
ہر جا کہ بوی بشام شما می رسد از ترک تاجیک طلبید و در طلب گاری موجب ہمت خود تقصیر
نکنید کذا فی النفاۃ و بیشہ ایشان جہت تائین معاش کلالی گری بود از ان جہت مستوف
بسید امیر کلال شدند مولد مدفن ایشان وہ سوخارہ است کہ از بخارا دہ فرسنگ دور

واقع است. وفات ایشان صبح روز پنجشنبه هجری ۷۷۲ بمصر میباشند
اسمار خلفا ایشان از ماقبل دیده شود.

فصل چهارم

حضرت خواجہ بہاؤ الدین قدس اللہ سرہ

اصل نام ایشان محمد بن محمد البخاریست بہاؤ الدین لقب آن است و نقشبند
بہر لقب است و روح تسمیہ این نام اقوال زیادی مشاهده میشود منجمد میگویند کہ خاندان ایشان
کنوایتانی میکردہ اند برخی بر آنند کہ حضرت سید امیر کلال پیر ایشان کسب کلالی داشت و فقیہ
نوبہ داشت بآن رسید تمام ابارق و احبہا کہ در آن داشت بود منقوش بنام پاک اللہ (ج) شدہ بود
برخی میگویند کہ از زمانہ خواجہ محمود انجیر فغنوی الی زمانہ حضرت سید امیر کلال ذکر تہریہ معلوم
خاندان خواجگان بود و حضرت شاہ نقشبند ذکر خفیہ اختیار نمودند چون ذکر خفیہ کہ زبان از آن
ساکت مدار آن بر قلب روح و سر و خفی و اخفی و غیرہ میباشند و ابتدا از لطیفہ قلب
شروع میشود و ذکر ماسوی در حد نسیان و تعطیل میرسد پس ذکر خفی در قلب ساکت
بدوام حضور و استمرار آن نقش میگردد ازین جهت مسمی بہ نقشبند گردیدہ است چنانچہ
بعضی از اکابر ایشان گفتہ اند :-

ای برادر در طریق نقشبند ذکر حق برادر دل خود نقش بند

عدہ نقشبند را منسوب بدھی میکنند کہ حضرت خواجہ ازان دہ میباشند مانند طریقہ
چشتیہ کہ منسوب بہ چشت ہرات میباشد این قول نہایت ضعیف بلکہ هیچ اصلی ندارد
نہاید کسی ساختہ باشد زیرا کہ مولد و مدفن ایشان قصر عارفان است کہ در ابتدا قصر

هندوان میگفتند و بعد از اشتهار کمالات حضرت شاه نقشبند آن علمیت منقلب شد و به قصر عارفان تبدیل گردید تولد ایشان در محرم ۷۱۸ هجری در آن ده میباشد نسب ایشان از سادات حسینی میباشد خواجه علامه کمال الدین حریری در تبیان الوسائل از فضیلت السلام نقل نموده اند و صاحب غام المرید آن نقل در ص ۵۷۷ الی حضرت علی بن ابی طالب بیان نموده اند فارغ هناک ایشان بحسب ظاهر مرید حضرت سید میر کلال بودند اما در اصل اویسی بوده از روحانیت حضرت خواجہ عبدالخالق بغدادی تربیت یافته اند بنده را قم الحروف این بحث را در رسالۃ حجج البینات بیان نموده ام تا متقین میتوانند که از انجلا خطه فرزند بعد از نیک حضرت سید میر کلال گفته حضرت خواجہ محمد بابا سماسی که در ترجمہ آن ذکر شد بجا آوردند و فرمودند پسران برای شما خشک کردم و مرغ روحانیت شما از بیضه بشریت بیرون آمد اما مرغ همت بلند پرواز است اکنون اجازت است هر کجا که بوی از ترک جیگشت شما میرسد در صحبت آنها بروید و در طلب تفسیر کنید همین بود که بعد از آن حضرت شاه نقشبند مدت هفت سال در صحبت مولانا عارف که از خلفاء حضرت سید میر کلال سیری نمودند سپس در صحبت دو نفر از مشایخ ترک نیز مصاحبت کردند که حضرت شیخ قثم و خلیل آقا میباشد علامت بیداری شارح احیاء العلوم و فاموس کمال الدین حریری مؤلف تبیان الوسائل می گویند که حضرت شاه نقشبند در طریقہ کبریہ از سلطان الدین شہید نیز کسب نموده اند

۱۰ ولادت ایشان را در زمان حضرت عزیزان خواجہ علی رامینی میگویند انیقول در صورتی صحت دارد که نظر بگفته صاحب غام المرید در ص ۵۵۵ وفات حضرت عزراں ۷۲۱ هجری باشد و الله اعلم ۱۲ منہ -

۱۱ مولانا عارف مراد مولانا عارف دیک کرانی است خلیفہ دوم از خلفاء اربعہ حضرت سید میر کلال می باشند مولود مدفن ایشان دیک کران است که از قبضہ هزاره میباشد بر لب آب کوہک واقع است - از انجلا تا بخارا از فرنگ راه دور میباشد حضرت سید میر کلال میفرمودند که در میان اصحاب من مانند این دو کس دیگر نیست حضرت خواجہ بھاو الدین و مولانا عارف خلاصہ رشحات ۱۲ منہ

در رشحات و نفحات الانس حضرت جامی بعضی سخنان ایشان مذکور است منجمد از ایشان سوال کردند که در ویشتی شما موردنی است یا اکتسابی در جواب فرمودند بحکم جذبه من جذبات الحق تبارکی عمل الثقلین باین سعادت مشرف شدم و باز از ایشان پرسیدند که در طریق شما ذکر جبر و خلوت و سماع می باشد یا نه فرمودند نمی باشد سپس گفتند که بنای طریق شما بر حبسیت فرمودند خلوت در انجمن بظاهر با خلق و باطن مجمل سیحانه :-

از درون شواش و دزد برون بیگانه نشو این چنین زیباروش کم میبود و اندر جهان و آیتہ رجال لا تلہیهم تجارۃ ولا بیع عن ذکر اللہ نیز اشارت باین مقام است. فائدہ :- درین عصر و زمان بعضی مرثیان پیدا شده اند که میگویند در طریق نقشبندیہ جذبات نمی باشد و ذکر آن خفی است این بچاره گان اینقدر نمیدانند که جذبه مذکور جبر و خفی مربوط نمیباشد و ریخا یک نقل حکایت عصر فرخندہ حضرت شاه نقشبند کہ در مقامات آن مصنفہ حضرت صالح بن المبارک البخاری است مقتضی این مقام میگردد نقل منیمایم و آن اینکه حضرت خواجہ علاؤ الدین عطار عطر اللہ روحہ نقل کرده اند کہ روزی حضرت خواجہ ابوالیوسف علیہ الرحمۃ از حضرت خواجہ نقشبند التماس کردند کہ بقدرم تشریف خود باغ فقیر را کہ در مزار سفیدمون است مشرف سازید خواجہ التماس او را قبول فرمودند و در طرف سفیدمون باغ ایشان بامعہ در ایشان رفتند و در روز را بخا توقف فرمودند از غایت آہی و زیوم در ایشان را در صحبت خواجہ احوال خوش و خرم و صحبت بغایت گرم بود نماز پشین شد نماز مستغول شدند مولانا ابابکر امامت فرمودند و بعد از بحیرہ تحریر فرستی گذشت از مولانا هیچ حرکت پیدا نشد و خواجہ بزرگ فرمود او را از محراب بیرون آوردند خود حضرت

سلا بندہ راقم الحروف این حکایت را در مقامات دیگری نیز دیدہ ام و آن مقامات نیز مقامات

شاه نقشبند یاد میشود ۱۲ منہ

سلا مزار سفیدمون نام دہست از اعمال بخارا ۱۲ منہ

شان بنماز مشغول شدند و خواجہ نماز استادہ بود بہیتی در دل آن قوم افتاد و در ہر یکی بکفایتی
تصرف کرد کہ نتوانستند نماز گذاردن آن قوم کہ در باغ خواجہ یوسف بودند قریب ہفتاد تن بودند
ہر یکی را حالتی بود بعضی میگرفتند بعضی بطرف صحرا میرفتند مولانا ابابکر غامہ
زراعت را انداختہ بود بہر طرف میدوید میگفت دل من از من رنجیدہ است خاک و خاک
سر من میگردد و انتھی وفات ایشان بقول صحیح کہ در شحات دار غام المرید و غیرہ مذکور است
شب و شبہ سیوم زیع الاول ۷۹۱ ہجری بمہر ہفتاد و نہ سالگی بودہ کہ از جملہ قصر عارفان تاریخ
مذکور ثابت میشود مدفن ایشان نیز در قصر عارفان است آن دہیست از بخارا یک فرنگ
راہ دور و در تاریخ وفات آن چنین گفتہ اند : -

رفت شاہ نقشبند آن خواجہ دنیا و دین آنکہ بودی شاہ راہ دین و دولت ملتش
مسکن و مأدای او چون بود قصر عارفان قصر عارفان زان سبب بد حساب ر حلتش
حضرت ایشان میفرمودند از ابو سعید ابو الخیر قدس سرہ پرسیدند کہ در پیش خبازہ
تو کدام آیت بخوانیم فرمودند کہ آیت خواندن کار بزرگان است این بیت بخوانید
چسیت ازین خوبتر در ہم آفاق کار دوست رسد نزد دوست یار بنزدیک یار
سپس حضرت ایشان فرمودند کہ در پیش خبازہ ما این بیت بخوانید : -
مفلسانیم آمدہ در کوی تو : شیشی للہ از جمال روی تو

در اصل عبارت ہمچنین تخریر بود از قرینہ ما بعد آن چنین مہنوم میگردد کہ ہر یکی بیک کیفیت
باشد بقیہ تفصیل این موضوع کہ جذبہ در نماز است از تفسیر روح المعانی ص ۸۶ طبع ملتان
تحت آیتہ و اختار موسی قومہ سبعین رجلا لم یقاتلوا سورہ اعراف آیت ۱۵۹ مراجعہ شود کہ تحقیق
عمیق این مسئلہ در آنجا نمودہ و کذا عدم نقص و منو و مجذوب نیز در ان جاد و رفتوی حدیثیہ باب البصوف
مذکور است این غماکہ کہ من در تحقیق آنم اثبات مسائل تاریخی تصوف را شتمل است ہندی
در معمولات سیفی و برخی در تجمیع البینات ایراد نمودہ ام کہ انیدم در دست رس خلایان الصفا
مطبوع و موجود است - ۱۶ منہ -

[illegible]

بابا کمال
جندی

حضرت
غلیل آنا

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حضرت

1

فصل پانزدهم

حضرت خواجہ علاؤ الدین عطار اللہ رحمہ

اصل نام ایشان محمد البخاری ست از اعظم دایم خلفاء حضرت نقشبند
نائب مناب مطلق و داماد حضرت ایشان میباشد باندازه که بعد از وفات حضرت ثانی نقشبند
اصحاب ایشان از وی بیعت نمودند حتی که خواجہ محمد پارسا نیز از وی بیعت نموده بود و حضرت
خواجہ در ایام حیات خود حوالہ بسیاری از طالبان بوی نموده بودند و نیز میفرمودند کہ علاؤ الدین
بار بار با خلی بیک کرده است نسب ایشان سید است اصلاً از خوارزم میباشد چون پدر
ایشان وفات نمود از میراث وی چیزی قبول نکرده در راه طلب علم رفته بود و در یکی از
مدارس بخارا طالب العلم بود در حشر آن بجز بیک بوریای کهنه و دو خشت پخته عوض بالین و
بیک ابرق شکسته برای وضو و دیگر چیزی نبود بعد از نیک از پاس انفاس حضرت شاه نقشبند
بمقامات از جہند مشرف شدند عالمی را از بادیہ غبادت بصرا عشق و محبت سوق
دادند و بعد از وفات حضرت شاه نقشبند ساکن چغانیان شدند و ہمد را آنجا بقیۃ العمر سپری
نمودند حضرت مولانا عبدالرحمن الجامی در نفحات الانس در ترجمہ آن و مولانا کاشفی
در رشتحات عین الحیات صاحب غام المرید در صفحہ ۶۲ و مولانا عبدالحی لکھنوی در تعلیقات
فوائد بہیہ آورده اند کہ علامتہ میر سید باوجود وفور علم و سحر آن چنین اعتراف نموده

خواجہ محمد پارسا نام ایشان محمد بن محمد بن محمود البخاری ست لکن فی النفحات در عمدۃ المقامات کہ ماخذ آن
نیز نفحات است محمد بن محمود البخاری مذکور است شاید کہ سخاوۃ تاسخ باشد ایشان از اکابر خلفاء حضرت خواجہ
بزرگ شاه نقشبند بودند حضرت خواجہ بزرگ در غیاب وی بحضور ہم غیری از اصحاب و مرضی اخیر خود فرمودند مقتضی از
ظہور باوجود اوست (خواجہ پارسا) اورا بحد و طریق جذبہ دلوک تربیت کردہ ام اگر مشغول میشود جهانی از دوزخ ہم
میکرد و انتہی قولہ الشریف بندہ را قم الحود اصبح اللہ حالہ دوزخ بالہ از حضرت مرشدنا شنیدہ ام کہ میفرمودند (باقی برخط اند)

تامن بشرف صحبت شیخ زین الدین علیؒ نزدیم ار رخص خلاص نشدم و تا بصحبت خواجه علاؤ الدین عطار نپویم خدا بر انا ختم و علامتہ الغنی النابسی المحنفی مؤلف حقیقۃ الذیۃ مربی از روحانیت ایشان میباشد چنانچه در کتاب خود که مسمی بر حلقۃ الکبری میباشد خود آن اعتراف نموده اند و مشد فی ارغام المرید ص ۶۲ وفات ایشان خفتن شب چهارشنبه بیستم رجب سنه ۸۵۰ هجری قمری میباشد و عین سنی در رستخات عین الحیات مؤلف مولانا فخر الدین علی دار غام المرید ص ۶۲ نیز موجود میباشد تنها در عمدة المقامات ص ۷۲ و از دهم رجب

۳ ایشان در وظیفہ قطبیت داشته اند قطب ارشاد و قطب مداریت دی بر ارشاد غلبه کرده بود بالاخره ارشاد ایشان ترویج اتم پیدا نکرد - در سنه ۸۲۲ هجری قمری عازم زیارت حرمین شریفین شده از راه سفت بصفا نیان و بلخ و ترمذ و هرات بقصد دریافت مزارات متبرکه که وارد حجاز شدند و در یوم جمع مریضی عارض شد بالاخره در مدینه منوره رسیده تباریخ روز جمع بیست و چهارم (۲۴) ذی الحجه سنه مذکور جان بجهان دارا نشد و جان تسلیم نموده در جوار قبۃ حضرت عباس دفن شدند مولانا سیمس الدین قناری رومی و اهل مدینه منوره و قافلہ برای ایشان نماز گذاریدند و لوح سنگ مزار ایشان که از طرف حضرت شیخ زین الدین خوانی کاخ تدره بودانی سلسلہ هجری وجود است و بعد از تهاجم و تخریب ترمذ و هابیه بر اماکن مقدسه و وفیات اکابر صحابه چون روحنه حضرت عثمانؓ و حضرت عباسؓ و حضرت بلالؓ و حضرت عمرؓ و غیره که امروز بجز اثری اندک دیگر اذان روایات و بقعات نشانی نمانده نیز از بین بردند و خواجه ابونصر محمد یار سا که خلف ایشان بود در سنه ۸۵۰ هجری در گذشتند زیارت ایشان با سجده که بومی منسوب است الیوم در بلدہ فاخره ام البلاد بلخ معروف و مشہور است بزار و تبرک - ۱۲ منہ -

۴ رستخات عین الحیات مؤلف مولانا فخر الدین علی بن الحسین الواعظ الکاشغری المشہور بالصنفی میباشد که درین کتاب از زمانہ حضرت خواجه یوسف حمدانی الی زمانہ حضرت خواجه عبید اللہ احرار مشتمل سوانح عمری و از پنج نفر از مشایخ طریقہ علیہ حجاز کمان نقشبندیہ را جمع نموده و تاریخ ختم این کتاب نیز مشتمل حروف رستخات است - موصوف از اکابر علمای مذکور مرید خواجه عبید اللہ احرار بودند علاوہ برین کتاب یک تعداد تالیفات دیگری نیز دارد که هر کدام آن عین الحیات است منجمد تفسیر مہا هب علیہ کہ معروفست بتفسیر عینی سال وفات آن سنه ۸۳۰ هجری میباشد مرید سنی در بلدہ فاخره ہرات تاکنون معروف و مشہور است تفسیر آن در نزد علماء ہرات اہمیت خاصی دارد - ۱۲ منہ -

۵ این زین الدین غیر از زین الدین عراقی میباشد اصل نامش علی و لقب آن زین الدین است کہ از مشایخ شیراز

میں باشد - ۱۲ منہ
۶ علامتہ عبد الغنی النابسی الدمشقی المحنفی متولد نجم ذی الحجه سنه ۵۰۰ هجری اجداد موصوف شوافع بودند پدرش اسمعیل و خودشان تقید حضرت امام اعظم ابو حنیفہ افتخار رکابند موصوف عالم جامع و متبحر علوم عقلیہ و نقلیہ بودند راقم الحروف الی دو صد سال او دہ عدد تصانیف ویرا خذ دارم کتاب حقیقۃ الذیۃ تخرج طریقہ محمدیہ در تتبع و استقراء جزئیات و تہذیب اخلاق و تحقیق بین اکابر صوفیہ و فقہاء از عجوبہ کتب معنفہ درین باب است وفات آن سنه ۸۳۰ هجری مدفن در صالحیہ دمشق میباشد حقیقۃ حالات آن از کتاب فی الدنوی دارد و الانسی ترجمہ عبد الغنی نابسی مؤلف سبط آن کمال الدین محمد حامی مراجعہ شود - ۱۲ منہ -

مذکور تخریب شده و بعد از وفات ایشان حضرت شیخ عطار خلف ایشان مولانا حامد الدین پارسا
بلخی و مولانا نظام الدین خاموش از اعظم خلفاء ایشان بودند و حضرت مولانا یعقوب چرخ نیز از
صحبت ایشان بدرجه اکمال و تکمیل رسیده بودند و دفن -----

دفن ایشان را در عمدة المقامات ص ۸۲ در ده چغانیان تعیین نموده حضرت جامی علیه الرحمۃ
در نفحات الانس در ده صفغانیان گفت اند مفهوم هر دو همان ده واحد است که در عربی صفغانیا
و در فارسی چغانیان گویند مولانا کاشفی در رشحات در نسخہ که نزد این فقیر است ده نو
چغانیان نوشته اند در ارغام المرید ص ۶۲ و ص ۶۳ از کتاب حدائق الوردیة فی حقائق اجلا النقبانہ
مؤلفہ شیخ عبدالمجید غانی خالیدی حسین آورده و دفن فی چغانیان بحیم فغین معجمہ فالف فتونین
بینہما یاء و الف بلکہ من اعمال بخارا انتہی از نقل کتاب سابق الذکر چنین معلوم میشود کہ
چغانیان علم و صیبت دل اینقدر دانسته نشد کہ آن ده در کدام شهر است و در ستاق کہ
نام تاریخی آن ولوالح است و صیبت معروف بچغان و در کنار آن تل عالیتہ واقع و وسط
میسر سیلاب کہ اثر از دریاخانہ ازان نمایان است و در آن تل بنا و از دیوار خام و خشت ساخته
شدہ کہ بنام زیارت خواجہ علاء الدین شہرت دارد و مقبرہ آن تاکنون در آن بنا و معمر معروف است
بنده یک مرتبہ زیارت آن بقعہ مشرف شدم کہ نہایت جاذب فرج افزا بود و نیز قرار گرفته

صلی حضرت خواجہ حسن عطار خلیفہ و خلف حضرت خواجہ علاء الدین عطار حصید دختری حضرت شاه نقشبند میباشد صاحب جنبہ توبہ
بود کہ با وی مصافحہ مینمود و مرتبہ غیبت بخودی میرسید در تمام خراسان و ماوراء النہر کیفیت تصرف ایشان در طالبان زیارت
انتہا تمام داشت در شب دوشنبہ عید قربان ۱۲۸۵ هجری در خیر اوقات نمودن بخش مبارک وی را مخلصین از شیراز بچغانیان
آورده در دفن والد ایشان بخاک سپردند ۱۲ منہ صلے مولانا نظام الدین خاموش از اکمل اعظم خلف حضرت خواجہ علاء الدین میباشد
صاحب حالات عجیبہ بودند کہ بہر فعلی مبتلا میشد و بجز صحبت ابتدائی حالت آنکس بر وی شکست میشد و در آخر عمر مردمانیکہ از
دور با کدورات میآمدند و مریدین و متحابان میفرمودند کہ فلان کس با تقوی دارد و رخصت باید نمود و اجازه دخول نمیدادند علامتہ میرسید
کہ مخلص میرید خواجہ علاء الدین عطار بود صحبت دیر برای مولانا نظام الدین خاموش حوالہ کردہ بود میرسید بعد از فراغت از
تدریس بصحبت وی آمدہ خاموش فی نشست روضی علامتہ را حالت خیر بخودی طاری شد و علامتہ از سرش افتاد و خود مولانا نیز
از اکثر غلبتہ حال طعقہ در شش قرار نداست و شور و تابینہ مبارکش میرسخت اکثر اوقات با س مقابل سنہ دی چرب بود و حالات
کما لا یشان کہ در رشحات مفصل و در نفحات مختصر ذکر شدہ برای طالبان راہ معرفت و سلوک واجب المطالعہ میباشد ۱۲ منہ

یک تعداد اصحاب کثوف همین دیارت حضرت خواجہ علاؤ الدین است و از عبارت سارغام المرید که
لفظ مبداء من اعمال بخارا مذکور است چنین مفہوم میگردد کہ مراد شہر چغانیان است آن شہرست
در ماوراء النہر متصل الاعمال بترمذ کہ شتمثل ثمان مئۃ ہزار دہات میباشد ابن حوقل در کتاب صورۃ
الارض کہ از قدیم ترین کتب تواریخ است در ص ۳۹ آن چنین مینویسد الصفانیان اکبر من
الترمذ و الترمذ اکثر اہلا و مالا انتہی و نیز درین کتاب ص ۳۸ الی غایتہ آن م ۲۸ کہ بحث از
ماوراء النہر دارد غیر مرات صفانیان را در ماوراء النہر ذکر میکند و ماوراء النہر بر ہنگام معلوم
است کہ منطقہ شمالی ماوراء النہر جیحون را میگویند در اینجا بعضی توہم خواہد برد کہ ورا از جملہ الفاظ
اضداد است کہ اطلاق بقدام و خلف کردہ میشود صحیح است ولی علمیت ماوراء النہر نیز
یکبار است درین باب مراجعہ شود بکتاب صورۃ الارض ابن حوقل کہ بہترین فاصل برای این
نزاع است یا قوت حموی مؤرخ معروف جہل در معجم البلدان با علی صوت ندا میکند ، کہ
صفانیان معرب چغانیان شہرست در ماوراء النہر متصل بترمذ و عبارت آن کہ داعیہ این
مقام است از ج ۳ و ص ۹۳ آن نقل میشود و ہی هذا صفانیان بالفتح و بعد
الالف یون ثم یاء مثناة من تحت و اخره یون و العجم یبدلون الصاد جیما
فیقولون چغانیان و لایة عظیمة بماوراء النہر متصلة الاعمال بترمذ
انتهی ثم قال بعید هذا و الناحیة (ای الصفانیان) تتصل بامراعی ترمذ
فیہا جبال و سهول قال دہا ستة عشر الف قویة انتهى و المنجد مینویسد کہ صفانیان
شہرست کہ قتیبة بن مسلم در ص ۷۵ عیسوی آنرا فتح نموده و ایندم در ترکستان رسیہ واقع است
عبارتش از سبغت علوم آن این است۔ صفانیان بلد علی نہر جیحون الاعلی (ترکستان رسیہ)
فتح قتیبة بن مسلم ص ۷۵ انتہی و امثال این عبارات در کتب تواریخ و طبقات زیادہ
از حد و عدد در نظر میرسد کہ چغانیان علم بلکہ ایست در ماوراء النہر باقی ماند این سخن کہ یک تعداد

کتاب زیارت حضرت خواجہ رادہ چغانیان معرفی میکند و بکتقاد آن در شهر چغانیان
در بنجا یک تأویل ممکن بود کہ چغانیان اگر کدام شهر صغیر شبیه وصحات میبود بعید نبود این
ہم از نقل ماسبق غیر ممکن معلوم میشود و اگر باز ہم از باب تأویلات داخل مرام شویم
بجز یک تأویل راہ دیگری قاطع این نزاع نمیشود و آن اینکه وہ معروف بہ چغانیان کہ واقع
در رستاق یکی از ولسوالی ہای معروف ولایت نغار افغانستان میباشد نیز چغانیان نام
داشتہ باشد و بعداً بمرور الزمان تخفیف آن بچغانیان تبدیل شدہ و اسلاً نام یکی از دہات
باشد امکان دارد و آنانیکہ ازین وہ خبر بودہ اند مدفن حضرت خواجہ علاؤ الدین رادہ چغانیا
گفتہ اند و آنانیکہ ازین وہ خبر نہ داشتہ بودند بنا بر شہرت و عظمت شہر چغانیان کہ در بنجارا
است و قریب الی القہر نیز میباشد مدفن حضرت خواجہ رادہ ان بلدہ منسوب نمودہ اند۔
واللہ اعلم بحقائق الاخبار کلہا۔

فصل شانزدہم

حضرت مولانا یعقوب چرخي رحمۃ اللہ علیہ

یعقوب بن عثمان بن محمود بن محمد بن محمود الغزنوی ثم الميرزا ثم السرخسی
المعروف بمولانا یعقوب چرخي جامع علوم ظاہری باطنی و صاحب مقامات بلند و تصانیف
عالیہ نیز از و تا کنون یادگار است منجملہ تفسیر دوبارہ اخیر قرآن مجید با ضمیمہ تفسیر تسمیہ
تعویذ و فاتحہ کہ در ۸۵۱ ہجری قمری از تسوید آن فارغ شدہ اند و این تفسیر در مطابع مختلف
ہندو پاکستان طبع رسیدہ کہ در ہر قرن مورد مطالعہ نیازمندان بودہ ۔

دوم، سالہ نایبہ | مشتمل بر شرح و بیابچہ معنوی مولانا جلال الدین بلخی

ثم الموهی ودر خاتمه آن حکایت پادشاه و کنیزک و داستان شیخ دقونی و شیخ محمد سرزی
افسوده است -

سوم رسالت النسیه :-

مشمول بر ملفوظات مناقب حضرت شاه نقشبند قدس اللہ سرہ و فضائل طریقه
ایشان و بیان ذکر خفی و بعضی ضروریات دیگر که در سال ۱۲۱۲ هجری در مطبع مجتبیائی دہلی
لمحق ستم ضروریہ حضرات نقشبندیہ بطبع رسیدہ -

چهارم رسالت حورائیه یا جمالیہ :-

مشمول بر شرح رباعی منسوب ابوسعید ابوالخیر کہ از مشاہیر اولیاء ما تقدم می باشد
و این رسالہ تاکنون طبع نشدہ و در بعضی کتابخانہ ها نسخہ قلمی آن دیدہ میشود -

پنجم شرح اسماء اللہ فارسی نیز غیر مطبوع می باشد -

ششم رسالہ ابدالیہ کہ در سال ۱۳۹۸ هجری بطبع رسیدہ -

مشمول بر حالات مردان غیبی ابدال و قطب الارشاد و غیرہ می باشد -

هفتم رسالہ مسماة بہ رواحہ کہ بعضی از تذکرہ نویسان نسبت بمولانا

موصوف مینمایند و از ملا یعقوب بن حسن عرف صوفی کشمیری نیز باین نام کتابست
معروف و مشہور -

واللہ اعلم بحقیقۃ الحال

۱- تمام رباعی این است

رمضان ز تعجب گفت خود بر کف زد

حوارہ بہ نظارہ نگارم صف زد

ابدال ز بیم جنگ در مصحف زد

آن خال سیہ بر آں رخاں مطرف زد

۱۲ منہ

مخفی مانند که تقدیم تصانیف مزبور بر بقیه حالات بنا بر نکته ایست که معلوم خود را تم
الحروف خواهد بود و اصل مولد و مکن مولانا از سرزده که دهیست از دهات چرخ که واقع
در لوگرد فعلی میباشد در آن ایام جزء بلده فاخره غزنی بوده از اینجا است که بعضی غزنوی و
برخی سرزری و عده چرخ تاز که نموده و اقوال دیگری نیز در نظر رسیده که عبارت از شیرازی
سوزی و سروری و سرزری و شیرزی میباشد. اما قول اول موافق فرموده خود مولانا میباشد
که در رساله نائیه میگوید سرزدهیست از دهای چرخ که در اول باتین چرخست مکن
آباء و اجداد این فقیر اینجا است انتهای -

ازین عبارت واضح و لایح میگردد که موصوف اصلاً از همین منطقه باستانی بوده
که تاکنون لوگرد و نواحی آن مرکز علم و علماء و طلبه العلوم میباشد و پدر - - - - -

- - - - - ایشان نیز شخصی فقیر و پارسا و صاحب

علم و ادب بوده موصوف در ابتدا حال چندی در دوران تحصیل در بلده باستانی هرات
سکونت داشت بعد از آن عازم مصر شد که در آن زمان مرکز علوم و معارف اسلامی بود
و با شیخ زین الدین خوانی هم درس میبود و نزد مولانا شهاب الدین سیرانی که از فحول علماء

سده در بعضی کتابهای تاریخ لوگرد نیز ذکر شده ولی در حفظ لوگرد بجزف ها هوزی دال مهمه مشهور است و این قسم تغییرات
در السه عوام الناس بسیار میباشد - ۱۲ من

سده شیخ زین الدین خوانی مرید شیخ نور الدین عبدالرحمن مصری میباشد و در آخر عمر ویرا داری رسید که شبانه روز از خود
غائب بود چون در حالت صحو آمد قریب یکسان خاموشی بروی غلبه کرده بود سخن کم میگفت و از شیخ درویش احمد قزلی
که کتب صوفیه را بسیار مطالعه کرده بود فصول الحکم را درس میگفت - - - - -

- - - - - و از کلام صوفیه بر بالای بنا بر مردم را وعظ میگفت مرید و خلیفه وی بود پس بعد که چنین جذب بی درنی
در کدام جادیده که اصلاً منقطع نشود فرمود که این معنی ارادیهی جاذبه ام ... وفات شیخ موصوف شب یحشبه دوم شوال شد
هجری بوده اول آن را در قبرستان مالین دفن کرده بودند و مالین شهر کبیت در دو فرسنگی طرف جنوب هرات و از آنجا بدویش آباد نقل
دادند و از درویش آباد بجوار عیدگاه هرات آوردند که انیدم زیارت وی در آن جا معروف و مشهور است و خزان منطقه ایست در
اتقای ملک باختر که انیدم بنام خاف شهرت یافته و از بلاد سنن نشین ایران میباشد و قاعی در جوار مرزی هرات ۱۲ من

سده در بعضی کتب تیرانی ذکر شده حالات و سوانح آن تاکنون درست رس راقم موجود نبوده - ۱۲ من

آن زمان بوده تحصیل مینمودند و بعد از مصر عازم بخارا شدند که در آن روزگار طنطنه درس و تدریس و علم و افتاء و حقائق و معارف از بخارا شنیده میشد اجازت فتوی از علماء بخارا گرفته قاصد چرخ شد ولی قبیل ازین که حضرت خواجہ نقشبند لاتی شود شوق و محبت ایشان در دل داشت در خدمت خواجہ باعجز و انکسار رفته عرض نمودند کہ گوشہ غاطری بمن دارید حضرت خواجہ فرمودند کہ دوستدار خدمتم خواجہ گفتند از چه محبت مولانا گفتند کہ شما برگزیده و در علوم اناس مقبول هستید خواجہ فرمودند لیلی ازین بهتر باید گفت شاید این قول شیطانی باشد مولانا گفتند کہ در حدیث صحیح است چون حق تعالی بنده را دوست خود میسازد دوستی او را در دلہای بندہ می اندازد خواجہ تبسم کرده فرمودند کہ ما عزیزانیم ازین سخن حال مولانا دیگرگون شد زیرا کہ مولانا یک ماہ قبل ازین واقعہ در خواب دیدہ بود کہ حضرت خواجہ میفرمودند مرید عزیزان شو این خواب را فراموش کردہ بودند و بعد گفتن حضرت خواجہ نقشبند یاد من آمد بعد ازین مولانا در چرخ شدند و یک کلاہ حضرت خواجہ را کہ خودشان تبرک داده بود ہمراہ داشت در وقت وداع حضرت خواجہ فرمودند درین سفر مولانا تاج الدین کوگی را در یاب کہ وی از اولیاء اللہ است

سلسلہ این کلاہ را چہ تبرک یا دگاری دادہ بودند کہ قصہ اش در رتحات مؤلف مولانا کاشفی مفصل مذکور است فائدہ طائفی لغہ از نابوت کہ در بین آن صور انبیاء و کشف و عصای حضرت موسی و عمامہ حضرت یونس علیہما السلام و یک قیف از من با قطع از انواع توریت کہ بدان نہادہ شدہ بود استعانت طلب میکردند خداوند ایشان را برکست آن اشیا را میاب مینمود و از انداختن قبضے حضرت یوسف بر روی حضرت یعقوب علیہما السلام کہ در فراق آن نابینا شدہ بود بجا شد و کل مالہ یمنع الشایع عن افسالہ فہو شریفہ لنا ایضاً کما فی علم الاصول ما أخذ اسناد و مراقبات مثلاً للمؤلف ایضاً ۱۲ - منہ -

سلسلہ کوگی یا کوک منظرہ ایست کہ مضافات مدنیہ باستانی بغداد واقع بر طریق عامۃ کابل و ترکستان در بین دوشی و پختی درین زمان بنام کیدگی شہرت دارد زیارت مولانا تاج الدین در اہل دشت کیدگی و انتہاء درہ معروف براثر درہ تحت جبل کزور بر سر قی بنام مزار خواجہ سبزویش شہرت دارد و چشم نہایت مصفی از سخت آن تل مرتفع جاری شدہ الی اہل درہاست آن ناحیہ منتهی میشود بہ بندہ لاشی چندین بار زیارت ایشان رسیدہ ام - بعضی اشخاص کہ زیارت ایشان شب نمودہ بودند غسلی الصبح ذکر بعضی لطائف را فوق العادہ قائل بودند -

مولانا فرمودند که من از راه بلخ میروم چون در بلخ رسید بنا بر عادت از بلخ بدشت کو لگی
(کیدیگی) روانه شدند صحبت مولانا تاج الدین را دریافتند و قلب خود را در چند آشفته حضرت شاه
نقشبند دیدند و از کو لگی (کیدیگی) واپس عازم بخارا شدند چون در بخارا رسید در آنجا مجذوبی بود که
مولانا بر آن عقیدت تمام داشت از وی پرسید که در خدمت خواجہ نقشبند بروم مجذوب گفت
زود برو بعد ازین مولانا چند خطوط غیر متعد بر خاک کشید بمضمون ان الله فردیحب الفرد
که اگر فرد بر آید دلیل بر حقیقت این داعیه خواهد بود چون شمار کرد فرد بر آمد و بعد ازین عقیده
خلوص خود را زیاده تر دیده از قرآن فال کشوند و این آیت از سوره انعام برآمد اُولَئِكَ
الَّذِي هَدَى اللَّهُ فَبِهِدْهُم اَقْتَدِهْ و در آخر روز در فتح آباد که جای اقامت مولانا بود متوجه
زیارت شیخ سیف الدین باخرزی شدند ناگاه شورو دلوله در باطن مولانا جلوه نموده بمقرر است
از بخارا عازم دربار عالیه حضرت شاه نقشبند شده در قصر عارفان رسیدند و حضرت شاه را
در کنار راه منتظر دیدند که بسیار شفقت با مولانا داشت و بعد از ادای نماز قصد ارادت
از جناب خواجہ نمودند حضرت ایشان فرمودند امشب بویتم که در باره توبه اشارتی میشود و ما

شیخ الدین باخرزی مرید خلیفہ حضرت شیخ نجم الدین کبری است بعد از تحصیل و تکمیل علوم صحبت آن جناب یافته بود
ابتداء وی را در خلوت نشاندہ بودند - و در بعضی دوم بر در خلوت آمده انگشت مبارک را بر در زدند و گفتند :-

ای سیف الدین

منم عاشق مرا علم ساز دار است تو معشوقی ترا با غنم چه کار است

برخیز و بیرون ای آنگاه دست وی را گرفت و از خلوت بیرون آورده طرف بخارا روانه کردند همین بود که بقیة
العمر در آن جازیت و در ۸۵۰ هجری وفات نمودند - مرقد ایشان را در بخارا بنام شیخ العالم یاد میکردند کتاب شیخ العالم
از تصانیف اوست - این ابیات از گفتار قدسی شعار ایشان است

هر شب بشال پاسبان کویت	می گردم گرد آستان کویت
باشد که بر آید ای صم روز حساب	نام ز جسدیده سگان کویت
هر چند گهی ز عشق بی گانه شوم	با عاقبت آشنا و هم خانه شوم
ناگه پی رخی بمن بر گذرد	بر گردم از آن حدیث دلیوانه شوم

باخرز منطقه است از توابع شرقی ایران واقع در غرب هرات که از قدیم الایام ناکون مرکز اهل تسنن بوده بعد از تاسیس و تاسیس

ماوریم کسی را بخود قبول نمیکند و این شب بر مولانا چنان دشوار شد که بعر خود چنان شبی روز نکرده بود صبح بعد از ادای نماز فجر حضرت خواجہ فرمودند مبارک باد که اشارت به قبول شد و بعد از آن شجرہ طریق خود را الی حضرت خواجہ عبدالخالق غجدانی قرائت کردند سپس مولانا را در سلک مریدان خود قبول کردند و بعد ازین مولانا مدتی در خدمت شاه نقشبند مدتی در خدمت حضرت خواجہ علاؤالدین عطار خلیفہ مطلق و داماد حضرت شاه نقشبند میبودند تا اینکه حضرت خواجہ نقشبند ایشان را اجازه دادند که از بخارا بروند و قتیکه وداع میکردند برایش چنین گفت آنچه از ما بتو رسیده است به بندگان خدای تعالی برسان تا سبب سعادت باشد چنانچه در رثات مولانا کاشفی ص ۷۸ و دیگر کتب آمده این فن موجود است باز سبب گفتند ترا بخدا سپردیم و نیز اشارت بتابع حضرت خواجہ علاؤالدین عطار نمودند حضرت مولانا عبدالرحمن جامی رحمتہ اللہ علیہ در نفحات الانس ص ۲۴۵ چنین آورده بعد از آن شب که بمولانا سخت گذشت صبح آن فرمودند که قبول کردند اما تو در صحبت حضرت خواجہ علاؤالدین عطار مقصود و مراد خواهی یافت و تلخیص بعد ازین مولانا مطابق فرمودہ حضرت شاه از بخارا عازم شہر کش شدند و چندی آنجا اقامت داشتند تا اینکه خبر در گذشت حضرت شاه نقشبند برایش رسید که موجب بسیار اندوه و غم شد

بیت :- امشب وداع یار زمر گم علامت است
شام سراق نیست کاین صبح قیامت است

و بعد ازین مولانا در سفر شدند مبادا که دنبال عالم مادی روم و آرزوی طلب حق بمانم درین وقت روح - - - - حضرت خواجہ را دیدند کہ این حالات را با اشارہ بر طرف

سہ همین بود کہ بقیہ سلوک ایشان از حضرت خواجہ علاؤالدین عطار رحمتہ اللہ علیہ با تمام رسید اگر کسی گوید کہ قبل از وصول بدرجہ اکمال چگونه از طرف حضرت شاه نقشبند مأذون شدند جوابش اینست کہ اشتیاق صیکہ کار ایشان مستعدی شدہ باشد قبل از وصول بدرجہ خلافت نوعی اجازه میدهند تا اینکه آنچه بوی رسیده است برای مخلوق اللہ برسانند بیدہ لاشی بارہا از حضرت مرشدنا شنیدہ ام کہ بعضی خلفا ایشان را میفرمودند باین اجازت و خلافت عزہ مشروط بہ آن راحۃ را توجہ کردہ باش و کار ہایت هنوز بسیار مانده است - ۱۲ منہ

میسازد باز در عالم روحانی از حضرت خواجہ پر سیدند کہ کدام عمل کنم شمارا در قیامت باز یابم خواجہ فرمودند متابعت شریعت محمدی صلی اللہ علیہ وسلم و درین وقت بود کہ از شہر کش طرف بدیشان رفتند نامہ از حضرت خواجہ علاء الدین عطار برایش رسید کہ معنون و مرقوم بہ متابعت ایشان بود مولانا از صحبت حضرت خواجہ علاء الدین عطار بقیہ کمالات مقامات و عروجات حالات را با تمام رسانید از اینجا است کہ بعضی نسبت سلوک مولانا را بحضرت شاہ نقشبند میرسانند و بعضی بحضرت خواجہ عطار و حضرت مولانا رحمہما علیہما جامی در نفحات الانس ص ۲۴۵ بہر دو جانب نسبت کردہ اند بعد از وفات حضرت خواجہ عطار ۲۰ ربیع الاول ۸۰۲ ھجری مولانا از چغانیان طرف حصار شادمان آمدند و فرمودہ حضرت شاہ نقشبند کہ آنچہ از ما تورا سیدہ است بہ بندہ گان خدای تعالی برسانی گفتہ بود بہر دو بیچ طریقہ علیہ خدمت ہا کردند و اطراف اکناف زمانش را از طریقہ علیہ نقشبندیہ محفوظ ساختند باندازہ کہ حضرت خواجہ احرار از ہرات عازم صحبت ایشان شدہ در زمانہ ہنوز چغانیان را ترک نگفتہ بود بشریف صحبت نشان مشرف شد اخذ طریقہ علیہ نمودند خلص مولانا در زمانہ خود مجمع البحرین زمان و ابوالوقت دوران بود گاہ گاہی طبع مبارک شان بشعر گوی نیز مائل میشد چنانچہ گفتہ اند :-

رباعی

تا در طلب گوہر کانی کانی تا زندہ بیوی فصل جانی جانی
فی الجملہ حدیث مطلق از من بشنو ہر چیز کہ در جستن آئی آئی

۱ کش شہر سیت واقع در جنوب بحر قزلب نسف (نخشب - و تہ سٹی) مولد امیر تیمور میباشد کہ در زمان خود بتعمیر این شہر فرمان داد و کاخی بنام آق سرا (قصہ سفید) درین شہر نیز بنا کرد و بعد ازین تاریخ بنام شہر سبز سمنی شد این حقل از نام قدیم آن (کش) در کتاب صورۃ الارض ص ۴۱۲ از جملہ بلا معروفہ ماوراء النہر شمرہ تفصیل عمیقش از ان کتاب مراجعہ شود - ۱۲ منہ -

۲ یعنی جامع و متبحر بودند میان علوم ظاہری و باطنی - ۱۲ منہ

وفات ایشان در ۸۵۱ هجری بمصفر عمر شریف زیاده از هشتاد سال و مادون
 نود بوده که در قریه هلفتو واقع حصار شادمان داعی اجل را بسپار گفت جان به جهان دار
 انس و جان تسلیم نمودند انا لله و انا الیه راجعون و حصار شادمان را بنام کولاب
 حصار هر دو مرکب نیز یاد میکرد و بعداً به حصارت معروف شده بود درین زمانه اثری
 ازان شهر (حصار) دیده نمیشود بجز یک حمام و دو زیارت که در آنجا میباشد و از مرکز
 تاجیکستان فعلی (شهر دوشنبه) پنج کیلومتری دور واقع میباشد که ایندم آن موضع
 را بنام کالخور (کلخاس) نشین علیه شهرت داده اند و بعد از رحلت مولانا پسر ایشان
 حضرت یوسف چرخچی جاه نشین آن بوده که قبر وی تقریباً چهل کیلومتر دور از شهر دوشنبه
 در موضع مسما به چرتک معروف و مشهور است ساختمان عجیب مانند قبر تمبور بران بنا کرده
 اند و نیز در آنجا در وسط کوه خانقاه بسیار کلان حاضر نموده اند و در آن چند عدد حجره
 هم دارد و سوار این قول هر که زیارت مولانا را در هر مقامیکه شهرت میدهد غلط محفی است
 منشأ غلط ایشان عدم تتبع علم تاریخ است

ليس بالسان ولا شبهه من لا يعي التاريخ في صدره
 ومن روى اخبار من قد مضى اضاف اعماراً الى عموره
 هذا آخر ما حقق الرأى غض الله ذلوه وستر عيوبه في تحقيق
 من فن المولانا يعقوب الجرخي قدس الله سره العزيز -

در بعضی کتب هلفتو بنون منقوطة واحدة ذوقانی مذکور است اما در ارغام المرید ص ۶۴ چنین تحقیق نموده و فی
 هلفتو بجای مضمومة و لام ساکنه و غین میجه مفتومة مشاة فوقیه مضمومة و داد ساکنه قریه من قری الحصار و فی
 بها سنة احدى وخمسين وثماناً کما فی الحدائق انتهى - ۱۲ من
 در قرآن مجید ذکر کناردن فقیین بیا واقع شده چونکه در مدفن مولانا هر عاقل و لا یعقل در هر بادیه و سبیل
 سخنانی از خود ها میزاشیدند لذا بنده لاشی حتی المقدور در توضیح و تنقیح این اجمال بذل الجهد نمودم و از نام قدیم
 جدید آن منطقه تذکر نمودم و از باب الضرورة تبیح المخطورات بیرون نخواهد بود - ۱۲ من

فصل هفتم

حضرت خواجہ عبید اللہ احرار قدس اللہ سرہ

لقب ایشان ناصر الدین اسم تشریف عبید اللہ بن محمود السمرقندی کہ از طرف پدر فاروقی النسب از طرف مادر از سادات حسینی میباشد در رمضان ۸۶۰ هجری قمری در قریہ باغستان کہ از مصنفات بلدہ شاش میباشد پائے عشر وجود گذاشتند و ہم در آن جا نشو و نما یافتند تا اینکه عمر تشریف بہ بیست و دو سالگی رسید بعد از ان خال ایشان حضرت شیخ ابراہیم ہمسراہ خود بطرف سمرقند بردند تا اینکه تحصیل علوم ظاہرہ نمایند و دو سال در نجاسکونت داشتند و باعدہ زیادی از مشایخ کبار در ان خطہ مصاحب شدند زیرا کہ نسبت حضور انتباہ در عمر ۳ سالگی برایش حاصل شدہ بود بعد این در عمر ۲۳ سالگی عازم بلدہ فاخرہ ہرات شدند و پنج سال درین سرزمین باتالی سکونت داشتند۔ عدہ زیادی از فضلاء و مشایخ این مقام را نیز مصاحب شدند منجمد سید قاسم تبریزی و مولانا نظام الدین خاموش

سے فاروقی النسب این عبارت عمدۃ المقامات است از شجاعت چنین واضح میگردد کہ از طرف مادر فاروقی النسب میباشد کہ والدہ ایشان صلیبہ خواجہ داؤد بودہ خواجہ داؤد پسر شیخ خاوند ظہور است و والدہ خواجہ داؤد از طرف پدر از سادات کرام است و کذا والدہ شیخ خاوند ظہور شیخ خاوند پسر شیخ عمر باغستانی عارف مشہور باغستانی کہ بنا ننمودہ واسطہ بحضرت عبداللہ بن عمر رضی اللہ عنہما میرسد طریقہ ایشان بسہ واسطہ بحضرت شیخ ابوالنجیب بہروردی منتمی میشود و از طرف پدر حفیدہ خواجہ محمد الناہقی البغدادی میباشد۔ مولانا کاشفی کہ بمنزلہ صاحب البیت است از نسب ان اشارت کردہ مذکور از اصحاب ابوبکر محمد بن اسماعیل قفال شاشی میباشد کہ از اعظم علماء شافعیہ میباشد در مقامات شیخ ابوبکر قفال مسطور است کہ ایشان عمر خود را سہ قسمت کردہ بودند یکسال در جہاد میرفتند و یکسال حج و یکسال در مقام خود بودند۔ ۱۲ منہ

سے باغستان از کویہ پایہ ہای بلدہ شاش است۔ شاش نام تاشکند است۔ ۱۲ منہ

سے سید قاسم تبریزی در اول مرید شیخ صدر الدین از دیلی بود بعد از ان بصحبت شیخ صدر الدین علی یمینی رفتہ کسب علم باطن از ان جناب حاصل کردہ بود و ان از اصحاب شیخ اوجہ الدین کرمانی بود و صحبت حضرت خواجہ نقشبند را در یاد داشت نیز یافتہ بود و طریقہ ایشان را پسندیدہ خود را نسبت بایشان مینمودند حضرت خواجہ احرار بارہا بایسہ صحبت داشته

(بالی بر صغیر آئندہ)

وخواجہ علاؤ الدین غجدانی و شیخ سلج الدین چشتی و شیخ زین الدین الخوافی و غیر اینها
بعد ازین عسزم زیارت حضرت مولانا یعقوب چرخمی نموده از هرات براہ چهل تارین
رفتند و از فطر محبت اکثر این راه را پیاده رفتند و بوزند تا آنیکہ حضرت مولانا یعقوب چرخمی
را کہ داعیہ غایتہ این سفر بود مصاحب شدند مولانا بہ سیمای خشمگین در نظر حضرت خواجہ
جلوہ نمودند و در جہہ مبارک مولانا بیاضی بود غیر از برص خواجہ را کراہیتی در خاطر پیدا شد
مولانا دست خویش را واپس کشیدند بار دوم بصورت دیگری در نظر خواجہ متجلی شدند کہ حضرت
خواجہ بے اختیار گردیدہ دست خود را دراز نمودند مولانا فرمودند و گفته بودند دست تو دست ما
ست ہر کہ دست تو گیر دست ما را گرفتہ باشد بعد ازین طریقہ خواجگان را تلقین فرمودند
و از پاس انفاس مولانا باعلی مرتبہ کمال اکمال رسیدند ترویج دارنقاد ایشان تا تم و اکمل آمد
و از فیوضات بحر مواج ایشان عالمی میراث شدند و ذات بابرکات ایشان بغنا ظاہری
باطنی نائل و ثمال بودند اگرچہ در اول عمر فقر صوری بکمال داشتہ بودند و در اداسط و

(بقیہ صفحہ گذشتہ) سید جہاں را بسیار سیاحت کردہ بودند چون بلخ دہری و سمرقند و روم و بغداد و غیرہ در ہر شہری کہ وارد
میشد از مجاذیب آن دیار تفحص مینمود و صحبت مجذوبان را دوست میداشت و مری در سمرقند سخن از معارف بیان میکرد
آب از چشمانش قطرہ قطرہ میریخت علت آن بود کہ از ابو بکر صدیق بسیار معارف نقل میکرد و از تذکر نام حضرت صدیق
گریان بوی طاری میشد موصوف دیوانی دارد پر از اشعار حمد و رقصت و بعد حالت حقائق و معارف و کشف و کرامات
میباشد و در آخر عمر در خرچہ کہ موضعیت میان تربت جام و شہد رموی خانقاہی داشت و محمد ران جادوگر^{۸۴۷}
رہلت نمود مرقد ایشان اکنون در آن جا میباشد آن موضع کہ دفن شدہ کسی بہ تنگ میباشد و مرامیر علی شیر خوافی در او خرقہ
نہم عمارت زیبائی بر آن بنا کردند ۱۲ منہ -

۱- وصیت دوم منزلی دور از هرات واقع بر سر راه عام سمرقند و هرات - ۱۲ منہ
۲- آنچہ در ترجمہ مولانا یعقوب چرخمی بیان شد این بود کہ الی چغانیان رفتہ بودند و از بعضی کتب چنین معلوم میشود کہ
چغانیان در حصار واقع است و از عبارت مولانا جامی کہ در نجات الانس مذکور است الی چغانیان ذکر شد کہ
از خود حضرت خواجہ حکایت کردہ اند و تفصیل چغانیان را از ترجمہ حضرت علاؤ الدین عطار باید دید -

و آخر مظهر اسم الفنی شدند مثل ایشان کم کسی درین طریقہ بفنای ظاہری مشرف شدہ اند
 و انھار زیادہی در بلاد ماوراء النہر و خراسان حضر نمودہ آب جاری ساختند کہ فیوضات
 انھار ظاہری و باطنی ایشان الی قیام قیامت عالمی را سیراب خواہد نمود و کذا مؤلف
 کثیرہ در علوم و معارف از ایشان یادگار است۔ منجملہ کتاب الفقرات کتاب الواردات رسالہ
 والدیہ و غیر اینھا بالآخرۃ بتاریخ ۲۹ ربیع الاول ۸۹۴ھ یا ۸۹۵ھ دارفانی را وداع گفتہ
 جان بچہان دارا نس جان تسلیم نمودند و دو فرزند صاحب کمال بعد از ایشان با چہل نفر خلفا
 با صفات و بیح طریقہ علیہ منموزند خلف اول ایشان خواجہ عبداللہ دوم خواجہ محمد کبکی تہید کہ خواجہ
 امین نام داشتند مظهر الدین بابر پادشاہ از سمرقند ہمراہ خود بطرف کابل و ہند آورده بوزند کہ

سہ در عمدۃ المقامات ص ۸ بیت و نہم ربیع الاول ۸۹۴ھ مذکور است صاحب را غام المرید در ص ۹ نیز تائید این قول
 نمودہ باین عبارت ترقی فی سلخ ربیع الاول اما ۸۹۵ھ را تعین نمودہ مولانا کاشغری کہ در دفعۃ ثانی بزیارت ایشان رسیدہ
 وقت رحلت شان حاضر بودہ شب شنبہ بیست و نہم ربیع الاول ۸۹۵ھ را در شحات عین الحیات قید نمودہ و هذا صبح القولین
 لانه بمنزلہ صاحب البیت فی هذا الباب ۱۲ منہ۔

سہ بابر پادشاہ از سلالہ امیر تیمور اعرج میباشند مدت زیادہی در ہندوستان سلطنت نمود و بعد از ان اولاد وی سالہای متمادی
 در بیشترین قسمت خراسان و نیم قارہ ہند سلطنت نمودند و زبان فارسی در ان ایام در ہند بحیث یک لسان میہم و واجب التعلیم شمار
 یافت مذکورہ شعرا کثیر کہ خدین محمد فخریم با تمام رسیدہ شاہد این مدعا ست در ان زمان سفر ہند برای ارباب ذوق و ہنر خصوصاً طبعہ
 شعرا و فضلا آرزوی تمام داشت چنانچہ فرمودہ اند :-

ہمچو عسکر سفر ہند کہ کھر سراسر است ۔ فکود سودای تو در ہیچ سری نیست کہ نیست

و ایضا قال بعضهم

و شوق ہند ز انسان روی حسرت بر قضا دارم ۔ کہ رو ہم کہ براہ آرم نمی بینم مقابل را
 بابر در دوران حکمرانی خود اہل و عیالش را در کابل گذاشتہ پنج مراتب طرف ہند لشکر کشید در دفعہ پنجم ۹۲۳ھ
 جنگ باقی آغاز شد غنائم زیادہی در کابل آورده برای تمام اہالی کابل و بدخشان و طوس است اعلم ان مرد زن یک شاہ رخی فرستاد
 کذا تحف و ہدا یای گراں بہا بہ مرز رات خراسان فرستادہ بود بالآخرۃ بتاریخ روز دوشنبہ ششم جمادی الاولی ۹۳۶ھ
 در آگرہ او دنیا رحلت نمود قرار علاقہ و محبتیکہ در کابل داشت وصیت نمود کہ در باغ روح انورای آن در کابل دفن
 کنند تا برین سفارش کالبدش را انتقال دادہ۔ در آنجا دفن کردند۔ ۱۲ منہ

۴ کہ باد و پسر خود بدرجہ رفیع شہادت رسیدہ بوزند و پسر سوم خواجہ محمد کبکی تہید کہ خواجہ امین

احفاد ایشان تا زمانی در کوهستان کابل وجود داشتند و از پسر اول ایشان هفت خلف باقی
وجود داشت که هر کدام چون والد بزرگوار و جد پدری خویش صاحب مسند ارشاد بودند تعداد
خلفاء ایشان اگر مفصل بیان شود طولی و تفصیلی دارد منجمد مولانا محمد زاهد خشتی و مولانا عبد
جباری و مولانا عبید اللہ لاری خشتی شرح جامی شہرت عام دارند و تبقیہ تفصیل ایشان در شقائق
النعمانیہ و مقامات احرار و نسماۃ رشتحات و نفحات موجود است مرقم منور ایشان در
شہر سمرقند میباشد آنچه در دیگر مواضع شہرت دارد غلط محض است باید از کتب متذکرہ مراجعہ
شود و آن موضعیت مسماۃ بہ محوطہ ملایان واقع در محلہ خواجہ کفشیہ در شہر سمرقند آرام گاہ
جمعی از بزرگان و مشایخ نیز در آن محوطہ میباشد۔

فصل ہشتم

حضرت مولانا محمد زاهد خشتی قدس سرہ

ایشان از موضع خشت میباشد و آن نام جایست از توابع حصار شادمان بجفتہ
حضرت محمد فضل اللہ کہ در عمدۃ المقامات ص ۸۲ بیان نموده ایشان از اقارب حضرت مولانا
یعقوب چرخ میباشند و علامتہ محمد زاهد در ارغام المرید ص ۶۴ از روایت السلام چنین نقل نموده
انہ سبط مولانا یعقوب الجوخانی انتہی۔ بہر تقدیر ایشان از سرآمد علماء عصر خود بودند
و قبل از وصول بنخدمت خواجہ احرار برخی فیوضات و کمالات از دیگر خلفاء حضرت مولانا
یعقوب چرخ کسب نموده بودند و کذا چندین سال بر یاضات شاقہ مشغول بودند اما
تسکین اضطراب عطش ایشان حاصل نشدہ بود ہمیں بود کہ عازم ولایت سمرقند شدند
حضرت خواجہ احرار بہ نسبت علاقہ قربت مولانا تا بیرون آن شہر باستقبال شان برآمدہ

بودند و با اعزاز و اکرام زیادی با خود بشهر سمرقند آوردند و خدمت مولانا مدت ها در صحبت
خواجہ احرار ماندند و از برکت مجلس شریف آن ولی کامل و مکمل در زمان خود صاحب مقامات
بلند شدند و این طریقت علیہ سبب ایشان در اطراف اکناف عالم رسید و در ۹۳۶ هجری قمری در غرة ربیع الاول
در قصبہ و خوش نیز میخوانند که قریہ ایست از قراء حصار شادمان داعی اجل را لبیک گفته و هم
در آنجا دفن شدند که انیدم از مرکز شهر دو تنہ پنج کیلومتر دور واقع است۔

إِنَّا لِلّٰہِ وَإِنَّا اِلَیْہِ رَاجِعُونَ

فصل نزدہم

حضرت مولانا دریش محمد قدس سرہ

ایشان خواہر زاده و نائب مناب کامل و مکمل خال خود حضرت مولانا محمد زاہد بودند
در علوم عقلی و نقلی حظ وافر داشتند علی الخصوص در علم حدیث شریف بسر بردند و ہمیشہ
در گوشہ انحول و زاویہ عزلت عمر عزیز بسر میبردند ابتدا بیعت از حضرت خواجہ احرار

سالہ این قول صاحب عمدة المقامات است و در دیگر کتب خلاف این مشہور است منجد عاشیہ مکتوبات شریف حضرت
امام ربانی حصہ سوم دفتر اول در المعرفت مکتوب ص ۱۸۶ از عاشیہ حدیثہ مجدۃ مولف مولانا وکیل احمد سکنہ پوری
چنین آورده و قبل از حضور خواجہ احرار تا چند سال بریافت چشم را بخواب آتش نساختند و با اشارہ غیبی بخدمت خواجہ حاضر شد
بشرف بیعت مشرف شدند خواجہ بنور باطنی دریافتہ با استقبال برآمدند در راه اتفاق ملاقات شد بغل گیر شدہ در سایہ
درختی نشستہ بیعت خود سر فراز کردند همان وقت خرقہ خلافت پوشانیدہ مخلص فرمودند بجز یک صحبت اتفاق صحبت دیگر نماند
انتهی و فی عام الموعود ص ۶۷ بقولہ ثم خرج (ای خواجہ محمد زاہد) متوجہا الیہ باشارة غیبیہ للانابة و
الاسترشاد و وقف الشیخ علی ذالک بنور باطنہ و استقبالہ را کبا و تلاقیافی جوار بلد الخواجہ احرار
و نولا عن مرکبہما و جلسا تحت شجرة و الیہ خرقۃ الطریقة و اجازہ لا شاد العباد بعد ایصالہ الی
حد التکمیل باکسر توجہہ فی لحظہ واحدہ ولم یتلاقیا بعد هذه المرة انتهى در مریدین حضرت مرشدان نیز
بیاختصاص میباشند کہ بیک توجہ الی دائرۃ لالتعین کہ آخرین سیر اصحاب نقشبندیہ میباشند رسیدند و عدہ ازان فوق تر
دائرۃ دیگر کہ جارت از قیومیت و حقیقت موم و سیف قاطع میباشند نیز شرفمند اند۔

توسوئی در جہان یک بازید کا بود و رفت ۔ ہ۔ ہر کہ در عشق چنان گشت بازید دیگر است

۳ پائین بلند و تدریس و پسند داشتند کہ اکثر عمر شریف بیدار بپایان علم شریف

نموده بودند لکن تربیت و بلوغ ایشان بدرجہ اکمال و تکمیل از طرف مولانا محمد زاہد بود کما فی
نفائس السانحات لغرفات و خوارق عادات کہ از ایشان سرزده از حد و عدد و بیرون است
در اینجا مراجعہ شود بکتاب نسیمات القدس فوات ایشان در ۹۷۰ ھجری قمری ۱۹۰۰ شمسی محرم در
موضع اسفراہ بوده و آن موضع است از توابع بستر واقع در خوارزم واللہ اعلم۔

فصل بیستم

حضرت مولانا خواجہ امکنگی قدس اللہ سرہ

اصل ایشان از امکنہ بوزن اسکندریہ است از توابع بخارا کما فی امرغام المرید^{ص ۶۸}
و در بعضی کتب از توابع سمرقند نیز گفته تولد ایشان در ۹۱۵ ھجری قمری میباشد و عمر شریف را چون
والد بزرگوارش حضرت مولانا درویش محمد بندہ پس علم حدیث شریف و ترویج طریقت نقشبندیہ صرف
نمودند و در نشر اخلاق مصطفوی اتباع سنن نبوی از جان و دل کوشان بودند خلص ایشان
مصدر فیوضات منظر آیات بینات مرکز انوار برکات زمان خویش بودند و در ابتداء اخذ طریقت
علیہ از حضرت خواجہ محمد زاہد نموده بودند و بعد از ان بمن برکت صحبت والد خویش حضرت مولانا
درویش محمد بدرجہ اکمال و تکمیل رسیدند فهو خلیفۃ والدہ بطریق الوراثة الظاہریۃ
والباطنیۃ و در آخر عمر ایشان این رباعی اکثر بزبان مبارک میگذاشت۔

رباعی

زمان تا زمان یاد مرگ آیدم ندانم کنون تا چه پیش آیدم
جدائی میباید مرا از خدا دگر هر چه پیش آیدم شایدم
تاریخ وصال ۱۲ شعبان ۱۳۸۰ ھجری قمری مدفن نصیب امکنہ میباشد۔

انا لله وانا الیه راجعون ط

فصل بیست و یکم

حضرت خواجہ باقی باللہ قدس اللہ سرہ

مؤید الدین خواجہ محمد باقی باللہ ملقب بن خواجہ بینک تولد باسعادت ایشان در بلد کابل
 حماها اللہ عن الافات والتؤزل در ۹۷۱ ھجری قمری بوقوع آمد بعد ازین کہ در مرتبہ تعلیم
 رسید تحصیل علوم از مولانا صادق علوی کہ از اکابر علماء آن زمان بود شروع نمودند و نیز ہمراہ موصوف
 عازم دیار ماوراء النہر شدند باوجود صغر سنی باعدہ کثیری از دویشان آن دیار مصاحب شدند
 و از روحانیت حضرت خواجہ نقشبند و خواجہ عبداللہ احرار نیز کمالات کسب نمودند و مدتی در خدمت
 خواجہ عبداللہ کہ خلیفہ مولانا لطف اللہ بود بسر بردند از جناب امیر عبداللہ مخنی نیز کسب نمودند بعد
 ازین روانہ کشمیر شدہ مدتی در آنجا در خانقاہ شیخ بابا والی کہ از مجازان طریقہ خواجگان بود سکونت
 پذیر شدند و کثیر را درین مدت بمین قدم شریف منور و معطر ساختند باز طرف ہندوستان تشریف
 فرما شدند و در آنجا اکثر غلبہ شوق و ذوق و الیس و انہ ماوراء النہر تا انیکہ بصحبت حضرت خواجہ
 امکانی قدس اللہ سرہ العزیز مشرف شدند و باندک مدت بہ نسبت خاصہ طریقہ علیہ نقشبندیہ بدو
 تکمیل اکمال رسیدند کہ اصحاب حضرت مولانا امکانی در حیرت مانده میگفتند کہ مایان سالہا درین
 خانقاہ عمری بسر بردیم چنین ریاضت ہا نمودیم هنوز باین انعامات مشرف نشدہ ایم حضرت مولانا
 ازین واقعہ خبر شدہ میفرمودند کار ایشان را تمام نمودہ برای تصحیح نزد ما آورده بوزن لاچار کہ چنان
 آید چسب رود۔

و حضرت مولانا لیل و نهار در خلوت با ایشان صحبت داشتند و بعضی فوائد زائد
 غیر اطلاق فرمودہ الیس بہ طرف ہندوستان مامور ساختند و میفرمودند کہ از وجود شما طریقہ علیہ

ہندوستان رونق عظیم و شہرت فخم پیدا میکند و کام لب تشنگان علم و عسفن آن دیار از شما سیرا
میکرد و الفقه ایشان درین مرتبہ چون بہ ہندوستان رسیدند و ربلدہ فاخرہ لاہور مدتی بسر بردند بسا
فضلاً و علماً و ان عصر از ایشان مستفید شدند و از ان جاستوجہ دلی شد تا اینکه در قلعہ فیروز آباد مقام
بسی عالی و مصفاست واقع در کنار بحر سکونت اختیار نمودند چون اشارات حضرت مولانا مکنکی خالی
از حکمت نہ بود ہمیں بود کہ از تربیتہ اکسیر نمائی ایشان ظہور پُر نور کمالات مجددی چون خورشید مشعشع در
النہار ہند درخشید و اطراف اکناف عالم از ان دریای محیط میراب شاداب گردید۔

و بعد ازین بقیہ عمر شریف را در ان خطہ بسر بردند ہمیشہ در طلب یاد مولیٰ خود را تشنہ لب
پنداشتہ در ترویج دین مبین و طریقہ علیہ حضرات خواجگان خدمت نمودند و این رباعی ایشان مشعر
باین مرام و مشربان مدعا خواہد بود :-

رباعی

در راہ خدا جسد ادب باید بود تا جان باقی است در طلب باید بود
دریا دریا اگر بکامت ریزند کم باید کرد خشک لب باید بود
و نظر مبارک ایشان چنان مؤثر بود کہ جمعی بمحضر دیدن ایشان یکدم سحالت جذبہ میریزند
و بہوش شدہ مجذوب مغلوب میگرددیند۔ روزی خطیبی از منبر بر جمال مبارک ایشان دیدہ
در ان دم صبحہ کنان از منبر افتید شبی در ماہ رمضان المبارک حضرت امام ربانی بدست خادم
نشان فالودہ فرستادہ بود چون خادم را پرسید از کجائی گفت خادم شیخ احمد فرمود چون خادم
شیخ مالی بامالی بمحضر مراجعت خادم را جذبہ گرفت و در ان حالت میگفت در زمین و زمان نوری
بی کیف و رنگ میبینم کہ از ان تعبیر کردہ میتوانم حضرت مجدد فرمودند البتہ این بیچارہ مقابل حضرت
خواجہ شدہ اند و فراتر از خدمت حضرت خواجہ رسانیدند از حالت آن بیستم نمودند روزی در حالت
استبرار کہ تنہی داشتند نظر کیمیا اثر ایشان بر شخصی افتید کہ عنان اسپ عسکری در دست داشت

چون ایشان بمسجد رسید خبر آوردند که آن شخص در میان اسپان هر طرف در شور و اضطراب است قبل از شام تا پاسی از شب در آن حالت بود ناگاہ روی بازار نهاد و همچنان طرف صحراء رفت که خبری از آن باز نیافتند۔ و نان بالی را روزی توجہ مخصوص مبذول داشتند علاوه بر کمالات باطنی شکل و سیمای ظاہری آن نیز مانند حضرت خواجہ شہ بود و بعد از سه روز از عدم استعداد و طاقت و قلت ظرفیت خود از عالم در گذشت۔

* مثنوی *

گر بریزد بحر را در کوزه‌ی ۱۰ چند گنج لائق یک روزی
این قصہ را حضرت شاہ عبدالعزیز در تفسیر سورۃ اقرآن مفصل و مبسوط شرح داد
فاطلب ہناک ای بر حال بی خبران این عصر و زمان کہ این حالت را از اشکارا
خود ہا قرار دادہ اند باندازہ کہ انکار جذبات از طریقہ نقشبندیہ را وظیفہ و شعار
خود ہا میدانند۔

برویم در اصل سخن چون عمر مبارک از حد و چہل سالگی متجاوز شد ترک اختلاط
مردم نمودہ تمام منصب مشیخت را بحضرت امام ربانی مجدد الف ثانی کہ ناسب مناب
مطلق ایشان بود حوالہ نمودند و منتظر برقی الاعلیٰ نشستند ہمین بود کہ در ۱۰۱۳ھ مشرف
بلقاء اللہ شدند کذا فی اہتمام المرید ص ۶۹ و حضرت خواجہ محمد فضل اللہ قندھار مجدی
در عمدۃ المقامات ص ۹۶ آورده کہ عمر مبارک از چہل سالگی متجاوز بود۔ در روز ثنبہ بیستم
جمادی الثانی ۱۰۱۲ھ عالم فانی را ترک گفتہ بدار الخلد جنان شافت انا للہ و انا الیہ
راجعون و مرقد منور ایشان واقع در دہسلی کہنہ میباشد۔

۱۰ و نقل صاحب السبع الامرار عن کتاب برکات الاحمدیہ بقولہ الشریف ان حضرت الشیخ محمد باقی قدس سرہ
لما امر اصحابہ للاستفادة منه (ای حضرت المجدد) انکوزالک واحد منهم فرأی النبی صلی اللہ علیہ وسلم
فی المنام وهو یمدح الامام المجدد قدس سرہ فی الخطبة ویقول فیہا من قبلہ الشیخ احمد فهو مقبول
عندنا و من رده فهو مردود عندنا - ۱۲ منہ

فصل بیست دوم

حضرت امام ربانی قدس سرہ الغزیز

جناب قطب ربانی محبوب صمدانی قیوم رحمانی غوث یزدانی واقف متشابہات
قرآنی حضرت شیخ احمد فاروقی کابلی مجدد الف ثانی ابن مولانا شیخ عبدالاحد فاروقی نسب آنحضرت
بہ بیست و ہشت واسطہ بجناب امیر المومنین سیدنا عمر بن الخطاب رضی اللہ تعالیٰ عنہ می
پیوند دی رحمہ اللہ از بزرگان سرہند یکہ باعث فخر اہل ہند عالم ربانی و مجدد الف
ثانی جامع بود میان علوم ظاہر و باطن و دلیلی بود ساطع بر شرافت نوع انسانی در سال
ہفتاد و یکم از صدی دہم ہجرت باحت و وجود رنج فرمود و بصغر سنی از حفظ قرآن مجید
فراغت یافتہ بہ تحصیل علوم متداولہ و آوردہ اولاد والد ماجد خود بعض علوم استفادہ نمودہ
بسیار کوٹ رفت و از مولانا کمال الدین کشمیری منزل بسیار کوٹ کتب معقول بہ تحقیق و
تدقیق تمام خواندہ و علم حدیث از مولانا یعقوب کشمیری اخذ کردہ باز بخدمت مولانا عبد الرحمن
محدث کہ از کبار محدثین ہندوستان بودند حدیث مسلسل بواسطہ واحد و اجازت تفسیر
صحیح ستہ و دیگر مفردات یافتہ بعمر ہفتہ سالگی از علوم ظاہر فراغ حاصل کردہ بدرست تصنیف
مشغول شد خلافت سلسلہ چشتیہ از والد خود داشت و اجازت بیعت قادر بر دیگرہ از شیخ سکندر

۱ علامہ بدر الدین سرہندی در حضرات القدس ص ۲۸ بہ ۲۴ نفرالی حضرت عمر رسانیدہ حضرت محمد فضل اللہ در عمدة
المقامات ص ۹۸ بہ ۲۶ واسطہ بیان نمودہ در جانشین آن ۳۲ نفر قول کردہ در حقائق الوردیہ فی حقائق النقشبندیہ
مؤلفہ شیخ عبد المجید خالیدی نقشبندی ص ۱۷۹ بہ ۲۹ نفرالی حضرت عمر رسانیدہ و در ہر کدام تغیراتی وجود دارد اللہ اعلم
بحقائق لاخبار و الاخیر و ما علنا الا الاحالۃ الی الارار - ۱۲ منہ -

۲ مولانا یعقوب کشمیری کہ از خلفاء حضرت شیخ حسین خوارزمی کبردی بودہ و علم حدیث را از علماء حرمین
محترمین از کبار محدثین آن خواندہ بود شاید کہ طریقہ کبرویہ را نیز ملحق علم حدیث از ان جناب گرفتہ باشند ۱۱ منہ -
۳ علاوہ برین کہ شیخ سکندر مذکور نسبت قادریتہ دارد از والد ماجد خود نیز کسب کردہ اند کما فی حقا

القدس ص ۲۹ - ۱۲ منہ -

کتمیسی یافته بهوای حجاز محل شوق بسته بد سلی رسید آنجا با حضرت خواجہ محمد باقی بالہ کنکی
قدس سرہ دولت ملاقات دست داد بطریقہ علیہ نقشبندیہ بخدمت نشان بیعت کردند و در
دو ماہ و چند روز نسبت حضور سلسلہ نقشبندیہ حاصل نمودند چنانچہ ہمداران ایام حضرت خواجہ
بیک از مخلصان خود رقم فرمودند کہ شیخ احمد نام مردی از سرہند کثیر العلم قوی العمل و زوی چند
بافقر نشست و درخواست کردہ بسیار از روزگار اوقات خود مشاغلہ نمودہ بآن می ماند کہ
آفتابی شود کہ عالم از روشن شود انتہی بہمان زمان آوازہ آنحضرت بلند شدہ آستان
شان محط رحال مجمع اصحاب کمال گشت علمای دور و نزدیک امرای ترک و تاجیک
بشرف حضور بھرہ در گردیدند و مشایخ ارادت آوردند سلسلہ شان از ہند تا ماوراء
النہر و روم و شام و مغرب رسیدہ ذات باریکات شان آیتی بود از آیات ربانی و نعمتی
بود از نعمای یزدانی نزاعی کہ در میان علمای کرام و صوفیہ عظام از ہزار سال بود ایشان
برداشتند و مورد مصداق حدیث صلہ شدند چہ ایشان در میان علمای ظاہر و صوفیہ صلہ

صلہ حدیث صلہ این است علامہ سیوطی در مجمع الجوامع روایت کردہ قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم یكون فی امتی رجل یقال له
صلہ یدخل الجنۃ بشفاعتہ کذا و کذا الحدیث اختلافاتی کہ در بین علماء و صوفیہ در سلسلہ وحدت الوجود داشت بلفظ
راجع دانستند و حمد ایشان صلہ بود بین الفریقین چنانچہ فرمودہ اند الحمد للہ الذی جعل فی صلہ بین البحرین کذا فی حضرات القدس صلہ
و حدائق و ردیہ فی حقایق اہل الانقشبندیہ صلہ ۱۷۹ و البہجۃ السنیۃ صلہ ۷۷ نیز در حضرات القدس صلہ ۴ از مقامات شیخ الاسلام
احمد انامق الجامی نقل کردہ کہ میفرمودند کہ بعد من ہفہ تہ شل من سہی باسم من پیدا شوند آخرین ایشان بعد ہزار سال ظہور
نمایند از ہمہ بزرگ بود انتہی و قال فی کتاب البہجۃ السنیۃ صلہ ۷۷ و اجمع ہم غفر من اہل الکشف علی ان المراد بہ المجد و قدس اللہ سرہ
انتہی و قد کان اخر المتشیخ المتقدمین بوجودہ قبل ولادۃ بنین شل الغوث الاعظم الشیخ عبدالقادر الجیلانی و الشیخ احمد الحامی الشیخ
خلیل اللہ البخششی و الشیخ نظام نارولی و غیر ہم رضی اللہ عنہم کذا فی السبع الاسرار فی مدارج الاخیار الحمد معصوم العمری المدنی
و مثلہ فی حضرات القدس فی المحطۃ الثالثہ صلہ ۴ مولانا عبدالرحمن جامی در نفحات الانس صلہ ۳۵۹ در ترجمہ شیخ الاسلام
احمد جامی و علامہ بدرالدین در حضرات القدس صلہ ۴ چنین آورده شیخ الاسلام میفرمودند در ہر چہار صد سال چون
احمد شخصی پیدا آید کہ آثار غایت ایزد تعالی در باب او این باشد کہ ہمہ خلق ببینند - هذا من فضل ربی -
این سخن اشارت بوجود مسعود حضرت ایشان است (حضرت مجدد) زیرا کہ ارحمال شیخ جام در ششم
صد است و ولادت حضرت ایشان ۹۷۱ ہجری - ۱۲ منہ -

بودند که اختلاف فریقین را در وحدت وجود بلفظ راجع داشتند صبر فرمود و تسلیم توفیق
 بر خلق و صلوات رحم و رعایت از باب حقوق و سبقت در سلام و لینت در کلام سجدہ کریمہ انبیا
 بود با این ہمہ تمسک بہ کتاب و سنت ہمین یک فضیلت مقاوم ہزار فضائل تواند بود منقول
 است کہ علمای ظاہرین پیش سلطان جہانگیر ابن اکبر شاہ تسکایت کردند کہ شیخ احمد دعویٰ
 میکند کہ مقام دی بالائی مقام صدیق اکبر است چون سلطان شیخ را طلبیدہ از حقیقت
 حال استفسار کرد شیخ جواب داد کہ شما برای خدمتی ادنی خادم خود را پیش خود
 می طلبید و براہ مہربانی بوی سخن پویشیدہ میگویید ضرورت است کہ آن خادم ادنی البعد طی کرن
 مقامات امرای عالی در حشمتی رسید و باز آن خادم مراجعت کردہ بمقام خود ایستاد می
 شود پس بدین آمد و رفت لازم نمی آید کہ مرتبہ خادم ادنی بالائی امرای ملکہ را باشد یا شاہ
 خاموش ماندہ روز عتاب محمدانید ہمدین وقت مردی از حضار بارگاہ شاہی بشاہ معروض
 داشت کہ کبیر شیخ بہ بید کہ سجدہ بشما نکردہ حال آنکہ شما ظل اللہ و خلیفہ او هستید بادشاہ پر
 غضب شدہ وی را در قلعہ گوالیار محبوس کرد شاہجہان پسر جہانگیر کہ بشیخ خلوصی داشت قبل از آنکہ
 بیارگاہ شاہی افضل خان و خواجہ عبدالرحمن مفتی رابع بعض کتب فقہ نزد شیخ فرستادہ پیغام
 دادہ بود کہ علماء سجدہ تحیت سلاطین جائز داشتہ اند شما را باید کہ وقت ملاقات بادشاہ را
 سجدہ کنید من صامن می شویم کہ از سلطان بشما مژری نخواہد رسید شیخ رحمۃ اللہ علیہ بخواستش گفت
 کہ اجازت سجدہ رخصت است و عزیمت آنست کہ بجز خدای عزوجل دیگری را سجدہ کردہ نشود
 القصد شیخ تا ۳ سال در مجلس ماندہ بعدہ جہانگیر بادشاہ دی را بدین شرط از قید برآورد کہ
 وی بہ لشکر سلطانی بودہ ہمراہش گشت کند چنانچہ شیخ چندی بہ لشکر سلطانی حاضر ماند پس ازان از

سجدہ تحیت کہ در آن دیار علماء بجنوب بادشاہان ہند ادا می نمودند اول کسی کہ این سجدہ را در ہند شاہ فرود
 قاضی نظام بدخشی متوفی ۹۹۲ھ کہ سجدہ تحیت را در فتح پور پیش بادشاہ ادا نمودہ بود موصوف از اہل علم علماء بدخشان بود
 لغوی باشد من شرد و انفسنا - تذکرہ علماء ہند ص ۲۴۲ الی ۲۴۳ - ۱۲ منہ -

بادشاه رخصت وطن یافته بسرهند رونق افروز شد بروز شنبه بستی و هشتم صفر سال
سی و چهارم از صدی یازدهم هجرت بزکوار رحمت ایزدی پیوست و بسرهند مدفون گشت
تاریخ دفاتش رفیع المراتب یافته اند، نور اللہ مضجعه -

تصانیف الا نیفه

- رسالہ تھلیلیہ
- رسالہ اثبات نبوت
- رسالہ مبدا و معاد
- رسالہ مکاتفات غیبیہ
- رسالہ ادب المریدین
- رسالہ معارف لدنیہ
- رسالہ رد الشیعہ
- تعلیق العوارف
- تشرح رباعیا خواجہ باقی باللہ رحمۃ اللہ علیہ
- مکتوبات در - مجلد

تذیل حدیث شریف ان الله یبعث لہذہ الامۃ علی راس کل مائۃ سنۃ من

حضرت شیخ بدیع الدین سرہندی در حضرات القدس در حضرت العاشرۃ ص ۲۱۲ علاوہ برین از جملات دیگری همچون
ماہ محققین رفت و خیر الادبیا مانند آن خواجہ محمد یار سا بود بزرگیہای خواجہ عبید اللہ بود ثابت نموده کہ ایراد جمیع آن
طولی و تفصیلی میخواید درین جاد و قطع شعر کہ در مرثیہ ایشان گفتہ اند از ان کتاب نقل میشود -

اول بہ بہار باغ عرفان ابر رحمت
مگر صبح قیامت سر برآرد
درین ملک فنا غرق لقا بود
زیادش خانہ اول آفتاب است
دوم :- چو شاہ اولیای عہد خود بود

شہ ملک ولایت شیخ احمد
ازین راہ خطرناک پر آشوب
چو پرسیدم ز ہاتف سال تاریخ
کہ مثلش ما در آیام کم زاد
قدم در شاہراہ خسلد بنہاد
بگفت ساکن غلد برین باد

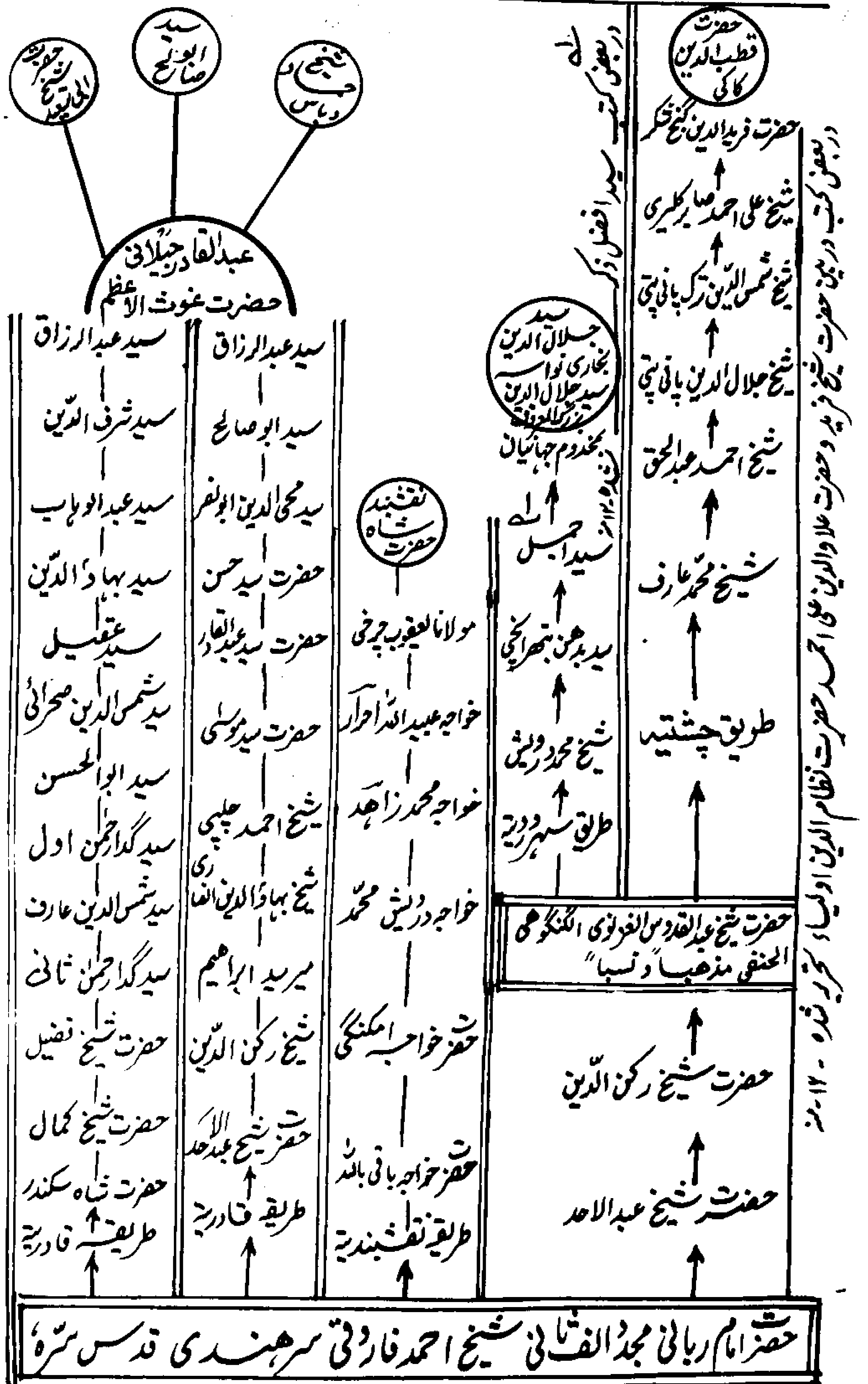
۱۰۳۴ھ

۱۲ منہ

مجدد لها امودینها که در سنن ابی داؤد وغیرہ کتب معتبرہ مروی است مراد از راس
 مائے باتفاق اهل حدیث آخر صد نسبت علامات و شروط مجدد اینست که وی عالم باشد
 بعلم ظاهر و باطن و نفع از تدوین تألیف تذکیر او شائع باشد و در احیای سنن و تحویدات
 سرگرم بود و در آخر یک صدی اول صدی دیگر اشتہار علوم و شیوع انتفاع از او باشد پس فضائل
 او صف مولانا شیخ احمد باعلی صوت ندایمیکند کہ وی رحمۃ اللہ علیہ مجدد است نہ مجدد مائے
 بل مجدد الف ثانی و از صد تا ہزار فرق بین است کذا فی تذکرہ علماء ہند ص ۱۲
 خلص فضائل و کمالاتیکہ از درگاہ احدیت ثنائستہ حال آنحضرت بود از تحریر و تفسیر این
 لاشی بیرون و فزون است مکتوبات قدسی آیات ایشان خود آید اصفیہ و حجت قاطعہ
 بر علوم و فنون و فضائل و کمالات ایشان است بقیہ حالات ایشان را از کتب ذیل
 مراجعہ باید نمود۔ حضرات القدس عمدۃ المقامات، زبدۃ المقامات، مقامات
 سہرندیہ، روضۃ قیومیہ، روضۃ السلام، جواہر علویہ، تذکرۃ
 آدمیہ، حدائق و مادیہ فی احیاء ^{حقائق} النقشبندیہ، سبحۃ المرجان،
 نزہۃ الخواطر (سہرند)

بکسر سین مہملتہ و سکون ہاء، ہوزی و کسراء، مہملتہ و سکون نون در آخر
 دال مہملتہ شہرست در میان دلی و لاہور بہ تبارع عام کذا ذکوہ حسان الہند
 فی سبحۃ المرجان۔ تذکرۃ علماء ہند ص ۱۱ اکون سلاسل اربعۃ ایشان را
 الی راجل معروف ہر طریق از نقشہ مرقوم را تم الحروف ملاحظہ باید فرمود۔

فصل بیست و سوم

حضرت خواجہ محمد معصوم قدس اللہ سرہ العزیز

ملقب بعبودۃ الوثقی و مجدد الدین فرزند سوم حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی قدس اللہ سرہما و خلیفہ اعظم و نائب مناب النعم ایشان چنانکہ حضرت مجدد و رحمۃ اللہ علیہ ایشان را بر سائر فرزندان خود ایشان را از خود ممتاز دانستہ مسند ارشاد را بایشان مسلم داشتند و نیز منصب قیومیت کہ از جمیع مناسب کمال فائق است بایشان رسیدہ بود بلکہ حضرت مجدد و میفرمودند اشیاء از قیومیت من بتوراہنی ترند کما فی عمدۃ المقامات ص ۲۵ و نیز میفرمودند قدم مہمنت لزوم فرزند محمد معصوم ما را بسیار مبارک آمدہ بعد از ولادت ایشان بچند ماہ ملازمت خواجہ قدس اللہ سرہ الا قدس نصیب گشت و این ہمہ علوم و معارف بظہور پیوست باندازہ کہ روزی در جای حضرت والد خود خوابید حضرت مجدد و بسرعت تمام از دیدن ایشان در خود رجوع تہقیری نمودہ از خانہ خارج شدند و گفتند از غیرت خداوند بترسیدیم و بر خود لرزیدیم کہ دوست خداوند جل و علا استراحت است مبادا موجب طلال و کلال وی گردم بدتی برسنگ مصلائی مسجد فیروزی کہ چون تابہ گرم شدہ بودند نشستند تا اینکه حضرت عروۃ الوثقی از خوانبہ ارشدند لمخص از ص ۲۶۲ حضرات القدس ولادت با سعادت ایشان بتاریخ یازدہم شوال بودہ صاحب عمدۃ المقامات در حدود یک ہزار و ہفت ہجری قمری قید نمودہ کہ موافق با ارغام المرید است علامۃ شیخ بدر الدین سرمنہدی در حضرات القدس یک ہزار و نہ آورده کہ موافق با تذکرہ علماء ہند میباشند اینک نقل تذکرہ علماء ہند کہ از ص ۲۱۲ آن مع بقیہ حالات ایشان بالعبارت نقل کردہ ام ملاحظہ فرمائید ولادت آنجناب در سن ہزار و نہ ہجری واقع شدہ بعمر شانزدہ سالگی بحضور پدر بزرگوار فارغ التحصیل گشتند،

۴ فضل میدادند و در بزرگی ایشان حضرت خازن الرحمۃ با وجود کلال سالی خود

آنحضرت جامع علوم عقلی و نفسی و مخزن کمالات صوری و معنوی بودند به بشارت مقام قطبیت و منصب قبولت از پدر بزرگوار خود مشرف شدند نسبت طریقہ احمدیہ مجددیہ بتوجہات ایشان در اطراف عالم شائع گردید و عالمی باحوال بلند و مقامات از چمندر رسیدہ کشف مقامات الهیہ آن چنان بود کہ از ولایات بعیدہ منتسبان خود را اعلام میفرمودند کہ فلانی بولایت موسویہ رسیدہ فلانی بولایت محمدیہ مشرف گردیدہ نہ صد ہزار کس بردست ایشان مرید شدند و ہفت ہزار کس را آنجناب خلافت دادہ اند در خدمت ایشان طالب یک ہفتہ بمرتبہ قادہ یک ماہ بکمال لایت میرسد و بعضی را در یک توجہ بجمع مقامات میرسانیدند و همچنین فرزندان آنجناب اقطاب وقت بودند و ہفت اقلیم را منور ساختند۔ پنجم ربیع الاول سال ہفتار از صدی یازدہم ہجرت بر یافض رضوان پیوستند۔ انتہی صاحب غام المرید ص ۷۴ چنین آورده توفی سنہ تسع و سبعین و الف و ضریحہ الاقدس بسہوند یزار و یتبرک بہ انتہی حضرت خواجہ محمد فضل اللہ برادر اصغر جناب حضرت شہید صاحب کہ بمنزلہ صاحب البیت درین خاندان است در عمدۃ المقامات ص ۳۳ چنین آورده وصال مبارک اشمال ایشان نصف یوم السبت نہم شہر ربیع الاول ربیع الاول ہزار و ہفتاد و نہ ہجری بعالم روداد۔ انا للہ وانا الیہ راجعون ۱۰ ازین دو کتاب

۱۔ در یک توجہ بجمع مقامات اہ توجہ عبارت از اتقاء نسبت باطنی مرشد میباشد بطرف مرید در عبارات متقدّمین ایشان بلفظ تصرف نیز یاد میکنند چنانچہ در رشتحات مولانا کاشفی در ترجمہ مولانا اسماعیل ثالث مذکور است کہ حضرت خواجہ عبید اللہ احرار قدس اللہ سرہ مولانا اسماعیل را خوشہ انگور حسینی برایش دادند و مقارن آن تصرف کردند کیفیت غیبت دینی خودی بر مولانا غالب آمد انگور از دستش افتید این معنی را احمد علی التتووف پی نمی برد خصوصاً پیرانیکہ مردم را بہ درد اوراد و یا بنام بابا و اجداد فریفتہ اند ہرگز نخواہند فہید کہ توجہ چگونه میباشد و نیز در حیرت خواہند بود کہ در یک مجلس واحد چگونه بجمع مقامات خواہد رسید در نفحات الانس مولانا جامی مذکور است کہ حضرت شیخ نجم الدین کبری بازرگانی را در یک نظر کردن بمقامات ولایت رسانیدہ برایش خطارت داد نوشت اشخاصیکہ از توجہ خبر ندارند بعد سال تربیت اربعین کار یک مژدہ این اما جہرا نمیتواند

آنکہ بتبریز یافت از نظر شمن دین طغہ کشد بردہ سحرہ زند بر چیل
جمع و شواہد درین باب بہایت زیاد است مجموع آن شیانان کتابست علیحدہ - ۱۲

آخر الذکر معلوم میشود که صاحب کرمه علماء هندی نه سال کمتر تاریخ نوشته اند و یا کهنه تاریخ خواهد بود
عالمگیر ازنگ زیب پادشاه که از مریدین ایشان بود از جمله (رفته ز جهان امام معصوم)
تاریخ ایشان یافته اند این نظم از خدمت ایشان است۔

قیوم جهان خلیفۃ اللہ داننده رازهای مکتوم
در دائره وجود تا بود بودش بجهان مثال معدوم
تاریخ وصال او خرد گفت رفته ز جهان امام معصوم
ناصر علی که ملک الشعراء وقت بود از جمله (ز عالم رفته معصوم) تاریخ وصال ایشان یافته
اند چنین میفرمایند۔

چیرا غنی خاندان نقش بدان فروغ دین احمد خواجه معصوم
بسوی گلشن جنت قدم زد ازین ویران رباط کهنه بوم
طلب کردم ز دل سال وصالش ندا آمد ز عالم رفته معصوم
و عمر ایشان هفتاد و دو سال کامل آمده و آخری کلامیکه از ایشان شنیده شد
السلام علیکم بود بدفن ایشان در باغیچه که در حیت خود بدان اشارت کرده بود اینجا محل
یکی از فقراء صاحب کمال خواهد بود همان جادفن شدند که نزدیک بر دهنه نور انزای حضرت
مجدد میباشند خواهر ازنگ زیب عالمگیر پادشاه قبه خضر اعلی بران مرقد منور بنا نموده که از دور
چون قبه خضر مدینه منوره در نظر میرسد۔

فصل بیست و چهارم

حضرت خواجہ محمد صبغتہ اللہ قدس سرہ

لقب ایشان درین طریقہ معروف بحضرت قیوم الزمان تاج الاولیاء میباشند، ایشان از اعظم بنابر حضرت مجدد و اکبر اولاد حضرت عروۃ الثمینی میباشند ولادت با سعادت ایشان بتاریخ یازدهم شہر ربیع الثانی ۱۰۳۳ھ در ایام حیات جد بزرگوار ایشان در بلد متبرکہ دارالارشاد سرهند واقع شدہ کہ در آن ایام حضرت مجدد در طلبہ دارالخیر الجمیر بودند والد ماجد ایشان نیز ببارت حضرت مجدد رفتہ بودند والد ماجد ایشان نام گرامی این نونہال بوستان ولایت رامقوت بقدم آوری جد بزرگوار والد پرانوار ایشان کردہ بودند و در اثناء راہ خبر ولادت این قرۃ العین بخدمت حضرتین رسید و از شنیدن این خبر خوش اثر والد جد بزرگوارش مسرور متبہج گردیدند لفظہ بجز در رسیدن حضرت مجدد فرمودند السلام علیکم ملا صبغتہ اللہ و بعدہ روی مبارک خود قریب گشت ایشان آوردہ کلماتی چند خفیہ تلفظ نمودند کہ از سر آن کسی آگاہ نشد و فرمودند کہ نام ایشان را صبغتہ اللہ از ان محبت گذاشتم کہ درین فرزند زکی از اصالت متغذہ الوجود میدانستند والد ماجد ایشان میفرمودند کہ شما در فرزندان من نسبت اصحاب دارید کہ حضرت مجدد قدس سرہ را دیدہ اید، غرض آنچہ از اشارات و بشارات کہ حضرت مجدد در حق ایشان فرمودہ بودند بوقوع پیوست در عصر خویش در خاندان مجددی قیوم الزمان مری الدوران بودند و اطراف اکثاف عالم را از فیوضات برکات طریقہ مجددیہ مملود مشغون ساختند آن کمالاتیکہ والد ماجد از حضرت مجدد کسب نمودہ بودند بایشان رسانیدند و میفرمودند بدنی است کہ آنچہ در نزد ما بود بشما ایثار کردہ ایم اگر بہ زیادتى آن ذوق باشد در روضہ حضرت مجدد بزرگوار

و ما را هم در آن نعمت های تازه شریک سازید۔ صاحب کات معصومی مینویسد کہ حضرت
 عروۃ الوثقی میفرمودند۔ اگر پدری تعظیم پسری مینمود من تعظیم فرزند می محمد صبیغه الله مینوم
 حضرت میان سفر احمد در کتاب معدن الجواهر و حضرت میان شاه در کتاب مواهب القیوم فی اسرار
 المعصوم حالات مفصل ایشان بقلم آورده اند ازین دو کتاب مراجعہ شود و تمام عبادات و
 عادات ایشان حتی در خوردن و سلاسل ادعیت اسفند حضرت ادعیه موقوفه و غیر موقوفه و از کاف
 سالی و جنانی مطابق سنت آنحضرت علیہ الصلوٰۃ والسلام بود و هر روز و شب محاسبه اعمال
 خود می نمودند اعمال و نیات خود را معیوب میدانستند و کشفات حالات را کہ چون
 فلق صبح روشن میبود در سر می در مقابل حکم شرعی برابر نمیداشتند با وجود و نور علمیت و تبحر آن
 ادنی مسئله را بی مشورہ علماء متدین بعمل نمی آوردند و با وجودیت قطبیت و قیومیت به منصب
 غوثیت و فردیت نیز ممتاز شده بودند رتبه غوثیت را در آن سالی کہ از زیارت حرمین تشریفین
 و سپس می آمدند با جازه والد ماجدش زیارت حضرت غوث الاعظم عبدالقادر جیلانی امام طریقه قادری
 رفته بودند از آن دربار فنین آثار از عطایای حضرت غوث الاعظم قدس الله سرہ یافته بودند و بعد از
 رحلت والد ماجدش الی ۱۲۲۰ هجری قمری طریقه علیہ را در دیار عرب عجم رونق دادند تشکات
 با دینیہ علم و عرفان را سیراب نمودند همین بود کہ بتاریخ روز جمعه نهم شهر ربیع الثانی ۱۲۲۰ هجری مجد و عمر
 هشتاد سالگی شربت کل نفسی ذائقه الموت را چشیده عالم فانی را وداع گفتند انا لله
 وانا الیه راجعون و دوازده نفر خلفاء صاحب کمال بعد از ایشان باقی بودند منجمله میان سفر احمد
 مؤلف معدن الجواهر و سرکات معصومی خلف ایشان حضرت خواجہ محمد اسماعیل میباشند تاریخ مآل
 ایشان را از جملات زیادی استخراج کرده اند از آن حمد (حسن و حق) (افسوس از دنیا رفته
 قیوم) میباشند کہ متضمن تاریخ مذکور یافته اند و مرقد منور ایشان در داخل گنبد حضرت
 عروۃ الوثقی در پرده خاک بغواهی دریای انوار در کنار الدبیر گوار ایشان در دارالارشاد
 سرخند میباشند

فصل بیست و پنجم

حضرت خواجہ محمد اسماعیل قدس اللہ سرہ

لقب مبارک ایشان درین طریقہ بنام امام العارفین معروف و مشہور است کہ زمانہ خود مقتدای عرفا آن عصر دیار بودند ارشاد ایشان در اطراف و اکناف عالم منتشر شدہ بود عزیزان صاحبان کمالات و عرفان در صحبت عنبر نشان ایشان حاضر میبود عالمی از پاس انفاس آن صاحب تکمیل و اجتہاد بدرجہ ارشاد رسیدند ایشان فرزند دوم حضرت تاج الاولیاء خواجہ محمد صبغتہ اللہ بودند و جد بزرگوار خود حضرت خواجہ محمد معصوم را نیز یافتہ و بملازمت آن دریای علم و عرفان مستفیض شدہ بودند و با فیوضات و برکات از ایشان اخذ نمودہ بودند و بعد از ارتحال آن مقتدای ارباب کمال بخدمت والد ماجد خود بقیہ کمالات مقامات را کسب نمودہ بدرجہ اکمال و تکمیل رسیدند و درجہ علمیت ایشان بر پایہ مولویت رسیدہ بود در اشعار گفتن نیز طبع عالی داشتند تخلص شعری ایشان عاشق است و اشعار عالی شعار ایشان را جمع نمودہ دیوانی ساختمند و در مدح آباد اجداد مبارک خود با مضامین عالیہ انشاء انشاء نمودہ اند منجمدہ این رباعی میباشد :-

* رباعی *

آبرو گر طلبی گیر قوی پیشہ ما روحی گر گذرد شیر کند پیشہ ما
صحبت گلشن مابوی جدائی ندهد کنہ شد یخ جدائی زرگ ریشہ ما

و عسر مبارک ایشان بجد و دہشتاد سالگی رسیدہ بود کہ ازین دار پر ملال انتقال نمودند انا للہ و انا الیہ راجعون طرقت منور ایشان بیرون روضہ مبارک حضرت

عروۃ الوثقی معروف و مشہور زائرین و قادیان میباشند و مجازان ایشان بسیار میباشد منجھ
 و فرزند ارجمند ایشان اول حضرت شاہ صبغتہ اللہ میباشند کہ ارشاد ایشان در نواحی پشاور
 کابل و ماورالنہر و دم و بلغار رسیدہ و از حمید و خلفہ آن حضرت خواجہ حسن آتا بودہ کہ در نواحی
 کابل در قریہ گذر میبویزند۔ دوم حضرت حاجی غلام محمد معصوم صاحب معروف و مشہور بنجوا
 معصوم ثانی میباشند تاریخ وفات صاحب ترجمہ تاکنون برای رافتم کشف نشدہ درین ایام
 کہ ۲۸ ذی الحجہ ۱۴۰۲ ہجری قمری میباشند بندہ رافتم الحروف ربکہ پشاور مہاجر و مسافر در بعض
 میباشتم اسناد و تواریخ این اماجد در دست ندارم اللہم افتح الافغانستان فی اید المسلمین
 و اشفنا بشفاک یا رب العالمین ثبتنا علی الطریقۃ المرضیۃ و یرحم اللہ عبدا
 قال امینا۔

فصل بیست و ششم

حضرت حاجی غلام محمد معصوم قدس سرہ

لقب ایشان درین طریقہ قطب الاقطاب میباشند شہرت ایشان خواجہ معصوم ثانی حضرت
 ایشان جامع بودند در عصر خود در منصب قیومیّت و غوثیت و قطبیت حضرت عروۃ الوثقی برای
 فرزند ارجمندش جناب تاج الاولیاء خواجہ محمد صبغتہ اللہ بشارت داده بودند کہ از نسل تو فرزند
 پیدا میشود خواجہ از توبی واسطہ و یا از فرزندان تو بواسطہ باشد چون آنحضرت در بابی اسم
 مرابوی گذاری کہ وارث نسبت مجددی و معصومی بالاصالت فی خواہد بود و فیوضات و
 برکات او در اولاد و منتسابانش الی قیام قیامت باقی خواہد ماند و طریقہ علیہ راجح
 دیگر خواہد افزود و مقامات عالیہ فوق الذکر را نیز بوی بشارت داده بودند این بشارت

مانند بشارت حضرت سلطان العارفین ابی یزید البسطامی میباشند که از وجود حضرت
 ابی الحسن خراسانی قبل از تولد آن پچندین سال بشارت داده بودند و خصلت آن پیر خداوند ایشان
 در حق وی گفته بود در عصر خود همچنان عالمی را منور ساختند و طریقه عالیه را باوج کمال رونق فرودند
 ابتداء تحصیل علوم عقلیه و نقلیه پرداختند و بعد بیست سالگی از تحصیل علوم فراغت یافتند
 در اقران خود مدت از دوا و دلد هر شدند و بعد از دوره فراغت بخدمت جد بزرگوار ایشان حضرت
 قیوم الزمان خواجہ محمد صبغۃ اللہ کسب سلوک طریقه عالیه مشغول شدند و در اندک زمان بدرجہ
 اکمال و تکمیل رسیده بخلافت مطلق از طرف خدا مجدشش سرفراز گردیدند و آنچه در سلاسل این
 حضرات مسطور است بواسطہ والد ایشان حضرت امام العارفین میباشند چنین مفهوم میشود
 کہ ایشان خلیفہ و مرید والد خود حضرت قیوم الزمان خواجہ محمد صبغۃ اللہ میباشند اما حضرت خواجہ
 محمد فضل اللہ کہ از اعراف این خاندان میباشند در عمدة المقامات ص ۳۹۷ ایشان را خلیفہ مرید
 حضرت قیوم الزمان قرار داده اند و هو بمنزلة صاحب البيت في هذه الطريقة رآه المرء
 چنین میگوید با وجود کسب کمالات باطنی از جد ایشان منافی نیست کہ از والد خود حضرت
 امام العارفین نیز کسب نموده باشند زیرا کہ والد ایشان نیز از اولیاء اللہ بودند و بعد منصب
 را از جد بزرگوارش تبرکاً گرفتہ باشند مثلاً در علم ظاہری شخصی کہ پدرش عالم باشد و جد آن
 نیز عالم و فاضل باشد هر گاہ کہ آن شخص از تریبہ ہر دو جانب بر تریبہ مولویت برسد تمیناً
 از جد خود دستار فضیلت خواهد سببت کہ مرتبہ آن اعلی و انسب از مرتبہ پدر خواهد
 بود و دیگر در صورت انتساب الی والد طریق سلوک نسب ہر دو سلسلہ الی حضرت امام بانی
 مجدد الف ثانی منتهی میشود۔

مصرع

مرید و خلیفہ والد خود حضرت امام العارفین میباشند والد ایشان

۱۰

ہر دو را یکجا کنی مضمون زیبائی شود

چون عمر شریف ایشان از حدود دودساگی تجاوز نمود تباریخ نجم ذی الحجۃ الحرام ۱۱۶۱ھ
ازین جہان پر طلال انتقال نموده بجوار رحمت حق در دارالخلد جنان مادی گرفت و ناں اللہ
و انا الیہ راجعون و مرقد منور ایشان در دارالارشاد سرھند بیرون گنبد حضرت
عروۃ الوثقی متصل مزار پر الوار والد ایشان حضرت امام العارفین میباشند و تعداد خلفاء
ایشان معلوم نیست منجمد حضرت شاہ غلام محمد ولد شریف و خلف نجیب ایشان حضرت
میر غیاث الدین جرمی صاحب دیوان معروف بدیوان غیاثی از اعراف خلفا ایشان میباشند۔

۱۰ چنانچہ در شجرہ منظومہ میر غیاث الدین جرمی کہ از خلفا ایشان بودہ ہر دو جناب مذکور است و حضرت خواجہ فضل اللہ
تذہاری در ص ۱۹ عمدة المقامات شجرہ مذکور را با سہ ہا نقل نمودہ درین جا چند فرد آن کہ داعیہ این مقام است
نقل میشود ۱

سرور عشاق شہ عارفان
ہادی مہدی جہان از ازل
از پی آن خواجہ خورشید بین
شاہ سوار صف مردان راہ
و کذا در شجرہ منظومہ قدوۃ السالکین فرید الدوران شمس الحق و الملک جناب حضرت صاحب
کویتان کہ از گفتار عالی شعار خود شان است از ہر دو جناب تذکرہ نمودہ اند و ہذا اول دلیل
فی ہذا الاشکال و ہو ہذا

بجای حضرت معصوم صغۃ المشرقت
بشد چون نائب ایشان محمد اسماعیل
رسید بہر غلام محمد آن تکمیل
کہ ہمنوی عالم از و بشد بسیار
از و بحضرت معصوم ثانی آمد کار
رساند بہر محمد صفی برادر دار
انتہی ص ۸۲ گلدستہ کرامات مشیہ - ۱۲

فصل بیست و هفتم

حضرت شاه غلام محمد قدس اللہ سرہ

لقب ایشان درین طریقہ قدوة الاولیاء حضرت جی صاحب کلان میباش خدمت ایشان
بعد از تحصیل علوم ظاہری کسب کمالات باطنی از خدمت والد خود حضرت قطب الاقطاب نمود
اند و بہ نسبت های خاصہ ایشان مشرف شدہ بدرجہ کمال و اکمال رسیدہ مجاز شدند چون الد ایشان
خدمت ایشان را کامل و مکمل یافتند مستیخت با ایشان تفویض فرمودند و سایر فرزندان و
مریان را با ایشان حوالہ نمودند و خدمت ایشان در حیت والد شریف خود بر مسند ارشاد اتکاء
نمودہ برہنہای برہ مشغول شدند و ہنگامہ ارشاد و لار شاد ایشان در اطراف و اکناف عالم
انتشار یافت و جہان جہان خلایق از اطراف و طریق بخدمت ایشان رسیدہ داخل بطریقہ
علیہ شدند و اخذ فیوض و کمالات نمودند و منظر ہر سرار و برکات گردیدند القصہ مرجع کل در
عصر خویش بودند و ہمہ انخوان و اکثری از اقوام ایشان اخذ فیوض و برکات از خدمت ایشان
نمودند بموجب آیہ کریمہ :- اذا جاء نصری و الفتح و رایت الناس یدخلون فی دین اللہ
افواجاً جوق جوق مردم از فقراء و اغنیاء و سلاطین و حکام و مشایخ و اکابر و فضلاء علما
رجوع آوردند و خلفای ایشان در اطراف و اکناف عالم انتشار یافتند و آن قدر رواج
این طریقہ کہ در ایام ایشان شد چہ از نفس نفیس خود ایشان چہ از فرزندان و برادران غیرہ
مجازان ایشان کہ حوصلہ کاتبانہ تعداد آن عاجز و زبان قلم از بکتب آن قاصر از اکابر شنیدہ
شد کہ در مراقبہ صبح و شام معمولہ ایشان زیادہ از دروازہ ہزار مردم جمع می شدند و در مراقبہ
بعد از جمعہ آن قدر جمعیت خلایق می شد کہ از اندازہ حساب بیرون می بود کذا فی عمدۃ المقام

و عادت شریف ایشان چنین قرار یافته بود که شش ماه با اهل و عیال خود در لاهور و شش ماه در پشاور بسر میبردند در رنگ اردوی شاهي جمعیت و خلایق در راه ایشان میبود، خلص آنی بود از آیات الهی و تمام عمر شریف خود را بشغل احادیث بسر بردند و چندین هزار حدیث با سند حفظ داشتند و بر هر فعلی که از ایشان صادر میشد حدیثی در آن باب آیت میکردند بالاخره بتاریخ غره شوال شب عید فطر ۱۱۷۷ هجری در بلده پشاور داعی اهل رالبیگ گفته در بیرون شهر در باغ اسدخان که یکی از مردیان ایشان بود مدفون شدند ابتداء عمارت عالی داشت عاقبت از دست سکھان خراب شد درین ایام که ۱۱۷۳ هجری نهم محرم الحرام میباشد در محوطه کنار مسجد ایشان معروف به مسجد حضرت باباجی در داخل شهر پشاور فعلی واقع در موضع مسماة به شعبه مشهور معروف میباشد و در لوحه مزار ایشان یک طرف آیه الهی و دیگر طرف چند قطعه اشعار حضرت عیث الدین جرمی راجع به وفات ایشان مسطور است تاریخ وفات ایشان در آن لوحه ۱۱۷۸ هجری تحریر است این قول خلاف عبارت عمدة المقامات میباشد مرقده حضرت شاه غلام حسن خلف و خلیفه ایشان نیز در آن محوطه میباشند.

فصل بیست و هشتم

حضرت حاجی صفی اللہ قدس اللہ سرہ العزیز

لقب ایشان درین طریقہ حضرت قیوم جهان کنیہ ایشان ابو البشر میباشد ولادت ایشان بتاریخ چهارم ذی القعدة ۱۱۵۶ هجری قمری بوقوع پیوسته گویند که والد ماجد ایشان حضرت قطب الاقطاب در واقعہ حضرت آدم علیہ السلام را دیدند برای ایشان حضرت آدم علیہ السلام بشارت داد که فردا بخانه تو فرزندی تولد میشود که برگزیده روزگار و محبوب زمان خواهد بود

قدم مہمنت لزوم دی را مغتنم دانستہ نام مرا بوی گذاری چون وقت صبح شد والد ایشان بعد از نماز در خانقاہ معلی با جماعت فقراء بمراقبہ مشغول بودند دیدند کہ بیت اللہ المحرام بخانہ ایشان فرود کردہ میگوید کہ برای زیارت فرزند تو تولد تو آمدہ ام ہمدین اثنا بود کہ خادمہ ایشان از خانہ آمدہ بشارت ولادت با سعادت آن قرۃ العینی لایت را دادند و قبل ازین کہ گریہ کنند و در وقتیکہ تجیر و اذان در گوش ایشان میگفتند لب تبکیر کشودند تمام حضار شنویدند القصہ سالی چند از عسر عزیز ایشان گذشتہ بود کہ والد ماجد حضرت قطب الاقطاب جہان فانی را وداع گفتند چونکہ در طریقہ علیہ نقشبندیہ مجددیہ صغیر و کبیر یکسان است اخذ فیوضنا از حضرت قطب الاقطاب نمودہ بودند و خدمت والد ایشان در ایام طفولیت توہبات عالیات خود را از ایشان دریغ ننمودہ بودند و بعد از وفات حسرت آیات حضرت قطب الاقطاب بقیۃ کمال و مقامات را از صحبت برادر بزرگ ایشان حضرت قدوۃ الاولیاء شاہ غلام محمد کسب نمودند صاحب جذبات حالات بلند بودند مدتی در دار السلطنت کابل جماہا اللہ عن الکافات و التزلزل سکونت پذیر شدند و در آن وقت ہنگامہ ارشاد و الارشاد ایشان بود عالمی را در طریقہ علیہ حضرت خواجگان اکابر این خاندان دعوت نمودند طنطنہ حالات کمالات ایشان در گوش ہوش ہر قاصی دانی میرسد جذبات و صیحات عاشقانہ در صحبت ہای ایشان مالا مال بود۔

بنا کردند خوشش رسمی سنجاک خون غلطیدن

خدا رحمت کند این عاشقان پاک طینت را

و در اشعار گفتن طبع بلند مقام ارجمند داشتند دیوانی بغایت عالی نوشتہ بودند

ایام جذب باب شستند و اشعاری چند از ان دیوان یافتہ شدہ مشتمل بر دنائت و نیادنیہ

اہل آن میباشد و ہوہذا۔

مرتبہ فراتہ اول اسم پاک اللہ را بہتمام فصاحت گفتہ بعدہ گریہ نمودند

حسیت دنیا جانستان ظاهر شکر پیچیده
بی وفای زشت رای گاهش لیل و نهار
محنت و رنج و بلای غفلت آباد مهیب
حال این ماتم سرا پریدم از پیر طسری
گفتمش چون است حال آنکه بند دل در
غافل است بی خبر یا احمق است آن بگر
باز پریدم کدام است آنکه دل بر کند از و
یا خلیل خلدت حق یا کلیم طور عشق
یا ز اصحاب اهدی یا ز اهل بیت اجتناب
یا سراقطاب عالم شاه تجرید هزار
یا محی الدین جیلان یا جلال الدین روم
یا ز اقطاب است یا غوث است یا قیوم و
یا امام عاشقان یا مقتدای عارفان
یا ز مستانیکه بد هوشند از جام الست
زلف مشکین ترانازم که درام فریب

جیفه لگ دیده در نافه پوشیده
قبیحه مکاره دهر دغانا میسده
دل نه بندد کس در و جزا بله نادیده
گفت بادی یا خیالی یا جو سیل تیر
گفت و او بلا بحال پر غلط فهمیده
یا خری یا غول و یا دیوانه یا غمزیده
گفت یا آدم صغی یا نوح طوفان دیده
یا مسیح مریم و یا احمد بگزیده
یا ادیبی مصطفی از غیر حق بمریده
یا ضیاء الحق بهاء الدین موثر و لیده
یا جناب خواجه باقی بحق بگزیده
یا چو ابراهیم ادم رند صاحب دیده
ز اهدی از خائفان یا عابدی ترسیده
یا لنگه دودی کشتی لای خسم نوشیده
همچو من دار و سزاران دل بمو پیچیده

ای صغی در عالم فانی کسی یک دم مباد
بی می و جنگ و باب و شاهد بگزیده

و سه ساله دیگر از مصانیف ایشان تا کنون یادگار است :-

اول :- آداب الارشاد که معدن الاسرار نیز مینامند -
دوم :- مخزن انوار صغی احمدی که مسماة به مخزن الانوار احمدی فی کشف الاسرار المعجودی

سوم :- رسالت چہار جوی کہ ہر طریقہ از طرق اربعہ را بجوی از انہار رضوانی مناسبت
داده اند ۔

بدینطور	نقشبندیہ	جوی شیر
	تادریہ	جوی شہد
	چشتیہ	جوی خمر
	نکھروردیہ	جوی آب

و دیگر اشعارہای زیادی از ایشان یادگار است در اینجا یک نعت تشریف بطور
مثنی از گفتار عالی شعار ایشان تمیناً ایراد میشود :-

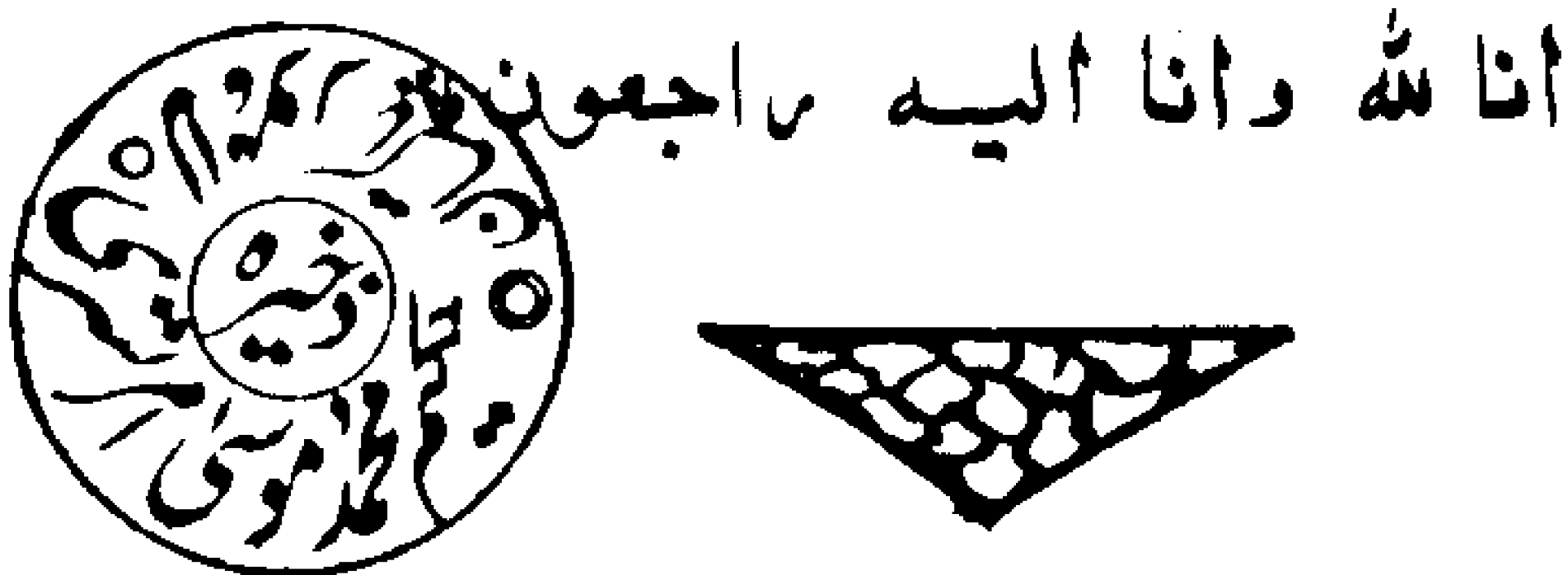
دوش کین بگرد در پر زگوہ ساختند	از فروغ شمس عالم را منور ساختند
فلک مشحون ملک از ماہ نور ساختند	سبع را سیارہ این بحر اخضر ساختند
کہکشانی را کہ می بینی شناور ساختند	اسفل و اعلی و ما فیہا مفتد ساختند
مقریان نہ طبق با این غزل در ساختند	کای وجودت باعث ایجاد این ہر دوہر است
مرور عالم محمد آن شفیع المذنبین	کلاک صنعت منظر حق رحمۃ اللعالمین
خاک روب بارگاہ اقدس شریح الامین	از طفیل مقدم آن تھسوار ملک دین
شد وجود اولیسا و انبیاء و مرسلین	عرش و فرش و کرسی افلاک فردوسین
گشت اظہار الوہیت برای آن امن	آیینی این منظر لولاک بر نظم گواہ است
گر نبود ذات پاک آن نہ عالی تبار	ادم از کتم عدم ہرگز نہ گشتی آشکار
نوح را از فھر طوفانش کجا بودی قرار	تا شدی بر جان ابراہیم آتش لالہ زار
سوختی موسی بشمع آئینش پروانہ وار	از دم عیسی نہ گشتی مردہ را جان دوبار

گو نبودی اسمہ احمد مراد را یادگار
 ای الہ نشرح ثنائی سیدہ سنیای تو
 خلعت طہ و یسین راست بر بالای تو
 نسخہ و الشمس وصف عارض زیبای تو
 فقرہ و اللیل نعت جعد عنبر سایی تو
 زانتیاق عارضت ای خواجہ عالی جناب
 بیقرارم اشکبارم فی خوری دارم نہ خواب
 من ندارم طالع بیدار تا بنیم بہ خواب
 آفتابی آفتابی آفتابی خوش بتاب
 آن شبی وصل کہ آمد حبس بریل با صفا
 بھر پا پوست ملائک صفت زده در هر سما
 در رخت بکشوده حق البواب جنات العلی
 عرش و کرسی با قلم خود را نموده انجلی
 چون شنید این مژده از روح الامین خیر البشر
 دید براق عجیبی برق سیر باد پر
 چون بروی زین نشست آن خضر عالی قدر
 ماند اندر سدرہ ازوی جبرئیل راہ بر
 پس عنان برداشت آن شاہ سر لایمکان
 محو شد در ذات سبحون را از چون و چنان
 گفت حق ما تو نیم نیست غیر در میان

غیر آن شاہ رسل این درجہ علیا کرامت
 دای مژمل با مدثر ہر یک از اسمائی تو
 سورہ و النجم رمز درجہ علیای تو
 آیت انا فتحنا رات و الای تو
 حسبک اللہ کین ہم فرقان تبارک و ثناءست
 جان پر از غم دیدہ پر خم سینہ چاکم دل کباب
 زندگی بی روی زیبا یتومرگست و عذاب
 ای برای حق برآ از پردہ خود بی حجاب
 کز فروغ نور رخسارت دو عالم را ضیاءست
 گفت حق میخواندت بر خیز ای صدرا
 نہ فلک از گردش خود مانده حیران جا بجا
 حوریان با ہم بیدار تو دارند مژدہا
 خالق ارض و سما مشتاق دیدار شما است
 شاد بر جست از سر بالین آمد صوی در
 پا نهاد اندر رکاب آن بادشاہی بحر برد
 از مکان ملامکان بگذشت در لمح البصر
 گفت من نتوانم ای شہر و ترا حق رہماست
 رفت تا جای کہ من حیرانم از نام و نشان
 دیدن و گفتن بھم آمیخت فی صوت و بیان
 گفت ہستی تو نہ ام من ای کریم مستعان

گفت بخشیدم بروی تو گناه اُمّت ان
 قدر مجده سال دنیا آن امام المرسلین
 هر چه حق گفتی شنیدی آن شه ملک مقین
 پس نزول فحقری فرمود آمد بر زمین
 حلقه می جنبید و بالین گرم بودش ای امین
 ای ابوبکری تو بر اوج خلافت افتاب
 ابن عفان جامع قرآن شه عالی جناب
 من سگ درگاه اهل یتیم از صدق مثنوی
 اختیاری و حکم تقدیر و رضای ماست

بود اندر حجب و بی کیف حق خلوت نشین
 هم ز اسرار نمان و هم ز تحقیقات دین
 سیر او عشر عشر یک نفس می دان یقین
 قصه مسیح یهودی معجز این ماجراست
 ای ترا فاروق اعظم تمسک و فتحیاب
 حیدر صفدر علی مرتضی مالک رقب
 بسته اند از حسب ایشان در گوی من طناب
 مهران کردم صفی از هر دو عالم انتخاب
 خاکپای آل زهرا درد و چشم تو تیاست
 چون عسر مبارک ایشان با خر رسید در دل ایشان اثنیاق زیارت حرمین
 شریفین زیاده شده از راه غزنی و قلات بلاد سنده و بلوچستان عازم حج شدند
 درین سفر جناب حضرت شهید صاحب برادر
 بزرگ ایشان حضرت محمد فضل الله جامع عمدة المقامات و حضرت بی بی قیومه همکاب
 ایشان بودند در زیارت حرمین نارسیده در قسمتی از راه مرلیف شده بتاریخ صبح یوم دوشنبه
 ششم شهر ذی القعدة ۱۲۱۲ هجری ازین دار پر طلال انتقال فرموده بجوار رحمت پیوستند
 مرقد مظهر ایشان در شهر مدینه از توابع مکن متصل مسجد رشن هندی در زیر درختی میباشد.

فصل بیست و نهم

جناب حضرت سید صاقدس اللہ سرہ

اسم ایشان حاجی شاه محمد ضیاء الحق میباشند و بنام میان ضیاء الحق نیز یاد شد و شهرت ایشان درین طریقہ بنام حضرت شهید و ایشان شهید میباشند صاحب گلدستہ کرامات شمسہ حاجی شاه محمد ضیاء الحق ذکر نموده عبارت آن این است حضرت غوث العلمین قدوة المحققین زبدة العارفين حاجی شاه محمد ضیاء الحق والدین المعروف بحضرت شهید قدس اللہ سرہ الغرزی و در جای دیگر بنام ایشان شهید نیز یاد کرده اند برادر اعظم ایشان حضرت محمد فضل اللہ در عمدة المقامات ص ۹۰ بنام میان ضیاء الحق یاد کرده اند در نجای بسیار اشخاص اشتباه خواهد کرد از جهت عدم تفرقة بین اسماء ایشان مثل شاه ضیاء الحق و میان ضیاء الحق و محمد ضیاء الحق و حاجی شاه ضیاء الحق و حضرت شهید و ایشان شهید جناب ایشان پیر حضرت بی بی صاحبہ میباشند که درین طریقہ بنام حضرت بی بی قیومۃ شهرت دارند موصوفه خواهرزاده عینی حضرت حاجی صفی اللہ قدس اللہ سرہ میباشند و از طرف پدر از احفاد حضرت شاه غلام محمد قدس اللہ سرہ میباشند که در ترجمہ حضرت میانجی صاحب قدس اللہ سرہ نقش نسب نامہ شان مفصل ذکر خواهد شد موصوف در تمام دورہ سلوک همراه مرشد ایشان حضرت حاجی صفی اللہ قدس اللہ سرہ همراه بوده و در سفر حرمین شریفین غیر مصاحب بوده اند و بعد از وفات حضرت آیات مرشد خود عازم ماوراءالنہر شدند کہ درین سفر برادر اعظم ایشان حضرت میان محمد فضل اللہ معروف بہ حضرت حاجی مولف عمدة المقامات و والدہ ماجدہ ایشان

سله و بعد از دورہ کتاب ایشان کہ جناب حاجی صاحب نیز رحلت کرده بودند اکثر سکونت در دار السلطنہ کابل و ملک نجراب در درہ فرخ شاه دلی می نمودند تا آنکہ وفات ایشان نیز در نجراب در درہ مذکور بوقوع آمد و آن

حضرت بی بی صاحبہ نیز ہمراہ شان بودند بعد از زیارات اماکن مقدسہ مزارات متبرکات بخارا واپس عازم شدند چون در مزار شریف واقع ام البلاد بلخ رسیدند حضرت بی بی صاحبہ تبارخ دوازدهم ربیع الاول روز جمعہ ۱۲۸۸ هجری در آن طبعہ متبرکہ رحلت نموده در گنبد شرقی در مدفن حضرت علی کرم اللہ وجہہ مدفون شدند بعد ازین بقیہ عمر ایشان در ترویج طریقہ اعلیہ و نشر اخلاق مصطفویہ در طبعہ کابل جماہا اللہ عن الکافات و التزلزل سپری شد و خلافت ایشان قرار بعضی سخن های سمعی کہ از بعضی دوستان شنیده بودم از طرف حضرت بی بی صاحبہ عرف بی بی قیومہ والدہ ایشان بودہ بلکہ ازین سخن ہم کسی اطلاع نداشت کہ بی بی صاحبہ والدہ ایشان شہید است اینقدر میگفتند کہ درین سلسلہ یک شخصی از مستورات ہم میباید فقط راقم الحروف درین باب نہایت بذل الجھود نمودم قول صحیح و قطعی این است کہ حضرت ایشان مرید و خلیفہ حضرت حاجی صفی اللہ میباشند و حضرت بی بی صاحبہ نیز خلیفہ حضرت حاجی صاحب میباشند ولی اینقدر فرق دارد کہ از والدہ ماجدہ ایشان نیز بہ بشارات عالی و اشارات متعالی سرفراز شدہ اند لہذا باورن بی بی صاحبہ در بین حضرت ایشان شہید حضرت جی صفی اللہ قدس اللہ سرہا ضرورت نمائد صاحب گلدستہ کرامات شمسیتہ کہ مجددی الاصل از عین این خاندان است نیز از ذکر بی بی صاحبہ استعفا نموده در ذیل شجرہ حضرت صاحب کوہستان چنین میفرماید و او شان (شاہ محمد ضیاء الحق) مرید مکرم و خلیفہ و سجادہ نشین معظم قیوم ربانی غوث صمدانی مجدد مائہ ثالث عشر

سید و کذا در شجرہ منظومہ جناب حضرت صاحب کوہستان کہ خود ایشان بنظم آورده اند نیز از بی بی صاحبہ تذکر نموده اند در نجار حضرت شاہ غلام محمد الی آخر سلسلہ نظم آن تحریر میشود و ہوہذا کہ

رساند بہر محمد صفی برادر دار	رسید بہر غلام محمد آن تکمیل
کہ بود عارف کامل و کاشف اسرار	ضیاء پر نور حق ضیاء الحق
کہ بود پیش روستا مکان بلبل و نہار	بشد ضیاء مجدد از و خلیفہ بحق
مگر زہمت عالی شان رسد بکنار	بہ بحر معصیت افنید شمس الحق حیران
گلدستہ کرامات شمسیتہ ص ۸۳ - ۱۲ منہ	

دربار ایشان حضرت محمد فضل اللہ فاضل جامع علوم مروجہ بودند در اثناء دعوت پادشاه مسئلہ شرعی از حضرت ایشان تھید سوال کرد برادر ایشان در جواب مبادرت ورزیدہ مسئلہ را حل کردند از جہتہ انیکہ مبادا حضرت میان ضیاء الحق حجالت شدہ از دربار شاہی بیرون نشوند ازین عادتہ حضرت ایشان تھید اندوختن شدہ شب زیارت حضرت خواجہ بجاؤ الدین قدس اللہ سرہ العزیز رفتند احوال خود را بواسطہ آن عالی مقام بدربار رب الارباب عرض نمودند و ہم شب در آن بقعہ مبارکہ خواب کردند صبح بعد از خواب تمام علوم و معارف و چند برایش حاصل شدہ بود و تألیفات زیادی از ایشان یادگار ماند کہ ہمہ آن دلالت بر علم لدنی ایشان دارد از ان محمد کتاب مفتاح الحقائق است کہ نہایت مسائل دقیق در علم تصوف در ان کتاب ہے است و کذا اشعارهای زیادی در نعت سرور کائنات علیہ افضل الصلوٰۃ والتسلیمات مدح دیگر بزرگان دین از یادگار است۔ رحلت ایشان بتاریخ روز عاشورا ۱۲۵۵ ہجری واقع شدہ زیارت ایشان در منجرب واقع در درہ حضرت فرخ شاہ ولی کہ از اجداد کبار ایشان است آن جا میباشد و ہر دو بزرگوار در یک مقام وجود دارند۔

اِنَّا لِلّٰہِ وَاِنَّا اِلَیْہِ رَاجِعُوْنَ ط

لے مہجیں در گلدستہ کرامات شہیدہ مذکور است در عمدۃ المقامات ص ۳۷ ماخیز لے از بعضی اخاد آن ۱۲۵۶ ہجری مثل عبد کل در باغ مذکور است۔ واللہ اعلم ۱۲ منہ۔

لے فرخ شاہ لقب حضرت سلطان شہاب الدین علی میاشد کہ ایشان از اجداد کبار حضرت امام ربانی و مجدد الف ثانی میباشند۔ ابتدا از طرف سلاطین غزنویہ دانی کابل بودند بعضی مورخین مینویسند کہ بعد از زوال سلطنت سلطان محمود غزنوی پادشا کابل و غزنوی بودند کہ در غزنوی دربار ایشان بودہ صاحب ترجمہ ترا ابظرف ہند ان باہا کہ دافواج قاہرہ جہتہ ترویج دین مسین و توحین اصنام رفتہ بافتح و غیر ذلک و غنائم زیادہ بہ کابل مراجعت نمودہ اند و بعد از ذلک سلطنت جہتہ ترویج طریقہ چشتیہ کہ مشرب ایشان بودہ بقیعہ عمر عزیز را مادام الحیات در منطقہ منجرب بسر بردند و ہمداران حامد فون گردیدند لہذا آن درہ بنام درہ فرخ شاہ ولی تہرست یافتہ و حضرت میان ضیاء الحق توف حضرت تھید صاحب در عصر خود تعمیر مزار فیض آثار ایشان نمودہ بودند و ہم در ان بقعہ تشریفہ سجدہ خانقاہ عالی معمور ساختہ بتعلیم و تربیت طلاب آن نواحی مشغول بودند تا ایسہ کہ داعی اجل را لبیک گفتہ در حوالہ بزرگوار خویش گم سودند۔

و این چند اشعار در مرثیہ ایشان از حضرت میان محمد اکرم ندوی خلیفہ ایشان کہ از قریہ سوری ملک سند میباشند، یادگار است کہ در مرثیہ مرثیہ خود انشاء نموده اند :-

س

ای در بغا ببلبل عرفان پرید	زین جهان سوی جنان فرد و حمید
در محرم همجو شاه کربلا	روز قتل نشہ حسین گشتہ شہید
زین غم و زین سوز باهر مخلصین	درد های غم عجب آید پرید
بد مرید حضرت شاه صفی	بر وجودش فیض او بوده پرید
درد زح شیخ احمد غوث حق	آنکہ او در ادبیا گشتہ مزید
زین غم و زین حادثہ از اهل دل	الف قامت چون مثال نون حمید
بعد ماتم چون بحسبم سال او	این ندا هاتف ز درد دل کشید
پس سر دل راز تیغ غم پرید	نشہ ضیاء الحق خسرو سالتش شنید

فائدہ

چونکہ سخن از حضرت بی بی صاحبہ قدس اللہ سرہا در میان آمد بعید نیست کہ سطر چند از احوال سیکو خصال آن عارفہ مکملہ درین ذیل ایراد نمایم تذکرہ نویسان ما تقدم در باب عارفات سطر بق طریق اختیار کرده اند بعضی کتابی علیحدہ تراجم و حالات صالحات جمع کرده اند از ان حمید است شیخ ابو عبد الرحمن سلمی نیشاپوری جامع طبقات المشائخ برخی در وسط رجال از با طالب المولی تذکر کالمات قانات را ذکر نموده اند مانند حضرت فرید الدین عطار کہ تذکر الاولیاء حضرت رابعہ بصری را در وسط رجال آورده - عدہ بعد از اتمام تراجم و حالات رجال در خانہ کتاب عارفات و اصلاط را الحاق نموده اند چنانچہ

حضرت مولانا عبدالرحمن جامی در نفحات الانس همین سلیقہ را اختیار نموده اند :-

ولو كان النساء كمن ذكرنا لفضلت النساء على الرجال

فلا التأنيت لاسم الشمس عيب ولا التذكير فخر للهلال

در فتوحات مکیۃ باب ہفتاد و سوم بعد از تراجم عدہ از رجال اللہ چہنیں آورده
وکل ما مذکورہ من هؤلاء الرجال باسم الرجال فقد يكون منهم النساء ولكن
يغلب ذكر الرجال قيل لبعضهم كم الابدال قال امر بعون نفسي فقليل لهم
لا نقول اربعون رجلا فقال قد يكون فيهم النساء انتهى برديم در اصل
سخن والد ماجد بی بی صاحبہ حضرت شاہ عطاء اللہ بخاری نام دارد کہ از احفاد حضرت
شیخ عبدالوہب بخاری میباشد والدہ ایشان ہمیشہ حضرت شاہ غلام محمد و حضرت قیوم
جہان میباشد زوج ایشان حضرت شاہ غلام نبی نام دارد کہ خلف حضرت شاہ غلام حسن بن
حضرت شاہ غلام محمد میباشد و حضرت حاجی محمد فضل اللہ جامع عمدۃ المقامات میان ضیائی
عرف جناب حضرت شہید صاحب این ہر دو بزرگوار پسران حضرت بی بی صاحبہ مینا شہرہ

سہ ایشان از اولاد سید جلال الدین بزرگ بخاری میباشد کہ بنام سید جلال سرخ نیز یاد میکنند ایشان عبد جلال الدین
مخدوم جہانیل میباشد کہ مقبب سید جلال سبز بخاری اند کینہ ایشان ابوالکرم است اصل نام ایشان حسین بخاری
مشہور است بخدوم جہان خزانہ جلالی از مملوفا اوست صاحب الترجمہ چون اجداد بزرگش ولی کامل و مکمل بوده موصوف در زمانہ
حضرت امام ربانی وجود داشته و از اولاد معاصر ایشان بودہ چنانچہ مکتوب پنجاہ و پنجم از جلد اول بنام ایشان صادر یافتہ
ایشان را تفسیر سیت کہ اکثر قرآن بلکہ تمام آن را ارجاع بنعت نبیہ ذکر او کردہ صلی اللہ علیہ وسلم غالباً این تفسیر را در
غلبہ حال و استغراق تحریر نموده از آنرو بسیار مراعہ از الفاظ آن نامرعی مانده حضرت شیخ عبدالحق دہلوی در اخبار الاخیار
حد ۲۱۵ در ذیل ترجمہ صاحب الترجمہ سخنی چند از ان تفسیر نقل نموده بقیہ حالات وی از ان کتاب از صفحہ مذکور ملاحظہ شود وفات
مرزبورد در سنہ ۹۴۰ ہجری بود کہ متوفی شد و حاجی میباشد - ۱۲ -

حضرت میا نجی علیہ الرحمۃ کہ خلف و خلیفہ حضرت ایشان تہید اند، نواسہ حضرت بی بی صاحبہ مبارک
 موصوفہ ابتدا تلقین ذکر از خال (ماما) اعظم ایشان حضرت شاہ غلام محمد نموده بودند۔
 در آن وقت روز بیت و نهم رمضان المبارک را روزه داشتند سن ایشان هفت ساله
 بوده و بعد از وفات حسرت آیات آن جناب بقیہ کمالات مقامات را از حضرت
 حاجی صفی اللہ عرف حضرت قیوم جهان خال (ماما) اصغر ایشان با تمام رسانیدند و از
 طرف ایشان بہ مقامات عالیہ مشرف شدند و قطع مراتب لایات صغرا و کبرا و علیا و سیر
 الی اللہ و فی اللہ عروج در مدارج کمالات نبوت و رسالت و اولوالعزم و صعود بمقامات
 انبیاء و رسل و دخول در صفوف آن اکابر و وقوف از علوم معیت احاطہ و سرایان توحید و جود و
 شهودی تفصیل حاصل نموده و از حضور خاصہ نقشبندیہ بطرز خاص مجدد الف ثانی قدس اللہ
 سرہ فناء اتم و بقاء اکمل حاصل نمودند۔ بعد از نقل حضرت رابعہ قدس سرہ در مجلس
 ایشان می گذشت در آن اثنا بخاطر مبارک ایشان گذشتہ کہ نسبت حضرت رابعہ
 معائنہ کنم چون آن بوقوع یافت نسبت او را وون نسبت بعضی از مسترشدان خود یافتند
 این معنی بخدمت حضرت قیوم جهان معروض داشتند ایشان عنایت نمودند کہ اگر رابعہ
 درین وقت می بود خدمت ایشان اختیار می فرمود فردای آن روز ایشان را در معاطہ
 الہام باین لفظ نمودند کہ ای فاطمہ ثانیۃ ایشان این الہام را بخدمت حضرت قیوم
 جهان معروض داشتند خدمت ایشان را امر بشکرانہ آن نمودند حضرت بی بی صاحبہ
 فردای آن طعام بشکرانہ آن بفقرا دادند و خیرات ہا نمودند۔

فیض روح القدس اربازند فرماید : دیگران ہم بکنند آنچه میگوید
 و هنگامہ ارشاد فیض رشاد ایشان در اطراف اکناف منتشر شدہ بآنسوان از

خانمان خود دست برداشته بذیل امان ایشان افتادند و از انوار و اسرار سر مست
 شکر شدند و بسیاری از مستقدرات ایشان مجذوب گردیدند حتی که در خانه ایشان
 مجذوبات زنجیر با همیشه افتاده بودند در عالم نسوان مثل این اجتماع للہ و فی اللہ کہ در
 خدمت آن مقبولہ رسول اللہ شدہ بودہ و متقدمین و متاخرین از صالحات شنیدہ شدہ
 بکہ در عالم جال خال خال در آن حال باین قوت کمال و اکمال بودہ باشد و در مرۃ
 ثانیۃ کہ حضرت قیوم جہان از بلدہ کابل حماہا اللہ عنہ الافات و التزلزل از طریق غزنی و
 قلات و سند و بلوچستان عازم حج بیت اللہ المحرم شدند موصوفہ باد و فرزند ایشان
 ہمراہ حضرت قیوم جہان بودند چون حضرت قیوم جہان در قسمتی از راہ کہ ذکر آن پسری
 شد رحلت نمودند موصوفہ بابین تشریفین احکام و ارکان حج را بجای آوردہ و اپس عازم
 شدند چون بوطن مالوف رسیدند بعد از مرور خیدماہ طرف دارالارشاد سرھند جہت زیارت
 حضرت مجدد الف ثانی قدس اللہ سرہ رفتند و بعد از ان باز بکابل آمدہ سالی در نجف
 بودند تا انکہ عازم زیارت حضرات خواجگان ماوراء النہر شدند چون از بخارا بطرف
 ام البلاد بلخ تشریف آوردند روزی چند در بلدہ فیض آثار مزار شریف سکونت پذیر
 شدند و ہم در آنجا مدت بیست و چہار روزہ بیمار بودند بالآخرۃ بتاریخ دوازدہم ربیع الاول
 روز جمعہ ۲۱۸۰ ہجری بمکہ منجاء و دوسالگی تریب کل نفس ذالقت الموتی را چشیدہ
 جان بچہان دارالنس و جان سپردند و در رواق شرفی روضہ حضرت علی کرم اللہ وجہہ
 عرف زیارت سخی شاہ اولیاد دفن شدند۔ انا للہ و انا الیہ راجعون
 بعد از وفات آن عارفہ واصلہ

حضرت ایشان
 شہید در اطراف کابل سکونت اختیار نمودند و حضرت محمد فضل اللہ در وطن آبائی خویش
 بلدہ قندھار رفتہ بر مسند والد خود بدعوت خلق اللہ الی اللہ مصروف شدند موصوفہ در

۱۸۳۰ هجری قمری در بلده فیض آثار قندهار ختم بجهان گشوده بودند و بعد از حصول علوم ظاہری حجتہ اخذ نسبت باطنی باموالد ایشان حضرت شاہ غلام نبی بخدمت حضرت قیوم جهان رفته مادام الحیات در سفر و حضر در حضور حضرت قیوم جهان حاجی صفی اللہ میبود و در سفر حرمین شریفین نیز با ایشان معیت داشتند جناب ایشان مانند برادر اصغر ایشان حضرت ایشان شہید نیز بچند نام یاد شده اند منجمله حضرت حاجی محمد فضل اللہ مجددی قزاقی فضل اللہ محمد فضل اللہ قندھاری محمد فضل اللہ سرھندی کہ این همه اسماء ترفیہ ایشان می باشد و کتاب مستطاب عمدة المقامات کہ تصنیف ایشان است باعلی درجہ دلالت بعلیّت ظاہری و باطنی ایشان دارد وفات ایشان در بلده قندھار در ۱۲۴۰ھ واقع شدہ زیارت ایشان در کنار رفیق والد ایشان در قندھار معروف و مشہور میباشد مولانا عابدی مجددی سال وفات ایشان را از جملہ (در بہشت کشود) استخراج نموده اند و این چند اشعار را در مرثیہ او نشان اتنا نموده و ہوہذا ..

آہ بگذشت شیخ فضل اللہ
عالم و فاضل و ولی اللہ
با کسی غیر حق نبودش کار
کرد عمر تریف خویش تمام
عملش با رعایت نصحت
خاطر هر کسی بدش ظاہر

کہ مثالش درین زمانہ نبود
مبداء فیض و فضل و معدن جود
ہمہ دم بود عرق بحر شہود
صرف اندر عبادت معبود
ہمہ اوقات بر عزیمت بود
چہ دہم مشرح از کثوف و شہود

۱۔ اما در لوحہ نگ مرقد آن در قندھار سال وفات ۱۲۳۸ھ مسطور است۔ در مقدمہ کہ منجمہ عمدة المقامات الحاق شدہ در ذیل عدد ۳۲۸ھ مرقوم است واللہ اعلم بحقائق الاخبار کلھا۔ ۱۲۰

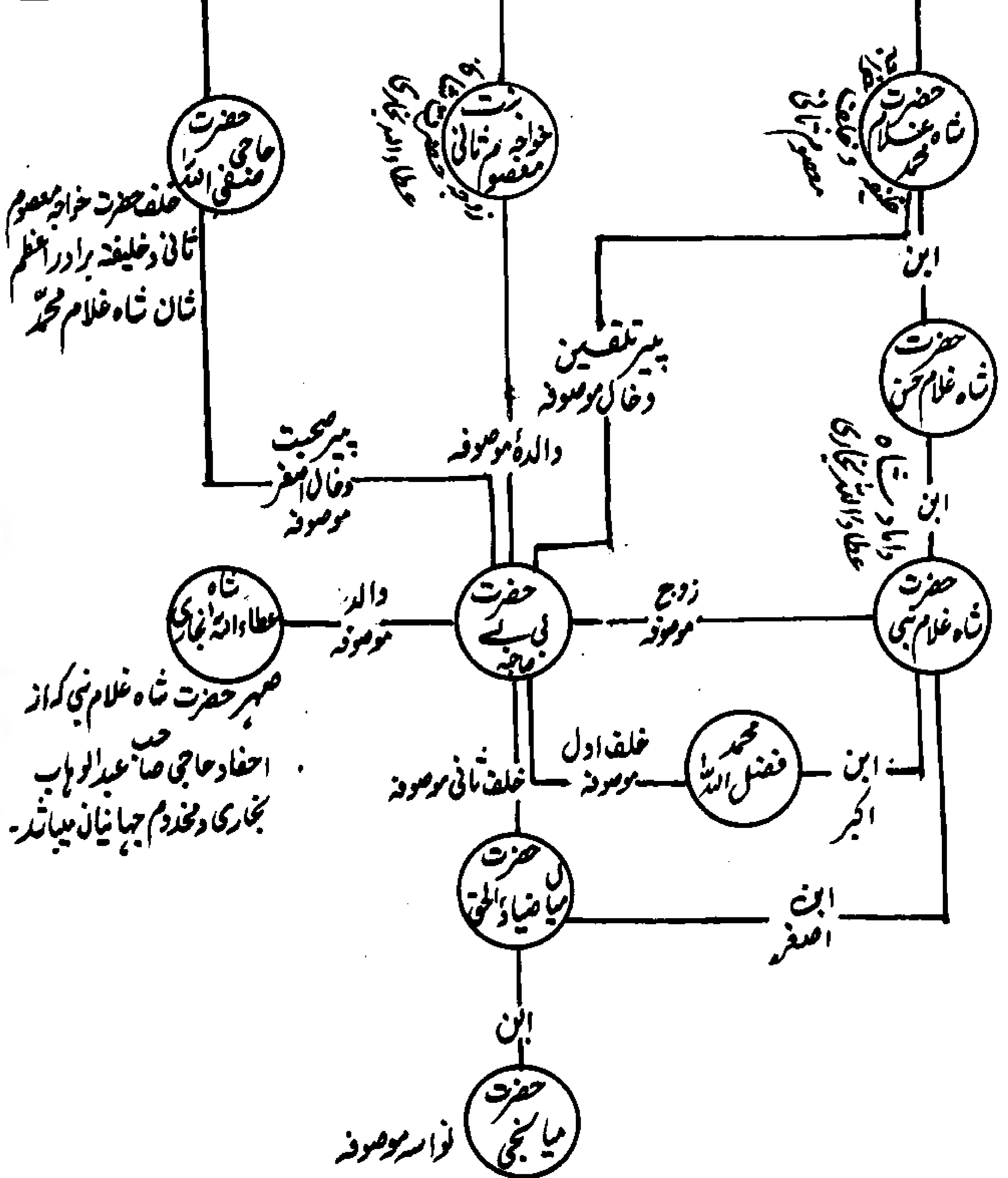
صحر شقی هم ندی بخدمت او می نداشت فیض خاص او مشهود
 کرد بانی سوال تارخیش عقل گفتا (در بهشت کشتی)
 درین جا چند اشعار مشتی نموده خروار از گفتار عالی شعار حضرت
 خواجه محمد فضل الله قندهاری تبرکاً تحریر میشود، وهو هله

اگر چون سرو آزاد است دل از چون از چیدش
 چو قمری حب دنیا کی شود طوق گویندش
 چنان قامت کشته شمشاد عقل از طور عشق ایدل
 کجا ماند منار غزلوی با کوه الوندش
 اگر بر طاق گردون جفت میبودی هلال عید
 فلک میکرد با ابروی آن مه روی مانندش
 مگر در آب دیده روی خود آن شوخ بی پروا
 کزان بی الفتها گشته با آئینه پیوندش
 اگر که دامن کابل بهار خاطرش گردد
 نخواهد کرد میر کوره گان یاد سمرقندش
 ز سروا کرد خاطر میل باغ در اغ کوی عقل
 مگر دامن صحراء جنون گردید پابندش
 اگر فردوس اعلی نند نصیب فضل در عقبی
 برون آرد مگر از سر هوای سیر سر هندش

۴ روز مشغول دیگران بودی همه شب بود در قیام و سجود

برویم در اصل سخن اشخاص و اقارب منسوبین که در ترجمه عارفه موصوفه
ایراد شد اگر اجمالی در فہم بعضی باقیمانده باشد میتواند کہ ازین نقشہ
مرفومہ اختصاراً ملاحظہ فرماید و ہوہذا

حضرت حاجی شاہ غلام محمد معصوم عرف حضرت معصوم ثانی قدس سرہ

فصل سیم

حضرت میا نجی صاحب قدس سرہ

نام گرامی ایشان حضرت شاہ ضیاء میا شد بنام حاجی شاہ ضیاء، نیز یاد شد
اند شہت ایشان درین طریقہ علیہ بنام حضرت میا نجی صاحب میا شد ایشان خلف
خلیفہ حضرت والد خود جناب ایشان شہید میاں ضیاء الحق میا شد کہ سلسلہ نسب سلوک
ایشان بحضرت شاہ غلام محمد قدس سرہ یکجا جمع میشود صاحب گلدستہ کرامات شمس غلام
نجم الدین کابلی مجددی در ذیل شجرہ حضرت صاحب شمس الحق حسین آورده قطب الاقطاب
غوث الاحباب ثانی مجدد الف ثانی حضرت حاجی شاہ ضیاء مجدد المعروف بحضرت میا نجی صاحب
قدس سرہ العزیز و نیز میفرماید ریزی از خدمت حضرت صاحب کہ خلیفہ و خواہرہ
ایشان بودند ندیم بعضی گفتگو در توصیف و تعریف بعضی حالات علوی صفات مبارک شان
افشاندند قدری از حالات سعادت

آیات جمیل و مقامات کرامات سمات بحدیث شان بیان فرمودند آخر الامر برای این
ناخیز فرمودند کہ از احوال فیض مال او شان هر قدر بیان نمایم در فہم و ادراک تو در نمی آید
جناب ایشان طریقہ علیہ نقشبندیہ مجددیہ را از والد ماجد خود کسب نموده بودند حضرت
والد بزرگوار شان محمد ضیاء الحق فرار نوشته صاحب گلدستہ کرامات شمس ص ۱۷
در آخر عمر خود برای شان فرمودہ بودند کہ هر قدر مدارج معارف و قرب الہی جل سلطانہ
مقامات عالیات تصوف و سلوک کہ متعلق بمادداشت ہمگی را شما بحض فضل و
کرم حق سبحانہ تعالیٰ بتمام و کمال طی نموده آید کہ ذرہ از ان باقی مانده اما چون کہ

استعداد شما هنوز بلند است باید که در ہندوستان در اطراف بلاد پنجاب بروید و روشی
 خاکستر نشینی کہ ظاہر لباس قلندری و گدا صفتی خواہد بود و چار شما خواہد شد باقی کسب
 سلوک شما بملاقات درویش ممدوح مقصر و محصور است بعد از واقعہ ارتحال حضرت
 ایشان شہید حسب الامر عالی شان روانہ پنجاب شدند بعد از تفحص بسیار و تجسس
 بی شمار روزی درویش موصوف را یافتند کہ بالای یک تودہ خاک بھوش و مستغرق
 افتادہ بود و بغیر یک درنگ کہ بر موضع ستر خود بچا نیدہ بودند دیگر لباس پوشاک
 نہ داشت بآن حلیہ و صورت کہ حضرت ایشان شہید فرمودہ بود محلی و مصور یافتند و
 چیزی خوردنی نرم مانند تلخان گندم با خربت قند آمیز ساختہ و در دھان موصوف انداختند
 کہ قدری طاقت و ہوش برایش حاصل شد بعد ازان بر خواستہ نشست و ساعتی ہمراہ
 جناب حضرت صاحب مجلس نمودہ بعدہ بسرعت تمام روان شد جناب حضرت صاحب
 منیر در پی او روان شدند رفقای شان همان روز ہر خید جستجو نمودند و انتظار کشیدند
 درک شان را نیافتند فردا بعد از تفحص و تجسس بسیار در بین جنگلی کہ قریب همان
 بود رفتہ دیدند کہ صفہ مرتبہ انجما هست و حضرت صاحب ممدوح بر آن صفہ بھوش
 افتادہ اند و از درویش موصوف هیچ نشانی نیافتند یکی از رفقا سر مبارک حضرت صاحب
 را بز انوی خود بخادہ قطرہ چند آب از دیدہ ریختا ندہ ہر گاہ قدری ساعت گذشت
 حضرت ایشان بھوش آمدہ سر مبارک را بالا نمودہ و ہمراہ رفقا روان شدند شنیدہ
 شدہ کہ میفرمودند کہ باقی کسب سلوک مادر مقامات عالیات تصوف بصحبت درویش ممدوح
 علیہ الرحمۃ والرضوان بکرم و سجانہ و تعالی اتمام یافت انتھی اما طریق نسب و سلوک ایشان
 بدین قرار است ۔

حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی قدس اللہ سرہ الغریز

حضرت عروۃ الوثقی

خواجہ محمد معصوم خلیفہ و خلف
حضرت امام ربانی قدس اللہ سرہا

حضرت قیوم الزمان

خواجہ صبغة اللہ خلیفہ و خلف
حضرت عروۃ الوثقی

حضرت امام العارفین

خواجہ محمد اسماعیل خلیفہ و خلف
حضرت امام العارفین

حضرت قطب الاقطاب

شاہ غلام محمد معصوم خلیفہ و خلف
حضرت قیوم الزمان

حضرت قدوة الاولیاء

شاہ غلام محمد خلیفہ و خلف اکبر

حضرت قطب الاقطاب

حضرت شاہ غلام حسن خلیفہ و خلف

حضرت قدوة الاولیاء

حضرت شاہ غلام نبی خلیفہ و خلف حضرت شاہ غلام حسن

خلیفہ حضرت حاجی مصطفی اللہ و خلف حضرت شاہ غلام نبی قدس اللہ سرہا

حضرت
ابن ہشام

خلیفہ و خلف
حضرت
میاں نجی
حضرت قیوم جہاں حاجی
محمد مصطفی اللہ خلیفہ و خلف
حضرت قطب الاقطاب و
خلیفہ برادر اعظم ایشان
حضرت قدوة الاولیاء

تاریخ وصال ایشان در روز مبارک جمعه پنجم شوال ۱۳۱۶ هجری قمری میباشند، دفن ایشان در قریه مسماة یغمائی واقع در عنقریب بلده چهار یکا ربطرف کابل در کنار طریقه عامه فعلی در وسط مقبره صغیری واقع است صاحب گلدسته کرامات شمسیه بفاصله بیست و دو راه بطرف سمت شمالی کابل تعیین نموده جناب حضرت صاحب کوهستان قدس الله سره العزیز که خواهرزاده و خلیفه ایشان است مخمس ذیل را در مدح مرشد خود انشاء نموده اند و هو هـ ذ

آن غوث رهنما است ضیاء مجد است
آن شیخ مقتداست ضیاء مجد است
آن دوست کبریاست ضیاء مجد است
آن معدن سخاست ضیاء مجد است
آن صاحب حیاست ضیاء مجد است

سریل اولیاء کرام است این زبان
آن نخل بوستان عسر میر سالکان
گل غنچه تر باغ مجد دشمنو عیان
هر کس که دید روی نکویش بعد زبان
گفتا که پیشواست ضیاء مجد است

هم حاجی است و غازی و هم متقی بود
هم عالم است با عمل و منتهی بود
هم کسره بین در هبتر جاذب قوی بود
او صوفی است صافی و هم اودلی بود
بیشک که رهنماست ضیاء مجد است

هر کس گرفت دامن آن صاحب کمال
با دیگران بگفتا که اخوان اتعال
از هب الی جنابه بفضل ذی الجلال
قد صنع بفضلك الله لا یرال

او مهدی هداست ضیاء مجد است

از غیرت و شجاعت آن صاحب یقین
هر چند وصف پیش کنم کم بود چنین
در خارق و کرامت آن تاج سالکین
کم کس بود بمشعل وی امروز در زمین

فریاد رس بیاست ضیاء مجدد است
 عالم بسین ز فیض وجودش منور است
 بر طالبان راه خدا نیک ہر است
 ملک وجود ما ز نسیمش معطر است
 حاجت بوصف نیست کہ خود شمس غا است
 اور رحمت خداست ضیاء مجدد است
 سرخیل عارفان زمان است بیگمان
 اولاد پاک حضرت معصوم شد بدان
 اندر سلوک جذبہ عجب شیخ راہدان
 در بحر معرفت شدہ مستغرق ایچوان
 آن درّی بھا است ضیاء مجدد است
 ای دل بگیر دامن آن شاہ ہبے
 منزل دراز و روز گذشتست بی خبر
 ہم لاشہ نکد ہم رفتار تہ پیشتر
 باشد کہ از کرم بخت دھمت و نظر
 بیشک کہ با ضیاء است ضیاء مجدد است
 فریان او شوم کہ لقب کرد مر ترا
 بیشک ضیاء شیخ مجدد شدی بھا
 تجدید الف از عبد نو میسر مر ترا
 دازند امید از کرم مت شاہ دھم گدا
 آن معدن عطا است ضیاء مجدد است
 شکر خدا کہ دست بدامن او شدم
 از جسد کمینہ مریدان او شدم
 سرتا قدم کہ غرق با حسان او شدم
 شمس الحق حقیر گدایان او شدم
 جام جہان مناست ضیاء مجدد است

فصل سی ویم

حضرت صاحب کوهستان قدس اللہ سرہ العزیز

نام گرامی ایشان شمس الحق میباشند نسب شریف ایشان به پنج واسطه بجناب
سراج العارفین شمس المقرین حضرت امام سیف الدین پسر نجم حضرت عروۃ الوثقی میرسد
بدین ترتیب حضرت صاحب موصوف بن حضرت شاه عزیز احمد عرف حضرت پیرزاده صاحب
بن حضرت شیخ فدا احمد صاحب بن حضرت شیخ فضا احمد صاحب بن حضرت شیخ محمد
موسوی صاحب بن حضرت امام سیف الدین بن حضرت عروۃ الوثقی خواجہ محمد معصوم بن
حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی قدس اللہ اسرارہم حضرت غلام نجم الدین کابلی سوانح و
حالات و خوارق و کرامات ایشان را در رسالہ مسماۃ بنام گلستہ کرامات شمسہ جمع نموده
اوصاف و القاب ایشان را چنین معرفی میکند قطب دائرۃ زمان عنوث انس و جان قیوم
عالم و عالمیان و حید بارگاہ حضرت منان عنوث الجن و البشر مجدد مائتہ رابع العشرین
و اما منا قدوة المحققین زبدۃ العارفین شاہ محمد شمس الحق و الدین علیہ الرحمۃ الرضوی
الفاروقی نسباً و الحنفی مذهباً و المحدثی و النقیبندی مشرباً انتہی، والد بزرگوار ایشان
بعد از تسلط حکومت شوم نصاری (انگلوس) بر براعظم ہندوستان ہجرت مسنون

الشیخ سیف الدین مرہندی بن شیخ محمد معصوم بن شیخ احمد مجدد قدس سرہم جامع علوم عقلیہ و نقلیہ بود کتب
علوم از والد ماجد خود کردہ دہم در طریقت مریدی و بہ لقب محی السنۃ مشہور بود و بار باب دنیا داشت بجز
شنیدن نام اللہ عالی بروی طاری میشد در ہزار و نود و ہشت ہجری وفات یافت۔
تذکرہ علماء ہند ص ۱۲۸

اختیار نموده طرف کابل آمدند در آن ایام ارشاد والا ارشاد حضرت میان ضیاء الحق در کابل اطراف
آن عالمگیر شده بود حضرت صاحب عزیز احمد که در صحبت ایشان رسید شخص مجرد بود اهل
ایشان باد و فرزندانش شیخ فدا محمد و شیخ عطا محمد بطرف مدینه منوره هجرت کرده بودند،
موصوف بزبان فارسی کمتر مهارت داشتند حضرت ایشان شهید برای خوانین و معتبرین مردم
کوهستان و پنجشیر خطاب نموده گفتند که این حضرت صاحب پسر زاده شما است لذا مردم پنجشیر
کوهستان بخدمت ایشان کمر همت بسته بوطن خودها بردند و حضرت ایشان شهید سلسبیه ایشان را
که مسماة به بی بی خوبی جهان بود برای حضرت صاحب موصوف دادند مدتی از اقامت حضرت صاحب
گذشته بود که حضرت میال ضیاء الحق بتاریخ ۱۲۵۵ هـ عالم فانی را وداع گفتند درین مدت
حضرت صاحب موصوف که صاحب معارف بلند مقامات و حالات ارجمند بودند و رجوع
عام و خاص بدر بار ایشان زیاده از حد و عدد بود چندان اهل بیت از مردم عوام الناس نکاح گرفته
بودند بعد از چندین سال از واقعه رحلت حضرت ایشان شهید پسران ایشان حضرت میاخی
صاحب حضرت میان تبرک شاه برادرش صبیح محرمه مدد و رحمت را برای حضرت شیخ عزیز احمد
صاحب عقد از دواج نمودند همین بود که حضرت صاحب شمس الحق از آن مستوره بوجود آمد
الفصل عم عزیزان بن نو نهال بوستان ولایت سجود و دوازده یا سیزده سالگی رسیده بود که
والد ماجد ایشان در ۱۲۹۶ هـ هجری سوم شھر صفر عالم فانی را وداع گفته جان بجای خدا رفت
جان تسلیم نمودند و در سال آخر وفات ایشان بطرف مخلصین کرام که در منطقه کابل و پغمان
لوگر دو کوه دامن و چهار دیه بودند شریف آورده همه را وداع گفته میفرمودند و دیگر والد علم
که ما و شما ملاقی شویم و درین سفر جناب حضرت صاحب شمس الحق با وجود خورد سالی همراهشان
بود و مخلصین را میفرمودند که بعد از من این پسر من پیر شماست غلط بعد از من سیر و
سفر در وطن ما لوت خود کوهستان قریه دهنو چند روز بودند باز عایم ملک پنجشیر شدند

که در اینجا نیز جای و منزل داشتند حضرت صاحب شمس الحق از قرائن و حالات ما تقدم
 او صانع رحلت ایشان را دانسته بودند دست بدامن مبارک شان محکم گرفتند و بگریه
 شدند و عرض نمودند شما میر و پادشاه را به که میگذارید در آن حالت ایشان بسیار دل
 آسائی و تسکین و تسلی فرمودند که شما غم نخورید او سبحانه تعالی شما را ضائع نخواهد
 گذاشت ماهر چیزیکه از مقامات تصوف و معارف داریم همه را بتوفیق حضرت
 تقدس و تعالی برای شما سپردیم و دادیم لکن در ظاهر کسب و کسب شما متعلق بجناب حضرت
 حاجی ضیاء مجید صاحب که خال شما است دارد همین بود که والد ایشان بتاریخ مذکور
 در قریه رخصت پیر رحلت نموده و هم در آنجا دفن شدند (قال الله و انا اليه راجعون)
 و حضرت صاحب شمس الحق قرار دستور و والد بزرگوارش مقامات تصوف را بوجه اعلی و اتم
 از خال ایشان حضرت میا نجی صاحب قدس سره الاقدس با تمام رسانیدند و از طرف
 ایشان بخلافت و ارشاد خلق الله مأمور و موظف شدند و طریقه عالیه را برای هر قاصی و
 دانی که بخواهد تمام صحبت ایشان را یافت بود مبذول داشتند و از توجہات اکسیری
 ایشان عالمی را منور ساختند و در زمانه ایشان این خمیس کمالات و تأثیرات و حالات
 که حضرت ایشان صادر میشد از اعجاز و قدرت و زمان بودند خدمت ایشان از خلوت و
 انزوا خود داری مینمود با وجودیکه قلباً از صحبت حکام و سلاطین متنفر بودند ظاهراً با همه
 قادمین اسلاقی ضیافت داری بوجه مسنون بجا میآوردند و در خلوت که شهرت و بنگشت
 نمائی زیاده تر بود این روش را بران ترجیح داده بودند لذا اکثر مردم ظاهرین ایشان را
 نشناختند.

مصرع

قدر این می ندانی بخدا تا نبخشی
 و در زمانه حیات پر برکات حضرت مرشد خود جناب میا نجی صاحب علیه الرحمۃ اکثر صل

زمان را بی شوق و ذوق دیده بودند مدتی طریق انزوا و انقطاع اختیار نمودند و میفرمودند
 دلم از آشنائی و صحبت مردم تنهایی سر داشته و مریدان حضرت والد ایشان بجنور حضرت
 حاجی شاه ضیاء مجدد عرض نمودند که پس حضرت ایشان ما را شما اجازه ارشاد و خلافت
 نمودید ولی از حال مایان خبرگیری ندارند حضرت میابنجی صاحب قدس اللہ سرہ ازین
 شکایات جناب ایشان را طلب داشتند عتاب فرمودند که چرا مخلصین حضرت والد خود را
 مستوجب نمی باشد و یک کتاب تصوف نیز برای شان داده درین باب کید بلیغ نمودند
 حضرت ایشان بعد ازین بجانب پغمان رفتند مدتی برین واقع گذشت که حضرت میابنجی
 صاحب علیہ الرحمۃ ازین داد پر لال انتقال نمودند باز از مقدار این قضیه خاطر ایشان بکلی
 تمامی شکسته و مخزون شدند واپس بوطن مالوف خود رفته باوصناع تکار و دفع خفقان
 از مردم زمان خود را برکنار ساختند مدتی چندی بعد ازین حضرت حاجی شاه ضیاء مرتضیٰ مبارک
 ایشان را در خواب دیدند که ازین اوصناع شان از ردگی داشته اند بنابراین بعد ازان
 بتوجہات طلاب طریق و مخلصین ایشان پرداختند فقط انزوا و انقطاع ایشان
 ہمیں مدت بود که ذکر شد بقیہ حالات ایشان از رسالہ مؤلفہ حضرت علامہ نجم الدین مجددی
 مراجعہ شود واقعہ جانگاہ حادثہ عالم تباہ انتقال آن ہادی کمال و مقرب حضرت
 ذوالجلال شب جمعہ مبارکہ بعد از نماز مغرب تباریخ بیت دوم شہر رفیع القدر ربیع
 الاول ۱۳۵۵ھ بمطابق ۲۵ سنہ ۱۳۵۵ھ و پنجاہ ہجری تخمیناً بعم ہفتاد سالگی باین عالم دی نمود
 دفن مبارک شان پیش از نصف روز جمعہ مبارکہ بود و مرقد منور مطہر و مزار پر الوار
 فیض آثار شان در قریہ دھینو علاقہ اشترگرام کہ از مضافات ریزہ کوہستان است
 کہ تخمیناً بمسافت و مفاصلہ سی کردور راہ از دار السلطنہ کابل بجانب سمت شمالی آن واقع
 شدہ درین وقت در جوار بلکہ کل بہار در قریہ مذکور معروف و مشہور زائرین و قادیان

میباشد اذ الله و انا اليه راجعون ط در اینجا چند اشعار خوش گفتار ایشان
را که در دست رس را قلم المحرف الصلح الله حاله و لوز باله میباشد برای تعطیر مشام و تان
تیمنا آورده میشود منجمله مناجات بدرگاه قاضی الحاجات که از گفتار عالی شعار ایشان است
این است :-

ز در و سوز عصیان اتکبارم	ذکر دار بد خود شرمسارم
نجالت شد فزون از جرم بسیار	ز درگاهت چنان امیدوارم
تو میدانی ز اسرار و غیایم	مکن رسوا بنزد خلق کارم
تویی ستار یارب ستر من کن	و گرنه سر به سوای برارم
اگر پرسی چه کردی روز محشر	ز طاعت و ز عبادت کردگارم
نمیدانم چگویم من در آن دم	که با خود توشه طاعت ندارم
بزاری و تضرع باز گویم	که غیر از فضل تو چیزی ندارم
بود کنز رحمت رحیمی مناساتی	بدین عجز و بدین احوال زارم
بشمس الحق بخشا یا الهی	که حیران و پریشان روزگارم

و دیگر چند مسمیات که در نعت حضرت خیر البشر صلوات الله و سلامه
علیه انشاء نموده اند در اینجا بعضی بندهای آن همچون گلدسته از گلستان تبرکات ابرار میگرد
ای دل از صدق بگو بهر محمد صلوات به جمال خوش داشت از سر محمد صلوات
هم به افعال و به کردار محمد صلوات بلب لعل شکر بار محمد صلوات
بر رخ پاک پر الوار محمد صلوات
بقدر قامت و رخسار محمد صلوات

یانہی از من و نخست گنہگار سلام بتو و آل تو ای سید ابرار سلام
 بابو بکر و عسکر کاشف اسرار سلام ہم بختمان زکی حیدر کرار سلام
 بر رخ پاک پر انوار محمد صلوات
 بقدر قامت در رخسار محمد صلوات
 انا عاصی و فقیر و ذلیل مضطر انت شافع لذنوبی و رفیق المحشر
 رحم فرما کہ گناہم بگذشتہ از سر ہم ملائک بسما گوید و ہم جن و بشر
 بر رخ پاک پر انوار محمد صلوات
 بقدر قامت در رخسار محمد صلوات
 یار سول عربی عشق تو در دل بسیار جا گرفت کہ ندارد بدگر جای قرار
 گر بخوانی بسوی خویش مرا ای سردار گویم از شوق دل خویش بھر لیل و نہار
 بر رخ پاک پر انوار محمد صلوات
 بقدر قامت در رخسار محمد صلوات
 خرم آن روز کہ ماسوی تو گیریم سفر کاروان بستہ شود جانب کویت کیر
 ہم ز خوشیاں و عزیزان داغ کردہ گر ہم بھر جا و بھر منزل و بادیدہ تر
 بر رخ پاک پر انوار محمد صلوات
 بقدر قامت در رخسار محمد صلوات
 ای خوش آن روز کہ از جسد زوار شوم قدم از دیدہ کنم جانب دلدار شوم
 بی سر پائندہ بادوست طلبکار شوم کام از آن سکرین کردہ بہ گفتار شوم

بر رخ پاک پر انوار محمد صلوات
 بقدر قامت و رخسار محمد صلوات
 کوه و صحرا ی مدینه عجب بر نور است هر طرف منبگرم جبهه چشم طور است
 حیف صد حیف که از کابل تا یان دور است گویم هر جا که رسم آنکه دلم مسرور است
 بر رخ پاک پر انوار محمد صلوات
 بقدر قامت و رخسار محمد صلوات
 یانگی گنبد سبز تو عجب زیبا هست دیده را نور فزاید چه مبارک جا هست
 شعله نور از آن تا بفلک پیداست هر که از دور بیند بیقین گویا هست
 بر رخ پاک پر انوار محمد صلوات
 بقدر قامت و رخسار محمد صلوات
 چون بدان شهر معظم برسم ای یاران هوشم از بردگشته تعبیل رواں
 بدر باب سلام آیم و گرم چندان از سر شوق بگویم تو ای مرهم جان
 بر رخ پاک پر انوار محمد صلوات
 بقدر قامت و رخسار محمد صلوات

===== وَلَهُنَّ اَيْضًا =====

ای صبا گر بگذری سوئی غرب اندر بحر چون رمی شهر مدینه روغن خیر البشیر
 بس درود بید و برگوز من نامه ببر هم سلام از روی تعظیم و نجات دگر
 با جناب حضرت فخر الرسل آن تاج در
 بعد تعظیمات عرض خسته را بر گو چنان بی کسی افتاده بیدست و پا از امتان

عرض دارد با جناب حضرتت ای مهربان زشتیاق روی تو شد دیده پرغم دل طپان
زین سبب افتان و خیزان کو بکوه و در بدر

عرض دیگر آنکه افتاده است در چاه گناه هم ز افعال بد خود از خجالت رویا
از گران باری عصیان گشته پشت او را رحم فرما ای تنفیع امتان بخر خدا
زانکه امیدی ز لطفت میکند او بیک نظر

عرض سوم التماس این فقیر ناتوان این بود یا مصطفی ما را بسوی خود بخوان
بقیت العمر آنکه باکوی تو با شمع چون بگمان با جوار رحمت جان را فدا سازم چنان
از برای خاطر تو مغفرت یا بزم مسگر

زین دوسه عرض که کردم یار بول محبتی بس امید داشتی کردم بدر بار شما
بی کسان را کس نوی پس گمراهان را رهنا از جناب حضرت حق عذر شمس الحق بخواه
روی بنما هم شفاعت کن بنزد خویش بر

وای آن روزی که از کویت سوی کابل شوم دل بکویت مانده هم بیدل سوی منزل شوم
بخور و بخواب گشته یا که نیم بمل شوم تن براه و دل بتو با وطن و اصل شوم
دل طپان و سینه بریان مانده ام خون جگر

فصل سی و دوم

حضرت مولانا صاحب طالقان قدس اللہ سرہ

اسم شریف ایشان حضرت مولوی صاحب شاه رسول می باشد
نعت مبارک درین طریقہ عالیہ بنام مولانا صاحب طالقان است اصلاً از

حصہ کتاب بودند ابتدا علوم عقلیہ و نقلیہ را از اساتذہ آن عصر دیار تحصیل نمودند و عالم محقق و مدرس شدند سپس شروع بحسب کمالات باطنی نمودند و از یاس انفاس قدسی آیات عارف کامل و ولی مکمل حضرت اخوانزادہ صاحب کتاب قدس اللہ سرہ بطرق ثلاثہ قادریہ و خشتیہ و سحروردیہ بمنصب خلافت رسیدہ از طرف موصوف مآذون و مجاز گردیدند مدتی چند بعد ازین شوق و ذوق طریقہ عالیہ نقشبندیہ در دل ایشان افتید و ان زمان ارشاد و الارشاد جناب قدوة المحققین و زبدۃ العارفین حضرت صاحب شمس الحق والدین قدس اللہ سرہ الاقدس در اوج کمال چون آب زلال معروف و مشہور عام و خاص بود لاجرم در صحبت اکسیر نمای این ولی دوران رسیدہ بیعت طریقہ عالیہ نقشبندیہ را با جمیع اسباق آن کہ الی دائرہ کائنات تعیین میباشند و در اندک زمان بوجہ اتم و احسن بدرجہ کمال و مرتبہ تکمیل رسانیدند و بہ نسبت خاصہ نقشبندیہ مشرف شدہ از خدمت ایشان مجاز گردیدند مثل ایشان چون قصہ حالات حضرت خواجہ باقی باللہ میباشد کہ در ترجمہ ایشان بیان نمودہ شد جناب ایشان را حضرت احدیت در علم ظاہر و باطن استعداد بلند و مقام شامخ و ارجمند عطا نمودہ بود از ان روح حضرت صاحب موصوف پیر و مرشد ایشان دیدند کہ از این چنین اشخاص عالمی منور و معطر میگردد لذا برای ایشان ہر چہ زودتر از دیگران اجازہ خلافت ارشاد را با نصی مناسب

لہ اسم منطقہ است از کوہشان کابل - ۱۲ - منہ -

در عصر ایشان بمنصب قطب ارشاد مشرف شدہ بودند حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی در مکتوبات در صفحہ ۲۶ حصہ ہارم و کذا در حضرات القدس و رسالہ مبداء و معاد درین قسمت تفصیل عجیبی ایراد نمودہ درینجا از اسرار مکتوب مذکور اختصار این موضع ذکر میشود۔ قطب ارشاد کہ جامع کمال است فردیت نیز باشد بسیار عزیز و مورد است و بعد از قرون بسیار دازمہ بشمار این قسم گوہری بظہور می آید اما شخصی کہ منکر آن بزرگ است یا آن بزرگ از دور بار است ہر چند بگوئیم تعالی و تقدس مشغول است اما از حقیقت رند و ہدایت محروم است همان انکار و آزار سدرہ فیض او میگردد و بی آنکہ آن عزیز متوجہ ہم افادہ او نمودہ

نمودند حضرت صاحب موصوف ایشان را بنہم ملا خطاب میفرمودند و از صحبت شریف ایشان مقامات عالیہ طریقہ عارفانہ

که سزاوار بود عطا نمودند از حضرت مرشدنا مسموع شده که میفرمودند که جناب ایشان تنیده ام که ابتداء اجازه خلافت را که همراه ایشان در راه بودم و جناب حضرت صاحب باسب خویش سوار دین پیاده بودم فرموده بودند باین لفظ -

ملاوکر داده باشی

درین وقت هنوز اسباق ایشان تمام نشده بوده و در لطیفه سرکار ایشان بوده ازین واقعه تعدیت کار و سرعت کمال ایشان اظهار من الشمس معلوم میشود القصه بعد از نیکه جناب ایشان از طرف حضرت صاحب موصوف ماذون شدند سلوک ایشان با تمام رسید هنوز ورقه ارشاد موصول نشده بود که جناب حضرت صاحب بتاریخ ۳۵ هجری قمری ازین داد پر طلال رحلت نمودند و مولانا صاحب موصوف درین زمان در وطن مالوف خود منطقه نگاب بدرس و تدریس و ارشاد و هدایت طلب ظاهر و باطن عالمی را منور ساخته بودند و مریدین و اصحاب مخلصین و احباب ایشان بحدی رسیده بودند که دیگر اشخاص معاصر و معاند را در حیرت انداخته بودند و در مریدین ایشان مجازیب و عشاق و راه و ناله و صیحه های عاشقانه چون مرغ بسمل و پروانه در حضور خرم و بیگانه و را اضطراب طیان بودند لذا بعضی اشخاص که گرفتار طبع مجبول بودند با حضرت ایشان شور و شر آغاز نمودند و در حکومت وقت تسکایت نمودند که این مولوی صاحب دین ارشاد خط پیری میکند و مریدانش

ساحه عجیب است از صاحب گلدسته کرامات شمس که از نام حضرت مولانا شاه رسول قدس الله سره العزیز در ذیل اسماء ماذونین جناب حضرت صاحب کوتهان تذکره نموده ولی در صفحه ۱۳۶ آن چنین میگوید احوال معاذ کمال بعضی خلفاء کرام مجازین عظام حضرت ایشان قدس سره استهی فاندفع الانشکال بقوله بعضی خلفاء ایشان - ۱۲ من الله این واقعه را بنده را قلم الحروف در ۱۳۵۶ هجری شمسی از پسر ایشان منقلقت شده و میفرمودند اوراق مناقبات آن واقعه الی ۱۳۵۹ هجری شمسی رز دین موجود بوده و التهدیه علیه دانی ناقل من لدن - ۱۲ من

جذب میشوند درین وقت جناب حضرت صاحب الامر المشایخ قدس الله سره که مولانای
موصوف را میشناختند و از خلافت و ارشاد ایشان که واقعی بود خبر شده بودند فی الفور
برای ایشان ارشاد خط نوشتند و میدانستند که منبع و مسیر هر دو طریق از یک شخص واحد جدا
نشده و مولانای مشارالیه نیز کامل الاستعداد و شخص متدین و صاحب الارشاد میباشد
بعد ازین آتش صاحبان غرض هنوز برافروخته بود جناب ایشان از مسکن آبائی
خود هجرت مسنون اختیار نموده در خطه طالقان آمدند و در منطقه مسماة به بھارک
سکونت پذیر شده تدریس علوم ظاہری و ترویج طریقه عالیہ و نشر اخلاق مصطفویہ
بقیمۃ العمر را درین سرزمین باستانی سپری نمودند و ارشاد ایشان در طریقه عالیہ نقشبندیہ
زیادہ تر نصیب عالی شعار ایشان مستفیض و مستفید شدند بالآخرہ در ۱۳۴۲ھ
شمسی مطابق ۱۳۸۲ھ ق بعد از انیکہ در منصب امامت مشرف شدہ بود عالم فانی
را وداع گفتہ بجزایر رحمت حق پیوستند انا لله وانا الیہ راجعون ط مرقوم نور
ایشان نیز در منطقه بھارک معروف و مشہور است . . مطابق بان رجوع گردید و گزیدہ زیادی

فصل سی و سوم

حضرت مولانا محمد ہاشم السمنگانی قدس اللہ سرہ العزیز

فرید الدوران صاحب الخوارق و المعارف علم الوری ولی کامل و مکمل محبوب ذات
سبحانی حضرت مولانا محمد ہاشم السمنگانی شہرت ایشان مولوی بزرگ است

سہ اختصاص بھارک ازین جہت بودہ کہ بمضمون انما الاعتبار بالخواتم آخرین مسکن ایشان
ہمین منطقہ بودہ و ہمدین جادفن شدند و الادب چشمہ شیر و دیگر اماکن طالقان نیز اقامت
داشته بودند - ۱۲ - منہ

اصل ایشان از ولایت سمنگان از منطقه مسماة بغرنیگت میباشند در عمر بیت پنج سالگی شروع تحصیل علوم ظاهری نموده بودند و ابتدا که تامل مدرسه نشدند از کافیه حاجب شروع نموده بمدت چهارده ماه از علوم مروجہ فراغت حاصل نمودند و در اثنا قرأت صحیح امام بخاری رحمتہ اللہ علیہ در روزی ۲۵ الی ۲۶ ورق میخواندند و در زمان تحصیل گاهی در منطقه در تگاب نیز میبودند و از جناب ایشان شنیده شده کہ میفرمودند در آن آوان بزیارت مرقد مولوی سلطان محمد تگابی میرتم شبی در خواب دیدم کہ علوم مولوی صاحب سلطان محمد هم برای من داده شده همین بود کہ بعد ازین خواب ابواب علوم و فنون برای ایشان گشوده شد

در مدرسه های کشور غیب تحصیل نموده علم لاریب

و چنان طی اللسان داشتند کہ در مدت پنج ساعت تمام قرآن کریم را ختم مینمودند در یک ماه رمضان المبارک ہر روز پاره قرآن کریم حفظ نموده بودند تمام ختمات ایشان زیاده از ہزار بار شدہ بود و پنج سال مکمل صوم حضرت داود علیہ السلام را داشتند ایشان مرید و خلیفہ حضرت مولانا شاہ رسول طالقانی قدس سرہ بودند و در مریدین ایشان ممتاز بودند کہ بعد از وفات حضرت مولوی صاحب شاہ رسول طریقہ عالیہ را چنان رونق دادند کہ در یک مجلس ایشان ہم کالی بودند کہ بمرتبہ ولایت رسیدند از انسان چگونگی کہ توجہ اکسیر نمائی ایشان برای حیوانات نیز تاثیر انداختہ بود ہزار افسوس کہ عسکریان مایہ خدائی و فاکر دجید و جہل سالکی رحلت نمودند و در زمانہ ارشاد ایشان

۱۔ اما کتب ابتدایہ فارسی و قرآن مجید را قبل از مکاتب خانگی خواندہ بودند - ۱۲۔ منہ
۲۔ مولوی سلطان محمد کہ صاحب حال و قال بودہ حضرت مولانا صاحب مرحوم انا زوہر گاہ و ناگاہ بزیارت ایشان بر سر تربت آن میرفتند بعد از چند گاہ شبی عالم موصوف را در خواب دیدند چنین فرمودند علوم من ہمہ باتو داده ام بعد ازین تاریخ ہر کتابی را کہ مطالعہ میکردند میدادند - ۱۲۔ منہ

اکثر اوقات مرخص بودند و اگر در میدان گفتگو عالمی را متوجه میشدند آن کس خود را از علوم عاری و عوام محض میدید و چنان وقائق علمی از طواهر نصوص قرآن بیان مینمودند که عقل سامعین در اضطراب میماند و اگر حقائق و معارف حالات و کرامات و خوارق ایشان جمع میکردند لائق آن بودند که چندین مجلد اوراق اتم میافت غلص جناب ایشان آیتی بود از آیات الهی که مثلش در قرون طویل بوجود نخواهد آمد و اگر نظر بظاهر ایشان میکردی هرگز گمان شیخ و صوفی یا عالم نمیتوانی زیرا که ذات بابرکات ایشان اکثر اوقات بلکه تمام عمر عزیز بلباس های فاخره مؤدی مصداق و اما بنعمت ربک فحدث بسر بودند و ستارهای سبز و سیاه را بسیار دوست داشتند و لباس های رنگین می پوشیدند

از درون شد آشنا و از برون بی گانه و دش
کاین چنین زیباروش کم می بود اندر جهان

بعد از وفات حسرت آیات حضرت مولانا صاحب شاه رسول مدت مدیدی در سعی و استقراء اشخاص کسب بودند اکثر مشاهیر اعیان و اموات عصر را گشتند بجز آنچه را که از حضرت مولانا می مرحوم کسب نموده بودند از دیگری دفع عطشان ایشان

سه منجه مشق نموده خود را در تصرف ایشان درین جا ایراد میشود اول اینکه شخصی از مریدین ایشان را در موسم ربیع با یکتن عقیقه صغیره سیلاب برده بود در آن اثنا بهر خار و خاشاک از کثرت هول و طغیان آب دست میزدند ناگه اسم مبارک آن صاحب کمال را یاد آورده بودند فی الفور دستی از غیب پیدایشه آن غریق منجر را از بحر درد صحراء انداخته بود. دوم شخصی عبدالرزاق نام در سابقه بزکشی از سکیدن کمربند است (تنگ) در زیر شکم اسپ آنده مذکور میگویی که در آن دم نام مبارک ایشان را بدرگاه اد تعالی شفیع آورده ندا کردم - علی الفور دستی از غیب در رسیدنده را با پالان اسپ واپس بالانمود بعد ازین این حالت را برای ایشان بیان کردم عده زیادی از مصاحبین گفتند که در آن ساعت از زبان مبارک فجأة عبدالرزاق گفته آدازی برآمد که همه اهل مجلس ازین واقعه در حیرت بودیم - ۱۲ - منہ

حاصل نشد و بعد ازین چند سال اخیر از بقایای عسرایشان را در شخصیت صرف نمودند ولی
 هر عابر السبیل را در سلوک داخل نمیکردند بجز در یک صحبت تمام حالات و کیفیات قادیان را
 معلوم میکردند و میدانستند که این شخص چنین لیاقت دارد و آن شخص چنان خلص مصداق
 اتقوا فراسة المؤمن فانه ينظر بنور الله بودند ازین سبب خلفاء ایشان عموماً به نسی
 نفر میرسید و صحبت ایشان چنان مؤثر و فرج افزا بود که شخص محفوظ هرگز تاب جدائی ایشان
 را نداشت اما اشخاص ظاهر بن همچنان در بادیه غیاوت عمری بسر بردند.

مصرع :- قدر این می ندانی بخند تا نبخشی

بنده را قم المحروف الصلح الله حاله و لوز باله دران ایام در سلک سلوک ایشان
 شامل نبودم بجز دو یا سه مراتب ایشان شبی در خواب دیدم که میفرمودند دستار یارید که
 این کس را دستار بندی میکنیم درین اثنا مشارالیه جناب ایشان این ذره نابکار بوده
 بعد از بیداری مدتی در تبع این خواب بودم تا دلیلی بجز ارادت این طریقه عالیه دیگر بدرکی
 نقد وقت نشد همی بود که از محبوب ترین اقدم ترین و کل اصحاب ایشان شخصی را یافتم
 که نائب مناب مطلق آن منبع فیوضات و برکات میباشد اعنی حضرت مرشدی و
 مولائی اخونزاده صاحب سیف الرحمن قدس الله سره الا قدس بروم در اصل سخن گاهی
 وجود مبارک شانرا نوعی از درد و سقم تخفیف میافتند باز بتوجه یاران و آشناها شروع
 میکردند و میگفتند که این وجود را چه طعم کریمهای قبر بازم انعامات و نفود و اجایه
 مردم برای ایشان میدادند علی الفور برای مساکین و مستحقین و دوستان تقسیم میکردند
 بعد از وفات ایشان بجز چند جلد کتاب دیگر چیزی باقی نگذاشتند امتعه دنیا بقدر
 یک فلوس نزد ایشان ارزش نداشت چیزی را که قبض میکردند چنان خوشحال نبودند
 که بهر فاعطاد آن برای دیگر اشخاص خوشحال تر میبودند و در حقانق و معارف

لقوف چنان وارد بودند که دیگر مشایخ صاحب و معاصر در مقابل ایشان مانند صبی بود
 که تازه شروع تحصیل کرده باشد در فہم مکتوبات حضرت امام ربانی و درک معانی منشوی مولانا
 جلال الدین بلخی طرز خاصی داشتند کہ دیگران عشرتیر آن را ہی نمی بردند و آن حقایق و معارف
 کہ نصیب خاصہ خود ایشان بود از علوم واجب الظہار نبود بلکہ از اسرار لازم الاستاد بود اخبار
 آن از بضیق صدری و لا ینطق لسانی تعبیر مینمود و اظہار آن بفہم و مدارک احدی نمی
 رسید لاجرم میفرمودند کہ ما را اجازت باخبار آن نمی باشد چوں عمر مبارک ایشان
 بحد و چہل سالگی رسید امراض استقامیکہ داشتند زیادہ تر شد نظر بصواب دید
 آن وقت حجتہ تدای عازم پاکستان شدند ہمیں بود کہ بتاریخ عجم شوال المکرم ۱۳۹۱ھ
 قمری مشتمل حروف ختم قرآن مطابق نسخہ قوس ۳۵۰ ہجری شمسی شربت موت را از کاس
 الموت کاش و کل الناس شائبہ از دست سانی و اللہ یدعوالی دار السلام ختیدہ جان بجان
 دار انس و جان تسلیم نمودند انا للہ وانا الیہ راجعون ط مرقدمنور ایشان رحمہ
 پیرسباق میباشند و آن موضعیت از دیہات نوشہرہ کہ تحصیلست از توابع صوبہ سرحد پاد

سہ اگرچہ حالات و معاملات باطنی ایشان را برای حضرت مرشدنا اخونزادہ صاحب سیف الرحمن قدس
 سرہ بطور خصوصی بیان می کردند اما علی رؤس الاشہاد و یابہ اشخاص دیگر نمیگفتند تنہا روزی از نہایت
 وضاحت کشف گمان عالم ظاہری نمودہ بعد از نماز شام باجم غفری از مریدین کہ حاضر بودند از حضرت مرشدنا
 اخونزادہ صاحب سوال کردند کہ آن اسپ سوار همراهت کدام گس بود اصل سخن این بود کہ قبل از
 نماز شام حضرت مرشدنا حضرت شاہ نقشبند قدس سرہ را بہ صورت اسپ سوار در واقعہ دیدہ بودند خواب
 ایشان این واقعہ را نیز دیدہ بودند ولی از نہایت وضاحت کشف اشتباہ کردہ بودند کہ البتہ در عالم ظاہری
 کسی باشد بعد از ان مرشدنا اصل واقعہ را عرض نمودند کہ حضرت شاہ نقشبند قدس سرہ اسپ خود را برای
 من دادہ بود و من سوار نشدم باز فرمودند کہ سوار شو کہ امروق ادب است سپس فہمیدند کہ
 سخن دیگر چیز است و برای ایشان از آن اسپ تبریک گفتند۔ ۱۲ منہ

فصل سی و چهارم

حضرت مرشدنا قدس سره

باعث بجمع آوری این مجموعه اوصاف و احوال فرخنده حضرت ایشان است

این سخن را چون تو مبدء بوده

گر فزون گردد تو اشق انسزوده

آن قیوم الزمان آن مربی بیدل آن دلی کامل و مکمل آن قدوة ارباب ارادت
آن سالک سالک اهل فنوت آن جامع محاسن طریق عبدیت آن محلی بجللیه کمالات صوری
معنوی آن غواص بحار حالات شهود آن کشاف دقایق وجود و وجود آن منظر خوارق
جذبات آن عارج معارج و مقامات آن محقق حقائق و عرفان حضرت مرشدنا و مجری
فیوضنا اخون زاده صاحب سیف الرحمن لازالت شموس الطافه علی المخلدون حضرت
ایشان در ایام صفارت صاحب کشف و حالات بوده اند روزی باین ذره ناب کار فرمود
که در ایام صباوت عالم کون و مکان و دوزخ و جنان را مشاهده میکردم و اشکال های
عجیب و غریب از انواع مخلوق الله که از دیده دیگران مستور بود همه را میدیدم ولی از عدم تفرقه
بین این اشکال و اقسام بوالدم بعد عرض مینمودم چونکه حضرت والد م از مزایا و ذوایای این
حالات و کیفیات خبر نبوذند برایم میگفت ای پسر باین چیزها فریفته مشو شاید که گروه
از جنایات باشند و گاهی چنان معشوق و جذبه الهی بنده را مجلوب میساخت که کل کتاب را
میگرفتم و در کناری از دیگران علیحده میرفتم روزها در زنگ بوی آن در حیرت بودم
برگ درختان سبز در نظر هوشیار هر ورقی دفتر بیست معرفت کردگار

این لفظ را بنام سی آخوند تحریر میکنند و به اتفاق اخون میباشند و آخذ لغتیت در آخوند

و بجز و شنیدن آن در گوشه تنهایی زار زار میگیرستم و آنکس از دیده روان و ساعات
زیادی برین سوز و گداز بودم باز در خانه میآمدیم. و از شنیدن نعت حضرت خیر البشر
علیه من الصلوات اتحداد من التحیات اتملها زیاده سرور میبودم و در صحبت های
نعت خوانی شوق و ذوق تمام داشتم القصه ذات بایرکات با وجود این ذوق و حالات
هنوز از کسی اخذ بیعت نکرده بودند ولی میفرمودند والد ماجد من بنده را در ایام صباوت
در صحبت اشخاص نجیب بسیار شرف ساخته بودند بجز در صحبت عاشق سردار دو عالم
نعت خوان و نعت گوئی حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه و سلم حضرت حاجی محمد امین
صاحب نیز مشرف شده بودم و لعاب دهان ایشان که نشئه عشق و محبت داشت
از باده صهبای سرشار آگاهی میداد بدو هانم داده بودند :-

بعد ازین هرگز نبیند هیچ خساری دیگری

همچو من می خواره و مثل تو سرشار دیگر

چون عمر مبارک ایشان بحد و بلاغت رسید کتب ابتدائیه مروجہ را از
والد ماجد و دیگر اساتذہ آن وقت و دیار تحصیل نموده بودند و بعداً بمضمون فرموده
عارف شیرازی :-

طلب کردن علم شد بر تو فرض

دیگر واجب است از پیش قطع ارض

عازم کشور همسایہ شدند کہ از قدیم الایام تا کنون مرکز دورہ احادیث و
فنون و مرجع طلاب و مخلصین علوم و معارف اسلامی دران سرزمین معروف و مشہور
بوده و بعد از شیکہ جناب ایشان وارد پاکستان شدند مدت دورہ تحصیل را از علماء
متدین و مقلد صوبہ سرحد پشاور و نواحی آن پرسی نمودند از علوم صرف و نحو و تفسیر و

حدیث و تجوید و نعت و عقائد حتی المقدور جد و جهد نمودند و آن چه در دیوان ازل برای ایشان مقرر و مقدر بود نقد و وقت نموده و سپس به وطن مآلوف ایشان که منطقه سکونت از توابع بلده جلال آباد میباشند مراجعه نمودند و بعد ازین بنا بر تعیین قضا و قدر ازلی طرف خطه قطغن ولایت قندوز باستانی قدم آوردند و در سمت دشت ارچی بموضع مسماة به نهر جدید سکونت پذیر شدند در آن زمان دوره حیات حضرت مولانا صاحب مرحوم طالقان بود که طنطنه ارشاد و الارشاد ایشان عالمی را منور ساخته بود جناب ایشان ابتداء بیعت سلسله عالیه نقشبندیه را از آن ولی کامل و مکمل نموده بودند هنوز در طیف قلب کار میکردند که مولانا می مذکور دارفانی را وداع گفتند بعد ازین بخدمت حضرت مولانا محمد هاشم ششم نمنگانی که از اسرار خلفاء ایشان بود در فتنه بقیه سلوک را بحد کمال رسانیدند ازین جا قیاس باید کرد که جناب ایشان از قدماء مریدین حضرت مولانا محمد هاشم میباشند در آن آوان حضرت مولانا صاحب مرحوم هنوز متاهل نشده بودند اکثر اوقات در تنبلیح اماکن مقدسه و زیارات اولیاء اللہ میرفتند از آن جهت اقامه معینی نداشتند با وجود این همه حضرت مرشد نامیفرمودند که جناب ایشان از کثرت محبت و فطره علاقه خصوصیت هرگاه و ناگاه که ممبر ایشان در ولایت قندوز می افتید در ارچی و یا دیگر اماکن بیدین بنده میآمدند در آن وقت مریدین ایشان فقط چند اشخاص معدود بودند شهاب همراه من میبودند و از توجهات خاصه ایشان محظوظ میساختند در بین من ایشان چند آن علاقه دوستی صورت گرفته بود که در نظر هر کدام بمنزله دو جسد و یک روح واحد

سلسله دلی میفرمودند که لطائف حمسه عالم امر من بحسب یک توجه ایشان در اول بار حیات پیدا کرده بود - ۱۲ - من

حضرت مولانا صاحب طالقان در حیات خود مردم ارچی را فرموده که من ضعیف شده باید که شما را صحبت مولوی بزرگ استفاده کنید همین بود که بالاخره در دشت ارچی اکثر علماء و فضلا از صحبت اکیسائی ایشان بدرجا عالی

سلسله و میفرمودند که مدت ۵ پنج روز گاهی ۱۰ خلق شده که نان نخورده ام طعام حلال مغالی از شبه کتر وجود دارد بیکه غذا بسیار بیاورد

متصور میشدیم باندازه که روزی لطیف سرمن در حرکت درآمد که قبل ازین حرکت ظاهری نداشته بود بنده ازین واقعه که فجأة راجع طاری شد متفکر بودم مدتی بعد رین فکر بودم که جناب ایشان شریف آوردند و فرمودند که تباریک مذکور لطیف سرمن نیز چنان حرکت ظاهری پیدا کرده بود انتہی کلام الشریف بعد ازیکه حضرت مولانا صاحب مرحوم متأهل شدند و جسم لطیف ایشان از کثرت درد و الم تخیف شده بود دوستان و مصاحبین ایشان نیز رو بنمیزاید بود برای جناب ایشان در آن وقت گفته بودند که از من ذکر دادن است و از شما توجہ کردن لذا در تمام مریدین حضرت مولانا صاحب مرحوم شخصی نبوده که در آن ایام از توجہات حضرت ایشان در کنار مانده باشد باندازه که قادمین ایشان را قبل از طاقات توجہات نموده اکثر ایشان را صاحب حیات قلبی مینمودند و بعد حضرت مولانا صاحب مرحوم تلقین ذکر نموده و سپس بحضرت ایشان حوالہ میکردند خالصانیکہ هر کسی را که حضرت مولانا صاحب مرحوم اجازه خلافت داده اند بعد از حضرت مرشد نابوده و نیز حضرت ایشان شیخ و خانقاہ داشت ارجی باین ذرہ نابکار خطاب نموده فرمودند که تمام توجہات حضرت مولانا صاحب مرحوم در حق من مبذول داشته به بیست توجہ نمیرسد تربیہ جناب ایشان اکثر توجہات یک نفری و خصوصی در زمان و مکان خاص در دوران جوش و خروش و صحت شباب حضرت مولانا صاحب مرحوم با تمام رسیده و بعد از دورہ مرینی تاهل ایشان را در جوار خود خوانده معاون و همکار خود قرار می دادند و میفرمودند چیزیکہ در وجود من بود هر گس در وجود اخون زاد

سے چون فہمیدند کہ ہر دو در یک وقت بظہور لطیفہ سر مشرف شدہ ایم فرمودند کہ در آن روز من قرآن تلاوت می کردم نہ پارہ قرآن در یک مجلس خواندہ بودم۔ دلی توجہ من بہ تمامی طرف شما بود۔ ۱۲ منے
۲۔ مانند فرمودہ حضرت شاہ نقشبند قدس سرہ کہ گفتہ بودند علاء الدین بارما را بما تخفیف کردہ می فرمودند۔ اخون زادہ خیلی بار بار ایک کردہ۔

انتقال یافت این عبارت از صدر اول تا کنون برای توصیف کمال اصحاب مروج بوده چنانچه
نبی علیه السلام فرموده اند ما صب الله فی صدری شیئاً الا صینته فی صدر ابی بکر
الحديث — (الحاوی للفتاوی ص ۲۲)

حضرت سید امیر کلال برای نائب مناب مطلق ایشان حضرت شاه نقشبند فرمودند -
ایشان برای شما خشک کردم و مرغ روحانیت شما از بیضه بشریت بیرون آمدن است
قوله الشریف (رثحات) و حضرت مولانا صاحب مرحوم مکتباً نیز برای حضرت اخون زاده صفا
این موضع را عبارت دلیف کمالاً تم معنون ساخته بودند که عین آن تحریر تا کنون تبرکاً
بنزد حضرت مرشدنا موجود می باشد نقل آن این است اخوی عزیزم دلیف کمالاً تم همکاری
و صدیقم اخون زاده صاحب جناب غمخوار و عاشقم با چالا و باقی پوره دوستان تحفه
سلام بر سید محمد لعل باس خیریت در برابر است فراق اخون زاده به فقیر بسیار دشوار است
خودم نمیدانم سبب آن چیست - تاریخ ۳۱ محرم ۱۲۹۹ یوم تنبیه انتهت رساله التریفه -
از صحبت آن قدوة ارباب عرفان با علی درجات کمال و اکمال مشرف شدند و قطع

حضرت مرشدنا میفرمودند درین وقت حضرت مولانا صاحب مرحوم در مقام قومیت بودند من در خواب دیدم
که جناب ایشان تخمین بمسافت ۶ زراع سرخی باز کرده از من بلند تر میباشند هر چند میگویم بایشان رسیده نمیتوانم
بعد از آن این خواب را بحضور پدر عرض نمودم فرمودند که این جا بعضی فضل و تفضل خداوند انسان میرسد
اعمال و توجهات در نیجا و خصلی ندارد این دعا را کرده باشید شاید که خداوند شما را هم برساند یا این الفظه: - اللهم داد
قورا قابلیت بشرط نیست، بلکه شرط قابلیت و ادستت خدا یا بفضل و کرم خود که بدیگر اولیاء وجود موهوبی عطا فرمود
من نیز عطا فرمائید - قوله الشریف بعد از آن که این دعا را کردم من نیز خود را چنان یافتیم و برای ایشان عود نمودم
بسیار خوشحال شدند و فرمودند آنچه در وجود من بود همه در وجود شما رفت - ۱۲ من

در ایامیکه جناب ایشان قصد سکونت ارجی را داشتند و از زر خرید انتقال میکردند دوستان و مریدین بسیار با
شدند که در زر خرید باشند در جواب آنها فرمودند که برای من درین موله تریف که چند روز قبل اخون زاده سیف الرحمن درجی
ترتیب داده بود معلوم شد که اخون زاده دزیرین است باید که من در ارجی با قسم و کذا بجمدی المنسوب بودن حضرت مرشدنا
اخون زاده صاحب سیف الرحمن نیز بشارت داده بودند که از تفصیل و دقایق عبارت نشان این کینه عاجز میباشم همین قدر
بس است اگر خدا کس است و در وقت ارشاد خط ایشان بعد از جملات ام و له اجازت چنین تحریر فرموده بودند مقبول مقبولی فرموده
مردودی چونکه اصل آن در ایام تالیف بدست رسیده نبود همین قدر اکتفا نمودم (مثنوی)
بس کنم این زیرکان را خود بس است - بانگ دو کردم اگر درده کس است

مراتب و لایات صفوی و کبری و علیا و سیرالی اللہ فی اللہ و عرفان در مدارج کمالات نبوت و رسالت و اولوالعزم و وقوف از علوم معیت احاطہ و سران توحید و جودی و شهودی بتفصیل عمیق حاصل نمودند و از حضور خاصہ نقشبندیہ بطرز خاص حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ و فناء اتم و بقا کمال و زوال عین و اثر و فناء فنا را تحقق یافتند و ارتقاء از جمیع مقامات ظلال و اصول و وصول باصل الاصل کہ از شائبہ ظلمت مبرا و بکیوست نقد و وقت ایشان گردید بعد از وفات حسرت آیات حضرت مولانا صاحب محرم مرشد و مولاء ایشان طریقہ عالیہ را چنان رونق دادند کہ از تفصیل آن قلم عاجز میماند و مضمون و رأیت الناس یدخلون فی دین اللہ افواجا طالبان راہ حقیقت و بادیہ پیمایان سلک معرفت فوج فوج در صحبت ایشان از چهار اطراف اکناف قدم آورند و بسا اشخاص در صحبت ایشان بزر ولایت رسیدند و بجز یک مجلس ایشان صاحب کشفیات حالات و مقامات شدند و بایک نظر کیمیا اثر ایشان صاحب ارشاد و خلافت شدند :-

فیض روح القدس ارباز مدد فرماید

دیگران ہم بکنند آنچه مسیح می کرد

و فحول علماء عصر و اساتذہ ایشان در طلب صحبت ایشان رسیده صاحبان کمالات شدند و عدہ زیادی از منکرین ایشان بمضمون الفضل ما نتحدث به الاعداء کہ بغرض مناقشہ و مجادلہ قدم آورده بودند از مخالفت خود ہا تبرا نموده در سلک مریدین ایشان قرار گرفتند و بمدح و اوصاف عالیہ ایشان اعتراف ہا نمودند :-

مثنوی

خوشتر آن باشد کہ سر لبران گفتم آید بر زبان دیگران

و ارشاد و الارشاد ایشان نہایت اتم و اکمل واقع شد کہ درین عصر و دیار این

چنین صحبت کنند و فی اللہ با چنان سرعت اُکمال از اعجوبہ روزگار میباشند و بسا
اشخاص صاحبان ارشاد و خلافت بامریان و اصحاب خود از جناب ایشان اکثر
در زانو بیہ محمول نشستند و مجاذبہ مجاہدان ایشان در ہر دشت دیار و کنج و کنار از
شوق صحبتای آن صاحب اسرار در خاک خون غلطان و خیزان شدند
بنا کردند خوش رسی بخاک خون غلطیدن

خدا رحمت کند این عاشقان پاک طینت را

فائدہ :- جناب ایشان طریقہ عالیہ نقشبندیہ را بطریقہ چشتیہ و سحروردیہ از
حضرت مولانا محمد ہاشم سمنگانی قدس اللہ سرہ کسب نموده اند ولی در دو طریقہ اخیر
ہنوز اجازہ خلافت نیافتہ بودند کہ مرشد ایشان از عالم رحلت نمودند و ہنگامیکہ بہ
زیارت ایشان مشرف شدند در عالم روحی خواہان اجازہ این دو طریقہ اخیر الذکر
شدند جناب مولانا ی مرحوم فرمودند کہ زیارت حضرت مرشد مولانا شاہ رسول وارد
طالقان شوید کہ برای من نیز جناب ایشان بعد از فوت اجازہ کردہ بودند چون عازم
طالقان شدند جناب ایشان را کہ عنقریب زیارت شدہ بودند از دور دیدند کہ خوشحال
مسرور میباشند و اجازت این دو طریقہ عطا نمودند اما طریقہ عالیہ
قادریہ را علاوہ از حضرت مولانا محمد ہاشم از جناب حاجی صاحب پیکر کہ در سمت مشرقی
واقع در پیکر مصلی بودند نیز کسب نموده بودند و از دیگر اولیاء اللہ ما تقدم اجازت روحی
نیز برای ایشان دادہ شدہ است ما جرای این اجازات را برای این ذرہ نابکار

۱۔ اگرچہ حضرت حاجی صاحب پیکر اسبق قادریہ را برای ایشان تلقین نموده بودند ولی از طرف حضرت مولانا صاحب
طرز و طرق آن اسباق را با کوائف حالات خاصہ آن محفوظ شدہ مآذون بخلافت نیز شدہ بودند ۱۲ منہ۔
۲۔ بعد از اینکہ در پیکر اسباق بار دیگر بہ زیارت ایشان رسیدند از طرف آنجناب نیز اجازہ دادہ شدہ بود
عبارتیکہ نگارندہ این حرف در رسالہ حج البینات درین قسمت ایراد نمودہ فقط مشعر با عطا اجازہ روحی و غیر
بمصول کمالات این دو طریقہ اخیر الذکر نمودہ و الاصل قصہ ہمین بود کہ در بطن متن این رسالہ قرار گرفت ۱۲ منہ۔
۳۔ تازہ بہت نمودند و پیران روزگار از ططنہ کمالات و حالات ایشان اکثر

چنین حکایت نمودند در واقعہ دیدم کہ حضرت خواجہ خواجگان شاہ نقشبند قدس سرہ باجمعی
از خلفاء ایشان حاضر شدند و درین اثنا قدوة العارفین حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی
قدس سرہ نیز با خلفاء ایشان در عقیب حضرت شاہ باندازہ یک موی دور تر قیام نمودند
پس حضرت غوث الثقلین نیز با خلفاء ایشان حاضر شدند و باندازہ نیم قدم عقیب
حضرت امام ربانی قدس سرہما استاده بودند و مثل این حضرت خواجہ معین الدین اجمیری
با خلفاء ایشان حاضر شدہ باندازہ یک قدم در عقیب حضرت غوث الثقلین قدس سرہما قیام
نمودند و کذا حضرت شیخ شهاب الدین امام مکروردی باجمعی از اصحابش حاضر شدہ باندازہ
دو قدم عقیب خواجہ اجمیری قدس سرہما استاده بودند و کذا حضرت مرشد مرشدنا مولانا
شاہ رسول طالقانی قدس سرہ باجمعی از اتباعش حاضر شدند و مرشدنا مولانا محمد ہاشم
السمنگانی قدس سرہ نیز باجم غفری گردآمده در یک طرف دیگر بطور علیحدہ استادند و بعد
تمام این مذکورین در حق این فقیہ دعا کردند و گفتند کہ در ہر چہا طرف از طرف مایان
ما ذون و مجاز می باشد :-

عاشق شود آنکس کہ بہ کویت گذرد آری ز درو بام تو میبارد عشق
مطابق این شبی خواب دیدم سخی از خلفاء حضرت مرشدم میگوید کہ حضرت اولیٰ قرنی این
قرآن را برای من دادہ و میگوید کہ این امانت حضرت خاتم النبیین است برای من دادہ
بود کہ این قرآن را برای اخوندزادہ سیف الرحمن برنی اکنون من بشما تسلیم نمودم تا اینکه برای
وی برسانی الغرض این مضمون را برای مرشدم عرض نمودم فرمودند کہ طریقہ شما طریقہ اولیٰ
می باشد :-

در طریق نقشبندی بس اویسی کار تست چون مجدد الف ثانی پر تو الوار تست
شورش جذب جنون منشور از دیدار تست مرکز خوابان عالم نقطہ پر کار تست

واقعہ دیگر کہ با واقعہ ما تقدم در یک مجلس از جناب ایشان شنیدہ بودم میفرمودند متحاصل بود کہ در قسمت حکایات مثنوی معنوی حضرت مولانا جلال الدین غنی در تفکر بودم کہ این حکایات و حالات را کہ مولانا ایراد نموده نقل قصہ کنیزک و طوطی و شبان و سماک و غیرہ ماجری و قصص دیگر کہ اصلاً در ان مکان و زمان حضور نہ داشتہ اند با چنین تفصیل و بسط عمیق از کجا بیان نموده اند روزی ہمدین فکر بودم ناگہ در واقعہ عالم مثال را متوجہ شدم صور این اشیاء را ہمہ در انجا حاضر یافتہ و حضرت مولانا را نیز دیدم و اشخاص و اجناسیکہ در مثنوی ایشان ثبت شدہ ہمہ علی ترتیب المراتب موجود بودند بعد ازین دانستم کہ مولانا این قصص و حالات را از عالم مثال مشاہدہ نموده اند و از نہایت وضاحت کشف و حالات همچون اشخاص مشاہدہ بالبعرفہ از بصارت خویش در نظم آورده اند و نعم قال فیہ :-

اولیاء اطفال حق اندای پس غائبی و حاضری بس با خبر
جناب ایشان با وجود و صنوع حالات و صنوع کشف و بصارات کہ همچون فلق البصر
مشاہدہ مینمودند باز ہم در مقابل جزئی ترین حکم شرعی اصلاً اعتباری نمیدادند روزی سخن
از کشف و حالات در میان آمد کہ بعضی اخلاص مرئیات خویش را عرضہ نموده بودند جناب
ایشان فرمودند شما بای من میگوئید من برای کہ بگویم بندہ را فم للفسد و الفلاح اللہ حالہ و نور
بالہ روزی از عدم رویای خویش سخن گفتم کہ در سابق الايام در بدایات طریقہ عالیتہ رویا
داخکہ و کثیر الوقوع میدیدم اکنون از ان دیدن ها باز ماندہ جناب ایشان فرمودند کہ من
هم چنانم از من و شما دلت آنست کہ از فراست سخن بگویم :-

من غلام آفتابم ہم از آفتاب گویم
ز شبم و شب پرستم کہ حدیث خواب گویم

هم درین اثنا سخن از بعضی مشایخ در میان آمد که مردم را بورد و او را در جلب
مینمایند و در بدل اسباق و روش حضرت مشایخ طرق قدس الله اسرارهم اللهم
سخر لنا مافی بک و مافی بحک و امثال این الفاظ تعلیم مینمایند و میگویند که این
کلمات را خوانده باشی که سبقت همین است جناب ایشان فرمودند به نیت تسخیر
خلایق و جمع آوری دنیا، دینه خواندن کلام الله و اسماء او متعالی و نفی اثبات بنزد من بسیار
دو ن همتی میباشد که بخت برین چیز را در معادل امتعه دنیا بدل مینمایند

آه آه از دست صرافان گوهر ناشناس

هر زمان خر مهره را باد برابری میکند

و حدیث انما الاعمال بالنیات درین باب تحت قاطع میباشد و زی رتائید
این مقام تقریری نهایت بسیط و عمیق باشد و اولت زیادی ایراد فرمودند در آن
ایام بنده مرخص و علیل بودم تمام آن در حفظ ندارم ولی بمضمون ما یدرک کله لا
یتروک کله ما بقای آنچه را که در ذهن این معتدل الراء مستقر بوده همچون گلدسته
از گلزاری یا مثنوی نمونه خرداری بطور حفظ و یادگاری در اینجا تحریر مینمایم - منجمد این دو بیت
مثنوی مولوی معنوی بود که قرائت نموندند اهل دنیا کافران مطلق اند؛ دائما دروق و در ذوق اند

اهل دنیا چه کھین و چه کھین لعنت الله علیهم اجمعین

ابتداء بطرز ارباب عرفان از حقائق و معارف که مناسب حال عبودیت و

سزاوار درگاه معبودیت بود با کلمات عالیات را تشریح دادند که اقل قلیل

از ان مواهب و عطیات که شایسته جناب ایشان بود بی میبردند و مثل این کینه

جسم غفیری بجز استماع دیگر چیزی نقد وقت ایشان نبود و بعد ازین در حقائق و

وقایع علمی آن سخن گفتند این دو شعر را علاوه بر تأویلات ظاهر از حدیث حب دنیا

علیینه

رأس کل خطیئة استنباط نمودند یعنی میفرمودند نگاه که حب دنیا رأس کل خطیئة شد ازین
 قید خارج شد آن قماش و امتعه دنیائی که محبت نداشته باشد چنانچه برخی از اکابر دین دنیا
 دار هم بودند ولی ذره از یاد مولا غافل نبودند - مصرع

عنوری گری خواهی ازوغائب مشو حافظ

و اگر خدا نخواسته سرمایه ابدی را بمبتاع دنیا قلیل بدل نمایند جای بسیار
 خسران است که رأس کل خطیئة شرک بالله میباشد - انتهای کلام مد الشریف
 مع الاختصار - بدنی چند بعد ازین در خاطر فاتر چنین درگذشت که این حدیث تشریف
 را مطابق ارباب اشارات و رسک نظم آورده و نام گرامی حضرت مرشدنا که مشتمل
 بیست و سه حرف است در ادائل هر فرد اول آن الی آخره منقسم نمایم فسیحان
 الذی وفقنی فی اتمام هذا المرام و هو هذا مع الاختتام -

ای قلم می گو سخن از زیر و بم	هم رموز قصه های جام جم
از من و ما بگذر و دیوانه شو	در گروه عارفان مستانه شو
خرمن هستی که داری جان من	آتش و باد صبا یک دم بزن
نگه نام و جاه این دنیائی من	می برد و رسک انتم غافلون
درد و سوز عشق میگوید خبر	اتوک الدنیا بخوان نام و سحر
زال دنیا را بکن یکدم طلاق	تارهی از ورطه رنج و نفاق
از خدا شرمی نداری از رسول	حب دنیا کرده از غولان غول
دین تو دنیا را تو گشته مدام	اسفل و اسلی ندائی زین مرام
هرزه گوئی میکنی ای بوشر	کفر و اسلام از تو میگوید خبر
صحبت مردان حق میکنی و می	تارسانندست مقام آدمی

ای قلم تا کی تو در بحر خوش
 حرفها بشنو تو از پیر کهن
 به سخن این ننگ و نام صد مومن
 بهر و حست از مقام عاشقان
 یک دست روزی سخن تعلیم عشق
 فرفرها بینی سر اسرار آن زمان
 آرزوی دل من اندای جوان
 لاشوی در صحبتش عین الزمان
 راه و رسم عاشقان این دین
 حرف بلخی بشنو متا نه باش
 من که بودم زاهد تقوی فروش
 آنکه از پیری ندارد این نشان
 سر کن آواز نای و جودش
 تاشوی فانوس شمع انجمن
 آمد زوی تیره و فوم و عدس
 بازی جوگر ترا عقل است جهان
 در مدارس های جان تفهیم عشق
 از رقوم و جذب و جوش عارفان
 که شوی همسر از آن صاب قرآن
 از مقام هستی و غیب زیان
 فی به چلتار و ملنگی و حبرس
 در حصن اهل دل پروانه باش
 هستم اکنون در طریق جذب جوش
 ننگ استنجا، شیطان نش بخوان

نافه مشک ختن دارد اثر

چین و چسترال جهان از وی خبر

روزی جناب ایشان در مآدبه بناء جدید بعضی اغلا و تشریف فرما بودند
 از قدم آوری ایشان با خبر بودم که صدر این مجلس جناب ایشان است درین وقت در خاطر
 فاتر خیمین در گذشت که اشعاری چند مثل مضمون خیر مقدم با ضمیمه برخی از حالات فرخنده
 سمات انشاء نایم ولی از کم فرصتی هنوز باین عزم شروع ناکرده بودم جناب ایشان قدم
 آوردند طبق عادت مسنود اول در مسجد رفتند و بعد از آداب مصافحه طرف این کینه شده
 بآبسم فرمودند چرا اشعار انشاء نکرده بنده علی الفور بعجز و قصور معترف شده بزخاتم

و در کناری رنم این دوبیت را انشاء نمودم :-

ای مبارک از قدومت این درو دیوار ما
وی مزین از وجودت جمیلگی اسرار ما

هنوز بانهاده این قصیده کامران نشده بودم جناب ایشان در آن مکان که عین
بنام مزبور بود با جسم عفیوی از مریدین و مخلصین تشریف آوردند شخصی از حاضرین که حساب
جذبه قویته بود ورقه مسوده را از نزد من گرفته خیزان و دوایان این دوبیت مذکور
را با آواز بلند قرائت مینمود بالاخره بعد از طی مراحل مآدبت و اختتام مجلس اشعار ذیل را
بر آن دوبیت بطور مسدس انشاء نمودم که مجموع آن این است :-

پیر و انانی مبارک هم مهر و سزار ما هر دو شرح محمد از تو روشن کار ما
شاهباز اوج قدسی بر سر بر اولیا پر تو جذب جنون کردی بعالم ارتقاء

ای مبارک از قدومت این درو دیوار ما
وی مزین از وجودت جمیلگی اسرار ما

شمع فانوس خرد پرورده خاص زمان قطب قیوم زمانی بر سریر عاشقان
مشعل اهل خرد بر ترز حیرخ آسمان میکنند تکرار و صفت عاشقان با این زبان

ای مبارک از قدومت از در دیوار ما
وی مزین از وجودت جمیلگی اسرار ما

منبع فیض و فتوت بر مقام عبودیت هادی راه طریقت چون سمار شمسیت
روشن انداز محبت چهار کناف و جهت شد مریدانت بعالم چون فلک بخمیت

ای مبارک از قدومت این درو دیوار ما
وی مزین از وجودت جمیلگی اسرار ما

در محبت شد فنایت آنکه دارد عزم تو میر فیض و فتوحش آنکه دارد جزم تو
سراین معنی نداند آن که دارد گفتگو بلخی بیچاره دارد این نداری اگر زو

ای مبارک از قدومت این در دیوار ما
دی مزین از وجودت جملگی اسرار ما

غنچه باغ فتوت رهنمائی سالکان پرتو جذب جنون داری بعالم این زمان
این معما حل نگردد از فرید از فلان جز طریق سیفیه دیگر نمیدارم گمان

ای مبارک از قدومت این در دیوار ما
دی مزین از وجودت جملگی اسرار ما

ناقصان را پیر کامل در دیار ما تویی کاملان را رهنما بر جاده اعلی تویی
میکنم انشاء و صفت عارف بکجا تویی میزنم افشا بعالم عشق را مولا تویی

ای مبارک از قدومت این در دیوار ما
دی مزین از وجودت جملگی اسرار ما

شد مریدانت بعالم در تصرف هر کجا هم طی بجز معارف هم تو لا با شما
چین و چترال جهان دارد بگوئیم این ندا پیشوای قرن مهدی نقشبندان صفا

ای مبارک از قدومت این در دیوار ما
دی مزین از وجودت جملگی اسرار ما

بر سر قرن چهارم بعد الف ما معنی سر بر هست در تخته نیسان دارم این ندا
جاء نشین با یزید و خسر قانی ای شها هم ز سر هندی شریف داری فیوض با صفا

ای مبارک از قدومت این در دیوار ما
دی مزین از وجودت جملگی اسرار ما

من نیگویم سخن بل آشنا گوید چو طوطی باغ ترغم باندا گوید بگو
بلبل باغ تبسم با صفا گوید بگو رمزد اسرارش چه داند بلخی دیوانه خو

ای مبارک از قدومت این در دیوار ما

دی مزین از وجودت جملگی اسرار ما

عندلیب ما مضی دارد سخن از خوی تو رهرو راه صفا دارد سخن از خوی تو

ساقی بزم فنا دارد سخن از خوی تو جملہ صدقنا کشوده بر سر یہ کوی تو

ای مبارک از قدومت این در دیوار ما

دی مزین از وجودت جملگی اسرار ما

بلخیار مز کلامت می برد سوی دیگر نیست صبرم بعد ازین ای دیده نور بصیر

میکنم تشحیر عالم می نویسم این گھر بر مقام عبدیت کردی بعالم این اثر

ای مبارک از قدومت این در دیوار ما

دی مزین از وجودت جملگی اسرار ما

تنبیه

و اگر تمام حالات و اوقات ایشان از ابتداء دوران عالیشان خلافت

ارشاد ایشان که عنقریب بیست سال است جمع مینمودند البته شایان چندی

مجد ضخیم و فخر نقد وقت میگردد اکنون برخی از زمانه هجرت ایشان بطرف

مملکت پاکستان جماها الله من مشرق الزمان و آفات الدوران تذکر مینمایم

و با الله التوفیق

سے چنانچہ حضرت مولانا صاحب مرحوم گفتہ بودند اگر تمام واقعات اخوان زادہ سیف الرحمن جمع شود چندی اندازہ
مکتوبات تریف خواهد شد - ۱۲ - منہ

جناب ایشان بعد از میان آمدن تاریخ منخوس کفر و الحاد هفت نور ۱۳۵۷ هجرت
 مسنون اختیار نموده عازم پاکستان شدند که در آن زمان دوران بربریت و قتل و کشتار و
 غارت و ظیفه و شعار وطن فروشان بی ناموس بود و از همه بیشتر و بیشتر با حجاب
 اشخاص نجیب خصوصاً عده روحانیون و علمی الخصوص مشایخ وقت را شروع نموده بودند
 خلفاء و مریدین جان برکف ایشان را که در نقاط مختلف کشور عزیز افغانستان زندگی
 میکردند بمضمون آیه کریمه و قاتلوهم حتی لا تكون فتنه و یكون الدین كله لله
 دستور دادند که بر علیه کفر و الحاد بر زمیند همین بود که آن جان برکفان معرکه و سنگراتا
 آخرین قطره خون جهاد کردند و از هر گونه قربانیها دریغ نکردند عده در صف قتال جام شهادت
 را چشیدند عده بضرب اشکجه و برق و کلفت بدرجه رفیع شهادت رسیدند عده تاکنون
 مفقود الاثر میباشند که خانمان و اطفال معصوم ایشانان در بادیه حیرت صبح و مسا
 چشم براه پدر و کاکازندگانی میکنند اما مبارزین موجوده ایشان که در قید حیات
 بر علیه کفر و فساد فعلاً آماده کارزار اند و عدد بیرون است و احصاء جمیع آن
 بسیار متعذر است و سکونت جناب ایشان در ابتداء ورود به پاکستان مدتی در
 منطقه پیرسباق که از توابع مشهوره نوشهر کلال است قرار گرفت در اینجا با وجود
 اندک اقامت تعداد زیادی در سکن ایدت ایشان بیعت نمودند بعد ازین اهالی نوشهر
 کلال در اشتیاق ایشان گرویده شده در حصه نوشهر آوردند در اینجا طالبان حقائق و معارف
 الهی که سالها در طلب اهل کمال و معرفت بودند از هر اطراف اکناف جوق در جوق
 رجوع آوردند غلغلہ و شور و شوق مجاذیب ایشان عالمی را در حیرت آورد گاهی بعضی واقفان
 این حالات بطور خودسرانه برای کدام استفسار میآمدند ولی بمجرد رسیدن از مافی
 الضمیر خود هانادم و نائب میشدند زیرا که اکثر مصاحبین و مریدین ایشان اهل علم

۴ بعد از اینکه جناب ایشان وارد پاکستان شدند هنوز بوجه خوب متعین نشده بودند -

بودند و در هر صحبت ایشان مباحث علمی مطرح میکرد و علماء و مدرّسین و طلبه در مساجد و مدارس آن نواحی اجتماعات و حلقهای ذکر تشکیل میدادند. صحبات و صعقات عاشقان و ایشان بگوشت و هوش هر قاصی و دانی میرسید. در روزهای پنجشنبه و جمعه انبوه و ازدحام خلق الله چون ایام عیدین بنظر میرسید ازین منطقه با اشخاص باکمال از صحبت ایشان بوجود آمدند که امروز هر کدام آنها در مناطق مختلف پاکستان صاحبان خلافت و ارشاد اند و مریدین و مصاحبین زیادی دارند و خلص صوبه و نواحی آن بوی خوبی از الارشاد سرهند پیدا کرد. لذا طبع مجبول بکفایت سنی کنههای منظور و مقبول شمل بر احوال و اوصاف دوران ارشاد و الارشاد از ارجی الی نوشته ره را به انشاء و انشاء نیکونه اشعار با بتکار خویش آغاز نمود.

میکنم انشاء مدحت از دل جان و حسین از نور روشن شد بمایان سکه عین البقیین
خاتم اهل صفرا گشته اندم نگین شاد یاش ای دل که هستی در پناوی این

گشته ارجی از قد و مش جنت روی زمین

طوف درگاهش نموده مشرق و مغرب زمین

شکسوار ملک معنی پیشوای عارفان جاذبان در گمش دار و زلا هوت ایشان
عاشقان خوی اودار و ندای الامان شعله طور ست ما را یک نگاهش این زمان

گشته ارجی از قد و مش جنت روی زمین

طوف درگاهش نموده مشرق و مغرب زمین

گر خدا خواهی بروستان در بازار او عاشقان داند نشان نکته پر کار او
بر سر کوه فنا دیدار وی هر دم بجو رمز و اسرارش چو پری از من دیو آخو

گشته ارجی از قدمش جنت روی زمین

طوف درگاهش نموده مشرق و مغرب زمین

تاج قیوم زمان دارد نشانی بر سرش
نقشبندان رسم و رفتار شاه جیلانی رهش
سحر وردی کار ساز و چشمتیال بر درکش
تاز و ترکان جهان گردیده پیش مقدش

گشته ارجی از قدمش جنت روی زمین

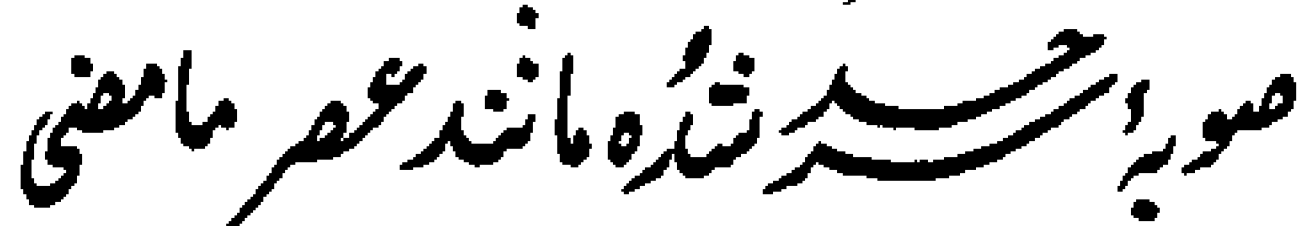
طوف درگاهش نموده مشرق و مغرب زمین

ره در شرع محمد در صراط المستقیم
شد خراسان از وجودش معدن فیض عظیم
خاک لیش طوطیای حمده آفات و سقیم
شاد باش ای دل که گشتی در طریقت مستقیم

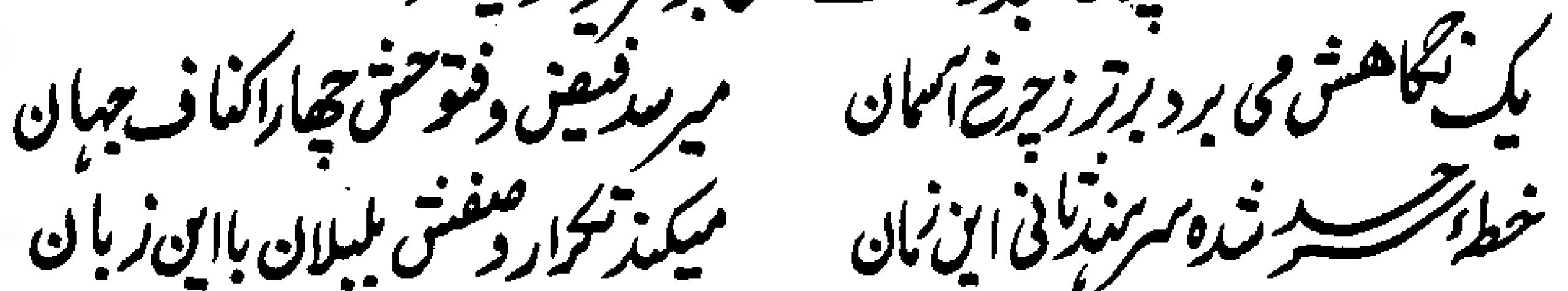
گشته ارجی از قدمش جنت روی زمین

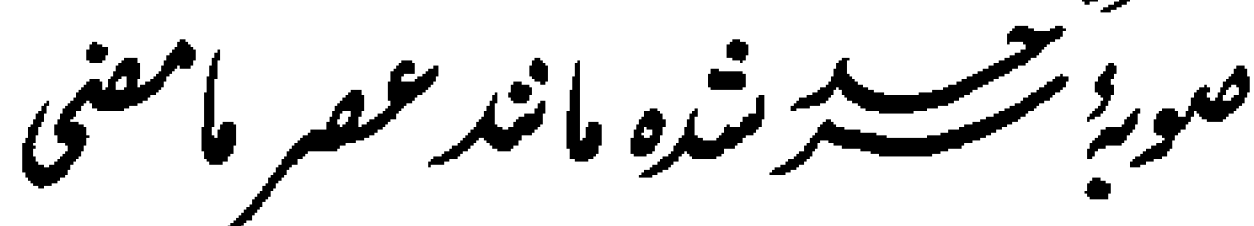
طوف درگاهش نموده مشرق و مغرب زمین

یک نگاهش میرد بر جاده ملک فنا
جاذب جذب دارد نشئه باد صبا
نوبت کابل گذشت آمد بنوشهر شما
پر تو نورست اینجا در همه صبح و مسا

صوبه شده مانند عصر ماضی

چون مجدد الف ثانی بر سر بر اولیاء

یک نگاهش می برد بر ترز چرخ آسمان
میرد فیض و فتوحش چهار اکناف جهان
خطه شده سرمنتهانی این زمان
میکند تکرار و صفش بلبان باین زبان

صوبه شده مانند عصر ماضی

چون مجدد الف ثانی بر سر بر اولیاء

ای خوش آن روزی که گشتم در طریقت همون
دی مبارک از وجودش شورش جذب و جنون
یک نگاهت دور سازد شاد و ریب المون
بر زبان پیرو بر ناگشته جاری این سخن

صوبہ ^س شدہ مانند عصر ماضی

چون مجد و الف ثانی بر سریر اولیاء

پیشوای قرن مہدی نقشبندان صفا قطب قیوم زمانی مرجع صد مرجع

کوس پیری مینوازی بر سریر اصفیا وصف اوصاف لودار طوطیان صبح و صا

صوبہ ^س شدہ مانند عصر ماضی

چون مجد و الف ثانی بر سریر اولیاء

آرزو مند درت گوید ندای سر بسر بشنواز من ای صبا این آہ و فغانم ببر

کی کند یک گوشہ چشمی بحال مانظر بلخی بیچارہ میگوید بکسر تمام و سحر

صوبہ ^س شدہ مانند عصر ماضی

چون مجد و الف ثانی بر سریر اولیاء

اما طریقتہ ارشاد و الارشاد قرار ذیل است اولاً طالب ^{ایشان} فی بیند کہ خلاف عقائد

سلف صالحین و ائمہ مجتہدین نباشد و کذا اشخاص مذنب و مائل بفرق

جدیدہ راقطعاً تلقین ذکر نمی کنند مادامیکہ از سوء عقیدہ و تزلزل مبرا نشدہ باشند

همچنین مردمان دیگر کہ بتکر سنن و فعل بدعات مبتلا میباشند مانند ریش کل و

ریش کوتاہ و سکریتی و برتی مود پرست و خود پرست و سر بھنہ و پاچہ کشال و

امثال اینھا را ہرگز در طریقہ شان شامل نمی کنند و میگویند کہ بتکر سنن کسی

بجای نرسیدہ است :-

محال است سعدی کہ راہ صفا

توان رفت جز در پی مصطفیٰ

روزی شخصی از مریدین ایشان در ایامیکہ مقیم نوشہرہ بودند از پانی

داخل مسجد شده بود علی الفور با خراج آن امر کردند و فرمودند که از پای راست باید داخل مسجد شوید حتی استعمال نمک را که قبل از غذا و بعد از آن ثبوت دارد قطعاً از دست نمیدهد و همچنین در ملابس و ماکل و محادات و سایر حالات ایشان مطابق سنن معمول میدارند و متسنن من هنا بقیة مراتب المشروعات بعد ازین که شخص قادم و طالب با شرایط متذکره موصوف بود یا زهم با ستخاره و مسنونہ امر مینمایند بعد از آن از لطیفه قلب که ابتداء اسباق طریقه عالیه نقشبندیہ است تلقین مینمایند سپس علی ترتیب المراتب بر حسب استعداد سالک بھر لطیفه آن توجہ نموده لطائف عالم امر را با تمام میرسانند و بعد شروع در عالم خلق مینمایند پس سبق معروف نفی اثبات را بترتیب معروف اکابر نقشبندیہ اجازه نموده توجہ مینمایند و بعد ازین شروع به وقوف لطائف دائرہ ولایت صغری و ولایت کبری هکذا الی آخر میر طریقه عالیه نقشبندیہ که دائرہ لاتعین است میرسانند و بعضی متراصنین و ممتازین مریدین ایشان مافوق لاتعین که دوائر ثلثه قیومیت و حقیقت صوم و سیف قاطع میباشد نیز بنظر شهود مشاهده نموده اند اما ذات بابرکات ایشان در حیات حضرت مولانا صاحب مرحوم ایشان را توجہ قیومیت نموده بودند و از

مینمایند هرگاه که وقوفات با تمام رسید باز از مراتب احدیت شروع نموده الی اصول لطائف و دائرہ

شخصی از مجتہدین در آن ایام خواب دیده بود که حضرت مرشدنا حضرت مولوی صاحب محمد هاشم راد پشت خود برداشته اند و آنکس برای حضرت مرشدنا گفتند شاید که حضرت مولانا صاحب کدام بار تفصیلی بدو داشت بماند مطابق این خود حضرت مرشدنا نیز خواب دیدند که ذات بابرکات حضرت مولانا صاحب محمد هاشم قدس الله سرہ ایشان را امر مینمایند که خود را خوب خم (بفتح خا) بساز ایشان میفرمایند درین وقت ذات بابرکات بسیار غصه ناک بودند گمان کردم که میزنند چون خم شدم من را سوار شدند و گفتند که بیک پای برو در آن حالت با وجودیکه پای گام های طول و طویل بمسافت هزار گز میرداشتیم بعد از آن گفتند که یک ماه بار من را خفیف کردی چون خواب را با ایشان عرض نمودم فرمودند که این خواب و آن خواب دیگر که ما قبل ذکر شده و مؤید و مبشر بقیومیت شماست و گذاردن زمانیکه ایشان (جاری است)

کیفیات آن محفوظ شده بودند در سال ۱۳۰۲ هجری شخصی از مریدین ایشان که صاحب
جذبه قویته و حالات عالیه بودند زیارت حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی قدس الله
سره رفته بودند بعد از قدم آوردن دو اثر ثلثه مذکوره را برای جناب ایشان تقدیم وقت
یافته تبریک میگفتند و شب روز ذات بابرکات بتوجه طلاب قادین و تربیه
اشخاص خداپرست و حق بین مصروف میباشند و دیگر کارهای دنیوی کدام جزوی اشتغال
نورزیده اند از آن رو مریدین ایشان بآنکه فرصت بتعبدیت کار و بار خویش میدانند
خلص از سالکین و مریدین ایشان چه تذکر بنام اشخاص غیر سالک و صاحب
محض که با ایشان صحبت نموده اند صاحبان بسی کیفیات و جذبات و حالات
شدند در نجایک مکتوب ایشان که مؤید این مدعاست باعث تحریر مسکری و درایمیکه
بنده راقم الحروف در مدرسه مولانا ابوبکر تایبادی واقع تایباد در ایران سکونت پذیر

(بقیه حاشیه) راقم الحروف در جهت ترویج ارشاد خلایق مأمور ساختند جناب ایشان درین باب معذرت
نمودند و گفتند هر دری که خواهش شما باشد میروم نه در ارجمی درین وقت حضرت مولانا
صاحب مرتضی و دو برادرانش را که صادق لالا و پاجالا میباشند در خانه خصوصی خویش بمعیت
خسرا ایشان جناب میرزا صاحب خواسته فرمودند که این وقت زمان آنست باید که در ارجمی
بروید و مقام قیومیت برای شما مبارک باد بعد ازین باخوین ایشان خطاب نموده فرمودند
که این برادر شما آن سیف الرحمن نیست که شما بچشم سابق نظر داشتید اکنون خصال یوسفی
دارد عناد و حمد همراه این شخص سودی ندارد و مثلش همچون آفتابیت که عالم را منور میسازد ۱۲
این شخص مذکور صاحب کشف و افصح و لایح بود معارف زیادی از مرقد منور ایشان مستفید شده بود
مشاهدات خویش را همه تحریر نموده بود منجمد حضرت امام ربانی قدس سره فرموده بودند که
مقام دیگر که مافوق لایعین است سابق مردم از مشاهد من مستفید میشوند اکنون میتواند
که از صحبت اخذ زاده سیف الرحمن کتاب نمایند انتهی قوله ۱۲ من

بودم مکتوب فیض مصحوب ایشان از پاکستان بتوسط شیخ مولوی صاحب ایم رسید
 مرقوم و معنون باین عنوان بود که بالعبارۃ تحریر میشود بسم الله الرحمن الرحیم و بحضور
 ارجمند و اقدس فرزند روحی و معنوی ام داملا علی محمد بلخی ابوالاسفار صاحب تحفه
 سلام تقدیم و امید قبول دارم و همه رفقاء و دوستان و سالکین اینجانب سلام
 های صمیمانه خودها بحضورتان تقدیم و ارسال میدارد و خودم و ارجمندان و
 فامیل حقیر نیز لباس صحت در بردارند و بدعا و خیر و نیکتان مشغول است و
 موفقیت و ترقی دارین تان را از ذات بی چون مسئلت دارم تانی از لطف
 های تان که درباره یادآوری و ارسال نامه ها ممنون نمودید مشکوریم که الحمد للہ
 در رشته محبت فتور نرفته و نخواهد رفت و از خداوند جل جلالہ از دیار آن را
 طالبم ارجمندانده را از کمبودی فرستادن مکتوب معذور دارید بچند وجہ کہ اول
 کثرت اشتغال رفقاء و مریدان است کہ در کمتر وقت فرصت بتداوی ندارم اگر
 مریض شوم الحمد للہ کہ خدمت دین اسلام است مصروف هستم تانی چندان حوصلہ
 تحریر و خط ندارم لهذا بشما عرض میشود کہ قلت ارسال مکتوب های بنده از فراموشی
 و بی محبتی نیست و بجلالیت خداوند قسم است کہ درین تحریر آب دیده بند زیران
 است و نشانه اش در آخر مکتوب معلوم خواهد نمودید کہ خط را مخدوش گردانید و ۱۲
 از طرف فقیر اخذ زاده سیف الرحمن " قبل ازین بند را تم
 الحروف یک قطعہ دعا و سلام منظوم مشتمل باصطلاحات خاصہ باب اشارات و
 عرفان از ایران برای ایشان ارسال نموده بودم چنانچہ اشارتی از ان نیز درین
 مکتوب کرده اند بقولہ الشریف تانی از لطف های تان کہ درباره یادآوری و ارسال
 نامه ها ممنون نمودید مشکوریم انتہی قولہ الشریف بعید نیست کہ نقل آن نامہ درین

مقام تسطیر نموده برای اصحاب دانش و بینش در صفحه روزگار بطور یادگار در هر
دیر و دیار باقی بمانم و هو هذا :-

با حضور مرشد عالی مقام
کاش بودم کلب درت بیک زمان
زمنه عشق بان بخشمن
یک نظرت بر سر عرش فراز
عکس فیوضت بسما تا فسم
حلقه ذکر تو بتقدیم گفت
معنی او صیقل دلهای تار
گلشن خوابان جهان را سبق
از سر ترتیب تو گردیده چند
نال و آواز طبر هم به پیش
عنقه مغرب به سراپای تو
کرده ظهور تو چو در عدن
صوبه حیدر شده سر هندی جان
طرز دیگر داده بعالم نشور
آدم با نور و دیگر اسمعین
رمز او منقوشش معمای تست
خیمه جان از وجودت همنمون

باد صبا رفته بگو این سلام
طوف مطاف تو بودی شان
پیک صبا باز بگو این سخن
پیر خرد صاحب صعبای راز
خاص بشر در خطه نوشتی
خیل ملائک هم تعظیم گفت
هر نظرت باغ خرد را بهار
نسخه انوار فیوضات حق
نقشه اسرار شے نقشند
کر بودی این رسم تو نیم قرن پیش
جهد جهان بود همه شیدای تو
حکمت یزدان بزمان فتن
گردش چرخ است حکمت دان
شاه مجدد بزمانش ظهور
خواجہ معصوم و امام عارفین
روح او خوشنود درگاه تست
بر تپه این چرخ مدور کنون

له انشأ است بحديث و غشيتهم الرحمة و حضتهم الملكة كما في الشكوة - ۱۲ من

جاذب جذب تو چو عنقا گرفت
باده مست تو معشای گرفت
گشته منور همه دوران ز تو
ارچی و ارهنگ بدخشان ز تو
نوبت آخر به پشاور رسید
پر توانوار تظور رسید
حکمت یزدان به تثبیت رسید
باده و مینای تجدید رسید
دیدن روی تو بود حسن یار
حاجت مضمار و ترنم چپه کار
خاک زمین را نظرت کیمیاست
بلنجی بیچاره مرا مش دعاست

برویم در اصل سخن مدت چیزی کمتر سال در نوشته سکونت کردند
و بعد ازین در قسمت باره در منطقه کججوی حصه سمی به منڈیکس خانقاہ عالی
و مدرسہ مسماۃ بدار العلوم سیفیہ رجولہ آن بنا کر دند کہ ایندم در بار عالیہ ایشان
مرجع ہر شیخ و شاہ غدا طلب ماوی طالبان ظاہر و باطن میباشند۔
اکنون قلم خامہ رقم بطرز دیگری گفتار خود را آغاز مینماید

تنہای بجد آن ذات خدا را
جناب لامکان و کبریا را
ز ما حمد و ثنائش باد ہر دم
بذات اقدسش باد اقصم
درود لا تعد با مصطفائش
رسول اللہ حبیب و مجتبیائش
دیگر با آل و اصحاب شریفش
به عشاق و بہ احباب نجیبش
به قطب فرد و عبد چرخ دوان
به محبوبان و مجذوبان و مستان
به قطب روزگار ما و قیوم
کہ طبش مینواز د ساقی و خم
شرب ارغوانی هست اینجا
نگاہش میرد خلد مصفا
بزیر چرخ آبنوس مدر
مشام عاشقان از وی معطر

خرد گفتم بجو شمع این سخن را
 بیا ای طالبان دشت صحرا
 شراب ارغوانی هست اینجا
 بیا ای بلبل باغ ترنم
 بجو بیکاره و زار و علیل است
 نگاهی کنی کند آن دلبر ما
 شوم چون ما مضی افتان و خیزان
 مبارک پیرارچی حمد راز است
 منور شد ازان تلخ و بدستان
 کشندی فاریاب و شکر هارش
 به کابل جذب و جوش از وی سرزدند
 محال دیگرش غزنی و قندهار
 ازین جا فیض ثانی چون گهر شد
 سید و خواجه و میر و ملای
 مدرس طالب و طالب گدا شد
 فلک بان فلک دیگر ندا کرد
 ندا آید بجو شمع هر سحرگاه
 درینجا جذب و جوش عشق برپاست
 درینجا پرتو نور است و انوار
 درینجا ساکنان مقعد عرش

عدم الوصف میباشند چو عنقا
 بیا ای تشنگان عشق مولی
 حیات جاودانی هست اینجا
 بخوان اشعار بلخی یا تبسم
 مریض قلب و روح و هم ذلیل است
 گاهی دبیر گاهی تاج سر ما
 بر رسم چشتیان و نقشبندان
 که آن طحیبای بطحا و حجاز است
 تخار و قندوز و ملک سمنگان
 زلفان تا کنر جمله نثارش
 چو تسمری در گلستانش کشودند
 با خر سکه زد در ملک نو نثار
 شاعش تا به پنجاب و سکر شد
 هم باد رکش دارد گدائی
 گدای درکش ملک خدا شد
 به بابه سکه دی را بپا کرد
 شده سرهند ثانی بابه بر ما
 درینجا ساکنان جذب مولی است
 درینجا شعله طور است ای یار
 چو بند و حلقهای دوش این فرش

نبا شد جای مردودان منکر
ز بلخی این سخن متان بشتو
اگر سوزد پروالت درینجا
تو نشیدی ندای حتی سجان
دیگر فرموده پیغمبر بدینسان
سپس نقل اثر دارم سلف را
شود منکر ایشان خوار مزبون
الهی تا جهان پاینده باشد
سخن کوتاه کن بلخی درینجا

اگر داری خبر از سایه پیر
چو آتش در میان پروانه بشتو
تو بیشک آدمی در عشق مولی
زلا خوف علیهم بهر ایشان
زمن عادی و لبانکته ای جان
هم اجماع از خلف دارم خلف را
بسوء الخاتمه مردود و محزون
ز فیضش عالمی فرخنده باشد
سخن کوتاه کن بلخی درینجا

کجا وصفش توانی بی سرپا

حسین الرضی

بسم الله

منظم سلسله مذکور اینست

بعد تحمید خداوند انام
هم بآل پاک و اصحاب صفا
باد از ما بر رسول دی سلام
گو سلامم رفت ای پیک صبا
ای خدا قربان احسانت شوم
صدقه اسرار احسانت شوم
از تو جویم ای خداوند کرم
دیگر از فیضان آن نخرالسل
فیض و احسان عظیم اندر عمیم
عاقبت ما را نگر دانی ملول

ای خدا قربان احسانت شوم
 صدقه اسرار خاصانت شوم
 هم بصدیق معظم یار غار صادقم گردان و دورم از شرار
 از تو جویم راه فیضان و کرم برکت سلمان فارسی عجم
 ای خدا قربان احسانت شوم
 صدقه اسرار خاصانت شوم
 دیگر از قاسم خدایا قسمتم کن محبت عاشق و زار و خدم
 از امام جعفر صادق لقب از تو جویم صدق و احسان و ادب
 ای خدا قربان احسانت شوم
 صدقه اسرار خاصانت شوم
 دیگر از بسطامی شاه العارفین دور داری از ره رنج و محین
 از فیوض بوالحسن از خرقان اسئل التوفیق منه المستعان
 ای خدا قربان احسانت شوم
 صدقه اسرار خاصانت شوم
 از فیوض بوعلی فارمدی ای خدا توفیق و احسانم بده
 باز جویم از ره یوسف امان آنکه بوده شاه ملک همدان
 ای خدا قربان احسانت شوم
 صدقه اسرار خاصانت شوم
 ای خدا از عبد خالق بخودان عاقبت محمود گردانی عیان
 از فیوض عارف ریوگر چنان عارفم گردان و دورم از بدان

ای خدا قربان احسانت شوم
 صدقه اسرار خاصانت شوم
 دیگر از محمودا نچر فتنوی راه بنما در طریق معنوی
 از علی را میتنی راهم نهما این خروش جوش صحبای بقا

ای خدا قربان احسانت شوم
 صدقه اسرار خاصانت شوم
 از فیوض خواجہ ساس ما را بنما در طریق اصفیا
 دیگر از آن عاشقت میرکلال جرعه نوشان مارا از وصال

ای خدا قربان احسانت شوم
 صدقه اسرار خاصانت شوم
 از تو جویم فیض شاه نقشبند نقشه انالود مارا هم ببند
 بعد از آن از فیض عطار عظام کن معطر صبح و شام این مقام

ای خدا قربان احسانت شوم
 صدقه اسرار خاصانت شوم
 باز جویم تازم چرخ این مقام از فیوض چرخ مولانا مقام
 از فیوض خواجہ احرار باز از تو جویم راه و رسم جملہ راز

ای خدا قربان احسانت شوم
 صدقه اسرار خاصانت شوم
 دیگر از زاهد محمد هر زمان کن عطاء زهد و توفیق و امان
 باز مارا همچو درویش فنی جز زرد و لشی نسازی هیچ راه

ای خُدا قربان احسانت شوم
 صدقه اسرار خاصانت شوم
 از فیوضِ خواجگی مرد فنا فایم گردان و دورم از بلا
 هم ز فیضِ خواجہ باقی بحق از تو جویم راه و رشد این سبق

ای خُدا قربان احسانت شوم
 صدقه اسرار خاصانت شوم
 از امام خلق و ربانی لقب راه و رسم عاشقان مازی ادب
 باز جویم خواجہ معصوم را از فیوضش سر این مکتوم را

ای خُدا قربان احسانت شوم
 صدقه اسرار خاصانت شوم
 صبغۃ اللہ را کہ دادی آن مقام کن معطر از فیوضش این مشام
 از امام العارفین جویم ز تو جذب و جوش نالهای هادو

ای خُدا قربان احسانت شوم
 صدقه اسرار خاصانت شوم
 دیگر از معصوم ثانی ای خُدا جعشِ نویشان ز جامِ اصفیا
 از غلامِ محمد که دارد اشتہار قطره از ابر نیسانش ببار

ای خُدا قربان احسانت شوم
 صدقه اسرار خاصانت شوم
 دیگر از حاجی صفی ابد ما صاف داری از کد رات ای خدا
 هم از آن حضرت شہید جاوان تربت شہد شہادت را پشان

ای خدا قربان احسانت شوم

صدقه اسرار خاصانت شوم

از امام حق میانجی مستحضر
دیگر از شمس الحق آن نور الهدی
شام ظلمت بر سرم آری سحر
جبر نوتشان ز جام اصفیا

ای خدا قربان احسانت شوم

صدقه اسرار خاصانت شوم

بازداری ای خدایا از ملول
چشمه عرفان کنی بر ماروان
برکت پیر معظم شاه رسول
وز محمد هاشم آن فخر الزمان

ای خدا قربان احسانت شوم

صدقه اسرار خاصانت شوم

زارع نخل محبت بود آن
معدن علم و ادب بود در جهان
منبع فیض و فتوت بود آن
مشعل اهل خرد بود در زمان

ای خدا قربان احسانت شوم

صدقه اسرار خاصانت شوم

چون نداء ارجعی آمد خطاب
نسب فرو بگذاشت مارا آفتاب
رفت سوی دوست زین دار خراب
عالی از عشق آن بیچ و تاب

ای خدا قربان احسانت شوم

صدقه اسرار خاصانت شوم

آن مبارک همچو خورشید روان
نقشبندان رسم رفتارش بود
پر تو شمع معارف در زمان
وز مجدد خوی گفتارش بود

ای خدا قربان احسانت شوم
 صدقه اسرار خاصانت شوم
 بایزد وقت باشد در طلوع هم جنید و خرقانی ای عمو
 مگر بشویم این دهان از مشک نای کی توانم اسم پاکش را خطاب
 ای خدا قربان احسانت شوم
 صدقه اسرار خاصانت شوم
 آن مبارک سیف رحمن اسمشان شهنشتر آخند زاده اندر عاشقان
 بلخیا تاکی تو در بحر و بال صرف عمر خویش سازی ماه سال
 ای خدا قربان احسانت شوم
 صدقه اسرار خاصانت شوم
 یا الهی تا قیام آن قیام عاشقانش را منائی در ملام
 بسم الله الرحمن الرحیم

قسم دوم از سلسله منظومه

بعد تحمید و ثنایت ای حکیم
 بعد ازین گویم صلوة جاودان
 هم بآل و صحب و احباب کرام
 یا الهی از فیوض مصطفی
 یا الهی از فیوض آن صدیق
 یا الهی برکت سلمان پاک
 نامہ بکشایم بنامت بس قدم
 بر رسولش خاتم پیغمبران
 باد از ما صد درود و صد سلام
 چاره ساز اچاره کارم نما
 نکته اسرار کن بر ما طریق
 از غضب ما را نگردانی هلاک

یا اللّٰهی از فیوض قاسمت	در پناه داری ز لطف مرحمت
یا اللّٰهی برکت جعفر بما	صادق الوعدم نمائی هر گجا
یا اللّٰهی از فیوض بایزید	دور داری وز همه شر پلید
یا اللّٰهی از فیوض بوالحسن	عاقبت ما را نمائی در فتن
یا اللّٰهی از فیوض بوعلی	راه عرفانم کشتائی منجلی
یا اللّٰهی از فیوض یوسف	اشفنا من کل داء عافیت
یا اللّٰهی از فیوض عجدوان	نجنا من شر اغواء الزمان
یا اللّٰهی از فیوض عارف	عارفم گردان ز لطف مرحمت
یا اللّٰهی از فیوض فغنوی	راه بنما در طریق معنوی
یا اللّٰهی از علی را متن	روز رستاخیز ما را کن حسن
یا اللّٰهی برکت سماس خود	باز داری از بلا و از حسود
یا اللّٰهی برکت میر کلال	عاقبت ما را نمائی در طلال
یا اللّٰهی از شش ما نقش بند	نقش نابود ما را هم ببند
یا اللّٰهی برکت مرد عطار	قطره از ابر نیسانش بیار
یا اللّٰهی برکت مولای چرخ	دافرم گردان ز رسم و راه برخ
یا اللّٰهی برکت احرار ما	حل نمائی مشکل هر دو سرا
یا اللّٰهی برکت زاهد بما	توفیق زهدم نمائی هر گجا
یا اللّٰهی برکت درویش حق	باز داری راه و رسم این سبق
یا اللّٰهی از فیوض اسکند	یوم تسود و وجه ما را نگه
یا اللّٰهی برکت باقی بحق	از فیوض و فتح وی ما را سبق

یا الهی از مجدد آن امام
 یا الهی برکت معصوم خود
 یا الهی فیض قیوم زمان
 یا الهی از امام العارفین
 یا الهی برکت معصوم تو
 یا الهی از غلام محمد مرا
 یا الهی از صفی اللہ حاج
 یا الهی برکت حضرت شهید
 یا الهی از میان جمیع آن امام
 یا الهی از فیوض شمس حق
 یا الهی برکت آن شاه رسول
 یا الهی از محمد هاشم
 یا الهی از فیوض عاشقت
 عاقبت ما را نمائی در ملام
 راه بنماد در طریق فضل وجود
 عاشقتم گردان ز راه عاشقان
 از تو جویم راه و رسم عارفین
 باز جویم جذب جوش ها و هو
 کن غلامی غلامانش عطاء
 درد ما را از وصال خود علاج
 عاقبت ما را نگر دانی بعید
 چاره کارم نمائی خود تمام
 از تو جویم راه و رشد این سبق
 عذر و تقصیرات ما سازی قبول
 باز داری در طریق عافیت
 دزد مبارک سیف رحمن عارفیت
 هم ز فیض جمیع اهل صفا
 بلخی ما را نمائی در بلا

قِسْمِ سَوْمِ سُلْسِلِ مَنْظُومِ

کہ مشتمل بر یازده بیت میباشد نصف اول آن الی با حمد مرشد عالم
 از شاعری بوده کہ اسم و لقب آن را نیافتم و بعد از تنقیح این لاشی در
 قالب شعری در آمد و نصف آخر آن مستقل از گفتار این نابکار است این

سلسلہ را از جهت کوتاہی آن کہ مشتمل مضمون خیر الکلام قل میبود و برای حفظ کردن نیز سہولتی داشت تحریر نمودم :-

بفیض عسکرم محمد اشرف انسان	بصدیق افضل امت بیار دیگرش سلمان
بقاسم پور صدیق و بجعفر یارہ حیدر	بسلطان بانیرید و ہادی آن بو الحسن ہر
بنخواجہ بوعلی و غوث دوران یوسف مسعود	بعبد الخالق مرشد بنخواجہ عارف و محمود
بفیض خواجہ یعقوب عبید اللہ شاہ حرار	بنخواجہ زاهد و درویش دیگر خواجہ ابی ارار
بنخواجہ باقی باللہ با حمد مرشد عالم	بمحمد معصوم دوران خواجہ صبغۃ اللہ ہم
بفیض عارف یکتا کا امام العارفین شاہ	بشاہ معصوم ثانی و خلف وی غلام محمد
با آن حاجی صفی اللہ ہم حضرت شہید حق	باحسان میا بخی و بمولانا ی شمس الحق
بفیض شاہ رسول خود بہ محمد ہاشم مسعود	بقطب روزگار ما بقیوم زمان خود
با خند زادہ مشہور بجزب جوش آبائش	باہ و سوز یاران مجذوبان در گاہش
باین خاصان در گاہت الہی از کرم بخشا	
بحال بلخی مسکین بھر نام و سحر گاہا	

خاتمہ

در بیان اسماء و مشائخ سلسلہ طریق دیگر حضرت
مرشدنا بابا ضمیرہ و بعضی اشعار ہای راقم الحروف ستر اللہ عیو بہ غفر ذنوبہ
اول اسماء و مشائخ حضرات قادریہ
(۱) محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم -

- (۲) ابو تراب حضرت علی بن ابی طالب کرم اللہ وجہہ
- (۳) ابو سعید حضرت حسن بصری رحمۃ اللہ علیہ
- (۴) حضرت شیخ حبیب عجمی رحمۃ اللہ علیہ
- (۵) حضرت شیخ داؤد طائی رحمۃ اللہ علیہ
- (۶) ابو محفوظ حضرت معروف بن فیروز الکرخی قدس اللہ سرہ
- (۷) ابو الحسن حضرت عبداللہ السمری بن المغلس السقطی قدس اللہ سرہ
- (۸) حضرت ابی القاسم بن محمد بن جنید القواریری البغدادی المعروف سید الطائف قدس سرہ
- (۹) حضرت شیخ ابی بکر محمد الشبلی المالکی قدس اللہ سرہ
- (۱۰) حضرت شیخ عبدالعزیز بن الحارث التمیمی قدس اللہ سرہ
- (۱۱) حضرت ابی الفضل عبدالواحد بن عبدالعزیز بن الحارث التمیمی المذكور قدس سرہ
- (۱۲) حضرت ابی الفرج محمد بن عبداللہ الطرسوسی قدس اللہ سرہ
- (۱۳) حضرت شیخ ابو الحسن علی بن احمد بن یوسف الہکاری الکردی القرشی قدس سرہ
- (۱۴) حضرت شیخ ابی سعید المبارک بن علی المخزومی قدس اللہ سرہ
- (۱۵) حضرت محمد بن الدین ابو محمد عبدالقادر الجیلانی الحسینی قدس اللہ سرہ
- (۱۶) حضرت شہنشاہ دولہ گجراتی قدس اللہ سرہ
- (۱۷) حضرت شہنشاہ منور الدہلوی قدس اللہ سرہ
- (۱۸) حضرت شہنشاہ عالم الدہلوی قدس اللہ سرہ
- (۱۹) حضرت شیخ احمد ملتانی قدس اللہ سرہ
- (۲۰) حضرت شیخ جنید پشاوروی قدس اللہ سرہ
- (۲۱) حضرت شیخ مولانا حافظ محمد صدیق بنیری قدس اللہ سرہ

- (۲۲) حضرت مولانا حافظ محمد عمر زانی ہشتنگری قدس اللہ سرہ -
- (۲۳) حضرت مولانا محمد شعیب نور دھیری قدس اللہ سرہ -
- (۲۴) حضرت مولانا عبدالغفور صاحب سواتی قدس اللہ سرہ -
- (۲۵) حضرت شیخ نجم الدین عرف ہدیک صاحب جلال آبادی قدس اللہ سرہ -
- (۲۶) حضرت شیخ حمید اللہ التگابی قدس اللہ سرہ -
- (۲۷) حضرت مولانا شاہ رسول الطالقانی قدس اللہ سرہ -
- (۲۸) حضرت مولانا محمد ہاشم السمنگانی قدس اللہ سرہ ،
- (۲۹) حضرت مرثدنا اخذزادہ صاحب سیف الرحمن زاد اللہ فیضانہ -
- علینا و علی بقیۃ الاحبباء و الخلال -

اما طریقہ قادریہ حضرت مرثدنا از طرف حاجی صاحب خدای نظر
عرف حاجی صاحب پیمبر قرار ذیل است جناب حاجی صاحب مرید خلیفہ
حضرت شیخ پانیدہ محمد عرف استاذ صاحب میباشند کہ مرقد ایشان در جوار
حضرت ہدی صاحب میباشند و او شان مرید و خلیفہ شیخ عبدالشکور عرف
حضرت صاحب بت خاک میباشند و او شان مرید و خلیفہ حضرت ہدی صاحب
میباشند قدس اللہ ابرہم -

رحمۃ اللہ الخیریم

نظم طریقہ عالیہ قادریہ

حمد بی اعداد اندر صبح شام بر خند او ند کرم لاینام
باز میگو نعت پاک مصطفی تا شوی از زمرہ اہل صفا

باد از ماصد در و د و صد سلام بروی و برآل و اصحابش تمام
 جویم اول از تو یارِ اکرم فیض و احسان از ره لطف عیم
 بعد از ان از فیض پاک احمدی جویمش این راه و رسم سرمدی
 هم ز فیض زوج زهرا قبول عذر و تقصیرات سازی قبول
 از امام بصری و نامش حسن عاقبت ما را منافی در متن

سلمه زوج زهراء اشارت است بحضرت علی کرم اللہ وجہہ کہ ترجمہ ایشان
 در مقدمہ کتاب سیری شدہ - ۱۲ منہ -

سلمه امام بصری اشارت است بحضرت ابوسعید حسن بصری رحمۃ اللہ علیہ
 ایشان بدو کنیت دیگر نیز یاد شدہ اند کہ ابو محمد و ابو النصر میباشند مادر ایشان
 در خانہ حضرت ام سلمہ میبود بلکہ از موالی آن بود - و در اسماء الرجال مشکوٰۃ ملحق
 آن در ص ۵۹۲ مذکور است ہر گاہ کہ مادرش نمیبود حضرت ام سلمہ پستان
 مبارک بدہانش میداد از ان شیر پیدا میشد و اینقدر کمال و حکمت کہ نصیب
 حضرت حسن بصری رحمۃ اللہ علیہ شدہ از برکت همان است کہ از حضرت
 ام المؤمنین شیر خورده بودند بعد از ولادت نزد حضرت عمر فاروق رضی اللہ عنہ
 آوردند چون رویش را حضرت عمر رضی اللہ عنہ دید فرمود سموہ حسنا فافہ
 حسن الوجه و بدست مبارک خود تخنیک نمودند و یک صد و سی تن از
 اصحاب کرام را نیز دیدہ بود کہ ہفتاد تن آن بدری بودند بعضی محدثین
 صحبت آنرا با حضرت علی کرم اللہ وجہہ انکار میکنند علامتہ عبدالوہاب شعرائی

درین باب نہایت بذل الجہود نموده در مقدمتہ الزوار قدسیہ فی معرفتہ قواعد
 الصوفیہ ص ۲۹ مینویسد کہ حضرت حسن بصری رحمۃ اللہ علیہ در روز قتل حضرت
 عثمان رضی اللہ عنہ در مدینہ منورہ بودہ و از حضرت علی رضی اللہ عنہ تلقین ذکر
 گرفتہ اند برخی از عبارت آن کہ شاہد این مدعا است این است و من هنا
 انکر بعض المحدثین کون الحسن البصری قلقن کلمۃ لا الہ الا اللہ
 من علی بن ابی طالب رضی اللہ عنہ فضلًا عن اخذہ عنہ الطريق
 والحق انہ اجتمع بہ ولقنہ الذکر والبسہ الخرقۃ وروی الحافظ بن
 حجر و تلمیذ الحافظ جلال الدین السیوطی و قال ان اسنادہ صحیح و
 رجالہ ثقات ان الحسن البصری کان یقول سمعت علیاً رضی اللہ عنہ
 یقول قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اُمّتی کالمطر لا یدری اولہ
 خیر ام آخرہ و فی روایۃ اخرى عن الحسن البصری قال سمعت علیاً رضی
 اللہ عنہ بالمدینۃ وقد سمع صوتاً فقال ما هذا فقالوا قتل عثمان
 بن عفّان رضی اللہ عنہ فقال اللّٰہم انی اشہدک انی لم ارض ولم اُبالی
 و فی مستد الحافظ بن مبد عن الحسن البصری قال صاحبخت علی بن
 ابی طالب رضی اللہ عنہ قال الجلال السیوطی رحمۃ اللہ علیہ فقد ثبت عندی
 وعند جماعة من الحفاظ ثبوت روایۃ الحسن عن علی بن ابی طالب رضی اللہ
 عنہ انتہی و در مختصر حالات مشایخ چشت ص ۱۳۶ ملحق تعلیم الدین مولانا اثر
 علی تھانوی نیز حدیث امّتی کالمطر را از مسند ابی سعید بر روایت حسن بصری نقل
 نموده و بعد از اتمام حدیث چنین مینویسد ہذا نص صریح فی اسماع الحسن من
 علی و رجالہ ثقات انتہی۔ نسب ایشان را بعضی مولای زید بن ثابت گفتہ و عدہ

بوسای راعی بن حضرت اویس قرنی رحمۃ اللہ علیہ نسبت میکنند اما در اسماء الرجال مشکوٰۃ قول اول مذکور است و تعداد خلفا ایشان سوای رابعه بصری پنج تن دیگر است (۱) حضرت شیخ عبد الواحد بن زید (۲) ابن رزین (۳) حبیب عجمی (۴) عتبہ ابن الفلام (۵) حضرت شیخ محمد واسع وفات ایشان در سیر الاقطار چھارم ماہ محرم ۳۱۰ هجری مذکور است کہ مشتمل کلمۃ قطب میباشد مرقد منور ایشان از بصرہ ۳۰۰ کمرہ دور واقع است بعضی چھارم محرم یا غزہ رجب ۳۱۰ هجری نیز تعیین نموده در اسماء الرجال مشکوٰۃ رجب ۳۱۰ هجری مذکور است و اجدی در مطلع العلوم از منتخب التواریخ آورده کہ وفات ایشان غزہ شھر رجب ۳۱۰ هجری در زمان هشام بن عبد الملک بوده مدت عمر شریفش ہشتاد و نہ سال میباشد (فائدہ) در علم حدیث اگر حسن مطلق ذکر شود مراد حسن بصری میباشد و روئے آنہ قال البہلوان الذی یلعب فی الجبال احسن من العلماء الذین یملون الی المال لانہ یأکل الدنیا بالدنیا و ہو لا یأکلون الدنیا بالدين ۱۲ منہ

(مرقاۃ ۲۲ طبع امدادیۃ ملتان)

برکت مرد عجم نامش حبیب	راہ و رسم عاشقان زنی نصیب
داؤد طائی کہ دارد اشتہار	قطرہ از ابر نیسانش ببار
از فیوض معروف کرمی ما	حل نمائی مشکل ہر دوسری
ہم ز عبد اللہ آن مرد سری	راہ بنما از طریق دلبری

۳۱۰ ہجری مرد عجم اشارت بحضرت شیخ حبیب عجمی کہ در ابتداء اموال امتداد

دنیا بی‌فردان داشته بود سود خواری مینمود قرضداران وی بسیار زیاد بود بالآخره توفیق ایزدی رفیق وی گردید و به صحبت حضرت حسن بصری رسید و توبه نمود تمام اموالیکه بر علیه مردم داشته بخشش نمود حجت و اسنادیکه از دام داران گرفت بود همه را به صاحبانش رسانیده گوشه تنهایی اختیار نمود و از کمال اولیاء اللہ زمانش گردید قصه این داعیه بسیار طول و حیرت انگیز میباشد حضرت شیخ فرید الدین عطار در تذکره الاولیاء مفصل بیان نموده از انجام راجعه شود ۱۲ منہ -

۲ داؤد طائی بن نصر بن نصیر بن سلیمان الکوفی الطائی از اعراف علماء زمانش بود و در صحبت حضرت امام اعظم رحمۃ اللہ علیہ نیز رسیده بود ابتدا بدین تدریس مشغول بود بعد از مدتی ترک علوم رسمی نموده انزوا اختیار نمود در زهد و عبادت و شعار سنت بی‌عدل بود محارب بن دثار میگوید اگر داؤد طائی باین فضل و کمال در اتم سابقه وجود میداشت هر آئینه خداوند از ان و حالات آن بمایان حکایت مینمود و فائش را ابو نعیم اصفهانی در حلیۃ الاولیاء ۱۶۰ هجری تعیین نموده ایشان پیر حضرت معروف کرخی و مرید حبیب عجمی بودند - ۱۲ منہ -

۳ حضرت معروف کرخی از طبقه اولی و از اکابر و قدماء مشایخ است کنیت او ابو محفوظ است - نام پدر وی فیروز است چنانچه در مقدمه ردالمحتار ج ۱ مذکور است بعضی فیروزان گفته اند وعده معروف بن علی کرخی میکنند پدر ایشان مولی بوده و در بانی حضرت امام علی بن موسی الرضا میکرد و گویند که بدست وی ایمان آورده چنانچه در نجات الانس حضرت جانی

علیہ الرحمۃ و ترجمۃ آن مذکور است فوت حضرت معروف در سن ۲۵۰
میباشد مرقد وی در بغداد معروف عام و خاص میباشد بنده لاشی در یک
تعداد کتب معتبرہ دیدہ ام -----

----- کہ زیارت معروف کرخی برای اجابت
و خاصیت تریاق دارد بعید نیست کہ عباراتی چند از ان کتب درین مقام
کہ داعیتہ آن است تحریر نمایم :-

(۱) معروف الکرخی بن فیروز من المشایخ الکبار مجاب الدعوات یستشفی بقبرہ
مقدمۃ رد المختار ج ۳

(۲) قال الامام الہمام ابراہیم الحربی من ارشد تلامذہ الامام احمد بن حنبل
قبر معروف الکرخی التریاق المجرّب کتاب صفوة الصفوة ابن جوزی -

(۳) قال الاستاذ ابو القاسم القشیری من اکابر المحدثین والصفویۃ معروف الکرخی
من المشایخ الکبار مجاب الدعوات یستشفی بقبرہ یقول البغدادیون قبرہ
معروف تریاق مجرب رسالۃ قشیریۃ ترجمۃ معروف کرخی -

(۴) قبر معروف الکرخی تریاق مجرب تاریخ ابن خلکان ج ۳ ص ۱۳۶ (۵) و قبر معروف
در بغداد است بدعا کردن و زیارت تبرک بانجا روند و مجرب است
کہ ہر کہ دعا کند مستجاب گردد نفحات الانس مؤلف مولانا عبد الرحمن الجامی
ص ۳۸ ترجمۃ معروف کرخی (فاہلک) حضرت معروف در علم باطن و نسبت دارد
اول بحضرت داؤد طائی کہ در متن کتاب مذکور است دوم بحضرت امام علی بن موسی الرضا و آن از
والد خود حضرت امام جعفر الصادق و آن والد خود امام محمد باقر و آن از والد خود امام زین العابدین
و آن از والد خود حضرت امام حسین و آن از والد خود حضرت علی رضی اللہ عنہ - ۱۲ منہ
علیہ السلام بحضرت ابی الحسن عبداللہ معروف بسری سقطی و نفحات الانس سری بن المغلس

السقطی مذکور است. ایشان خال حضرت جنید و پیر آن بودند از اقران عارف
محاسبی و بشرعانی بود و استاد تمام بغدادیان بود طریقت از معروف گزینی گرفته
بود از طبقه اول بود و اکثر مشایخ طبقه ثانی نسبت بوی میکنند صاحب مقامات عالیه و حالا
بلند بودند از حضرت شیخ جنید نقل است که میگوید مدت هفتاد و سال مصاحبی
بودم هرگز مضطجع ندیدم الا فی علته الموت و فات ایشان بامداد روز شنبه
سوم رمضان ۲۵۳ هجری میباشند این قول از منقحات الانس حضرت مولانا عبد الرحمن
جانی است در رد المحتار ص ۴۱ - ۲۵۲ تحریر است. در عاشیه شفاء العلیل ترجمه
ارودی قول الحمیل حضرت شاه ولی الله ص ۱۷۲ مذکور است که سری بفتح اول کسر
ثانی و یار تختائی مشدد معنی جوان مرد و سردار و سقطی پارچه فروش - ۱۲ منہ

از جنید و جنید اتباعش بسما	حل نمائی مشکل در و بلا
از فیوض حضرت شهابی چنان	عاشقم گردان دورم ازیدان
برکت عبد العزیز نامور	دور داری از بلا و از شر
هم نه عبد الواحد آن مرد مقیم	در طریق عارفان داری مقیم

له از جنید اشارت است بحضرت سید الطائفة ابو القاسم بن محمد بن جنید القواریری البغدادی
الزجاج لقبی علاوه بر قواریری و زجاج خراز نیز میباشد قواریری و زجاج از ان
جهت میگفتند که پدر وی آئینه فروشی میکرد اما خراز بر وزن نباض منسوب الی الخراز
میباشد چنانچه در تاریخ امام یافعی آورده انما قيل له الخراز لانه كان يعمل الخرز
اصل ایشان از خاوندان است مولد و منشا آن در بغداد بوده طریقت از خال خود

سری سقطی نموده صاحب صحوقوی بود و حضرت شیخ شبلی که مرید و خلیفه و محبت آن
بود صاحب جذبه قوی بود۔ در ابتداء سماع مینمود و آخر عمر از محبت عدم
خلای ترک سماع نمود و علم فقہ را از حضرت سفیان ثوری خوانده بود و مذہب
سفیان ثوری داشت و اجدی در مطلع العلوم شافعی گفته بقول دیگر در مذہب
ابو ثور بوده شعی حج پیاده ادا نموده بود مریدین و اتباع آن از حد و بیان بیرون بود
در زمانش مرجع جمیع مشایخ بود و اکثر مشایخ چون خزاز و ثوری و شبلی نسبت
بوی درست میکردند و یا سری سقطی حارث محاسبی و محمد قصابی شافعی و شافعی و شافعی
ایشان بود مشایخ صوفیہ قدیماء و حدیثی الی یومنا بنام سید الطائفتہ یاد میکنند ابو جعفر
حداد گفت اگر عقل بصورت انسانی میبود بصورت جنید میبود۔ خلیفه بغداد
رویم رابی ادب گفت حضرت رویم فرمود من نیم روز با جنید صحبت داشتم بودم
هرگز بی ادب نخواهم بود کسیکه با جنید نیم روز صحبت کرده باشد بی ادب نمی ماند
فضائل و اوصاف ایشان بر همگان معلوم است مگر کسیکه نور بصیرت وی رفته
باشد و یا از زمره شناس باشد کما قیل ذهب للناس لبقی النسناس فوات ایشان
در ۲۹۷ هجری می باشد مرقد آن در بغداد است کذا فی النہجات للعالم الربانی مولانا
عبد الرحمن الجانی والرسالة القشیریة در قطب الارشاد ص ۵۳۶ و تاریخ امام یافعی ص ۲۹۸
هجری مذکور است بعضی ۲۹۹ هجری نیز گفته اند و الله اعلم بحقائق الاخبار کلھا ۱۲ مذکور
۱۳ اشارت است بحضرت شیخ ابوبکر شبلی المالکی در اسم ایشان بسیار افتاد است
صاحب قطب الارشاد در ص ۵۴۵ ابوبکر محمد شبلی آورده در مقدمه المختار ص ۳
ابوبکر دلف شبلی مذکور است و المنجد و نفحات الانس حضرت مولانا جامی ابوبکر دلف
بن محمد مذکور است بعضی جعفر بن یونس برخی دلف بن جعفر نیز گفته اند امداد

لوحہ سنگ مرقد آن در بغداد جمع بن یونس تحریر است، در ابتداء والی بود بعد
 از ان ترک منصب دینا نموده باقصی کمالات مقامات ارباب عرفان مشرف شدند
 حضرت خواجہ عبداللہ انصاری میگوید کہ اصل آن مصری است در بغداد سکونت
 مینمود توبہ در صحبت حضرت خیر الساج نمود مرید حضرت جنید بغدادیست در مذہب
 تقلید حضرت امام مالک بن انس رحمۃ اللہ علیہ اثنی و حافظ موطا امام مالک بود در
 طبقات سلمی آورده کہ اصلاً خراسانی بود و در بغداد تولد شدہ ہمدرا بخا نشود نما
 یافتہ بعضی از اسر و شنیہ میگویند کہ موضع است از اعمال فرغانہ عدہ میگویند کہ تولد
 آن در شام ^{سامہ} بودہ در نسبت آن چنین میگویند کہ منسوب الی الشبلہ میباشد و آن
 دھیت معروف حضرت جنید میفرمود کہ کل قوم تاج و تاج ہذا القوم الشبلی
 موصوف صاحب سکر قوی و جذبہ عجیبہ بودند وفات آن در ماہ ذی الحجۃ ۳۳۴ھ
 بمہرشتاد ۸۷ و ہفت سالگی میباشد - ۱۲

۳۱ عبد العزیز اشارت است بحضرت شیخ عبد العزیز بن حارث التیمی مرید
 حضرت شیخ ابوبکر شبلی قدس اللہ سرہ العزیز - ۱۲ منہ -
 ۳۲ عبد الواحد اشارت است بحضرت شیخ ابی الفضل عبد الواحد بن عبد العزیز بن
 الحارث التیمی ایشان مرید حضرت والد خود حضرت شیخ عبد العزیز بن حارث التیمی
 میباشد و شیخ عبد العزیز مرید حضرت شیخ ابوبکر شبلی میباشد - ۱۲ منہ

از فیوض بو الفرج طرطوسی باز از توجیم راه و رسم حمید راز
 دیگر از هکاری نامش ابو الحسن روز رستاخیز مارا کن حسن
 از مبارک بو سعید نامور دور داری از بلا و از شر
 از امام جن و انس و غوث حق باز جویم راه و رشد این سبق

سلسله بو الفرج طرطوسی اثارت است بحضرت شیخ ابو الفرج محمد بن عبد الله الطرطوسی
 در بعضی سلاسل حضرات قادریه طرطوسی مرقوم است ایشان از اعظم اولیاء الله
 زمانش محسوب معروف بودند طریقت از حضرت عبدالواحد تمیمی نموده بودند و شیخ
 ابو الحسن هکاری مرید و خلیفہ او است - ۱۲ منہ

سلسله هکاری اثارت است بحضرت ابو الحسن علی بن احمد بن یوسف هکاری
 ایشان پیر حضرت ابو سعید مبارک از کمل اولیاء میباشند در بعضی کتاب بدل
 هکاری هنکاری نیز دیده شده نسب ایشان قریشی میباشد سکونت در کردستان
 مینمودند وفات ایشان محقق کشف نشد مدفن ویرا در بعضی سلاسل هکاری
 تعیین نموده اند - ۱۲ منہ

سلسله اثارت است بحضرت شیخ ابو سعید المبارک بن علی المخزومی بضم الاول و فتح الثانی
 و کسر الثالث مع التشدید منسوب است بمخرمه محله السیت در بغداد که اولاد بن
 المخرم در آنجا سکونت داشته از آن جهت آن محله را مخرمه گویند ایشان از
 پیران حضرت غوث الاعظم قدس سره میباشند در عصر خود از سلسله اولیاء الله بودند
 در بعضی کتاب در بدل مخزومی تحریر شده لذا ابو سعید مخزومی نیز میگویند مدفن
 ایشان محقق کشف نشد در بعضی سلاسل حضرت قادریه در بغداد گفته اند والله اعلم ۱۲ منہ

آنکه بوده غوث قطب شش جہا
نام پاک وی کہ عبد القادر است
این خروشش جوش ضحہای بقا
یا الهی مافقیہان درش
خمیر جان را ازو باشد نجات
منتشش از کتم عدم پس نادر است
از فیوضش تا قیامت شد بیا
در قیامت باز داری در برش

۱ حضرت غوث الاعظم ابو محمد عبد القادر الجیلانی الحنبلی قدس اللہ سرہ الحنفی والجبلی
القباب ایشان علاوه بر غوث الاعظم غوث صمدانی و قطب بانی و محبوب سجانی و میران
و پر کبیر سلطان الاولیاء و محی الدین نیز میباشند ولادت با سعادت ایشان در غره
رمضان ۷۳۷ یا ۷۳۸ هجری میباشند در سیر الاقطاب ص ۱۱۱ ۸۱۱ هکذا نیز مذکور
است پدر ایشان حضرت سید ابوصالح موبلی حنکی دوست میباشند در بعضی کتب
حبشی دوست نیز مذکور است حضرت شیخ عبد الحق محدث دہلوی در اخبار الاخیار
ص ۹ مینویسد کہ ایشان از اعظم سادات حنفیہ از احفاد عبد اللہ محض بن حسن متنی
بن امام المسلمین حسن بن امیر المومنین علی رضی کرم اللہ وجہہ میباشند والدہ ماجدہ ایشان
مکنیہ بام الخیر و منقبہ بانثہ قاطمہ بنت شیخ عبد اللہ صومعی میباشند حضرت شیخ عبد اللہ
از کبار اولیاء گیلان و مقتدای زمانش بودند مذہب حضرت غوث الاعظم حنبلی میباشند
در علوم ظاہری اعلم علماء وقت مرجع عام و خاص بودند باندازہ کہ روزی قاری آیتی
در مجلس ایشان خواند تا چہل و جبہ تفسیر نمودند حاضرین تا جانی ازان وجہ میدانستند
بالآخرہ ہم در حیرت ماندند و ہر و جہی را ندی اتصال بیان میفرمودند بعد از اتمام
چہل وجہ فرمودند کہ قال را گذاشتیم آیدیم بحال لا الہ الا اللہ محمد رسول اللہ از
استماع این کلمہ اہل مجلس ہم در شورش و اضطراب شدند و جاہا پارہ کردند و

بصحرای نهند و شخص اخبار الاخیار شیخ عبدالحق دهلوی از صلا روزی در مسجد جامع
عطسه زدند از حاضرین آواز برجهکٹ اللہ ویرحم ربک چنان برآمد کہ مستنجد باللہ غلیفہ
وقت در مقصورہ جامع نشسته بود متوهم شدہ پرسید کہ چه غوغاست مردم گفتند کہ
حضرت شیخ عبدالقادر عطسه زده است اما خوارق و کرامات ایشان باندا زہ میباشند
کہ احصاء آن از حد و عد بیرون است چنانچہ حضرت مولانا عبدالرحمن جامی در نفحات
الانس از تاریخ امام یافعی عدم حصر آن را آورده اند و کرامات ایشان را بعد تواریخ
قریب تر بتواتر نقل کرده اند و در خاتمہ آن نقل مینویسد معلوم بالاتفاق انہ لم یظهر
ظہور کراماتہ لغیرہ من شیوخ الافاق کرامتہ و نیز در اخبار الاخیار ص ۳۱ مذکور است
کہ بیش از صد ہزار کس از افعال سوء و شریریت بازماندہ از دست ایشان
تائب شدند و بیش تر از پنج صد کس از بھود و نصاری بدست ایشان مشرف
باسلام شدند و مدت سی و سه برسند افتاد تدریس ادا مہ دادند و چهل سال دیگر بر مسند
مشیحیت و ارشاد خلق اللہ مصروف بودند و کلام ایشان را ہر قاصی و دانی کہ در آن مجلس
حاضر میبود یکسان میشنیدند روزی در اثناء و عظ چند خطوہ بر ہوارفتند و فرمودند کہ
قف یا اسرائیلی و اسمع کلام المحمّدی چون در جای خود آمدند مردم پرسیدند کہ یا شیخ این امر ایلی
کدام کس بود فرمودند کہ ابوالعباس خضر بود کہ از مجلس من تیز میگذاشت و اگر جمیع حالات و
کرامات ایشان جمع شود نمایان چندین مجلد ضخیم و ضخیم خواہد بود و فات ایشان بقول
صاحب درحالی رابطہ در ص ۱۵۴ ربیع الثانی ۵۶۲ ہجری مشتمل معشوق الہی میباشند
در مطلع العلوم ص ۵۵ سنہ مذکور با صافہ زمان خلافت ابوالنظر یوسف تخریر است و در
اخبار الاخیار مؤلفہ شیخ عبدالحق محدث دهلوی ص ۱۰۱ و نفحات الانس مولانا جامی ص ۵۶
مستور است صاحب سیر الاقطاب ص ۱۲ شب تہذیب تاریخ ہشتم یا نهم ربیع الآخر

هجری تعیین نموده. بعضی یازدهم و بقولی هفدهم ماه مذکور نیز گفته اند مرقه منور ایشان در
 شهر بغداد مرجع عام و خاص و مشهور همه آفاق میباشد مولد ایشان منطقه جیل است
 که آنرا جیلان و گیلان نیز میگویند در سیر الاقطاب ص ۱۱ آورده که مولد ایشان ولایت
 جیل است و آن ملک است و رای طبرستان و گیلان نیز گویند بعضی گفته اند جیل موضعیت
 برکناره دجله از بغداد یک روزه راه دور واقع است و نیز جیل موضعیت نزدیک مدائن
 در رُحانی رابطه ص ۱۵ آورده که در ایران منطقه ایست معروف به طبرستان دران
 منطقه علاقه ایست مشهور به گیلان و در گیلان دهیست مسماة بنیق ولادت حضرت
 غوث الاعظم دران موضع بتاریخ غره رمضان ۷۰۰ هـ یا ۷۱۰ هـ هجری بوده انتهی
 قوله بالترجمة الفارسیة و احدى در مطلع العلوم ص ۸۵ آورده که جیلان قصبه ایست از بغداد
 هفت روزه راه دور واقع بدامن کوه جودی که کشتی نوح علیه السلام دران کوه قرار گرفته
 بود. اما امر و زگیلان واقع در ایران است قول صاحب رُحانی رابطه درین جا محقق
 معلوم میشود و اقوال دیگر نیز تا جایی تأیید این قول را میکند بخلاف کنار دجله و مدائن
 والله اعلم بحقائق الاخبار و الموطن - ۱۲ مینه.

ز آنکه بوده غوث حق را جان نثار	قطره از فیض شاه دولت بیار
نور انظلمات عن بحر الکرم	هم از آن شاه منور بر سرم
از فیوض شاه عالم دهلوی	باز جویم بازبان پهلوی
از فیوضش سر این کتمان را	خوایم اکنون احمد ملتان را

سلطان شاه دولت باین اسم دو نفر شهرت دارد اول حضرت شیخ شاه دولت دریائی
 که از خلفاء حضرت غوث الاعظم عبدالقادر جیلانی قدس سره میباشد مدتی در گجرات

و کا حقیا دار عالمی را منور ساخته بودند بعد از ان طرف بنگال رفتند و در موضع مسماة
 به گوڑ در بنگال از عالم رحلت نمودند دوم حضرت شیخ شاه دوله دریائی گجراتی که در
 قرن یازده هجری در گجرات بارشاد خلق اللہ مصروف بوده سال وفات آن ۸۵۰ هجری
 قمری میباشد مرقد ایشان نیز در گجرات واقع پنجاب غرب معروف مشهور است وفات
 حضرت غوث الاعظم قدس سرہ در ۵۶۱ هجری بوده امروز در سلاسل معمولہ حضرات
 قادریہ مطلق شاه دوله مذکور است اگر شاه دوله ثانی مراد باشد در بین پیر مرید
 پنجصد و بیست و چهار سال فاصلہ دارد بعضی از تذکرہ نویسندگان درین قسمت در
 اضطراب واقع شدند از جهت اینکه از شاه دوله اول بی خبر بودند لذا نسبت
 حضرت شاه دوله ثانی را با اجازه روحانی حمل نمودند و مدفن حضرت شاه دوله
 را نیز در گجرات تعیین نموده اند تخریب این قول از وفات حضرت شیخ جنید
 پشادری که در ۱۱۶۲ هجری میباشد نیز مفہوم میگردد کہ از ۱۰۸۵ الی ۱۱۶۲ هجری
 و هفت سال فاصلہ دارد درین مدت حضرت شاه منور و حضرت شاه عالم و
 حضرت شیخ احمد ملتانی و حضرت شیخ جنید پشادری چهار تن ازین اکابر چگونه زیست
 کردند مگر ہر کدام اینها از نزودہ و بیست سال بیشتر عمر نداشته باشند و اگر شاه دوله
 اول را خبر میبودند باین قدر اشکال مواجہ نمیشدند چنانچہ صاحب روحانی رابطہ
 ص ۹۳ حاشیہ ۲ درین مقام اشارت نموده قال قول الفاصل القاطع
 للنزاع هو الاول ۱۲ منہ

۲ شاه منور مرید حضرت شاه دوله دریائی میباشد مرقد ایشان در جوار حضرت
 شاه دوله در گجرات پنجاب است اصلاً از آلہ آباد ہندوستان میباشد کہ بنام
 شاه منور دہلوی نیز معروف است در بعضی سلاسل نوشته اند کہ مرقد

ایشان در بلده دہلی معروف و مشہور است ۱۲ منہ -
 ۳۰ شاہ عالم دہلوی مرید حضرت شاہ منور الہ آبادی دہلوی میباشند مرقد ایشان
 در بلده دہلی معروف و مشہور است ۱۲ منہ -

۳۱ احمد ملتان اشارت است بحضرت شیخ احمد ملتانی ایشان مرید حضرت
 شاہ عالم دہلوی بودند صاحب روحانی رابطہ در ص ۷۳۷ میگوید کہ موصوف در قوم
 داد و زای میباشند چونکہ در ملتان سکونت داشتند بنام شیخ احمد ملتانی مشہور شدند
 وفات ایشان نیز در ملتان میباشد زیارت آن در شہر ملتان معروف و مشہور است ۱۲ منہ
 از جنید ثانی صاحب کرم باز داری ای خدا یا از ندیم
 ہم از ان محمد صدیق نام دار صادق گمردان در روز شمار
 دیگر از حافظ محمد ہر زمان جو ہمیش این راہ در رسم دلبران
 برکت محمد شعیب روزگار در پناہ خویش داری از شرار

۳۲ حضرت شیخ جنید ثانی و رقدس اللہ اللہ الباری اصل ایشان از حیدر آباد
 سندھ در ملتان آئندہ بودند و از دست حضرت شیخ احمد ملتانی در طریقت عالیت
 قادریہ بیعت نمود و خرقہ خلافت از او شان حاصل نموده در سنہ ۱۰۵۰ ہجری
 وارد پشاور شدند و طریقت عالیت قادریہ را درین شہر بوجہ اکمل راج کلی دادند
 خانقاہ عالی جاہ شان درین شہر در موضع مسماۃ بدروازہ گنج معروف و مشہور بود و
 ہمدارین جا وفات نموده بیرون دروازہ لاہوری مدفون شدند جناب ایشان
 در عصر خود بنام شیخ المشائخ و شیخ جنید ثانی شہت عام و تام داشتند وفات
 ایشان بعد از نماز جمعہ بتاریخ بیست و ہشتم شوال ۱۰۶۲ ہجری میباشند ۱۲ منہ

حضرت مولانا حافظ محمد صدیق بونیری تباریخ روز دوشنبه هفتم محرم الحرام ۱۲۹۵
 در منطقه گجرات از توابع مردان یا بصره وجود نهادند و بعد از تحصیل بلوغ علوم
 ظاہری در ۱۲۹۱ هجری از مولانا محمد مومن نقشبندی قدس سرہ بیعت طریقہ نقشبندیہ
 نمودند و از حصول خلافت نقشبندیہ در ۱۲۹۵ هجری در صحبت حضرت شیخ جنید
 پشاور ری رسیدہ طریقہ عالیہ قادریہ را از ان لی کامل و مکمل نیز کسب نمودند پس
 در ۱۲۷۹ هجری در صحبت شیخ المشایخ حضرت محمد شاہ السدھومی رسیدہ طریقہ
 چشتیہ و سحر و رویہ و عسمریہ و سعدیہ و بنوریہ را از ایشان کسب نموده با علی
 درجت اکمال و تکمیل رسیدند وفات ایشان در موضع بشتوفی کہ از توابع معروفہ
 بونیر میباشد قبیل صلوٰۃ مغرب روز چار شنبہ ہفتم صفر المظفر ۱۲۹۸ هجری بم
 یکصد و ہشت سالگی رخ نمود از ان رو ایشان را بنام بونیری و بشتوفی نیز
 یاد میکنند زیارت ایشان در آن منطقہ مرجع عام و خاص است۔ روحانی رابطہ
 ص ۷۹۳ بحوالہ آئینہ تصوف ص ۱۵۹ با ترمیم و ملحقات۔

(فائدہ) حضرت شیخ محمد صدیق قدس اللہ سرہ طریقہ عالیہ قادریہ
 را از حضرت شیخ محمد شاہ سدھومی نیز کسب نموده اند کہ در سلسلہ چشتیہ و
 سحر و رویہ نام ایشان خواہد آمد علاوہ برین از حضرت شیخ مومن و حضرت سید مصوم
 نیز کسب قادریہ نموده اند صاحب روحانی رابطہ در ص ۷۹۳ بحوالہ آئینہ تصوف ص ۱۵۹
 بقریم و اصناف مینویسد کہ حضرت شیخ محمد صدیق را یازدہ خرقہ خلافت خفی و علی
 حاصل شدہ بود از یازدہ تن مشایخ اکابر و مشاہیر عصر خود بیعت و تجدید بیعت
 کردہ بودند و از ہفت نفر مشایخ ما تقدم روحانی بیعت نیز کردہ بودند تفصیل
 این مقام شایان یازدہ باضمیمہ نسبت های روحانی خواہان ہر ذہ سلاسل میباشد
 ۱۲ منبر

۳۱ حضرت مولانا حافظ محمد قدس اللہ سرہ ولد مولانا دور خان محمد زانی اصل ایشان از علاقه هشتنگری از موضع عسری تحصیل چار سده میباشند ابتداء از علوم ظاهری بدرجه اکمال رسیده بودند و بعد طریقه عالیته قادریه از حضرت مولانا حافظ محمد صدیق کسب نمودند و کذا در طریقه رشتیه و کھروردیه نیز از طرف ایشان مأذون مجاز میباشند متوفی ۱۲۹۴ هـ مزار مبارک ایشان در قشعرمیزی در مقبره بزرگی واقع میباشد ازین جهت برخی حافظ محمد عمر بخذف کلمه زنی شهرت داده اند و عده حافظ محمد ولی زیادت لفظ ولی نیز میخوانند ولی بعد از تحقیق مزید و تنقیح عدید برای راقم الحروف معلوم گشت که اسم مبارک ایشان فقط محمد است کذا فی روحانی رابطہ ص ۷۹۵ و رسالہ اولیاء اکرام ستون دین بلستان پشتو ص ۱۳۱ ۱۲ منہ -

۳۲ حضرت مولانا حافظ محمد شعیب تور دھیری درانی والد ایشان بنام رفیع القدر حافظ گل یاد میشدند کہ همراه احمد شاہ ابدالی در جنگ پانی پت آمدہ بودند و بعد در همین طرف ماندہ بودند اما حضرت مولانا محمد شعیب ابتداء از علوم رسمی حصہ وافر حاصل کردہ بودند و بعد از دورہ حصول علمیت بصحبت حضرت مولانا حافظ محمد رسیدہ با کسب کمالات باطنی شروع کردند و در ہر چہا طریقه از طرف ایشان مأذون و مجاز گردیدند اما ارشاد ایشان در طریقه عالیته قادریہ بیشتر ترویج یافت بود تاریخ وفات ایشان قرار نوشتہ مولف روحانی رابطہ ص ۹۶ ۱۲۳۸ هجری میباشند بندہ زیارت ایشان مشرف شدہم در وسط ادیرہ قدیمی مخلوط با شجار زیادہی قبر ایشان آنجا معروف و مشہور است و مرقد صاحب زادہ تور دھیری محشی مولوی حسامی را نیز دران مقبرہ زیارت کردم تور دھیری نام دھیت از تحصیل صوابی ضلع مردان - ۱۲ منہ

از مبارک حضرت عبدالغفور ثبت العشاق فی یوم النشور

سبح حضرت شیخ المشایخ مولانا عبدالغفور صاحب السواتی والد ایشان عبدالواحد خان معروف بر اوت خان میباشند نسب ایشان قندهاری میباشند۔ در قوم مہمند یک قبیلہ بنام صافی مہمند یاد میشود قندهاری تاجہ است از ان قوم تولد ایشان در ۱۲۳۳ھ در علاقہ شامی زری در فریہ چیمری کہ واقع در حدود سوات میباشند بوقوع آمدہ ذات بابرکات ایشان را اگر محی الدین گفتہ شود بعید نیست چہ در عصر فرخندہ ایشان دفع بدعات و خرافات و احیاء و اشاعت دین مسبین اسلام و امامت رسوم کفر و الحاد مبارزہ بانگیزان و اتحاد و اتفاق بین مسلمین باندازہ آخر کوشیدند و در دفع عادات اباطلہ افغنہ جد و جہد بلیغ مینمودند باندازہیکہ در منطقہ سوات نواحی آن حکومت اسلامی و قانون الہی را جاری کردہ بودند اما کمالات باطنی ایشان باعلی صوت ندا میکنند کہ ولی کامل و مکمل بودند و طریقہ عالیتہ قادریہ تاکنون درین دیار و نواحی آن آزان جناب انتشار یافتہ حضرت ایشان بالقاب یادی یاد شدہ اند منجمد صاحب سوات غوث الزمان سید و باباجی صاحب سوات، اخون صاحب سوات، غوث سید و اخون بکی صاحب غیرہ جناب ایشان در سہ طریقہ دیگر نیز حصہ وافر داشتند اما ارشاد والا ارشاد ایشان در طریقہ عالیتہ قادریہ بیشتر معمول اصحاب ایشان گردید و درین طریقہ سجیت یک مجدد عالمی را منور ساختہ بودند ذات بابرکات ایشان بسیار معمر شدہ بودند بالآخرۃ تباریخ صبح روز جمعہ ہستہم محرم الحرام ۱۲۹۵ھ بمصر ہشتاد و سالگی عالم فانی را وداع گفتہ بجوار رحمت حق پیوستند زیارت ایشان در مقام سید و کہ از توابع سوات میباشند معروف و مشہور است ۱۲ منہ،

ہم ز نجم الدین کہ دارد آشتیا قطر از ابر نیانش بار

اصل ایشان از موضع محویر کہ فعلاً بشیگر نھرت دارد از توابع بلده غزنی میباش
حضرت و تاجک و لی علی محویری نیز از ان منطقه بوده غالباً در ان سرزمین باستانی دو
قبیلہ زندگی میکردہ اندلسہ احمدزی سہ سلیمان خیل صاحب ترجمہ قرار یکے رایت
سلیمان خیل میباشند ابتداء طالب علمی میکرد چندی در علاقہ شیگر (محویر) بود
و بعد از ان در منطقہ لوگر نیز مدتی اقامت داشتند باز در بلدہ فاخرہ غزنی رفتہ
چندی آنجا نیز تحصیل نمودند بالاخرہ در بلدہ قدیم ^{کابل} حمہا اللہ عن الافات و التزلزل در
موضع مسماۃ بندور سانوی کہ مرکز علماء و سادات و اشرف بود و کتب مختلفہ در ان آوان
در محلہ مذکورہ تدریس میشد درین مرکز علم و دانش نیز مدتی بودند و کتب مرصعہ مختلفہ را از
علماء آن عصر در کابل تحصیل نمودند و بعد ازین بطرف مشرقی آمدند و در محلہ مسماۃ بہ ہدہ
کہ از شہر جلال آباد بطرف جنوب ہشت کیلومتر فاصلہ دارد سکونت پذیر شدند ازین
رو بنام ہدی صاحب تھت یافتند ہدہ اصلاً از اماکن تاریخی سمت مشرقی
افغانستان میباشند بگفتہ بعضی سیاحان بنام ہیلو نیز این منطقہ را یاد کردہ اند
برویم در آل سخن کہ جناب ایشان در ان زمان آوازہ ارشاد حضرت سوات علیہ الرحمۃ
را شنیدہ در صحبت ایشان رسیدہ اخذ فیوض و کمالات ایشان حاصل کردند و از
کمل خلفاء ایشان گردیدند جناب ایشان مانند حضرت مرشد خود بالعدد زیادی
از مریدین و مخلصین در مقابل انگیزان استعمار گز بجد و جہد بلیع جہاد کردند درین
قسمت مراجعہ شود بتاریخ روحانی رابطہ ص ۹۹۳ اما طریقہ عالیمہ ایشان در چہار
اطراف و اکناف افغانستان و برخی از مناطق پاکستان رسیدہ عالمی را منور ساخت

کرامات و خوارق ایشان اظهر من الشمس بسمع هر قاصی و دانی رسیده بود
 فضلاء و شرفاء عصر همه منقاد و فرمان بردار ایشان بودند و بعد از وفات حضرت
 آیات ایشان که در ۳۱۹ ساله رخ داد خلفاء با صفاء ایشان نیز صاحب خوارق و کرامات
 و حالات بودند و هر کدام ایشان نائب مناب آن در بای معرفت بودند زیارت ایشان
 هم در آن جا معروف بنام همان منطقه یعنی هدی صاحب شهرت عام و خاص از ۱۲۰۰
 از مبارک حضرت آخذ نگاہ جو میس این راه و رسم حمید باب
 باز داری از ره رنج و ملول برکت پیر معظم شاه رسول
 از امام وقت و قیوم زمان در پناه خویش داری در امان
 آنکه نامش در میان کس جان بوده محمد یاسم آن فسر الزمان
 هم ز فیض خواجہ اکنون ما حل نمائی مشکل هر دوسرا
 آن چند وقت و شبلی زمان میرد ما را بسک عارفان
 منبع فیضش نموده ذوالجلال آدمی باید شناسد این کمال
 مس عیب زنگ دل را کیم است ناقصاں را پیر کامل رهنما است
 نام پاکش را که آرم در زبان اول از مشک ختن شوم خان
 سیف چمنش مبارک نام اوست عالمی در جذب جوش از جام اوست
 یارب از فیض فتوح این نشان بلخی زارت منانی در زبان

الحکم شریف ایشان شیخ حمید الدیوبی باشد

موصوف صاحب مقامات بلند و تصرفات ارجمند بودند بنده از فقری
 صاحب نهایت کمالات بلند تنیده ام که اولیا و زمان ایشان در واقع مخالفست

در زیند ولی از حیث مواجہ روحی ایشان مغلوب شدند بالاخرہ بعضی اصحاب
کشفیات صادقہ کہ در واقعہ مقابل موصوف بودند از بصارت باطنی فہمیدند
کہ عمر حضرت ایشان چند گاہی بیش نمازہ مقابلہ و دستہ جمعی با وی سودی ندارد
ہمیں بود کہ بعد از وفات آن ولی کامل و مکمل کشفیات آنہا چنان واقع شد -
مرحوم ابوالوفاء عبدالحکیم دہلوی در تاریخ قطغن کہ در عصر فرخندہ ایشان تصنیف
کردہ ایشان را از اولیاء اشعر صاحب کمال معاصرین ابرار نمودہ صاحب روحانی
رابطہ در ص ۹۹ و رسالہ اولیاء کرام ستون دین نسخہ و پشتو در ص ۱۵۳ بنام حضرت
آخذ کتاب اولین خلفاء حضرت ہدی صاحب شمرہ اند افسوس کہ از دیگر
حالات عالی صفت موصوف دیگر چیزی تذکرہ نمودہ اند جناب ایشان در ہر چار طریقت
مازون و مجاز بودند نگارندہ این جہد و سلاسل مطبوعہ اوتان را مدت
مدیدی ملاحظہ نمودہ ام..... طریقہ قادریہ و چشتیہ و سہروردیہ ایشان الی حضرت
مولانا شیخ محمد صدیق از رجال معصودہ و از طریق واحد منتهی میشود کہ در ہر
سہ طرق مذکورہ نظماً و نثرً بیان نمودہ شد و بعدہ حضرت شیخ محمد صدیق طریقہ عالیہ
قادریہ را از حضرت شیخ جنید پشاور کی کسب نمودہ اند کہ در طریقہ عالیہ قادریہ
الی حضرت النبی صلی اللہ علیہ وسلم معناتذکرہ نمودیم و دیگر حضرت شیخ محمد صدیق
و طریقہ دیگر را کہ عبارت از چشتیہ و سہروردیہ میباشد از حضرت سید محمد شاہ الہومی
الحسینی کسب نمودہ اند و از حضرت سید محمد شاہ السدھومی الی حضرت شیخ عبدالقدوس
الکنگھی نیز این دو طریقہ از رجال معصودہ و طریق واحد منتهی میشود و از حضرت
شیخ عبدالقدوس الی حضرت النبی صلی اللہ علیہ وسلم ہر کدام را بطور علیحدہ مسلسلاً
در نظم و نثر بیان نمودہ شد غرض ازین انتباہ اینکہ در نظم طریقہ عالیہ قادریہ الی حضرت

شیخ محمد صدیق سوانح اشخاص اواخر سلاسل ثلاثہ مذکورہ را برخی در حاشیہ
نوشتہ ام و در دو طریقہ دیگر داعیہ این مقام متروک نمودہ شد کما لا یخفی علی الفہم
افطین برویم در اصل سخن بندہ را قلم الحروف از زبانہ حضرت اخذ نگاہ بسیار
دور مانده ام بلکہ در آن ایام وجودنداشتہم از حالات و کمالات ایشان عمیق خبر
ندارم اما این قدر میدانم کہ ولی کامل و مکمل بودہ اند ۱۲ منہ -
۲ از اینجا الی آخر السلسلہ در ذیل اسماء حضرات نقشبندیہ ذکر شد ۱۲ منہ

نثر طریقہ علیہ چشتیہ بہشتیہ

- (۱) حضرت محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
- (۲) حضرت علی بن ابی طالب کرم اللہ وجہہ
- (۳) ابوسعید حضرت حسن بصری رحمۃ اللہ علیہ
- (۴) خواجه عبدالواحد بن زید البصری قدس اللہ سرہ
- (۵) ابوالفیض فضیل بن عیاض الخراسانی قدس اللہ سرہ
- (۶) ابواسحاق ابراہیم بن ادہم الفاروقی البلمنی قدس اللہ سرہ
- (۷) سیدالدین حضرت شیخ خلیفۃ المرعشی قدس اللہ سرہ
- (۸) امین الدین حضرت شیخ ہبیرۃ البصری قدس اللہ سرہ
- (۹) کریم الدین منعم شیخ ممشاد علو الدینوری قدس اللہ سرہ
- (۱۰) شریف الدین شیخ ابواسحاق الشامی البشتی قدس اللہ سرہ
- (۱۱) قدوة الدین خواجه ابوالاحمد ابدال حسنی بشتی قدس اللہ سرہ
- (۱۲) ناصح الدین شیخ ابو محمد یا محمد الحسنی البشتی قدس اللہ سرہ

- (۱۳) ناصر الدین خواجہ ابولکسٹ بن محمد بن سمعان الحشتی الحسینی قدس سرہ
- (۱۴) خواجہ قطب الدین مودود حشتی الحسینی قدس سرہ
- (۱۵) نیر الدین حاجی شریف زندنی قدس سرہ
- (۱۶) ابو منصور خواجہ عثمان ہارونی قدس سرہ
- (۱۷) خواجہ معین الدین حسن الحسینی السنجری قدس سرہ
- (۱۸) حضرت خواجہ قطب الدین بختیار الکاکی الادیبی الحسینی قدس سرہ
- (۱۹) حضرت شیخ فرید الدین مسعود الفاروقی الغزنوی المعروف بکبک شکر قدس سرہ
- (۲۰) حضرت مخدوم علاؤ الدین علی احمد صابر کلیری الحسینی قدس سرہ
- (۲۱) حضرت شیخ شمس الدین ترک البانی پتی العلوی قدس سرہ
- (۲۲) حضرت شیخ جلال الدین البانی پتی العثماني قدس سرہ
- (۲۳) حضرت شیخ احمد عبدالحق الابدالی الفاروقی قدس سرہ
- (۲۴) حضرت مخدوم شیخ محمد عارف الفاروقی قدس سرہ
- (۲۵) حضرت شیخ عبدالقدوس الغزنوی الکنکوی الحنفی مذهباً و نسباً قدس سرہ
- (۲۶) حضرت شیخ رکن الدین قدس سرہ
- (۲۷) حضرت شیخ عبدالاحد الفاروقی قدس سرہ
- (۲۸) حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی قدس سرہ
- (۲۹) حضرت سید آدم نبوری قدس سرہ
- (۳۰) حضرت حاجی عبداللہ الحسینی المشہر بحاجی بہادر صاحب کوهاٹی قدس سرہ
- (۳۱) حضرت شیخ مامون شاہ منصوری قدس سرہ
- (۳۲) حضرت مولانا محمد نعیم کاموی قدس سرہ
- ۱۲۰۰ فاروقی بودن حضرت شیخ احمد عبدالحق و محمد عارف در ترجمہ حضرت شیخ عبدالقدوس کنکوی خواجہ

- (۳۳) حضرت مولانا سید محمد شاہ السدھوی الحسینی قدس اللہ سرہ
- (۳۴) حضرت مولانا حافظ محمد صدیق بونیری قدس اللہ سرہ
- (۳۵) حضرت مولانا حافظ محمد سرائی ہشتنگری قدس اللہ سرہ
- (۳۶) حضرت مولانا محمد شعیب نقوی دھیری قدس اللہ سرہ
- (۳۷) حضرت مولانا عبد الغفور السوائی قدس اللہ سرہ عرف حضرت اخذ سوا
- (۳۸) حضرت اخذ زاده نجم الدین جلال آبادی عرف حضرت ہدی صاحب
قدس اللہ سرہ العزیز -
- (۳۹) حضرت شیخ حمید اللہ التگابی قدس اللہ سرہ
- (۴۰) حضرت مولانا شاہ رسول الطالقانی قدس اللہ سرہ
- (۴۱) حضرت مولانا محمد یاسم السمنگانی قدس اللہ سرہ
- (۴۲) حضرت مرشدنا اخذ زاده صاحب سیف الرحمن زاد اللہ فیضانہ
علینا و علی بقیۃ الخلائ -

شرع نظم طریقہ چشتیہ بہشتیہ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ابتدا سازم بنامت ای قدر
حمد فی اعداد ماهر صبح و شام
بعد ازین گویم صلوة جاودان
هم بال پاک و اصحاب شد
باز جویم از تو یا رب اکرم
زانکہ هستی بادشاہ بی نظیر
بر خداوند کرم لایستام
بر رسولش خاتم پیغمبران
باد از ما این صلوة لا تقد
نامہ شوقم نگر دانی عظیم

گشته ام من قاصد ملک فنا
آتش در سینه دار جذب جوش
نسل اللہ اکرم المستعان
باز جویم فیض شاه مرلان
هم زیار چهارم پیش ز روح بتول
از امام بصری و نامش حسن
تا نوسیم شوق و سوز اصفیا
شعله طور است این بانگ و خروش
تا دهد فیض گروه چشتیان
تا کشد مارا بسک چشتیان
غدر و تقصیرات سازی قبول
دور داری از بلا و از فتن

س ۱ ز روح بتول اشارتست بحضرت علی کرم اللہ وجہہ ترجمہ ایشان در
مقدمہ کتاب ذکر شد ۱۲ - منہ

س ۲ امام بصری اشارتست بحضرت ابوسعید حسن بصری سوانح و حالات
آن در سلسلہ عالیہ قادریہ بیان نموده شد - ۱۲ منہ

هم ز عبد الواحد آن مر فنا
از فضیل بن عیاض نامور
نخنا من کل داء و البلاء
دور داری از بلا و از شر

س ۳ حضرت ابی الفضل عبد الواحد بن زید مرید و خلیفہ حضرت حسن بصری
قدس اللہ سرہ میباشند و از طرف حضرت کبیر بن زیاد نیز مأذون بودند حضرت جامی
علیہ الرحمۃ در نفحات الانس ترجمہ حضرت شیخ اسمعیل قسری از شیخ علاء الدلہ
سمنانی نقل کرده اند کہ حضرت کبیر بن زیاد از طرف علی کرم اللہ وجہہ خرقہ
پوشیدہ بودند در سیر الاقطاب ص ۱۸ آورده کہ حضرت کبیر بن زیاد از طرف حضرت

علی کرم اللہ وجہہ، مأذون بوده اند یک اشکال درین قسمت وارد میشود اینکه حضرت مولانا عبدالرحمن جامی نیز در نفحات الانس در ترجمہ شیخ سعید الدین فرغانی از کتاب تحفۃ البرہہ مؤلفہ شیخ محمد الدین بغدادی آورده کہ حضرت کمیل بن زیاد خرقہ از حضرت حسن بصری پوشیدہ بود بندہ را فم الحرفہ میگوید خرقہ کہ از حضرت علی کرم اللہ وجہہ پوشیدہ اند خرقہ ارادت بوده و خرقہ کہ از حضرت حسن بصری پوشیدہ شاید کہ خرقہ تبرک باشد کہ از اشخاص کثیرہ جواز دارد واللہ اعلم بحقائق الاخبار کما صاحب الترجمہ ہمیشہ صائم بود و بعد از سہ روز افطار مینمود و قبل از ارادت چهل سال بریاضات و مجاہدات مشغول بود و بعد از ارادت جمیع اموال و امتعہ و عقاریکہ داشت ہمہ را برای درویشان داد و از قید علایق مجر و گشت و فساد ایشان بتاریخ بیت ہفتم صفر ۱۷۶ ہجری بودہ این قول صاحب سیر الاقطاب است برخی ۱۷۶ ہجری یا ۱۸۶ ہجری بیت و ہفتم صفر نیز گفتہ اند مرقد ایشان در بصرہ میباشد - ۱۲ منہ ۲ حضرت فضیل بن عیاض مکنی بابی علی و ابی الفیض از کوفہ میباشد بقولی از مصنفات مرو و بقولی بخاری الاصل نیز گفتہ اند روایت دیگر در سمرقند تولد شدہ و در بادر و نشو و نما یافتہ اند ایشان مرید و خلیفہ حضرت عبدالواحد بن زید بودند و سیر الاقطاب ص ۲۱۱ مذکور است از حضرت ابی غیاث بن منصور بن معمر سلسی کوفی نیز خلافت داشتہ اند و ہومن محمد بن مسلم و ہومن محمد حبیب نوفلی و ہومن محمد حبیب مطعم قریشی و ہومن حضرت امیر المؤمنین ابی بکر الصدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ در ابتدا سر کردہ را ہزن بود و فتی باز رگانی را گرفتہ بودند قاری در ان قافلہ این آیت میخواندلم یأں للذین آمنوا ان تخشع قلوبہم لذكوان اللہ بمجرد سمع این آیت آنستی در دل وی

افتید و جذبتہ الھی وی را کشید تا اینکه مدتی در استقراء آن اشخاص بود کہ اموال امتداد
 آن ہا را گرفتہ بود و جمیع حقوق العباد را یک یک ادا نمود و در صحبت حضرت امام اعظم
 رحمۃ اللہ علیہ نیز مشرف شدہ بود و بعد ازین ہم عصر مالدھر بود و ہر روز پنجصد رکعت
 نماز ادا میکرد و دو ختم قرآن کریم حضرت مولانا عبدالرحمن جامی در نفحات در آخر ترجمہ وی
 مینویسد فضیل بن عیاض را پسری بود روزی در مسجد الحرام قریب زمزم قاری این آیت
 خواند و یوم القيمة تری البحرین از شنیدن این آیت زعقہ زد و جان بحق تسلیم نمود
 کذا پدین حضرت فضیل بن عیاض نیز از قاری سورۃ القارعة شنیدہ لغرہ زنان جان
 داد تاریخ وقت آن ۸۷۰ھ سوم ربیع الاول میباشد بقول ۵۷۰ھ ماہ محرم نیز
 گفتہ اند در نفحات الانس محرم ۸۷۰ھ مسطور است مدفن ایشان در قبرستان مکہ
 المکرمہ جنت المعلی قریب روضۃ حضرت خدیجۃ الکبری میباشد۔

در مقدمہ رد المحتار عن فتوی ثامی ص ۳۱ آورده کہ در ابتداء قاطع لطریق
 بود و برکنیز کی عاشق شدہ بود۔ بر سبب ہم آن کنیزک بر آمد قاری را شنید کہ آیتہ الم
 یأمن للذین میخاھد بعد ازین توبہ نمودہ ساکن حرم مکہ مکرمہ شد و در ۸۷۰ھ
 ہمد را آنجا فوت نمود صمیری را بت میکند کہ فضیل بن عیاض فقہ را از حضرت امام
 اعظم کو فی رحمۃ اللہ علیہ اخذ نمودہ اند و از فضیل بن عیاض حضرت امام شافعی رحمۃ اللہ
 علیہ اخذ فقہ نمودہ فاخذ عن امام عظیم و اخذ عن امام عظیم و روی الہ
 امامان عظیمان البخاری و مسلم انتہت عبارۃ بالترجمۃ الفارسی

از فیوض پور ادهم یا قدیر اشفنا من کل داء یا بصیر
از فتوح مرعشی مرازلان راهنما در طریق عارفان

پور ادهم آثار تست بحضرت ابوسعحاق ابراہیم بن ادهم بن سلیمان بن منصور
ابلیخی کہ در جوانی ترک سلطنت نموده راه فقر اختیار نمود و قصہ این داعیتہ کہ سبب
فقر و درویشی آن بودہ بسیار حیرت انگیز و در کتب تواریح مذکور است ایشان مرید
حضرت فضیل بن عیاض بودند و از حضرت مالک بن دینار و سفیان ثوری
نیز کسب نموده اند و در نسب فاروقی میباشند بعضی سیادت آن نیز قول کرده
اند و در صحبت حضرت امام اعظم رحمۃ اللہ علیہ نیز رسیدہ بود حضرت امام فرمودند
سیدنا ابراہیم بن ادهم اصحاب امام گفتند کہ او سیادت از کجا یافتہ حضرت امام اعظم
رحمۃ اللہ علیہ فرمودند کہ او دائمًا در خدمت و ذکر خداوند مشغول است ما بکارهای دیگر
و رسالتہ کہ مشتمل بر سوانح عمری آن در کابل طبع شدہ روایت حدیث از ایشان نیز
نقل کردہ اند و عین شی باتغییرات اندک در دائرۃ المعارف کابل حروف الف نیز مسطور
است مثل این دو کتاب کسی در تحقیق حالات ایشان سخن نگفتہ و در مدفن ایشان
اختلافات بسیاری مشاہدہ میشود بعضی در بغداد میگویند بعضی در شام بعضی در لازفہ
بعضی در مقبرہ لوط علیہ السلام بعضی میگویند در جہادی شرکت نمود ہمد را بنجا بدرجہ شہادت
رسیدہ اند مؤلف رسالتہ مذکورہ لازفہ را ترجیح میدہد موصوف درین باب
نهایت بذل المجہود نمودہ صاحب سیر الاقطاب در مقبرہ لوط علیہ السلام گفتہ کہ در ص ۴۵
آن این موضع را اصح الاقوال نوشتہ وفات ایشان قرار گفتہ سیر الاقطاب بیست
ششم جہادی الاولی است ۲۸ میباشند و کذا درین کتاب وفات خلیفہ آن

حضرت خلیفہ مرعشی ۲۵۲ھ ہجری تحریر است در منصور و وفات حضرت خلیفہ قبل از حضرت ابراہیم بن ادھم معلوم میشود و تذکرہ مختصر حالات مشایخ نچست کہ منقول از انوار العارفین وغیرہ میباشند ۱۵۶ھ یا ۱۶۶ھ تحریر است بعضی در حدود ۱۶۱ھ نیز گفته اند و رسالۃ سوانح عسری آن درین وقت بدست بندہ قرار ندارد

۱۲ منہ -

۲۵۲ھ مرعشی اشارت است بحضرت سیدالدین خواجہ خلیفہ مرعشی لقب ایشان در بعضی کتاب شد سیدالدین میباشند و در بعضی سیدالدین واللہ اعلم ایشان مرید خلیفہ تارک الدنیا سلطان ابراہیم بن ادھم الفاروقی میباشند در سن ہفت یا لگی قرآن مجید با ہفت رایت حفظ نموده بودند و سالہا در سفر و حضر ملازم حضرت مرشد خود بودند و متاہل نبودند ہمیشہ با فقیران و عرویشان منیرست و با اہل دنیا علائقہ محبت و صحبت نداشتند و میفرمودند ہر صحبت را اثرست اگر از من بایشان اثر کند بسیار خوب والا صحبت ایشان در من اثر کند و کارم خراب شود از مقولہ آن است آیا کم و ہدایا العجار والسفہاء فانکم اذا قبلتموها طنوا بانکم رضیتہم بفعلہم وفات ایشان بیست چہارم شوال و بقولی چہارم آن ۲۵۲ھ ہجری میباشند بعضی ۱۵۳ھ ہجری نیز تعیین نموده این تاریخ قطعاً اصلی ندارد زیرا کہ عمر حضرت شیخ ہبیرہ یکصد و بیست سال بودہ - در صورت معلوم میشود کہ بعد از وفات خلیفہ نائب مناب ایشان حضرت شیخ ہبیرہ بصری ۱۲۵ سال حیات داشتہ و معلوم نیست کہ در وقت وفات مرشدش چند سال عمر داشتہ کہ مجموع بالغ از ۱۲۵ سال خواهد شد تدبر فافہم - مرعش بفتح میم شہرست واقع در جنوب ترکیہ فتحی صلیا ابوعلیدہ - ۱۲ منہ -

دیگر از بصری هبیره نرمان نجنا من شواغواء الزمان
از امام و شاه دینوری چنین دورداری آفت و رنج حزن

حضرت امین الدین شیخ هبیره البصری قدس اللہ سرہ ایشان مرید
خلیفہ شیخ حذیفہ عمری بودند و یکصد و بیست سال عمر داشتند در سن هفده
سالگی دانشمند و متبحر شده بودند از مقتدای علماء و مشایخ بودند و دیگر کثیر
البکاء و حافظ کلام اللہ بودند و تحفه اهل دل را قبول نمیکردند باندازه که رزی
کسی هزار درم فتوح آورده بود، حضرت ایشان از دیدن آن بجهوش شده بر زمین
افتید و بعد چندی بر روی مبارک آب تیزند تا اینکه بجهوش آمد و پرسیدند که این
چه حالت بود ایشان فرمودند آه بر کسی که جوین محبت خواهان مطلوب است پیش آن
غیر مطلوب آرند درین حالت از حیات ممات بخت است کذا در منزل اهل دل
نمی رفت و روی شاه وقت نمیدید و میگفت که طعام اهل دول زهر قاتل است
چنان گریان بود که مردم گمان هلاکت وی مینمودند وفات ایشان بتاریخ هفتم
شوال ۷۹۰ هجری مدفن مبارک در بصره میباشد ۱۲ منہ -

شاه دینوری اشارت است بحضرت کریم الدین منعم شیخ مشاد علو
دینوری که مرید و خلیفہ شیخ امین الدین هبیره بصری بودند بنده را فم الحروف در
بعضی کتب علوی دنیوی نیز دیده ام اما حضرت شیخ هدیه عثمانی مؤلف سیر الاقطاب
که در سوانح حضرات چشت کتاب نہایت غریب جمع نموده در آن کتاب شیخ مشاد
علو دینوری تخریر است۔ ایشان مدت شش سال قبل از ارادت در مجاهده بودند
حضرت علیہ السلام را بسیار ملاقی میشد رزی از وی پرسیدای خواجہ در مجاهده و

ریاضت میباشتم و خود را در راه عشق میسوزم عاقبت کار چه خواهد بود،
 حضرت خضر علیہ السلام فرمود ترا صحبت درویش کامل میباید شیخ گفت اگر باشد
 خدمت وی را سعادت میدانم حضرت حضرت علیہ السلام او را بشرف صحبت حضرت
 شیخ هبیره بصری فرستاد و گفت دی درین عصر بسیار بزرگ است بر هر که
 نظرش افتد شیخ کامل شد۔ بعد ازین بشرف صحبت دی رسیده از ایشان
 مرید شد حضرت شیخ هبیره ویرا بعد از بیعت بجلوت نشاند و بذر او تعالی مشغول
 گردانید فی الحال از عرش تائری بروی مکشوف شد و بعد از مدتی حضرت شیخ هبیره
 فرمود ای علو کارت تمام شد برو و صو کرده بیا چون از وضو پس آمد حضرت شیخ
 دست ویرا گرفت چنین گفت اکھی علو را بقم درویشی برسان بگردن شنیدن این
 سخن حضرت شیخ نمشاد بی هوش شده بر زمین افتید و بعد از ساعتی بھوش
 آمده باز بی هوش شد همچنین تا چهل مرتبہ گاهی بی هوش گاهی بھوش آمدند۔
 حضرت شیخ هبیره فرمودند دیدی مطلوب خود و مقصود جان را معاینه کردی
 حضرت شیخ نمشاد سر بر زمین نهاد عرض نمود که در سی ساله مجاهدات این گنج
 سعادت را نیافتم و از دولت پیر دستگیر در طرفه العین دیدم۔ ^{بمخلص اللہ}
 از ص ۵۲ راقم الحرف و میگوید درین وقت دو شعر حضرت مولانا جلال الدین بلخی
 رومی یاد میاید : —

مثنوی

- (۱) بی عنایات حق و خاصان حق گر ملک باشد سیاه هستش ورق
 - (۲) هر چه او جز شورش دیوانه گیت اندرین ره دوری و بیگانه گیت
- باقی انصاف را بخود شما سپردم میروم در اصل سخن حضرت جامی در

منہجات الانس از وی تذکرہ منوہ میگوید روزی شیخ ممشاد از سرائی خود بیرون
شد سگی بانگ زد شیخ گفت لا اله الا اللہ فی الحال آن سگ ببرد ایشان
با مشایخ زیادی صحبت کرده بودند از معاصرین حضرت جنید و رویم و نوری
و غیر ایشان بود اما مدفن وی معلوم نشد وفات ایشان بتاریخ چهار دهم ماه
محرم الحرام ۲۹۹ هجری بوده - دنیور بکسر دال مملک شہر سیست از اہمات بلاد
کوهستانی در کردستان فعلی واقع در قسمت ایران بعد از فتح مھاوند عرب آن
شہر را فتح کردند در زمانہ خلفاء اموی عباسی از بلاد عامرہ آن سرزمین بود -
(فائدہ) موصوف الذکر از طرف حضرت شیخ جنید نیز مآذون بودند ۱۲ منہ -

از ابو اسحاق شامی ای خدا باز داری در طریق اولیاء
از فیوض خواجہ ابدال باز از تو جویم راہ و رسم حمید راز

حضرت ابو اسحاق شامی چشتی ملقب بشریف الدین ایشان از
کمل اولیاء میباشند مرید و خلیفہ حضرت شیخ ممشاد علوی و نیوری بودند اصل
ایشان از شام میباشند در بغداد بشف صحبت حضرت خواجہ ممشاد رسیدہ از وی
مرید شد و حضرت شیخ ممشاد او را خواجہ چشت نامیدہ بعد از اتمام سلوک و اجازت
طرف چشت فرستاد و اولین کسی کہ چشتی شہت یافت و طریقہ علیہ چشتیہ بدو
منسوب شد حضرت ابو اسحاق شامی بود و از ان چہار تن دیگر در چشت نیز
صاحب کمال معروف شدند اول حضرت خواجہ ابو احمد ابدال چشتی دوم خلفی
خواجہ ابو محمد چشتی سوم خواہر زادہ خواجہ ابو محمد چشتی حضرت ناصر الدین خواجہ ابو یوسف
چشتی چہارم خلف وی حضرت خواجہ قطب الدین مودود چشتی قدس اللہ تعالیٰ ابرار

العلیہ حضرت خواجہ ابوسعحاق از اہل سماع بودند مگر اہل دنیا را در مجلس
 سماع راہ نمیدادند و اگر احیاناً اہل دنیا در مجلس ایشان میرسید تارک الدنیا می
 گردید و اگر اہل معصیت و سماع ایشان می نشست تا نیاہرگز طرف
 معصیت نمیرفت روزی شخصی سوال کرد کہ اہل دنیا را چرا از صحبت خود
 محروم میسازید فرمودند کہ درویشان اہل لطافت اند و اہل دنیا اہل کثافت
 و لطافت صدان میباشد و سماع را اخوان شرط است وفات ایشان در نھر
 عکہ از بلاد شام میباشد تاریخ رحلت ایشان معلوم نشد عرس ایشان چهارم
 شہر ربیع الآخر میباشد۔ خلاصہ سیر الاقطاب و نفحات الانس ۱۲ منہ۔
 خواجہ ابدال اشارتست بحضرت قدوة الدین خواجہ ابوالاحمد ابدال الحشتی الحسنی
 ایشان پسر سلطان فرسنامہ و از ثغرفا و خاندان چشت میباشد۔ صاحب قطب
 الارشاد از ایشان یاد نکرده و باز در حاشیہ آن تصحیح شدہ معلوم نیست کہ آن
 قول خود مصنف است یا نحشی بران تصحیح کردہ در بدل فرسنامہ فرشتخت
 آورده کہ از تمام کتب مشہورہ مخالف میباشد در نسب سادات حسنی میباشد
 کہ صاحب سیر الاقطاب ص ۵۸ الی حضرت امام حسن رضی اللہ عنہ نسب نامہ آن را
 بیان کردہ ایشان مرید و خلیفہ حضرت ابوسعحاق شامی بودند و صاحب سماع بودند
 در حالت سماع اگر نظرش بر کسی می افتید صاحب کرامت میشد و اگر مریض میبود
 شفا میسر میگردد و اگر کافر میبود با سلام مشرف میشد بیک مرتبہ علماء عصر
 ایشان در حضور پادشاہ وقت امیر نصیر کاسیت کردند کہ خواہر زادہ شما سماع
 میکند ایشان خواہر زادہ آن امیر بودند۔ پادشاہ نیز در غضبہ ایشان را
 طلب کردند۔ ایشان بایک خادمی کہ محمد خدا بندہ نام داشت بجز فاتحہ و اخلاص

آن و آخر ص ۶۳ نوشته که وی مرید پدر خویش قطب المتقین حضرت قدوة الدین
 شیخ ابو محمد چشتی میباشند بھوکاتب است صحیح ابوالحسن است ایشان از
 کمال اولیا و عصر خود بودند، در زمان سلطنت سلطان محمود غزنوی که طرف سونمات بت
 معروف هند شکر کشیده بود هفتاد سال عمر داشتند در واقع دیدند که خود نیز بیدش
 توجه میکنند بعد ازین واقعہ با چند تن در ایشان متوجہ شدہ وارد ہندوستان شدند بنفس
 مبارک خود بامشرکان معبدہ اصنام جہاد کردند و رزی مشرکان غلبہ کردہ بود نزدیک
 بود کہ مسلمین مغلوب شوند خواجہ محمد را در چشت مریدی بود آسیابان و محمد کا کونام داشت
 حضرت خواجہ آواز دادند کہ کاکو دریاب حال محمد کاکو را دیدند کہ با اضطراب رسید
 بامشرکین محاربہ نمود تا انیکہ فیروزی نصیب سلطان محمود مسلمانان گردید دران روز محمد
 کاکو را در چشت شریف دیدہ بودند کہ لککہ آغیار داشته برود و یوار آسیا میرد از وی پرسید
 بودند ہمین قصہ را گفت این حکایت از لطحات الانس حضرت جامی علیہ الرحمہ در ذیل
 ترجمہ شیخ ابو محمد بن ابی احمد البشتی و سیر الاقطاب ص ۶۹ بالمضمون اخذ شد ایشان
 مرید و خلیفہ پدر خود خواجہ ابوالحسن ابدال میباشند لقب ایشان ناصر الدین است
 لقب پدر ایشان قدوة الدین میباشند ایشان ۳۰ خلیفہ داشتند اول خواہر زادہ
 ثمان ناصر الدین خواجہ ابو یوسف دوم شیخ محمد کاکو سوم استاد مردان سنجان خوانی
 وفات ایشان بگفتہ صاحب سیر الاقطاب ۳۱۰ چہارم ربیع الثانی میباشند در
 بعضی کتب چہارم ربیع الاول ۳۱۰ ہجری تحریر است و الاصح هو الاول مدنی
 ایشان معلوم نشد ۱۲ منہ -

۳۰ حضرت خواجہ ابو یوسف بن محمد بن سہمان البشتی الحسینی ایشان والد حضرت
 خواجہ محمود و چشتی میباشند در بعضی کتب خواجہ یوسف چشتی مذکور است و در

در نسخہ های نفحات الانس نیز مختلف ذکر شدہ است لقب ایشان ناصر الدین
 میباشند نسب ما ایشان در سیر الاقطاب ص ۷۱ الی حضرت امام حسین رضی اللہ عنہ بیان
 شدہ ایشان خلیفہ خواہر زادہ خواجہ محمد بن ابی احمد میباشند چنانچہ در نفحات الانس حضرت
 مولانا جامی رحمۃ اللہ علیہ عین شہی مذکور است در سیر الاقطاب ص ۷۱ میگوید کہ نام
 پدرش محمد سماعان است اما در نفحات الانس ابن محمد بن سماعان مذکور است ایشان از
 اہل سماع بودند حضرت شیخ شبلی قدس اللہ سرہ در صحبت وی بسیار میآمد و ہر گاہ کہ
 روی مبارکش میدید در سماع می آمد و تواجد مینمود از شبلی پرسیدند کہ از دیدن خولہ
 یوسف چرا در سماع دو جد میآئی فرمودند ای نادانان آن چرا کہ من مینمیرم اگر شما ببینید
 بی قرار و دیوانہ میشوید و در حالت سماع نور از جبین حضرت خواجہ یوسف تا آسمان
 میرسد خلافت معاینہ میکردند ہر مرتبہ فی کہ میآمد صحت مند واپس میرفت و از سماع
 وی احدی انکار نمیکرد و روزی از وی پرسیدند کہ حضرت جنید از سماع چرا توبہ نمودہ
 بود فرمودند از عدم اخوان بود شبلی کہ خلیفہ آن است در صحبت من میاید و اگر جنید
 در صحبت من حاضر شدی ہرگز توبہ نکردی و ہر کرا اخوان سماع دست نہد توبہ آن
 سزاوار است ملخص سیر الاقطاب از صفحہ ۷۵ وفات ایشان سوم ماہ رجب
 ۴۵۹ ہجری میباشند در بعضی کتب عرہ جمادی الاولی سنہ مذکور مسطور است
 عمر ایشان ہشتاد و چہار سال بودہ مزار ایشان نیز در حشت شریف میباشند
 ۱۲ - منہ -

باز جویم خواجہ مودود را از فیوضش سر این مقصود را
 بعد از آن حاجی شریف است میدہد افسردہ گان را تاج سر
 حضرت خواجہ قطب الدین مودود حشتی الحسینی مرید خلیفہ حضرت والد ایشان

میباشد از کتاب سیر الاقطاب باید دید، ۱۲ منہ -

۱۷ حضرت غفر اللہین حاجی تشریف زندی قدس سرہ زندہ موضعیت
از بخارا پنج فرنگ دور کذا فی رشتحات فی ترجمہ خواجہ علی ارغندانی بقولی در
نام و بقولی در قنوج نیز گفته اند جناب ایشان مرید و خلیفہ حضرت خواجہ
قطب الدین مودود حشتی بودند صاحب مکاشفات جلیہ و مشاہدات غیبیہ بودند
چهل سال از خلق منزوی در دشت و صحرا زندگی میکرد و از سیوہ دشتی کفاف
خود مینمود و در ایام مجاہدات بعد از شہ روز سبزی بی نمک پختہ افطار میکرد
و هر کہ پس خورده وی میخورد و مجذوب میگردد و ایشان از اهل سماع بود
چنان گریہ مینمودند کہ اهل مجلس همه گریان میشدند و از کثرت بکاء بی
هوش شده بر زمین می افتید و نعرہ های زیاد از وی صادر میشد و سیر الاقطاب
ص ۹ آورده کہ پرسیدند یا شیخ در حالت ذکر بی طاقتی چیست فرمود عاشق
باید کہ چون ذکر محبوب نشود بیقرار نشود و از خود رود و در نہ خام است و مبتدی
انتہی وفات ایشان بقول صاحب دہانی رابطہ کہ در ص ۲۸ بنام حاجی تشریف
ترمذی تذکرہ نموده ۵۸۶ هـ دوم رجب میباشد صاحب سیر الاقطاب دہم رجب
نوشته فقط تاریخ سال و سنہ علت ندارد، در مختصر حالات مشایخ چشت
۵۸۴ هـ ماه رجب تحریر است - واللہ اعلم - بحقائق الاخبار کلھا - ۱۲ منہ -
خواجہ عثمان نشت اہار و تشوٹن یک نگاہش میر باید صد حزن
از معین الدین اجمیری بدام میرسد فیض و فتوحش در مشام
۱۸ حضرت خواجہ عثمان ہارونی مکنی بابی المنصور والی النور مرید و خلیفہ حضرت
حضرت حاجی تشریف زندی میباشد ہارون نصیبہ ایست از توابع نیشاپور واقع

در ایران بقولی از اعمال فرغانه میباشد..... ذات بابرکات ایشان در
 جمیع علوم صوری و معنوی بھرہ تمام داشت حافظ کلام اللہ بود در روز یک ختم
 و در شب یک ختم قرآن مجید مینمود صاحب سماع و وحید بود نعرہ بلند از و صادر میشد
 چندان میگرسیت کہ مردم در حیرت میماندند بعد از سیاحتی یادی دارد مکہ معظمہ شدند
 و در آنجا مغتکف بودند وفات ایشان نیز در مکہ مکرمہ بتاریخ پنجم یا ششم یا شانزدهم
 شوال در ۶۰۷ یا ۶۱۷ ھ بوده مزار ایشان در ابتداء در وسط جنت المعالی قبرستان
 مکہ مکرمہ بود ۱۲ منہ -

۲ حضرت خواجہ معین الدین حسن حسینی الحشتی السنجرى الاجمیری بن حضرت خواجہ
 غیاث الدین حسن السنجرى السجستانی قدس اللہ سرہ العزیز مرید حضرت خواجہ عثمان ہارونی
 میباشد بدت بنسبت سال در خدمت حضرت خواجہ عثمان ہارونی بودند و در سفر و حضر
 جامہ خواب را نگاہ میداشتند، نسب ایشان بگفتہ اخبار الاخیار و تذکرہ الانساب
 و مرآۃ الانساب غیرہ از سادات حسینی میباشد۔ طریقہ عالیہ حشتیہ در دیار ہند
 بعد از قدم آوردن جناب ایشان باجمیر شریف اشتہار یافت جناب ایشان بالقباب
 کثیرہ یاد شدہ اند منجمد حبیب اللہ غوث المشایخ قطب العارفین خواجہ خواجگان سرکار
 خواجہ عزیز نواز اصل اسم مبارک ایشان حسن میباشد۔ معین الدین نیز از القاب
 ایشان است حسینی نسبت بامام حسین رضی اللہ عنہ میباشد حشتی کہ نسبت باکابر
 این سلسلہ مثل حضرت ابواسحاق شامی حشتی و خواجہ قطب الدین مودودی حشتی میباشد
 چشت علاقہ ایست معروف از اعمال بلدہ باتانی ہرات سنجرى ازان حجتہ گویند
 کہ تولد ایشان در ۵۳۷ یا ۵۳۸ ھ در روز مسعود و دوشنبہ وقت صبح صادق چہارم
 رجب قریہ سنجر کہ از مضافات سجستان میباشد بوجود آمدہ بود اکنون سجستان

بنام سیستان یا میشود که نیمه آن در ایران و نیمه آن در افغانستان واقع است
 اما سنجر در قسمت افغانستان وجود دارد ابتداء در ۵۴۵ در باغ خود باغبانی میکرد
 که از والدش زندگی بسیار باقیمانده بود در آن باغ ابراهیم مجذوب فتنه دوزی تشنه
 آورده بود حضرت خواجه باوی میوه تقدیم نمود ابراهیم مجذوب پاره کنجاره از دهانش
 گرفته برای حضرت خواجه داد همین بود که آنش شوق دل دی افتید همه چیز که داشت
 فروخته بدرویشان داد خود عازم سمرقند و بخارا شد در آن دیار علوم ظاهری حاصل
 نموده در ۵۶۲ وارد بغداد شد درین جا از حضرت عثمان خاوری مرید شده در
 ۵۸۲ خرقه خلافت از وی پوشید و همدین سال عازم زیارت حرمین گردید و
 از طرف حضرت خیر البشر مبشر گردید که در دیار هند را جمیر برودند همین بود که همراه
 چهل نفر دریشان در ۵۸۲ سفر نمودند و در ۵۸۸ وارد لاهور شدند و در ۵۸۹
 در اجمیر قدم آوردند راجه پتھوراکه صاحب قدرت و حکم فرمای اجمیر مسکک هنود
 داشت بسیار منجم بود در ویشان هر روز یک گاو را خریده کشته میخوردند ازین حالت
 بسیار غضب ناک شده بود روزی مسلمانی را که از ملازمان خواجه بود رنجانیده قول نامنرا
 گفت آن شخص بنزد حضرت خواجه قول راجه نقل نمود حضرت خواجه فرمودند که پتھوراکه
 زنده گرفته و دادیم همین بود که در ۵۸۹ سلطان معزالدین از غزنی در رسیده با راجه
 پتھوراکه مقابله نموده ویرا زنده دست گیر نمود و بقولی سلطان شهاب الدین غوری او را
 دست گیر نموده و هزاران اشخاص کفار هنود از قدم میمنت لزوم ایشان باسلام
 مشرف شدند فیوضات و خوارق که از ایشان سرزده از حد و عد بیرون است و فانی
 ایشان روز دوشنبه ۶۳۳ هجری ششم شهر ربیع میباشند بعد از وفات ایشان بزین
 مبارک از غیب چنین منقوش شده بود حبیب اللہ مات فی حب اللہ کذا فی

اخبار الاخیار ص ۲۳ و سیر الاقطاب ص ۱۴ و در بعضی کتب ۶۳۲ و ۶۳۷
 نیز تحریر شده اما قول اول معتد خواهد بود صاحب مختصر حالات مشایخ چشت ۶۰۳
 تحریر نموده شاید سحر کاتب باشد والا اصلی ندارد تدبیر فافهم مرقد نور ایشان در شهر
 جمیر شریف مرجع عام خاص میباشد عرس آن در دیار هندو پاکستان اذام ایام
 اعوام می باشد و صاحب ثانی رابطه در تاریخ متذکره بعضی تقدیم تاخیر و غیره را
 نیز نقل کرده بنده از کتب متفرقه بتحقیق مزید سوانح ایشان را جمع نمودم ۱۲۰ منہ
 خواجہ قطب الدین کاکی پسر میرسد فیضش بھر شام و سحر
 از فرید الدین کہ دارد اشتهار قطره از ابر نیسانش بیار

حضرت خواجہ قطب الدین بختیار کاکی اوشی الحسینی قدس اللہ سرہ العزیز ایشان
 خلیفہ بزرگ حضرت خواجہ معین الدین سنجری می باشد از اکابر اولیاء و اجلہ اصفیاء
 بود و بغایت ترک تجرید و فقر و فاقه موصوف بود نہایت استغراق داشت هر که
 بنیارتش می آمد حندی انتظار میبود تا اینکه از استغراق بخود میامد و گفت کہ مرا معذور
 دار اگر کدام اولاد ایشان فوت میکرد بعد از زمانی خبر میشدند و مستجاب الدعوات
 بود هر چه از زبان مبارکش میامد همان میشد و هر کہ نظر لطف میکرد از عرش
 تا اثری همان ساعت بنظر کشفی او را کشف میشد و هر کہ صحبت آن جناب اختیار
 میکرد صاحب ولایت بود جمیع مشایخ عصر معتقد و حلقه بگوش آن صاحب عز و کمال بودند
 تمام حالات عالی سمات شان شایان کتابت علیحدہ هر کہ دیوان پر سوز و شوق
 ایشان را مطالعه کند البتہ خواهد فهمید اصل ایشان از سادات حسینی از قبیلہ اوش
 کہ واقع در ماوراء النہر است از ان دیار می باشد برخی از تذکرہ نویسان ادش را

از اعمال فرغانه شمرده اند قصه وفات ایشان بسیار شورانگیز و وجد آمیز است
و آن اینکه روزی در محفل سماع که قوالان این بیت میخواندند: —
عاشق رویت کجا بیند بکس بسته مویت کجا یابد خلاص
خواجہ را حالت وجد تاری شد قوالان را نزد خود طلبیده در گریه شد بعد ازان
غزلخوانان این بیت احمد الحامی الناصفی را شروع کردند: —
کشتگان خنجر تسلیم را هر زمان از غیب جانی دیگر است
حضرت خواجہ در وجد شد و هر مرتبہ چنان حسرت میزدی کہ مقدارده
ذرعہ بالا میرفتی و بر زمین آمدی همچنان تمام روز و شب سماع بود و وقت صلوٰۃ
نماز او کردی و باز در سماع شدی و همچنان تا سہ روز این حالت ماند - بعد
از ان از ہرن مویش صدای تسبیح اسم اللہ جل شانہ با سماع می آمد و از بن ہرموی
خون چکیدن گرفت و ہر قطرہ کہ بر زمین می افتاد نقش اسم مبارک اللہ جل جلالہ
در و مرقوم می شد از ان نقش و کشف آواز اللہ عز و جل می آمد روز دیگر از ہرن موی آواز
سبحان اللہ بگوشت میرسید خون کہ میچکید از ہر قطرہ اش ہمین نقش ظاہر میگشت و
از وی نیز صدای سبحان اللہ مسموع میشد و رین مدت نماز از ان حضرت رفوت
نشد و شب روز در سماع بود و ہر دم قوالان مصرعہ اول آن بیت میخواندند از بن جہان
در میگذاشت چون مصرعہ آخری گفتند باز بر می جست و وقت چاشت بود چہار دہم
ماہ ربیع الاول ۶۳۵ قوالان را از خواندن مصرعہ ثانی آن بیت باشارتی منع
فرمود و نعرہ بزد و جان عزیز بجانان تسلیم نمود این حکایت در اکثر کتب موجود است
مانند سیر الاقطاب اخبار الاخیار و خزینۃ الاصفیاء و خاتمہ تاریخ فرشتہ مرقد مطہر
ایشان در شہر و سلی قدیم تا کنون معروف و مشہور است -

(تنبیہ) بندہ راقم الحروف در ۱۲۵۶ ہجری شمسی مقدمتہ طوطی بردیوان سے
 عالیشان ایشان ترتیب دادہ بودم و ہمداران تاریخ مقدمتہ مزبور از طرف نعمانی
 کتب خانہ بسعی اخوی اعزیز ذکر یا جان ضمیمہ دیوان ایشان بطبع رسید ولی از طرف
 کاتبان غیر فارسی زبان در ان مقدمتہ تقدیم و تاخیر بسیار وارد شدہ است ۱۲ منہ
 ۱ فرید الدین مسعود الفاروقی الوجودی المعروف بکنج شکر و شیخ فرید الحق و شیخ
 الشیوخ و شیخ الاسلام و شیخ فرید وغیرہ کہ تمام القاب ایشان بشخصت عد میرد
 صاحب سیر الاقطاب الی یکصد و یک اسم بیان نمودہ اند از طرف پدر فاروقی
 النسب میباشد برخی از تذکرہ نویسان سید معری میکنند بھر صورت جناب ایشان
 در اصل و نسب قریشی میباشد اما نسبت فاروقی بودند ان بحضرت درخشاہ
 کاظمی میرسد کہ یک تن از اجداد کبار حضرت امام ربانی نیز میباشد والد و جد
 ایشان حضرت شیخ جمال الدین سلیمان و حضرت محمد شعیب ایام تخریب جنگیز خان
 افغانستان را طرف ہندستان ہجرت نمودہ در لاہور در علاقہ قصور فعلی در زمانہ
 سلطان شہاب الدین غوری آمدہ بودند غالباً قبل از ہجرت مسکن آبائی ایشان
 غزنی بودہ والدہ ماجدہ ایشان صلبیہ ملا وجیہ الدین سمرقندی و بقولی خندی
 میباشد موصوف در طریقہ چشتیہ مرید و خلیفہ حضرت خواجہ قطب الدین کاکا قدس سرہ
 بودند و در طریقہ سحر رومیہ مرید و خلیفہ حضرت ابو محمد عبا و الدین ذکر یا ملتانی بودند
 و در طریقہ عالیہ قادریہ نیز مجاز بودند ولی ارشاد ایشان در طریقہ چشتیہ نہایت
 غالب آمدہ بود جناب ایشان بعد از مراجعت از دہلی مدنی در شہر ہانسی بودند و
 بعدہ در نجیب الغریب قریہ اجودھن کہ فعلاً واقع در ضلع منتگری میباشد قدم
 آوردند و بقیۃ العمر دین موضع پسری نمودند از قدم مہمنت اثر ایشان بپاک

پن مسمی شد در خانقاه ایشان اعسم از طلبہ ظاہر و باطن ہر وقت از
 ہزار ہا نفر زیادہ وجود داشتند تعداد خلفاء ایشان زیادہ از ہفت ہزار (۷۰۰۰)
 تن بودند منجم حضرت مخدوم خواجہ علاؤ الدین علی احمد صابر کلیری داماد و خواہر
 ایشان و حضرت نظام الدین اولیا و مولانا بدر الدین اسحاق و شیخ جمال الدین
 احمد وغیرہ کرامات و خوارق ایشان نمایان و فرستقلی خواہد بود و وفات
 ایشان در پاک پن بتاریخ پنجم محرم الحرام ۷۷۰ ھجری شتمں جملات سخی و دیانتدار
 میباشند حضرت شیخ عبدالحق دہلوی در اخبار الاخیار ص ۵۲ پنجم محرم ۷۶۳ ھجری
 نموده در سیر الاقطاب ص ۱۷۷ پنجم محرم روز شنبہ ۷۹۰ ھجری قمری نموده و احدی
 در مطلع العلوم ص ۸۷ چنین آورده روز شنبہ پنجم شہر محرم الحرام ۷۶۹ ھجری
 در زمان سلطنت غیاث الدین یاحی یا قیوم گویان جان بہ جان آفرین تسلیم
 فرمود عمر تریشتش نو و پنج سال بود و تھلی گاہ گاہ فکر شعر گوئی لھم داشتند این بیت
 فرمودہ اوست :-

مچھ مرغ نیم بسل برت در میان خاک و خون پر میرم
 بقیہ تفصیل ایشان را از خزینۃ الاصفیاء و سفینۃ الاولیاء و دار الشکوہ و
 سیر الاقطاب وغیرہ باید دید و جہ تسمیہ ایشان بگنج شکر قصہ طویلی دارد کہ حضرت شیخ
 عبدالحق در اخبار الاخیار ص ۵۳ از سیر الاولیاء نقل کردہ - از انجام مراجعہ
 شود - ۱۲ منہ -

از علی احمد کہ صابر نام آن جام صھبایم بنو نشان ہر زمان
 از مبارک شیخ شمس الدین بما جبرعہ نو نشان ز جام اصفیاء
 سلم علی احمد اشارتست بحضرت مخدوم شیخ علاؤ الدین علی احمد صابر کلیری

حسینی خواهرزاده داماد حضرت شیخ فرید الدین گنج شکر از اعظم خلفاء ایشان است
در بعضی سلاسل مرید حضرت نظام الدین اولیاء تحریر است چنانچه بندہ راقم
الحروف در بعضی از تصانیف آن قول را نیز آورده ام صحیح این است کہ با حضرت
نظام الدین اولیاء ہمپیرہ بودند واجدی در مطلع العلوم ص ۸۷ و مؤلف سیر الاقطاب
در ص ۱۸۳ آورده کہ ایشان از بنی اسرائیل بوده سلسلہ نسبش بحضرت موسی علیہ السلام
میرسد ظہور تصرفات در خاندان چشت مثل او از کثر اشخاص دست داده
است ولادت ایشان بقول صاحب حلی رابطہ ص ۲۷۵ در ۵۹۲ و وفات ۵۶۹
میباشد اما تذکرہ مشایخ چشت دوازدهم ربیع الاول ۶۵۰ ھ یا ۶۰۲ ھ
قید نموده قطعاً اصلی ندارد زیرا کہ وفات حضرت گنج شکر قبل از آن در ۶۷۰ ھ
میباشد واجدی سیزدهم ربیع الاول ۶۷۰ ھ هجری در عهد سلطنت سلطان جلال
الدین خلجی فرمودہ این قول نیز اصلی ندارد زیرا کہ ایشان بعد از حضرت مرشد خود
موت نموده درین صورت علت هر دو در یک سال واقع میشود این قول در
صورتی اعتبار دارد کہ وفات حضرت شیخ گنج شکر نظر بفرمودہ شیخ عبدالحق محدث
دہلوی در اخبار الاخیار ص ۵۴ در ۶۶۲ ھ بوده باشد صاحب سیر الاقطاب ص ۱۸۳
۶۶۲ ھ تذکرہ نموده این قول نیز در صورتی حقیقت دارد کہ وفات حضرت شیخ فرید
نظر بجفتہ خود آن ۶۶۹ ھ باشد درین قسمت قول صاحب روحانی رابطہ محقق
معلوم میشود عرس ایشان سیزدهم ربیع الاول است اما مدفن آن را صاحب
مطلع العلوم در ص ۸۷ در موضع کبیر تعیین نموده حضرت شیخ عبدالحق در اخبار
الاخیار ص ۹۵ میفرماید کہ مقبرہ او در جوار روضہ شیخ فرید الحق است و بر
روضہ او سلطان محمد تغلق کہ مرید و معتقد او بود گنبد عالی عمارت کردہ صابر

از ان جهت میگفتند تا دوازده سال طعام نسکر در خانقاه حضرت شیخ فرید الدین
تقسیم میکرد اما خود هیچ از ان طعام نمی خورد و روزی حضرت شیخ فرید الدین
پرسیدند شما که طعام قسمت میکنید خود هم بخورید گفتند که بی اجازت شما محال
است که من طعام بخورم درین وقت حضرت مرشد ایشان فرمودند، شیخ
علاؤ الدین احمد صابر است از ان روز مسمی بصابر شدند گاهی فکر شعری
هم داشتند در اشعار فارسی احمد تخلص داشتند این چند ابیات ایشان
است :-

ابیات

امروز شاه شاهان پگاه شد است مارا جبریل با ملائکت بان شد است مارا
در جلوه گاه وحشت کثرت کجا بگنجد هر ده هزار عالم یکسان شد است مارا
در محفل گدایان مرسل کجا بگنجد بی برگ و بی نوای سامان شد است مارا
ما خانه جهان را بسیار سیر کردیم ای شیخ بت پستی ایمان شد است مارا
احمد بهشت و دوزخ بر ایشان حرام است

اینجا رهنمای جانان رضوان شد است مارا

۲۷ شیخ شمس الدین علوی معروف به شیخ شمس الدین ترک پانی پتی
مرید و خلیفه مخدوم علاؤ الدین علی احمد صابر کلیری میباشند بقول صاحب السیر الاقطار
ص ۱۸۵ از حضرت فرید الدین گنج شکر نیز خلافت داشته بودند مدتی در دیار ترکستان
کسب علم مینمود باز بتلاش پیر بهادر و النهر آمد اما در هیچ کس دل بستگی پیدا نکرد
بالآخره در هندستان آمده در موضع کلیر از حضرت مخدوم صاحب مذکور مرید شدند و بشر
بیعت مشرف شدند و بعد از اجازت خلافت اسم اعظم فرمودند که بعد از موت من
زیاده از سه روز در کلیر نباشی باید عازم ولایت پانی پت شوی که آن دیار برای

تست همین بود که بعد از رحلت مرشدش در پانی پت رفتہ بارشاد خلق اللہ مشغول شدند از ان رویانی پتی منسوب شدند صاحب سیر الاقطاب در ۱۸۵ آورده کہ ایشان از سادات صحیح النسب ترکستان است وفات ایشان و ہم جمادی الثانی ۷۳۶ هجری میباشند مرقد منور ایشان در پانی پت معروف و مشہور است

۱۲ منہ

از جلال الدین کہ دارد اشہار فیض عایش میرسد از ہر کنار شیخ احمد پیشوای آن زمان میرد مارا بسک عارفان

حضرت شیخ جلال الدین خواجہ محمود عثمان پانی پتی مرید شیخ شمس الدین ترک پانی پتی بودند ابتدا لباس فاخر پوشیدہ بود از نظر شیخ شمس الدین ترک اسب سوگوار گذشت از برکت نظر کیمیا اثر وی از اسب فرود آمدہ مرید شد عاقبت چنان نفس خویش را باطلینان رسانیدہ بود کہ بصورت مہوم متجسم شدہ بود و در کشف و کرامات و تربیتہ مریدین یگانہ وقت خویش بود در آخر وقت چنان استغراق بروی غلبہ کردہ بود کہ بجز ذات احدیت از ماسوی خبری نداشت ، در اوقات نماز مریدان ایشان خبر میدادند وفات ایشان بتاریخ ۷۶۵ ھجری قمری یاسیر دہم ربیع الاول میباشند - ۱۲ منہ -

شیخ احمد اشارتست بحضرت احمد عبدالحق قدس اللہ سرہ کہ بنام شیخ احمد عبدالحق ابدال نیز یاد میشود ذات مبارک ایشان از حدود ہفت سالگی نماز تہجد ادا میکردند باری از قف کردن وی تمام دیوار حجرہ طلا گشت جناب ایشان بلخی الاصل میباشند کہ جد ایشان شیخ داود در حادثہ ہلاکو خان در زمانہ علاء الدین

خلجی از بلخ بھندستان آمدہ بود و زی بر شیخ خود اعتراض کردہ طاقتیہ باز دادہ
بود باز باشارت غیبی رجوع نمود مرقد منور ایشان در موضع رودی میباشد تاریخ
رحلت ۵ جمادی الثانی ۸۳۷ھ (خلاصہ شجرات مشائخ چشت) حضرت شیخ
عبدالحق محدث دہلوی در اخبار الاخیار ص ۱۸۷ چنین آورده شیخ احمد عبدالحق مرید
شیخ جلال پانی پتی است در ویش صاحب تصرف و مظهر خوارق عادات و کرامات
صاحب شوق و ذوق و سکر و حالت و فقر و تجرید بود جذبی قوی داشت نظری
مؤثر و تصرف غالب مولد او مقام رُدی است مرقد او نیز در اینجا است بقیتہ حالات
وی در کتاب انوار العیون مؤلفہ حضرت شیخ عبدالقدوس گنگوہی مراجعہ شود - ۱۲

از محمد عارف آن نور الہدی باز داری در طریق اصفیا
از فیوض شاہ گنگوہی وطن از توجہم جذب جوشش انجمن

حضرت شیخ عارف بنام محمد عارف مخدوم عارف نیز یاد شدہ اند تفصیل این
موضع در ترجمہ حضرت شیخ عبدالقدوس مفصلاً خواہد آمد ایشان خلیفہ و خلف حضرت
شیخ احمد عبدالحق میباشند قبل ازین ہر پسر یکی از والد ایشان تولد میشد حق گویا
جان میداد آخر والدہ ماجدہ ایشان تسکایت نمودند بعد از چندی شیخ عارف
تولد شد چنان محبوب خلق اللہ بود کہ ہمہ کس درادوست داشتند و ہر کس بر او شرب
خود میخواند بعد از والد ایشان تا پنجہ سال بر سجادہ دی بارشاد مخلوق اللہ مشغول
بودند وفات ایشان تحقیق نشدہ غالباً ۸۸۲ھ ہجری بودہ مرقدش در محلہ رودی میباشد
عس ایشان دہم صفر المظفر معمول است بلخص تذکرہ مشائخ چشت اخبار الاخیار
شیخ عبدالحق دہلوی ص ۱۹۱ ۱۲ منہ

حضرت شیخ عبدالقدوس النعمانی الغزنوی ثم الکنکوہی ایشان از اخفاء حضرت
امام اعظم ابو حنیفہ رحمۃ اللہ علیہ میباشند لذا اور النعمانی نسبت میکنند مختصر حالات
مشایخ چشت ضمیمہ تعلیم الدین مولانا اشرف علی تھانوی در ص ۱۴۱ مینویسد کہ
فیوض از روح شیخ احمد عبدالحق یافت مکتوباتش مشہور است سکر و شورش
قوی داشت انتہی قولہ اما حضرت شیخ عبدالحق محدث دہلوی در اخبار الاخیار
ص ۲۲۱ چنین آورده بیعت از شیخ محمد گرفته است ولی معتقد و عاشق شیخ احمد
عبدالحق است و بردحانیت او مشغوف اور کتابیست مسمی بالوزار العیون مرتب
بہفت فن انتہی قولہ و کذا قبیل همین سطور چنین میفرماید شیخ عبدالقدوس
مرید شیخ محمد بن شیخ عارف بن شیخ احمد عبدالحق است صاحب علم و عمل و ذوق و
حالت و جلالت و وجد سماع بود انتہی قولہ ایضاً من ص ۲۲۱ اخبار الاخیار صاحب
تذکرہ علماء ہند مطابق این قول در ص ۱۳۱ چنین آورده شیخ عبدالقدوس گنگوہی
صاحب علم و عمل از اکابر علماء صوفیہ صافیہ مرید شیخ محمد بن عارف بن شیخ احمد
عبدالحق رودلی بود و اعتقاد کامل بردحانیت شیخ احمد عبدالحق رودلی داشت۔
کتاب الوزار العیون قریب بھفت فن از تصانیف اوست۔ در سال مئید و
چهل و پنج رحلت فرمود رضى اللہ عنہ انتہی قولہ و نیز در اخبار الاخیار در ترجمہ
حضرت شیخ عارف ص ۱۹۲ چنین میفرماید و شیخ عارف را پسری است۔
شیخ محمد نام و شیخ عبدالقدوس مرید این شیخ محمد است انتہی و کذا در مختصر تذکرہ
مشایخ چشت در ترجمہ حضرت شیخ عارف نوشتہ میباشند کہ دو دختر و یک پسر
محمد نام از ایشان بوجود آمدہ بود و نیز در مختصر تذکرہ مشایخ چشت کہ منقول
از الوزار العارفین وغیرہ میباشند بعد از شیخ احمد عبدالحق مخدوم عارف مذکور

است و بعد از ان شیخ محمد کہ این سہ تن را فاروقی النسب رودلی الوطن معرفی
 کردہ و بعدہ شیخ عبدالقدوس گنگوہی نعمانی مذکور است ازین عبارات چنین
 مفہوم میگردد کہ محمد عارف مرکب از دو نام پسر و پدر میباشد و از کتاب حضرت القدر
 مؤلفہ شیخ بدرالدین سرہندی کہ مشتمل سوانح عمری حضرت امام ربانی میباشد
 و کذا از عبارت قطب الارشاد مؤلفہ مولانا فقیر اللہ جلال آبادی محمد عارف مرکب از ہر دو
 اسم علم برای یک نفر است کہ مرشد حضرت شیخ رکن الدین الی حضرت شیخ احمد
 عبدالحق طریق نسب سلوک ہر دو یکی میباشد مؤلف این کتاب سی سہ خاندان
 کسب نمودہ جمیع سلاسل خود را معننا الی آخر الشجرات بیان نمودہ درین
 درین باب معلومات دانی و تحقیق کافی دارد عبارتش این است از ص ۶۰۸ و
 هو عن ابيه (ای شیخ رکن الدین) شیخ الاسلام شیخ عبدالقدوس و هو
 عن ابيه شیخ محمد عارف و هو عن ابيه شیخ احمد عبدالحق انتہی عبارت
 حضرات القدر کہ در ذیل نسبت چشتیہ حضرت امام ربانی مسطور است عین
 شی است تہا در شیخ محمد عارف طریق نسب سلوک علیحدہ میباشد اما در ما نحن
 فیہ کہ محمد عارف اسم یک نفر است نیز متفق میباشد عبارتش این است موالد
 ایشان را (ای والد حضرت امام ربانی) انتساب شیخ رکن الدین است وی
 را ابو الد ماجد خود شیخ عبدالقدوس الغزنوی الگنگوہی الحنفی نسباً و مذہباً و ادرا بہ
 شیخ محمد عارف و او را بہ پدر و شیخ خود شیخ احمد عبدالحق انتہی من ص ۲۸ و صاحب
 مختصر تذکرہ مشایخ چشت کہ از حضرت علی کرم اللہ وجہہ شروع نمودہ شیخ احمد
 عبدالحق را بزیادت لفظ ابدال بیست و دوم نفر نمردہ و بعد از ان محمد عارف را
 مخدوم عارف گفتم بیست سوم نفر و بعدہ حضرت شیخ محمد را بیست و چہارم نفر و بعد

۴ عبدالقدوس میباشد و از عبارت قطب الارشاد فائدہ دیگری نیز معلوم میگردد کہ حضرت شیخ رکن الدین

آزان حضرت شیخ القدوس بیست و پنجم نفر در سلسلات اسماء الرجال تحریر نموده
 شیخ عبد القدوس را نعمانی النسب سه نفر ما قبل الذکر را فاروقی النسب معرفی
 نموده ولی علاقه نسب تنها در بین شیخ احمد عبد الحق و محمد عارف بیان نموده و در ترجمه
 حضرت شیخ محمد جنین میگوید بمشاهده مطلق استغراق داشت و شیخ عبد القدوس
 با اشاره شیخ عبد الحق مریدی شد و ی همشیره خود شیخ عبد القدوس را بنکاح داد و
 در وقت وفات امانت پیران حشمت مع اسم اعظم که از پدر خود یافته بود به شیخ
 عبد القدوس سپرد و انتهای ملخصاً من صاعداً ضمیمه تعلیم الدین بنده را قلم الحروف نگارنده
 این منہیات در سلسله حضرات حقیقیه و سحر و ریتہ در نظم و نثر از محمد عارف که مجموع
 مرکب علم یک شخص میباشد تذکر نموده ام مطابق حضرات القدوس قطب الارشاد
 و خلیفہ خود را اجرا نمودم و اگر مثل اخبار بالا خیار و تذکرہ علماء هند محمد بن عارف تحریر
 مینمودم باز هم از اعتراضات جانب مقابل که متمسک بحضرات القدوس و
 قطب الارشاد و امثال اینها بودند منسوی شده نمیتوانستم۔

(فائدہ) در بنیاد لیل قاطع و برهان واضح بکار است و آن اینست
 کہ حضرت شیخ عبد القدوس مرید و خلیفہ حضرت شیخ محمد عارف میباشد نہ پسر آن
 حضرت شیخ محمد عارف خلف و خلیفہ حضرت شیخ احمد عبد الحق میباشد کہ فاروقی
 النسب میباشد حضرت شیخ عبد القدوس از احفاد حضرت امام اعظم ابو حنیفہ
 رحمۃ اللہ علیہ نعمانی النسب میباشد چونکہ در علم تاریخ اجمال بسیار است لذا خن
 درین قسمت در اضطراب واقع شدند بنده را قلم الحروف از قول و قلم خود حضرت
 شیخ رکن الدین کہ خلیفہ و خلف حضرت شیخ عبد القدوس میباشد چنین یاتم
 کہ حضرت شیخ رکن الدین در ارشاد نامہ (ارشا خط) حضرت شیخ عبد الماجد تسلسل
 مشایخ

خود را تحریر نموده اند نقل آن با سرها و چند این مقام واقع میشود فقط ما نحن
 فیہ را از کتاب عمدة المقامات مؤلف حضرت شیخ محمد فضل اللہ السرهندی از
 ص ۱۰۵ آن با سماع تان میرسانم لانه ابنہ و خلیفتہ، فقوله اعلیٰ احرى
 من سائر التاخرین لکونه صاحب البيت وهو هذا بقوله الشریف
 ثم ان الاخ الاصغر الرضی والمصاحب المرضی المتوجہ الی رحمة رب
 العلمین المتوکل الی مالک يوم الدين اخانا العالم الشيخ عبد اللہ
 بن زین العابدین لما صح قصده ولبس الخرقته منا و تفقه بالعلم
 واشتغل بالذکر والفکر شغلاً کاملًا اجزأه اجازة بالبأس
 الخرقۃ للطالبین كما اجاز لنا شیخنا و ابونا شیخ الاسلام قطب
 الاقطاب الشيخ عبد القدوس قدس اللہ سرہ العزیز وهو
 من شیخه شیخ الاسلام الشيخ محمد عارف وهو من شیخه و ابيه
 الشيخ أحمد عبد الحق انتهى اما تاریخ وفات حضرت شیخ عبد القدوس
 را مؤلف تذکرہ علماء ہند در ص ۱۳۵۹۴۵ء نوشتہ اند و حضرت محمد فضل اللہ
 در عمدة المقامات ص ۱۳۴۴ء متضمن شیخ اجل مخفف اللام تعین نموده
 در مختصر حالات مشایخ چشت ہر دو قول تحریر است با صافہ جمادی الاخری
 فقط مدفن ایشان در گنگوہ میباشند - ۱۲ منہ -

باز خواہم شیخ رکن الدین را تاکشد مارا بسک اولیا،
 از مبارک حضرت محمد الاقدس بنما من کل داء والحسد

۱۰ حضرت شیخ رکن الدین فرزند دوم و خلیفہ اول حضرت شیخ عبد القدوس

گنگوہی میباشند۔ یاد خودیکہ از حضرت والد خود با علی درجا کمال رسیدہ بودند و از خدمت سید ابراہیم الایرجی القادری نیز طریقہ عالیہ قادریہ را اخذ نموده بودند و در دیگر طرق مستقل از والد ماجد ایشان خلافت دارند و در عصر خود نائب مناب حضرت والد خود و مرجع طالبین راہ حق و صاحب احوال و امرار عالیہ بودند تصانیف مقبولہ نیز دارند از ان جمہ مجروح البحرین مشتمل بر علوم دینی و یقینی میباشد، این مجروح البحرین غیر از مجروح البحرین شیخ عبدالحق محدث دہلوی میباشد و نیز او را مکتوباتیست معروف و مشہور۔ و بر حل کلمات سکرۃ شطیحات والد ایشان کہ صاحب جذبہ قویہ بودند نیز تحقیقات عمیقہ مبذول داشته اند کہ ارباب علم و عرفان از ان پی میبرند و فتاوی ایشان در ۹۸۳ ہجری بودہ مزار ایشان با سائر احوانش در جوار والد بزرگوارشان میباشد ۱۲ منہ۔

۱۳ حضرت شیخ عبدالاحد ملقب بحضرت مخدوم ایشان والد ماجد حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی میباشند حضرت او شان در عنفوان جوانی در دوران تحصیل شوق و ذوق حصول طریقت را داشتند در ان زمان حضرت شیخ عبدالقدوس گنگوہی در ارشاد و کرامات شجرہ آفاق بود حضرت مخدوم بخدمت او شان رفتہ التماس بیعت نمودند حضرت شیخ فرمودند کہ بعد از دورہ تحصیل بیانی کہ درویش بی علم را چندان تمکین نیست۔ حضرت مخدوم عرضہ نمودند کہ شما بسیار معمر شدہ اید مبادا کہ از این نعمت عظمی بعد از فراق شما خالی بمانم حضرت شیخ فرمودند کہ بعد از من بہ خدمت فرزندم شیخ رکن الدین برو از و سخاوت آنچه میخواہی همین بود کہ بعد از دورہ تحصیل علوم ظاہری حضرت مخدوم در خدمت حضرت شیخ رکن الدین رسیدند والد ماجد ایشان رحلت نموده بودند طریقہ عالیہ قادریہ و حشتیہ سحر و ردیہ را از ایشان کسب

نمودند و کذا با حضرت شیخ جلال الدین تھانیسری نیز بحیث همپیرگی مرشدش
بسیار صحبت های شگرف نموده بودند شیخ جلال الدین مذکور عالم معروف و فاضل
الدهر بود حضرت شیخ عبدالقدوس را که صاحب وجد حالات بود در اول قاضی میگفت
بالاخره بتوجه او نقش غیریت از دل وی رفت مرید حضرت شیخ عبدالقدوس شده
بمقامات بلند رسید با حضرت شیخ رکن الدین همپیره بودند و حضرت مخدوم ردوان
جوانی سیاحت بسیار کرده بودند و کذا از صحبت حضرت شیخ کمال کھتلی که مشرب
اویسی داشت بحسب ظاهر مرید شیخ فضیل بود بارها صحبت نموده بودند و صحبت
عسیدی قوام را که مرد صاحب سکر و جد بود در شهر جوین پور سکونت داشت نیز دریافته
بودند بالاخره بمرحمتش سالکی در ۱۰۰۷ هجری دارفانی را وداع گفته در بیرون شهر
سرهندف سمت شمال دفن شدند مزار پرانوار ایشان مزج اهل الله میباشد ۱۲ منہ

از امام وقت و ربانی لقب باز داری در ره عشق و ادب
شیخ بانوری که دارد اشتهار قطره از ابر نیسانش بار

سوانح عمری ایشان در ذیل سلسله نقشبندیہ بیان نموده شد - ۱۲ منہ
۱ حضرت سیدنا شیخ آدم بنوری قدس الله سرہ العزیز وطن اصلی ایشان
در قوم افغانہ سکونت داشتند باز از ان قوم جدا شده در بنور آمدند که قصبه
ایست از اعمال دارالارشاد سحرند صاحب ترجمہ ابتداء تلقین ذکر و تربیت
ابتدائی از حضرت حاجی خضر خان افغان داشتند کمافی حضرات القدس ۳۴۸
و ۳۸۴ بعد از ان با جازہ وی در صحبت حضرت امام ربانی قدس الله سرہ رسید
در مدت یسیر فوائد کثیر کسب نمودند و از طرف او شان مجازہ گردیدند و از اجله اصحاب

۳۴ رکن بوده از طرف آباء و نسب سیادت دارند که از سادات مستوفی معاش حد ایشان در قوم

حضرت محمد و قدس سرہؐ بودند ارشاد عالی رشا و ایشان عالمی را در اہنہ از آوردہ
بود صاحب حضرات القدس علامتہ بدر الدین سرہندی کہ معاصر وی میباشند در
ترجمہ آن چنین مینویسد شیخ درین زمانہ از مشائخ مشہورین ربیع مسکون
است انتہی ص ۲۸۳ در ۱۰۵۲ ہجری در بلدہ لاہور قدم آوردہ بودند کہ
در ان آوان لاہور دار السلطنت بود اجتماع نہایت عظمی از افغانہ وغیرہمراہ
ایشان حضور داشتند بعضی مردم خبر را بطور دیگر بسمع پادشاہ رسانیدند جناب
ایشان ازین خبر ملول شدہ واپس بہ وطن مالوف خود رفتند از قدیم الایام شوق
دیار حجاز در دل داشتند عازم زیارت بیت اللہ شدند در ان دیار نیز شہرت
عظیم پیدا کردند چنانچہ حضرت حاجی بہادر صاحب در آنجا مرید شدہ بودند چون
قصد معاودت دیار ہند نمودند از حضرت خیر البشہر مبشر گشتند کہ یا ولدی انت
فی جوارى باز مقیم مدینہ منورہ شدہ بقیۃ العمر در انجا سپری نمودند مدفن
ایشان نزدیک روضہ منورہ امیر المومنین حضرت عثمان رضی اللہ تعالی عنہ
بمسافت اندکی فاصلہ دارد باندازہ کہ سایہ گنبد مبارک حضرت امیر المومنین
رضی اللہ عنہ بر مزار مبارک ایشان می افتید ولی امروز از ان روضہ کہ بر قبر حضرت
عثمان رضی اللہ عنہ و امثال آن کہ بر زیارات دیگر وجود داشت بجز مدینہ
منورہ ہمہ را بعد از قدرت رسیدن حکومت نجدی و ہابیان از بین بردند
فقط اثر اندکی از مقابر اکابر وجود دارد و روضات و اماکن مقدسہ ہمہ را از
بینج و بن برداشتند - ۱۲ منہ

دیگر از حاجی بہادر مرد حق از تو جویم راہ در رسم ابن سلق
برکت آن خواجہ مالون نان راہ بنما در طریق عارفان

سید حضرت سید عبداللہ الحسینی المعروف بحضرت حاجی بہادر صاحب کوفہ ہائی
متولد شانزدہم رجب روز دوشنبہ قبل نماز شام ۹۸۹ھ در آگرہ ہندوستان
بقول متولد ۹۸۴ھ در علاقہ قصور ملک پنجاب میباشند اما قول اول بگفتہ
ظہیر نامہ از والد ماجد ایشان نقل شدہ بتاریخ شانزدہم شعبان ۱۰۵۲ھ
روز چہار شنبہ وقت نماز عصر در مکہ مکرمہ از حضرت سیدنا آدم بنوری قدس
اللہ سرہ در طریقہ عالیہ نقشبندیہ بیعت نمودہ بودند و بعد از ان در پنج طرق
دیگر نیز مآذون شدند شاید کہ طریقہ پنجم سلسلہ کبرویہ باشد و از روحانیت حضرت
خواجہ باقی باللہ و حضرت امام ربانی نیز مستفید شدہ بلکہ بیعت و عافی باین دو جناب
نیز کردہ بودند و زمانہ ایشان مدام کم فہم و کج فہم از بعضی کلماتیکہ از زبان مبارک
حضرت حاجی صاحب صادر شدہ بود بدربارہ اوزنگر بیت عالمگیر بادشاہ ترکایت
نمودند کہ موصوف میگوید کہ من خدا را بچشم سرمی بینم بعد ازین عالمگیر بادشاہ فرمان شاهی
صادر نمود کہ در موضع حسن ابدال حاجی صاحب حاضر شدہ

این موضع را در حضور علماء اثبات نماید ہمیں بود کہ علماء ہند
سندہ و پنجاب ہمہ حاضر شدند این مناظرہ بیست و یک روز ادامتہ داشت بالاخرہ
حضرت حاجی صاحب مدعا خود را علی رؤس الاشهاد ثابت نمود و فرمودند اوتعالی
بیچون دلی مانند است بچشم سرمی بینم نہ بچشم سر درین مناظرہ مولانا نور محمد مدق لاهوری
نیز حضور داشتند و بعد ازین مباحثہ اوزنگر بیت حاجی صاحب اششش روز

مہمان نوازی نمودند و عقیقہ سید شرف الدین را کہ بی بی رقیۃ گم نام داشت
برای حاجی صاحب ازدواج نمودند بگفتہ صاحب روحانی رابطہ کہ در ص ۹۰ آن مذکور
است مولانا نور محمد مدق لاہوری بعد ازین مخلص و مرید حاجی صاحب شدہ ہمراہ
شان در کوهات آمدند و ہمدین جابقیۃ العمر را سپری نمودہ وفات کردند
مرقد ایشان در طرف جنوب غرب جنگل خیل و سمت قبلہ بالا حصار میباشند بریم
در اصل سخن کہ در نسب حضرت حاجی صاحب اقوال مختلفہ از مورخین دیدہ
میشود برخی سیادت ایشان قول کردہ اند و عدہ افغان میگویند بہ نزد راقم
الحروف سیادت ایشان ترجیح دارد واللہ اعلم تاریخ رحلت ایشان ششم رجب
المہرب ۱۰۹۹ ہجری بودہ برخی متولد عرہ محرم ۱۰۸۳ ہ و متوفی دہفہ ہم رجب الآخر
۱۰۷۸ ہجری نوشتہ اند و در نسخہ و مخطوطہ کتاب مناقب آدمیہ مؤلفہ حضرت حاجی
محمد امین بدشتی ص ۱۵۵ متوفی ۱۰۹۰ ہجری تحریر شدہ این قول را عبدالمحلیم اثر
افغانی تأیید نمودہ اما در کتبہ مشہد ایشان واقع کوهات ۱۰۹۹ ہ مسطور
است ماخذ این قول آئینہ تصوف میباشند لاشی لکھنؤ بہ زیارت
ایشان مشرف شدہ ام ۱۲ منہ -

۲۰ ایشان اصلاً از قریہ شاہ منصور فعلی تحصیل صوابی ضلع مردان میباشند
والد ماجد ایشان در دہلی سکونت داشتند تولد ایشان نیز باریخ چار دہم
شوال المکرم روز پنجشنبہ در ۱۰۸۰ ہجری در دہلی شدہ بود در قوم مندر یوسفی
زائی بودند از ان او بنام یوسف زئی شہت پیدا کردند بندہ راقم الحروف
در بعضی شجرات شیخ ماموہ روزن آمو دیدم و در بعضی شیخ مامون بروزن
مامون تحریر یافتہ اما در نسخہ ابتدائی روحانی رابطہ ص ۱۳ شیخ مامون در

بدل میم ثانی نون تحریریه بوده بودیم۔ در اصل سخن دوره تحصیل علوم ظاہری را ابتدا در دہلی و سہارنپور با تمام رسانید و در آخر سلطنت شاہ جہان بطن مالوف خود رسیده از حضرت حاجی بہادر صاحب قدس اللہ سرہ بیعت کردند ، بالآخرہ بتاریخ ہفتم ربیع الاول ۱۰۶۸ ھجری روز شنبہ در دیہ مسماہ بامیر از طرف حاجی صاحب مصوف بمنصب خلافت رسیدند و از اعظم و اکبر خلفاء حضرت حاجی صاحب بودند و در قریہ شاہ منصور مدرسہ عالی ساختہ بودند کہ تا کنون آن موضع مرکز علم و علماء میباشد و وفات ایشان بتاریخ روز جمعہ چہارم و ہفتم شوال المکرم ۱۰۹۹ ھجری بمردود و ہشت سالگی میباشد۔ مرقد منور ایشان در تہکال بالا عنقریب بلدہ پشاور مرجع عام و خاص میباشد۔ ۱۲ منہ

از مبارک حضرت محمد نعیم
ہم ز فیض شاہ سدهومی لقب
راہ بنما در صراط مستقیم
بازداری در رہ عشق و طرب

۱۰ حضرت مولانا محمد نعیم کاموی عالم و فاضل و مدرس فقیہ زمان شان بودند در موضع کلیم پور از توابع کامہ علاقہ مہمند در سمت مشرقی صبح روز پنجشنبہ سیر و ہم رجب المہرب ۱۰۲۹ ھجری تولد شدند بمہرب چیل سالگی ۱۹ محرم الحرام روز دوشنبہ ۱۰۶۹ ھجری از حضرت شیخ مالون یوسفزائی خفر خلافت پوشیدند وفات ایشان در ۱۲ ھجری دوازہم جمادی الثانی روز پنجشنبہ وقت نماز شام بودہ۔ مزار مبارک ایشان در منطقہ کامہ در دامن کوه واقع میباشد کہ مرجع خاص و عام است ۱۲ منہ ،

۱۱ اصل نام گرامی ایشان سید محمد الحسینی السدهومی میباشد کہ از احفاد سید

محمد گیسو در اول میباشند صاحب بن تصوف شاه محمد نوشته در شجرات احفاد ایشان محمد شاه تحریر شده زیادت لفظ شاه شاید جهت تعظیم و تمجید بوده باشد ولادت با سعادت ایشان وقت نماز شام روز یکشنبه چهاردهم ذی الحجه الحرام ۱۰۹۳ هجری بوده مولد ایشان در قریه کندر علاقه سدهوم ضلع مزان میباشند صاحب آئینه تصوف قلات بوچستان را مولد ایشان میگوید این قول ضعیف است اصلاً والد ماجد ایشان سید بهائی خان در حدود سنه هجری از علاقه پشین ضلع بوچستان در پشاور آمده بودند بالاخره در یک معرکه در موضع کاتنگ ضلع مردان بدرجه شهادت رسیدند مزار مبارک ایشان فعلاً در بین کاتنگ و جمال کپهئی در دامن کوه در دیر معروف به شکری بکسر مجمر بنام شکری بابا شهرت دارد اما حضرت شاه محمد السدهومی بعد از دوره تحصیل علوم بتاریخ هفدهم صفر المنظر روز شنبه بعد از ادا نماز شام ۱۱۵۰ هجری از حضرت مولانا محمد نعیم کاموی بیعت نموده بودند وقت ایشان در روز یکشنبه چهاردهم ذی الحجه الحرام ۱۱۹۱ هجری بمردود و هشت سالگی بود۔ مزار پیر الوار ایشان در علاقه سدهوم طرف شمال قریه رستم جانب شمالی آن منطقه در یک باغستان بزرگ واقع میباشند روحانی رابطه بیعت ایشان را از مولانا محمد نعیم نقشبندی معرفی میکند اما حضرت مولانا محمد نعیم کاموی در طریق چشتیه و سحروردیه نیز از طرف حضرت شیخ مانون یوسف زامی ماذون و مجاز بودند و حضرت شیخ محمد نیز در سلاسل اربعه ماذون بودند - ۱۲ منہ

ص ۷۸ بحواله آئینه تصوف ص ۵۹ باضافه ترمیم و ملحقات اگر چه صاحب روحانی رابطه بیعت

بعد ازین محمد صدیق نامور میدهد جام شرابم سرسبز
دیگر از حافظ محمد هر زمان باز داری در طرق عارفان

سے ازین جالی حضرت شیخ حمید اللہ عرف حضرت آخذ نگاہ
سلسلہ حضرات قادریہ ذکر شد - ۱۲ منہ

از مبارک حضرت محمد شعیب دور داری از رہا شک و ریب
از فیوض حضرت آخذ سوات عاقبت کارم نمائی بس نجات

باز جویم شاہ نجم الدین را از فیوضش ملین میکنم را
از مبارک حضرت آخذ نگاہ مرجع ما را کنی حسن المآب
از امام وقت شاہ رسول اللہ باز داری از ہمہ رنج و طول
راہ بنما برکت فخر الزمان وز محمد ہاشم آن فردعیان
دیگر از قطب زمان ای نامور بشنو از من رشتہ در گھر
کاملان را میکند تکمیل تام ناقصاں را یک نظر سازد تمام
من چه گویم وصف آن رعدن حق نموده صاحب وقت و زمین
جاذبانش ہر کجا در جذب جوش عاشقانش نالہ عیوش و خروش

وصفِ صافش چہ گویم من ترا روزگار با چشمِ سر آن خوش تھا
 زنگِ دل را میرد در یک نظر گر ترا عقل و دانش ای پسر
 پیرا چہ و خسران نامِ اوست عالمی رنجِ جوش از جامِ اوست
 سیفِ رحمتش مبارک نامدار حضرت اخذ زاده شہرت آشکار
 منکہ ہستم بلخی زارِ حسین
 جاذبِ جذبِ او گشتم ای امین

اسماء الرجال طریقہ شریفہ سہروردیہ

- (۱) حضرت محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
- (۲) حضرت علی بن ابی طالب کرم اللہ وجہہ
- (۳) حضرت ابو سعید حسن بصری رحمۃ اللہ علیہ -
- (۴) حضرت حبیب عجیبی قدس اللہ سرہ
- (۵) حضرت شیخ داود طائی قدس اللہ سرہ
- (۶) حضرت ابو محفوظ معروف الکمرخی قدس اللہ سرہ
- (۷) ابو الحسن حضرت عبداللہ السمری بن المغلس السقطی قدس اللہ سرہ
- (۸) حضرت سید الطائفہ ابو القاسم جنید القواریری البغدادی قدس اللہ سرہ

- (۹) کریم الدین منعم حضرت شیخ علومشاد و نیوری قدس اللہ سرہ -
- (۱۰) حضرت ابی العباس احمد الدنیوری قدس اللہ سرہ -
- (۱۱) حضرت شیخ محمد بن عبد اللہ العمویہ السہروردی قدس اللہ سرہ -
- (۱۲) حضرت قطب الدین ابو عمر السہروردی قدس اللہ سرہ -
- (۱۳) ضیاء الدین عبد القاهر حضرت شیخ ابوالنجیب السہروردی قدس اللہ سرہ -
- (۱۴) شیخ الشیوخ حضرت شہاب الدین عمر السہروردی قدس اللہ سرہ -
- (۱۵) شیخ الاسلام بہاد الدین ابو محمد ذکریا الملتانی الاسدی قدس اللہ سرہ -
- (۱۶) حضرت شیخ رکن الدین ابو الفتح القرشی قدس اللہ سرہ -
- (۱۷) ابوالکرم حضرت شیخ جلال الدین البخاری المشہر بمخدوم جہانیا قدس اللہ سرہ -
- (۱۸) حضرت شیخ سید اجل قدس اللہ سرہ -
- (۱۹) حضرت سیدھن بٹھرنجی قدس اللہ سرہ -
- (۲۰) حضرت شیخ محمد الدردیش قدس اللہ سرہ -
- (۲۱) حضرت شیخ عبدالقدوس الکنگواھی الغزنوی النعمانی زہباً نسباً

قدس اللہ سرہ

از حضرت شیخ عبدالقدوس الکنگواھی الی آخر سلسلہ بالعبارۃ همان اشخاصی
 میباشند کہ در طریقہ عالینہ چشتیہ مفصلاً تذکرہ نمودیم اکنون در نظر سلسلہ ترقیہ
 سہروردیہ شروع مینمائیم بسم اللہ الرحمن الرحیم و باللہ التوفیق ط
 الہی بندہ زار توہستم سیر ری و گنہگار توہستم
 نکردم گفتہ ہایت امتثالی بحر رنجوری جز بد متعالی

بسی عمر عزیز برباد کردم که شیطان لعین را شاد کردم
 نرفتم جز در غفلت دیگر را ندارم تحفه و سر و بجز آه
 خدایا شرم سازم بد خصالم بعضیان مبتلا و پُر و بالم
 نه ظاہر بر رعیت گشته آرا نه باطن از طریقت شد مصفا
 گرفتار خودی هستم گرفتار بظاہر آدم و باطن شبی تار
 نمازم عادت و فکرم دیگر جا نیازم غارت و ذکرم تلاشی
 چنان نفلس لعین را شاد کردم نفیس عمر را برباد کردم
 اگر چندی آنها شرم سازم ز لطف و رحمت اُمید دارم
 بفیض احمد مختار بخشا بفیض هر یکی زان چهار بخشا
 بفیض حمد اصحاب شریفش بفیض حمد احباب نجیبش
 بفیض حضرت کرار یار نب ببصری بوسعیدش یار یار
 بفیض آن حبیب اللہ دوران بداد و بکرخی و بیاران

۱ اشارت بحضرت علیؑ میباشد ترجمہ ایشان در مقدمہ کتاب مفصل ذکر شد ۱۱ منہ
 ۲ بوسعید تحفیف ابو سعید است کیفیت حضرت حسن بصریؒ میباشد ترجمہ ایشان در ذیل
 سلسلہ حضرات قادریہ ذکر شد - ۱۲ منہ ۱۳ حبیب اللہ اشارت است بحضرت
 حبیب عجمی ترجمہ ایشان مابعد آن الی حضرت شیخ جنید و ذیل حضرت قادریہ ذکر شد ۱۴ منہ -

بسی و جنید آن شام مشہور بمشاد و ابی العباس دینور
بشاه سہروردی آن محمد بقطب الدین عمر آن پیر ارشد

سہ ابوالعباس دینور اشارت است بحضرت شیخ ابوالعباس احمد بن محمد
دینوری مرید و خلیفہ حضرت مشاد علو دینوری بودند چندی در نیشابور اقامت داشت
مردم را موعظت مینمود بعد از آن بترمد آمد، خواجہ محمد حامد شاگرد شیخ ابوبکر
وراق برای پذیرائی وی برآمد و بعد از آن از ترمد بسمقند رفت و ہمد را بخادر
در ۳۳۰ ہجری فوت نمود ترجمہ ایشان در نفحات بسیار مختصر بیان شدہ ، در
سیر الاقطاب ص ۵۵ آورده کہ حضرت شیخ مشاد را سہ خلیفہ بود :-

(۱) حضرت ابواسحاق شامی

(۲) حضرت شیخ ابو عامر

(۳) احمد اسود دینوری

ازین عبارت مفہوم میشود کہ بنام احمد اسود نیز یاد شدہ اند در بعضی شجرات شیخ
احمد اسود دینوری باضافہ علوی نیز مذکور است اما در نفحات الانس از علوی
بودن وی چیزی معلوم نمیشود موصوف با متشیخ زیادی صحبت نموده بودند -
مثل یوسف بن حسین و عبد اللہ خراز و جریری و ابن عطا و ردیم - ۱۲ - منہ
۲ بشاہ سہروردی آن محمد اشارت است بحضرت شیخ محمد سہروردی قطب الارشاد
ص ۴۲۸ شیخ محمد عمویہ مذکور است ایشان مرشد حضرت شیخ قطب الدین عمرو
والد آن میباشد در بعضی سلاسل شیخ محمد بن عبد اللہ نیز ذکر شدہ کسب
سلوک از حضرت ابی العباس احمد بن محمد دینوری نموده بودند ۱۲ منہ ،

۱۳ قطب الدین عمر اشرافست بحضرت شیخ قطب الدین عمر السهروردی
در بعضی کتاب ابو عمر سهروردی نیز ذکر شده ایشان مرشد حضرت شیخ
ضیاء الدین ابوالنجیب عبدالقاهر السهروردی و عسم آن میباشند کسب سلوک
از والد خود حضرت شیخ محمد سهروردی نموده اند - ۱۲ منہ -

ع اشارتست بحضرت شیخ منشا دینیوری که از حضرت سید الطائفة
شیخ جنید بغدادی و حضرت شیخ هبيرة بصری مأذون بودند ترجمه ایشان
در ذیل حضرات چشتیه ذکر شده - ۱۲ منہ -

به فیض شاه ضیاء الدین و عمر بزرگوار در کن الدین اشهر

۱۴ شاه ضیاء الدین اشارتست بحضرت ابوالنجیب ضیاء الدین عبدالقاهر
السهروردی که عسم حضرت شیخ شهاب الدین سهروردی و مرشد آن میباشند
در علوم ظاهری و باطنی جامع بودند مصنفات زیادی دارد جمله کتاب دال المریدين
است که بعبارت عربی نهایت موزون نوشته اند نسب ایشان بدو ازده
واسطه بحضرت امیر المؤمنین ابوبکر صدیق رضی اللہ عنہ میرسد در علم باطن
و نسبت داشتند اول به عم خود حضرت قطب الدین عمر السهروردی دوم
بحضرت شیخ احمد غزالی برادر حجة الاسلام امام محمد غزالی و فات ایشان
در ۵۶۳ هجری میباشند و قطب الارشاد عبدالقادر ذکر شده اما در نفوس
حضرت جامی علیه الرحمۃ و تاریخ امام یافعی و غیره عبدالقاهر مذکور است ۱۲ منہ -
۱۵ عمر اشارتست بحضرت ابو حفص عمر بن محمد البکری الشافعی المعروف بشیخ
شهاب الدین السهروردی که از احفاد حضرت محمد بن ابی بکر صدیق رضی اللہ

عنه میباشد کسب طریقت از عم خود ابو النجیب ضیاء الدین عبد القاهر السهروردی
منوہ اند و ہر سال بزیاارت حریم نثرین میرفتند و در تمام حیاتش
سنی از سنن آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم از وفات نشدہ و صحبت بسیاری
متاخر وقت ریاقتہ بود و در صحبت حضرت عزت الاعظم عبد القادر جیلانی
قدس اللہ سرہ نیز رسیدہ بودند و مدتی در حبزیرہ عبادان با بعضی ابدال
صحبت داشتہ و حضرت شیخ عبد القادر جیلانی دیرا گفتہ است :- انت
خیر المشہورین بالعراق چنانچہ در عصر خود شیخ الشیوخ بغداد بود از باب
طریقت از دور و نزدیک از وی استفتاء مسائل مینمودند و از شیخ سعدی
حموی پرسیدند کہ شیخ محی الدین ابن عربی را چون یافتی گفت :- بمجموعہ لا
نہایۃ لہ و گفتند کہ شیخ شهاب الدین سهروردی را چگونه یافتی گفت نوز متابعہ
النبی صلی اللہ علیہ وسلم فی جبین السهروردی شیء آخر ولادت ایشان
در پنجم یا پانزدہم شہر ربیع الثانی ۵۳۹ یا ۵۳۸ ہجری میباشد و حضرت شیخ
سعدی شیرازی نسبت علم باطن و مریدی از جناب ایشان داشت . کتاب
عوارف المعارف و رشف النصارح و اعلام المحدثی التقی فی عقیدۃ ارباب کتفی
از تصانیف اوست و دیگر تصانیف نیز دارند وفات ایشان در ۵۳۸
میباشد و احدی در مطلع العلوم ص ۸۵ چنین آورده روز چہار شنبہ غرہ محرم الحرام
۶۳۲ در زمان خلافت ابو جعفر منصور بحکم والدہ سلطان صلاح الدین بمر
سی و ہشت سالگی در مسجد جامع حلب شہادت رسید انا لله وانا الیہ راجعون
(تنبیہ) این شهاب الدین غیر از شیخ شهاب الدین سهروردی است کہ
معروف بہ شهاب الدین مقتول میباشد در علوم حکمت مشائیین اشارتیین

هر دو متبحر بود و در هر دو حکمت تصانیف مفیده داشت اهل حلب در شان وی
مختلف بودند عده بالحد و زندقه نسبت میکردند گروهی بکرامات مقامات وی اعتقاد
داشتند و در بازار دمشق آشکارا کافر میگفتند اصل نام آن محی بن حبش است
و شهاب الدین لقب وی است شیخ اشتراق نیز میگفتند و اکثر اوقات شطح نیز
از وی صادر میشد بالاخره در ۵۸۶ هجری بمصر یاسی و هشت سالگی ویرا جهت
خلل عقیده و اعتقاد بحکما متقدمین متهم داشته در حلب علماء محکوم بقتل نمود و بعد از
قتل ملقب بمقتول گردید و احدی در مطلع العلوم در ص ۹۲ و ص ۹۳ در سبک حکماء
علماء در دو موضع از وی تذکره نموده و در ترجمه آن که در زمره حکماء شمرده میگوید
خواهرزاده شیخ شهاب الدین سحروردیست والله اعلم -

(فائده) سحرورد شهرست در جانب شمال غربی ایران در ابتدا مسکن کرد
بود عاقبت بانه محمد مغلها خراب شد ۱۲۰۰ هجری -

۳ ذکر یا اشارت است بحضرت شیخ المشایخ ابو البرکات بھاؤ الدین ذکریا
الملتانى القرشى الاسدى بن وجیه الدین بن کمال الدین علی شاه القرشى ایشان
از قبیل بنی اسد شاخه از قریش میباشد ابو محمد نیز کنیت دارد تولد ایشان بگفته
صاحب معانی رابطه ۵۵۳ هجری میباشد برخی بقدر رمضان ۵۶۶ هجری یا ۵۷۸ هجری
یا ۵۹۵ هجری نیز گفته اند جد ایشان که صاحب کمالات ظاهر و باطن بودند از
دیار عرب طرف هندوستان آمده در بلده ملتان سکونت داشتند حضرت شیخ بھاؤ الدین
بعمر دوازده سالگی قرآن مجید را بهفت وایت حفظ نموده بودند و همدین سال والد
ماجدش از عالم رحلت نمودند بعد ازین هجرت تحصیل علوم طرف خراسان رفتند و
دست هفت سال از مشایخ علمای آن دیار کسب علوم نمودند سپس عازم بنجار شدند

و از علماء و جیدان و یار نیز تحصیل نمودند بعد از دوره فراغت عازم حج بیت الله
 شدند و در دورانیکه در بخارا سکونت پذیر بودند هر روز شصت الی هفتاد
 نفر در سلفه درس وی حاضر میبودند و از کثرت زهد و تقوی در بخارا
 بنام فرشته ملقت شده بودند چون وارد حجاز شدند مدت پنج سال در حرمین
 شریفین و بقولی در مدینه منوره بودند از شیخ کمال الدین محمد نمینی که در آن عصر
 محدث معروف حجاز بود و پنجاه سال تدریس علم حدیث کرده بود تحصیل علم حدیث
 نموده سند عالی از شیخ موصوف گرفتند بعد ازین عازم بیت المقدس شدند
 و در آن سرزمین که مسیر انبیاء و فرایات و اماکن مقدسه عالم بود سیر یاحت
 نموده طرف بغداد رفتند در آن عصر دوران ارشاد و الارشاد حضرت ابو حفص شیخ
 شهاب الدین السهروردی در بغداد شهر آفاق گردیده بود از آن جناب بیعت نمود
 بمدت هفده روز از طرف آن معدن فیض و فتوت مأذون گردیدند و درین
 مدت تسلیل تمام مقامات سلوک را طی کردند بعد ازین حضرت شیخ شهاب الدین
 واپس و بر طرف ملتان روانه گردیدند تا آنیکه در آن سرزمین در مقام جد امجد
 خود بدعوت خلق الله مصروف باشند همین بود که در اثناء این سفر در بین نو
 و دیره اسماعیل خان در موضع مسماة به پینر و در کوهی چله نشستند این کوه بعد
 ازین تاریخ بکوه مجاور الدین معروف شد اما امروز در لسان عوام الناس
 بکوه بودین شحت دارد و بعد از اتمام اربعین طرف ملتان رفتند اکابر
 ملتان از روی حسد بطور کنایه و امتحان کاسه پیر از شیر بوی فرستادند مشیر
 بانیکه درین بلده جای گنجایش شما نیست حضرت شیخ کلی را بر مبر آن شیر گذارند
 واپس برای آن اکابر فرستادند مشیر باین معنی که جای من درین شهر همچون

کلی بر سرش راست آن اشخاص از لطافت و انانی ایشان در حیرت
ماندند و منقاد و مطیع وی شدند در رسالت او لیای کرام ستون دین ص ۳۹
نسخه پشتو ۳ نفر را در بر صغیر هند و پاکستان مقام خاصی تعیین نموده :-

(۱) حضرت خواجہ معین الدین اجمیری

(۲) حضرت امام ربانی

(۳) حضرت ابو محمد ذکریا ملتانی قدس اللہ امرہم

سیاح معروف جهان ابن بطوطہ در سفر نامہ خود نوشتہ کہ من شہت
شیخ بھاؤ الدین ذکریا ملتانی را در مصر و افریقا شنیدہ ام سیاح مذکور بھنر
شیخ رکن الدین نواسہ حضرت شیخ بھاؤ الدین در جزیرہ از جزائرہ خلیج
فارس ملاقات نمودہ و از زبان شیخ رکن الدین نقل کردہ کہ جدوی در زمرہ
عساکر حجاج بن یوسف کہ در فتح سند آمدہ بودند معیت داشتہ و در بلدہ ملتان
سکونت اختیار نمودہ بودند اما محمد قاسم ہندو شاہی صاحب تاریخ فرشتہ و
جمالی مؤلف سیر العارفین میگویند کہ جد ایشان شیخ کمال الدین علی شاہ قریشی
از حجاز در غار زم آمدہ بودند و از غار زم طرف ملتان آمدند و مرقد منور ایشان بلدہ
ملتان زیارت گاہ عام و خاص میباشد وفات ایشان را صاحب تنہ کمرہ علماء
ہند در ص ۳۲ حضرت شیخ عبدالحق محدث دہلوی در اخبار الاخبار ص ۲۸
ہفتم صفر ۶۶۱ ہجری تعیین نمودہ اند اما مؤلف دعائی رابطہ در ص ۲۶ تاریخ
ہفتم صفر از حمد عاشق صادق متضمن ۶۶۶ ہجری قید نمودہ برخی ۶۶۵ ہجری
نیز گفتہ اند واللہ اعلم بحقائق الاخبار کما حضرت شیخ فخر الدین عراقی مؤلف
لمعات حضرت امیر حسین مصنف نزہت الارواح و کنز الموز و خلف ایشان

حضرت شیخ صدر الدین عارف و حضرت خواجہ فرید الدین گنج شکر از خلفاء معروف
حضرت شیخ بھاؤ الدین ذکریا ملتانی بودند جناب امیر حسینی در کتاب کنز الرموز
این چند ابیات را در مدح حضرت شیخ بھاؤ الدین و خلف ایشان شیخ صدر الدین
انشاء نموده بندہ راقم الحروف بحوالہ حضرت مولانا عبد الرحمان جامی از تفحات
الانس کہ در ذیل ترجمہ ابو محمد حضرت بھاؤ الدین ذکریا آورده اند تمبر کا درین
مقام تذکرہ مینمایم۔

بیت

شیخ ہفت اقلیم قطب اولیاء،	واصل حضرت ندیم کبریا
مفتی ملت بھاؤ شرع و دین	جان پاکش منبع صدق و یقین
از وجود او بنزد دوستان	جنت المآویٰ شدہ ہندوستان
منکہ روازینک از بد تافتم	این سعادت از قبولش یافتم
رخت ہستی چون برون بر از میان	کہ پروازی ہمالیش ز آشیان
آن بلند آوازی عالم پناہ	سرور عصر افتخار صدر گاہ
صدر دین و دولت آن مقبول حق	
نہ فلک بر خوان جودش یک طبق	

علی حضرت شیخ رکن الدین ابوالفتح قرشی المعروف برکن الدین رکن عالم
بن شیخ صدر الدین بن شیخ الاسلام بھاؤ الدین ذکریا قدس اللہ سرار ہم صاحب
صاحب سجادہ راستین جد خود حضرت شیخ بھاؤ الدین میباشند مؤلف روحانی
را بطہ در ص ۲۶۴ مینویسد کہ شیخ رکن الدین مرید از حضرت جد خود شیخ بھاؤ الدین
بودند و خلافت از والد خود حضرت شیخ صدر الدین داشتند کہ بنام صدر الدین

عارف نیز تحت داشته بودند اما شیخ عبدالحق محدث دہلوی در اخبار الاخیار
 ص ۶۳ قول اول را ترجیح داده۔ نسبت بحضرت شیخ بھاؤ الدین جہانپانی مینماید
 فاندفع الاشکال بقول هذا المحدث المحقق مصنف فتوای
 صوفیت کہ از وی بسیار تذکر مینماید از مریدین ایشان است حضرت
 شیخ وجیہ الدین سنائی متوفای ۷۳۸ ہجری و حضرت حمید الدین حاکم و
 حضرت مخدوم جہانپانی از خلفاء ایشان میباشدند تولد ایشان در ۶۴۹ ہ
 وفات ۷۳۵ ہجری میباشد مرقد منور ایشان در بلدہ ملتان است بناء
 روضہ ایشان از عمارات عالیتہ دنیا محسوب میشود حضرت شیخ عبدالحق
 در اخبار الاخیار برخی از مکاتیب اقوال آن را بیان نموده کہ انسان را علوم و
 معارف آن در حیرت میماند۔ ۱۲ مینہ۔

مخدوم جہانپانی جلالاً بسید اجمل و بدھن زلالاً

سلسلہ اشارت است بحضرت سید جلال الدین بخاری معروف بمخدوم جہانپانی
 جہان گشت ملقب بسید جلال سبزی مکنی بابی اکرم و جلال الدین نیز لقب آن
 است میر جلال الدین مخدوم جہانپانی نیز میگویند اسلم محضہ آن حسین است
 از سادات صحیح النسب از احفاد سید جلال الدین کبیر بخاری میباشد کہ سید جلال
 سرخ و سید جلال الدین بزرگ نیز مینامند اصل نام آن حسن میباشد کنیت دی
 ابوالبرکات است بنام میر سرخ بخاری نیز یاد شده اند صاحب روضہ را بطہ دین
 قسمت در ص ۲۸ تحقیق عمیق مبذول داشته اند از ان کتاب مفصل حالات وی
 دیدہ شود:۔۔۔ حضرت مخدوم جہانپانی بن شیخ احمد کبیر بن سید جلال الدین

حسن المقلب میر سرخ بخاری متولد شب قدر رمضان ۷۰۷ هجری میباشند، ایشان سیاحت بسیار نموده بودند از چهارده خانه داده مآذون بودند علاوه از شیخ رکن الدین از حضرت شیخ نصیر الدین محمود نیز خلافت داشتند صحبت امام عبداللہ یافعی را در حرم مکتبہ مکرمہ نیز یافته بودند کتاب خزانه جلالی و راجح الہدای جامع العلوم از ملفوظات اوست ایشان از کبار اولیاء اللہ بودند و یک ہفتاد و دو ہزار و ہشتاد و شش نفر از دست ایشان بیعت نموده تائب شدہ بودند صاحب روحانی رابطہ در ص ۳۴۲ و ص ۳۵۳ مینویسد کہ حضرت مخدوم جہانیاں دوم انتہای نام دنیا را سیر نموده بودند و صحبت بسیاری از اولیاء اللہ نصیب ایشان گردید بالاخرہ در ۷۶۲ ہجری در قصبہ اودھ مقیم شدند کہ عین این عبارت در تاریخ فرشتہ نیز موجود است - - - - -

- - - - - وفات ایشان در روز چہارشنبہ عید قربان ۷۸۵ ہجری میباشند بعضی ۷۸۸ ہجری نیز گفتہ اند حضرت شیخ عبدالحق محدث دہلوی در اخبار الاخیار برخی از حالات ایشان بیان کردہ اند اما ولادت میرا در شب برات ۷۰۶ ہجری قید نمودہ صاحب روحانی رابطہ بیست و پنجم شوال ۷۰۶ ہجری تعیین نمودہ واللہ اعلم بحقائق الاخبار کلہا مرقد منور ایشان در مقام اودھ ریاست بہادر پور طرف جنوب غرب ملتان بقاصدہ ہفتاد میل راہ دور واقع میباشد و مرقد عبدالشان حضرت سید جلال الدین بزرگ بخاری نیز در آنجا است قدس اللہ اسرارہما و ہر کہ غیر ازین در دیگر مکان گمان میبرد غلط فاحش است شاید کہ از علم تاریخ معلومات نداشته باشد ۱۲ منہ

۱۰۰ سید جمیل مرید خلیفہ سید لال الدین بخاری عرف مخدوم جہانیاں و
 پیر حضرت سید بدھن بھڑانجی میاں شد کہ ترجمہ این دو اکا بر محققا کشف نشد ۱۲ منہ۔
 بدر ویش محمد آن پیر گنگوہ ۱۰۰ برکن الدین پور شش خلف نیکو

۱۰۰ در بعضی شجرات حضرات سہروردیہ محمد درویش و در بعضی دیگر درویش محمد
 ذکر شد و محمد قاسم درویش نیز از نظر رافتم سیری شدہ بصورت ایشان از مشایخ
 دیار ہند و مرشد حضرت شیخ عبدالقدوس گنگوہی در طریقہ عالیہ سحروردیہ میباشند
 اما قول ثالث کہ محمد قاسم درویش میباشند در اکثر سلاسل وجود ندارد۔ ۱۲ منہ
 ۱۰۰ گنگوہ اشارت است بحضرت شیخ عبدالقدوس گنگوہی ترجمہ ایشان و ما
 بعد آن الی حضرت شیخ عبدالاحد در سلسلہ حضرات چشتیہ ذکر شد۔ ۱۲ منہ۔

بفیض خواجہ آن عبدالاحد راز
 سیدم و حاجی بہادر
 مولانا نسیم و شاہ محمد
 مولانا ی حافظ چون منیری
 بہ پیر ما کہ منسوب سوات است
 بفیض آن حمید اللہ فاحم
 بفیض خواجہ سید الفرحمن
 بخشا بلخی زار علییل را

بآن شاہ مجدد عالی پرواز
 شیخ مالون اعظم آن بھادر
 مولانا ی صدیق پیرا مجد
 مولانا شعیب تور دھری
 بنجم الدین کہ فیضش چون حیات است
 بشاہ شاہ رسول و خواجہ ہاشم
 کہ طبلسش مینواز دجام عرفان
 گنہگار و سید وی نجل را

۱۰۰ مراد حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی قدس اللہ سرہ میباشند،

ترجمہ ایشان در سلسلہ عالیتہ نقشبندیہ ذکر شدہ ۱۲ منہ
 ۲۔ سید آدم اشارتست بحضرت سید آدم بنوری قدس اللہ سرہ ترجمہ ایشان
 وما بعد آن الی حضرت مولانا شاہ محمد در ذیل سلسلہ حضرات چشتیہ ذکر
 شدہ ۱۲ منہ

۳۔ مولانا صدیق اشارت است بحضرت مولانا محمد صدیق بنوری
 ترجمہ ایشان وما بعد آن الی حضرت شیخ حمید اللہ در تراجم حضرات قادریہ
 ذکر شدہ ۱۲ منہ۔

۴۔ اشارت است بحضرت مولانا شاہ رسول الطالقانی ترجمہ ایشان
 الی حضرت مرشد نادر سلک حضرات نقشبندیہ ذکر شدہ ۱۲ منہ۔

ضمیمہ

مشمول برخی از اشعار را قلم الحروف صلح اللہ حالہ و نور بالہ

بمحمد مخمس بر نعت عربی حضرت امام زین العابدین رضی اللہ تعالیٰ عنہ

جان و دل باد افزایت ای رسول محترم
 آرزو مند درت گوید بعد حزن و الم

بَلِّغْ سَلَامِي مَوْصَنَةً فِيهَا النَّبِيُّ الْمُحْتَرَمُ

ای ذات پاکت در جهان مشہود آفاق خدا
 ای از منزل در برت موزون قبا ی با صفا
 اسی نام پاکت احمد اور در زبان این گدا
 من و جہہ ممسوس الطی من خدہ ہدر الدجا

مِنْ ذَاكَ نُورُ الْهُدَى مِنْ كَفِّهِ يُجْرِيهِمْ

ای عاشقان دارد چنین وصف نما هرمت
صل علی گویان تو دارد امید مغفرت
یا من حبیب العلمین جانم فدای تقدست
قُرْآنُهُ بَرَهَانُنَا نَسْخًا لَا دِيَانَ مَفْتُ
اِذْ جَانُنَا اَحْكَامُهُ كُلُّ اَصْحَفٍ مَرَارِ الْعَدَمِ

عالم همه حیران و زار جویای دین احمد
ور در زبان عاشقان هر دم ثنایش با صفا
اَفْعَالُنَا مَوْقُوعَةٌ فِي حُبِّ ذَاكَ الْمُحْتَبَى
اَكْبَادُنَا بِحُرُوحَةٍ فِي سَيْفِ حَجَرِ الْمُصْطَفَى
طُوبَى لِأَهْلِ بِلْدَةٍ فِيهَا النَّبِيُّ الْمُحْتَشَمُ

ای عاشقان کوی او میگو سلا مش هر زم
وی طالبان خوی او صبری بدر مار از غم
تأ عاشق و مجنون تسویم در دشت صحرا و چمن
یَلِيتَنِي كُنْتُ كَمَنْ يَتَّبِعُ نَبِيًّا عَالِمًا
يَوْمًا وَ لَيْلًا دَاعِيًا وَ ارْزُقْ كَذَا إِلَى الْكَرَمِ

ثابت قدم در حب او میمانم هر صبح و مسا
بعد از خدا بر گو سخن در حبات مصطفی
تا جنت الماوی روی از فضل احسان خدا
لِيْ حَسْرَةٍ اَسْمَعُ كَذَا لَمْ اَصِفِ الْمُصْطَفَى
فِي كُلِّ حِينٍ قَدْ مَضَى فِي الْحَالِ مَا يَحْصُلُ بِهِمْ

شرمند و هم رو سیا محتاج درگاه شما
دارد امید مغفرت از سحر و نسیا و خطا
بسگر بحال زار او از راه احسان و خطا
يَا مُصْطَفَى يَا مُجْتَبَى اَرْحَمُ عَلَى عَصِيَانَا
فَحُبُورُهُ اَعْمَالُنَا طُعْمًا وَ ذُنُوبُنَا اَطْلَمُ

یا شافع روز جزا یا من امام المرسلین
یا قاب تو سینت مقام نیکو بحال این عزیزین
دارد امید مغفرت از در گهت این کترین
يَا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ اَنْتَ تَسْفِيْعُ الْمُذْنِبِينَ
اَكْرَمُ لَنَا يَوْمَ الْحَزَنِ فَضْلًا وَ جُودًا وَ الْكَرَمِ

نشان بدگاهت یقین دارند سرها بر زمین
باشد که مارا بگذری زین جرم اندوه محین

لطف و مواساها کنی بر بخاری زار حزین یا رحمتہ للعالمین اذکرک لکونین العابدین
محبوس ایدی انظار لعینین فی مؤکب و المنار رحم

شمس دگر بر نعت شمس الدین تبریزی قدس اللہ سرہ

یا حبیب اللہ طیب قلب و روح ما توئی شافع روز جزا از اسفل و اعلی توئی
نصرت از انا فتحنا قریبا و ادنی توئی یا رسول اللہ حبیب خالق یکتا توئی
برگزیده ذوالجلال پاک بی همتا توئی
سکہ دینیت گرفته دلم ترک و شامیت فتح و نصرت شد نصیب جہا از بخش جہا
ای خوشا بختی که داری در جہا از فتحیت نازنین حضرت حق صدر و بدر کائنات
نور چشم انبیاء چشم و چراغ ما توئی

شمس الدین تبریزی اصل نام آن محمد و لقبش شمس الدین نام پدرش ملکداد
میباشد که از کمال عرفاء عصر خود بوده باندازه صحبت گرم و انفاس تویته و جذبات
عالیہ داشته اند که حضرت مولانا جلال الدین رومی آشفته وی گردیده دست از درس
تدریس باز داشته بود و در صفت وی چنین تحریر فرموده اند: - المولی الا
عزالدا عی الخیر خلاصۃ الامواح سوا المشکوة والزحاجة
والمصباح شمس الحق والدين نور الله في الاولين والآخرين درودنا
آن اقوال زیادی دیده میشود که جمیع آن طوی و تفصیلی دارد و یوان شمس که معروف
بن العرفاء است از گفتار مولانا میباشد که از شرط غلبه محبت شمس خود را شنید ای آن
دیده یوان را بنام شمس انشاء نموده - ۱۲ منہ

من چه گویم نعت پاکت ای شاهی خبا
 کرده این دو صف ذات بیجا اندر کتا
 مضمون امری ترا زید بیا که موزون خطا
 در شب معراج بودی جبرئیل اندر رکاب
 یا نخاده بر سر بر گنبد خضرا تویی
 هر وان اصل معنی در غیابت عاشقند
 از سماع نام پاکت نعره گویان حاضرند
 خسته و زار و ضعیفانش چو میگوید پسند
 یار رسول الله تودانی امتانت عاجزند
 عاجزان را رحمت و پیشوای مالتویی
 بلخیم بیچاره ام در بحر عصیان غوطه ور
 من کجا انشا نعت ای شه عالی نظر
 زانکه دارند کمالان در اعترافش این خبر
 شمس تبریزی چه داند نعت پیغمبر زبر
 مصطفی و مجتبی و سید اعلی تویی

مجموعه قطعه از اشعار حضرت امیر خسرو دهلوی قدس الله سره القوی

طالب عشقم مرا با اهل دنیا کار نیست
 سوز عشقم کی تواند آنکه عشقش کار نیست
 جاذب جذب التلیم در جهانم کار نیست
 کافر عشقم مسلمان مراد کار نیست
 هر گز من تارگشته حاجت زار نیست

امیر خسرو دهلوی از شاعران نامدار و سرآمد متصوفان معرفت شعار جامع علوم ظاهر و باطن بود وی سلطان الشعراء و برهان الفضلا است نام شریفش ابوالحسن بن امیر... سیف الدین محمود از امیرزاده های هزاره بلخ بود در قصبه مومن آباد عرف یتیمی تولد یافت. اشعار آبدارش از چهار هزار زائد و مشهور است که نود و نه کتاب در سبک نظم کشیده از آن جمله تغلق نامه و کتاب قرآن السعدین در بیان داستان ملاقات (در جاری است)

در میان از ما دین چیزی نباشد جز حبیب راه درسم عاشقان این مست ای مرد خجیب
 در گلستان خرد بشنوده ام قول عجیب از سر بالین من برخیز ای نادان طبیب
 درمند عشق را دار و بحب ز دیدار نیست
 این سخن تکرار میکن از سر بر کار عشق گر خدا خواهی بروستان در گلزار عشق
 ما پلنگان الهیم در سر و پیکار عشق شاد باش ای دل که فردا بر سر بازار عشق
 وعده قتل است گرچه عده دیدار نیست
 درد من عشقم و کارم بجز این کار نیست درد او درمان نیابد آنکه عشقتش کار نیست
 منصب عشق است اینجا کار هر بیکار نیست ما غریبان را تماشای چمن در کار نیست
 دامنهای سینه ما کمتر از گلزار نیست

(بقیه حاشیه) ناصرالدین بغراخان حاکم بنگاله با پسرش معزالدین کیقباد باو شاه دلی است
 وی نسبت فنا فی الشیخ با مرشد خود مولانا شیخ نظام الدین اولیا قدس الله سره
 داشت بعد شش ماه از فوت پیر خود شب جمعه هفدهم شوال هفت صد بیت و
 پنج (۷۲۵) مثنوی بجوار رحمت حق پیوست باین مرشد خود در دلی مدفون گشت
 رحمه الله علیه (تذکره علماء هند ص ۵۷) شیخ عبدالحق محدث دہلوی در اخبار الاخیار
 از سیر الاولیا نقل کرده میگوید چون امیر خسرو متولد شد در جوار خانہ امیر لاجپن مجذوبی
 بود او را در جامہ پیچیدہ پیش آن مجذوب بردگفت آوردی آن کس را که دو قدم از
 خاقانی پیش خواهد رفت ازین عبارت معلوم میشود که تولد وی در لاجپن شد که اینک
 بنام نهرین تخت سردار دکن یکی از دلسوالی های ولایت بغلان افغانستان میباشد
 آنچه صاحب تذکره علماء هند منسوب الی البلیغ نوشته نیز مؤید این قول است زیرا که
 (چهارم است)

هر که دردی نباشد رو بگو اینجا باش
منکرین در غره ما میکند هر جا تلاش
در تحیر مانده زاهد باز گویا اینجا باش
ناخدا در کشتی ما گر نباشد گو ما باش

ما خدا داریم ما را نا خدا در کار نیست

دلن میپوشند بعضی خود پرستی میکند
جامه و دستار را هر دم درستی میکند
بلخی بچپاره هر جادول درستی میکند
خلق میگوید که خسر و بت پرستی میکند
آری آری میکنم با خلق عالم کار نیست

در بقیه حاشیه (لاچین دخرین) در آن وقت از اعمال بلخ محسوب میشد و فانی
آن در اخبار الاخیار هفتم ربیع الآخر ۷۲۵ هجری مذکور است حضرت جامی
در نفحات الانس در ذیل ترجمه آن مینویسند که لقب فی مبین الدین است پدر
وی از امراء قبیلہ لاچین بوده است که از اترک نواحی بلخ اندوی بعد از وفات
سلطان مبارک شاه خلجی بخدمت و ملازمت شیخ نظام الدین اولیا و پیوست و
ریاضات و مجاهدات پیش گرفت که چهل سال صوم و همدانش انتحی تاریخ
وفات آن را حضرت جامی چنین آورده وی در شب جمعه فوت شده است
در سنه خمس و عشرين و سبع مائه و مدت عمر وی هفتاد و چهار سال بوده است
و در پایان شیخ خودش دفن کرده اند انتحی در بعضی کتب از هزار و بلخ نوشته اند این معنی بعد
نیست که از هزاره اهل سنت و جماعت که در لاچین و اکثر مناطق جبال افغانستان
وجود دارد از آن قوم باشند از هزاره اهل تشیع و از بعضی کتب ترکی نثر ادوات
بودن آن معلوم میشود چنانچه مرحوم ابو الوفاء و لولایی در تاریخ قطغن طبق حضرت جامی
ترک نوشته اند بجز صورت از منطقه باستانی لاچین معروف نهرین میباشد اگر در حالت فعلی نهرین دیده
شود اکثر مردم آن هزاره اهل سنت و جماعت میباشد بعینیت که قول تذکره علماء هند و امثال آن

ایضا الحسن بر اشعار مذکور امید خوش و هلووی ^{قد سوره}

بر سر کوه فنار فتن مراد شوا نیست
 شورش جذب جنون دارم لم کار نیست
 پیر خسر و راشنودم حاجت گفتار نیست
 کافر عشقم مسلمانی مراد کار نیست
 هر گز من تارگشته حاجت زنا نیست
 پیرارجی و خراسان می برد سوی حبیب
 مامردان او با شیم نشنوا می در نجیب
 یاد کن این گفته خسر که می باشد عجیب
 از سر بالین من بر خیز ای نادان طبیب
 در دمنده عشق را دار و بجز دیدار نیست
 مرشد ادای نشان و نکته پر کار عشق
 بر سرم باریده اندم لاله گلزار عشق
 پیر خسر خوش نموده بدرد دیوار عشق
 شاد باش ای دل که فدای سر بازار عشق
 وعده قتل است گر چه وعده دیدار نیست
 ما علیل و در دمنده حاجت گفتار نیست
 زنج و غم از حد فروده شعر من اشعار نیست
 خسر و امیکن توجه بر سرم افکار نیست
 ما غریبان را تماشای همین در کار نیست
 داغهای سینه ما کمتر از گلزار نیست
 زاهد اتاکی تو داری نکته ما را تلاش
 گر سر ذوقی نداری دور شو اینجا مباحث
 گفته خسر و این سخن بهر تو ای در عیاش
 نا خدا در گشتی ما گر نباشد گو مباحث
 ما خدا داریم ما را نا خدا در کار نیست
 بعضی میگوید که ما را خود پرستی میکند
 یک دل صادق ندیدم که درستی میکند
 بلخی بیچاره این جادول درستی میکند
 خلق میگوید که خسر و بت پرستی میکند
 آری آری میکنم با خلق عالم کار نیست

برکت مرقد حضرت علی مجتبیٰ غزنوی عرف داتا گنج ولی قدس سرہ

شمع فالوس خرد پروردہ خاص خدا از توروشن شد رینجا سکہ اہل فنا
عاشقان را دادہ جذب جنون با صفا بخشم و خورشید سما گوید بچرم این ندا
گنج بخش فیض عالم مظہر نور خدا
ناقصان را پیر کامل کا ملان را رہنما
گشتہ لاهور از قدومت جنت زمیں طوف در گاہت نمودہ بلخی و محمد امین
یک می بر حال زار این گدایانت بہین زانکہ ہستی درد و عالم خاتم مارا نگین
گنج بخش فیض عالم مظہر نور خدا
ناقصان را پیر کامل کا ملان را رہنما

۱۔ داتا گنج ولی اصل نام آن علی بن عثمان بن ابی علی مجتبیٰ است کنیت
وی ابو الحسن است بنام داتا گنج ولی دابو الحسن مجتبیٰ جلابی غزنوی نیز یاد شد اند
اصل وی از بلدہ باستانی غزنی از منطقہ مسماۃ بہ مجتبیٰ شد کہ اندم بنام شکر
شہت در اردو جلاب نیز علم محد ایست در غزنی شاید آن موضع از توابع مجتبیٰ
باشد در طریقت مرید از شیخ ابوالفضل محمد بن حسن ختلی بود و با شیخ ابوالقاسم
عبد الکریم قشیری حضرت ابوسعید ابوالخیر و حضرت شیخ ابوالعلی فارمدی و دیگر
بزرگان مشایخ و محدثین نیز ملاقات کردہ اند کتاب کشف المحجوب کہ اصلاً بزبان
فارسی تألیف نمودہ از تألیف اوست و در کتاب دیگر اورا کہ عبارت از یک
(جاری است)

هر کجا اهل فنا دارد ترا عزم تقا خاک لاهور از قریه مت گشته مارا طوطیا
 کی روم بر در گهت بار و گرای بادشاه بر زبان پیر بر ناگشته جاری این ندای
 گنج بخش فیض عالم مظہر نور خدا
 ناقصان را پیر کامل کا ملان را رہنما
 من نہ تنها میکنم وصف ترا اینجایان غوث گفتم روزی در میان عاشقان
 با علی غزنوی گر بودی در یک زمان تازه بیعت کردمی از حضرتش ای رفان
 گنج بخش فیض عالم مظہر نور خدا
 ناقصان را پیر کامل کا ملان را رہنما

(بقیہ حاشیہ) دیوان اشعار و کتاب منہاج الدین میباشد بسرت رسیدہ دیگران بنام خود طبع
 کردہ اند و از خداوند خواستہ است کہ نام سارق دیوان کتاب از دیوان طلاب در گاہ خود
 پاک گردانند و فات آن در مدیۃ فاخرہ لاهور بودہ کہ تا ایندم مرجع عام و خاص خلایق
 میباشد و شعر حضرت خواجہ معین الدین کہ در وصف فی انشاء نمودہ در لاهور نواحی
 آن دیار پنجاب شہرت عام و خاص دارد تاریخ ذوق از اسامی ہجری گفتم اند
 قول دیگر نزد ہم بابستم ربیع الثانی ۶۵۰ ہجری میباشد این قول اقرب الی التحقيق
 معلوم میشود۔ ۱۲ منہ۔

۲۔ محمد امین عرف وزیر صاحب نعت خوان دربار عالیہ حضرت مرشدنا کہ
 اصلاً از قوم لر خوانی از منطقہ الجین قندوز میباشد۔ در سفر لاهور کہ بندہ راقم بہمارد
 تنها بودم ملازمت و معاطفت خود را دریغ ندانستہ برای اہتمام حال این بیکار و محتاج
 بودند و بعد از معاودت از لاهور کہ این شعر را انشاء نمودم معیت و پاسبانی ایشان با
 تذکر آن گردید۔ اللہم اوصلہ الی ما یتمناہ۔ ۱۲ منہ،

ای مبارک از وجودت شورش جذب جنون
یکدمی نیگو بجالم زانکہ ہستم در زبون
بر سر بارید ایندم شاقہ رب المنون
کی شود کاخ تنظلم از سرا سرگون
گنج بخش فیض عالم منظر نور خدا
ناقصان را پیر کامل کا ملان را رہنما

ای کہ هستی بر سر بر جادہ عرفان مقیم
یک توجہ کن بحال خستہ زار سقیم
تا شوم چون ما مضی بار دیگر مرد سلیم
زانکہ ہستم در تحیر زین ہمہ زنج عقیم
گنج بخش فیض عالم منظر نور خدا
ناقصان را پیر کامل کا ملان را رہنما

بلخی بیچارہ دارد این ندا را آرزو
چند روز سعادت کی شود مارا نکو
تا خراسان مبارک باز آید پیش رو
از وجودت این ہمہ اشکال مجویم بگو
گنج بخش فیض عالم منظر نور خدا
ناقصان را پیر کامل کا ملان را رہنما

بادشاہ ملک دینی بر توبہ این مقام
یک نگاہی کن بجالم تا شود کارم تمام
ہم بمضمون فتحنا برکت ایم از کلام
فتح و نصرت را مبارک بر ہمہ اہل سلام
گنج بخش فیض عالم منظر نور خدا
ناقصان را پیر کامل کا ملان را رہنما

شہباز اذح قدسی در میان اولیاء
کعبہ ملک عجم گشتی درین دیر فناء
وصف اوصاف تو دار بلبلان صبح و ما
پیرا جبری ترا گفتہ باین صوت و ندا
گنج بخش فیض عالم منظر نور خدا
ناقصان را پیر کامل کا ملان را رہنما

شورش جذب جنون لائق بھر بگانه نیست
شعله طور است اینجا قصه افسانه نیست
کشف محبوب است اینجا چقدر کفر نیست
ره رو این راه را منظور جابه و خانه نیست

گنج بخش فیض عالم مظهر نور خدا
ناقصان را پیر کامل کاملان را رهبر
شاد باش ای دل که داری نشئه باد صبا
داصل گنج ولی گشتی درین دار فنا
بلخی بچاره میگوید بھر صبح و مسا
انتقام من کل داء اعطنا شرابا صفا
گنج بخش فیض عالم مظهر نور خدا
ناقصان را پیر کامل کاملان را رهبر

اختتام کتاب

مناجات

بدرگاه قاضی الحاجات معروف و مشهور بمناجات صبور

نکردم بنده گی یارب بخشا از کرم مارا
سراسر عرق عصیانم بخشا از کرم مارا
ز شوم نفس اماره همیشه در بلا هستم
ز شر نفس و شیطانم رها کن راه خود بنما
ندام چون کنم یارب بخشا از کرم مارا
مشرقی کن بایامم بخشا از کرم مارا
مکدر گشته ام ز نیسان بخشا از کرم مارا
نه از عقبی مرا خوف و نه از دوزخ خدایت

بسک بنده گی یارب نباشد هیچ آثارم
 ازین بیجا صلی هر دم همیشه زار منیالم
 ندارم تحفه فردا بجز زنجوری و رسوا
 دیگر توفیق میجویم براه خود رهم بنما
 عبت کردم خطا کردم همه جور و جفا کردم
 ز زنجوری و زنج دل همیشه در تپا هستم
 ز زنج و درد و غم یارب غم رشته کارم
 من غم دیده هجران همیشه ذوق آن دارم
 ندانند بلخی رسوا بروز محشر و فردا
 ازین اعمال پر غوغا بخشا از کرم مارا
 قبول کن بدرگاهت بخشا از کرم مارا
 ندانم عاقبت کارم بخشا از کرم مارا
 تو ستار گناه ما بخشا از کرم مارا
 قبول توبه ام فرما بخشا از کرم مارا
 همیشه ناروا کردم بخشا از کرم مارا
 شقایم ده بفضل خود بخشا از کرم مارا
 سر انجام رهم بخشا بخشا از کرم مارا
 کنی و صلکم محبوبان بخشا از کرم مارا

فہرست مضامین

تعیین صفحہ	عنوانات کتابیہ از احقر نقشبندیہ
۲	خطبہ کتاب
۳	شتمہ از سیرت سرور کائنات علیہ افضل الصلوٰۃ والتسلیمات
۱۵	برخی از حالات حضرت امیر المؤمنین ابی بکر صدیق رضی اللہ عنہ
۲۸	برخی از حالات حضرت عسمر فاروق رضی اللہ تعالیٰ عنہ
۳۱	برخی از حالات حضرت عثمان ذی النورین رضی اللہ تعالیٰ عنہ
۳۲	برخی از حالات حضرت علی کرم اللہ تعالیٰ وجہہ
۳۶	تشریع نقشہ سلسلات مشایخ سلاسل اربعہ رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین
۴۹	ترجمہ ابو عبد اللہ حضرت سلمان فارسی رضی اللہ تعالیٰ عنہ
۵۱	ترجمہ حضرت قاسم بن محمد بن ابی بکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین
۵۲	ترجمہ ابو عبد اللہ حضرت امام جعفر صادق رحمۃ اللہ علیہ
۵۴	ترجمہ حضرت ابو یزید سلطان العارفین بسطامی قدس اللہ سرہ
۵۹	ترجمہ حضرت ابو الحسن علی بن جعفر الخرقانی قدس اللہ سرہ
۶۲	ترجمہ حضرت خواجہ ابو علی فضل بن محمد الطوسی الفارمدی قدس سرہ
۶۸	ترجمہ حضرت خواجہ ابو یعقوب یوسف الہمدانی قدس اللہ سرہ
۷۲	ترجمہ حضرت خواجہ عبد الخالق عجمی قدس اللہ سرہ

عنوانات کتاب ہذا حضرات نقشبندیہ

تعیین
صفحہ

ترجمہ حضرت خواجہ عارف ربوگری قدس اللہ سرہ	۷۴
ترجمہ حضرت خواجہ محمود انجیر فغنوی قدس اللہ سرہ	۷۴
ترجمہ حضرت خواجہ علی رامیتنی قدس اللہ سرہ	۷۶
ترجمہ حضرت خواجہ محمد بابا بی سہاسی قدس اللہ سرہ	۷۸
ترجمہ حضرت سید امیر کلال قدس اللہ سرہ	۷۹
ترجمہ حضرت خواجہ بہاؤ الدین محمد البخاری عرف شاہ نقشبند قدس اللہ سرہ الغزنیہ -	۸۰
ترجمہ حضرت خواجہ علاؤ الدین عطار عطر اللہ روحہ	۸۵
ترجمہ حضرت مولانا یعقوب چرخچی قدس اللہ سرہ	۸۹
ترجمہ حضرت خواجہ عبید اللہ احرار قدس اللہ سرہ	۹۷
ترجمہ حضرت مولانا محمد زاہد وحشی قدس اللہ سرہ	۱۰۰
ترجمہ حضرت مولانا دریش محمد قدس اللہ سرہ	۱۰۱
ترجمہ حضرت خواجہ امکنگی قدس اللہ سرہ	۱۰۲
ترجمہ حضرت خواجہ باقی باللہ قدس اللہ سرہ	۱۰۳
ترجمہ حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی قدس اللہ سرہ	۱۰۶
ترجمہ حضرت خواجہ محمد معصوم قدس اللہ سرہ	۱۱۲
ترجمہ حضرت خواجہ محمد صبغۃ اللہ قدس اللہ سرہ	۱۱۵
ترجمہ حضرت خواجہ محمد اسماعیل قدس اللہ سرہ	۱۱۷

عنوانات کتاب ہذا حضرات نقشبندیہ	تعیین صفحہ
ترجمہ حضرت حاجی غلام معصوم قدس اللہ سرہ	۱۱۸
ترجمہ حضرت شاہ غلام محمد قدس اللہ سرہ	۱۲۱
ترجمہ حضرت حاجی صفی اللہ قدس اللہ سرہ	۱۲۲
ترجمہ جناب حضرت شہید صاحب قدس اللہ سرہ	۱۲۸
ترجمہ حضرت میا بخی صاحب قدس اللہ سرہ	۱۳۹
ترجمہ حضرت صاحب کوہستان قدس اللہ سرہ	۱۴۴
ترجمہ حضرت مولانا صاحب طالقان قدس اللہ سرہ	۱۵۱
ترجمہ حضرت مولانا محمد ہاشم السمنگانی قدس اللہ سرہ	۱۵۴
ترجمہ حضرت مرشدنا آخندزادہ صاحب قدس اللہ سرہ	۱۵۹
عنوانات کتاب ہذا مشائخ طریقہ عالیہ قادریہ قدس اللہ سرہ	
ترجمہ حضرت علی کریم اللہ وجہہ درمقدمتہ کتاب ذکر شد	۱۹۵
حضرت حسن بصری رحمۃ اللہ علیہ	۱۹۶
حضرت شیخ حبیب عجمی قدس اللہ سرہ	۱۹۷
حضرت داؤد طائی قدس اللہ سرہ	۱۹۸
حضرت معروف کرخی قدس اللہ سرہ	۱۹۸
حضرت عبد اللہ سری سقطی قدس اللہ سرہ	۱۹۹
حضرت شیخ جنید بغدادی قدس اللہ سرہ	۲۰۰

عنوانات کتاب ہذا مشایخ حضرات قادریہ

تعیین
صفحہ

ترجمہ حضرت شیخ شبلی قدس اللہ سرہ	۲۰۱
ترجمہ حضرت شیخ عبدالعزیز تمیمی قدس اللہ سرہ	۲۰۲
حضرت شیخ عبدالواحد تمیمی قدس اللہ سرہ	۲۰۲
حضرت شیخ ابوالفرح طرطوسی قدس اللہ سرہ	۲۰۳
حضرت شیخ ابوالحسن ہکاری قدس اللہ سرہ	۲۰۳
حضرت ابوسعید مبارک قدس اللہ سرہ	۲۰۳
حضرت غوث الاعظم عبدالقادر جیلانی قدس اللہ سرہ	۲۰۴
حضرت شاہ دولہ دریائی گجراتی قدس اللہ سرہ	۲۰۶
حضرت شاہ منور دہلوی الہ آبادی قدس اللہ سرہ	۲۰۷
حضرت شاہ عالم دہلوی قدس اللہ سرہ	۲۰۸
حضرت شیخ احمد ملتانی قدس اللہ سرہ	۲۰۸
حضرت شیخ جنید پشاوری قدس اللہ سرہ	۲۰۸
حضرت مولانا محمد صدیق بونیری قدس اللہ سرہ	۲۰۹
حضرت مولانا حافظ محمد قدس اللہ سرہ	۲۱۰
حضرت مولانا محمد شعیب تور دھیری قدس اللہ سرہ	۲۱۰
حضرت مولانا آخند سوات صاحب قدس اللہ سرہ	۲۱۱
حضرت ہمد صاحب قدس اللہ سرہ	۲۱۲
حضرت آخندزادہ صاحب نگاہ قدس اللہ سرہ ازینجا الی آخر	۲۱۳
سلسلہ در ذیل حضرات نقشبندیہ مفصل ذکر نموده فارغ ہوا۔	

عنوانات کتاب و شاخ حضرت چشتیہ	تعیین صفحہ
ترجمہ حضرت علی کرم اللہ وجہہ در مقدمہ کتاب ذکر شد۔	۲۱۸
„ حضرت حسن بصری قدس اللہ سرہ در ذیل حضرت قادریہ ذکر شد۔	۲۱۸
„ حضرت عبدالواحد بن زید قدس اللہ سرہ	۲۱۸
„ حضرت فضیل بن عیاض قدس اللہ سرہ	۲۱۹
„ حضرت ابراہیم بن ادہم قدس اللہ سرہ	۲۲۱
„ حضرت خواجہ خلیفہ مرعشی قدس اللہ سرہ	۲۲۲
„ حضرت شیخ ہبیرہ بصری قدس اللہ سرہ	۲۲۳
„ حضرت شیخ مشاد دینوری قدس اللہ سرہ	۲۲۳
„ حضرت شیخ ابواسحاق ثامی قدس اللہ سرہ	۲۲۵
„ حضرت ابوالاحمد ابدال قدس اللہ سرہ	۲۲۶
„ حضرت خواجہ محمد چشتی قدس اللہ سرہ	۲۲۷
„ حضرت ابویوسف چشتی قدس اللہ سرہ	۲۲۸
„ حضرت خواجہ مودود چشتی قدس اللہ سرہ	۲۲۹
„ حضرت حاجی شریف زندنی قدس اللہ سرہ	۲۳۱
„ حضرت خواجہ عثمان ہارونی قدس اللہ سرہ	۲۳۱
„ حضرت خواجہ معین الدین اجمیری قدس اللہ سرہ	۲۳۲
„ حضرت خواجہ قطب الدین کاکے قدس اللہ سرہ	۲۳۴
„ حضرت شیخ فرید الدین گنج شکر قدس اللہ سرہ	۲۳۶

عنوانات کتاب ہذا حضرات چشتیہ

ترجمہ حضرت شیخ علی احمد صابر کسیری قدس اللہ سرہ	۲۳۷
” حضرت شیخ شمس الدین پانی پتی قدس اللہ سرہ	۲۳۹
” حضرت شیخ جلال الدین پانی پتی قدس اللہ سرہ	۲۴۰
” حضرت شیخ احمد عبدالحق قدس اللہ سرہ	۲۴۰
” حضرت شیخ محمد عارف قدس اللہ سرہ	۲۴۱
” حضرت شیخ عبدالقدوس گنگوہی قدس اللہ سرہ	۲۴۲
” حضرت شیخ رکن الدین قدس اللہ سرہ	۲۴۵
” حضرت شیخ عبدالاحد قدس اللہ سرہ	۲۴۶
” حضرت امام ربانی قدس اللہ سرہ ترجمہ ایشان در ذیل حضرت نقشبندیہ ذکر شد	۲۴۷
” حضرت سید آدم بنوری قدس اللہ سرہ	۲۴۷
” حضرت حاجی بہادر صاحب کوهانی قدس اللہ سرہ	۲۴۹
” حضرت شیخ مامون شاہ منصوری قدس اللہ سرہ	۲۵۰
” حضرت مولانا شیخ محمد نعیم کاموی قدس اللہ سرہ	۲۵۱
” حضرت سید محمد سعیدی قدس اللہ سرہ	۲۵۱
از اینجا الی حضرت آخذ کتاب قدس اللہ سرہ در طریقہ عالیہ قاریہ ذکر شد و بعدہ از مولانا شاہ رسول طالقانی الی آخر سلسلہ در نقشبندیہ شریف ذکر شد۔	

عنوانات کتاب هذا مشايخ طريقه سهروردیه قدس الله اسرارهم

تعیین
صفحه

حضرت علی کرم الله وجهه در مقدمه کتاب ذکر شد -
ترجمہ حضرت حسن بصری و شیخ حبیب عجمی و دادا دطانی و معروف کرخی
در ذیل حضرات قادریہ ذکر قادریہ ذکر شد -

ترجمہ حضرت سری و جنید نیز در ذیل حضرات قادریہ ذکر شد -

ترجمہ حضرت شیخ ممشاد دینوری در چشتیہ ذکر شد
" حضرت ابوالعباس احمد دینوری قدس الله سرہ
" حضرت قطب الدین عمر سهروردی قدس الله سرہ

" حضرت ابوالنجیب ضیاء الدین عبدالقادر سهروردی قدس الله سرہ
" حضرت ابو حفص شیخ شہاب الدین عمر سهروردی قدس الله سرہ

" حضرت بہاؤ الدین ذکریا ملتانی قدس الله سرہ
" حضرت شیخ رکن الدین ابوالفتح قرشی قدس الله سرہ

" حضرت مخدوم جہانیاں سید جلال الدین بخاری قدس الله سرہ
" حضرت سید جمل و سید بہمن و درویش محمد قدس الله اسرارهم

لہ حضرت شیخ عبدالقدوس گنگوہی الی حضرت شیخ عبدالاحد
در سلک حضرات چشتیہ ذکر شد فارجمہ ہناک

ترجمہ حضرت امام ربانی در سلک حضرات نقشبندیہ ذکر شد -
حضرت سید آدم بنوری ترجمہ آن الی حضرت مولانا شاہ محمد در ذیل حضرات

چشتیہ ذکر شد -

تعیین صفحه	عنوانات کتاب هذا حضرات سہروردیہ
۲۶۷	ترجمہ حضرت مولانا محمد صدیق الی حضرت آخذ کتاب ذیل مشایخ قادریہ ذکر شد
۲۶۷	حضرت مولانا شاہ رسول طالقانی ترجمہ آن الی آخر سلسلہ درزمرہ حضرات نقشبندیہ ذکر شد۔
۲۶۷	ضمیمہ مشتمل برخی از اشعار را قلم الحروف الصالح اللہ حالہ ولوزبالہ

مختصری از شرح حال مؤلف عفی عنہ

بعد الحمد والصلوة : مؤلف این رسالہ ابوالاسفار علی محمد بلخی المعروف
بسلای بلخی کہ ۳۴ سال عمر دارد در غزہ سال ۱۳۲۸ ہجری شمسی روز شنبہ کہ مشتمل ثلث
اوائل میباشد مطابق بہ ۱۳۷۰ ہجری قمری پایہ عرصہ وجود گذار شد و قرآن مجید را
باسطری چند از کتب فارسیہ قریہ مسماہ بہ شیخ تاش تیمور کہ از مصنفات بلدہ فاخرہ
ام البلاد بلخ میباشد قرأت نموده و بعد ازین بچندین سال فاصلہ در عسر پانزدہ سالگی
۶/۹ / ۱۳۴۳ مطابق ۱۳۸۴ ہجری قمری شروع بہ تحصیل نمودند !

دورہ تحصیل ! تخمین بہ نہ سال میرسد درین مدت اکثر اوقات بنا بر حوادث
متعاقبہ الوقوع بطور شاید و باید سلسلہ ہم ادامہ دادہ نتوانستند !

قوم و لقب و کنیت ! در قوم عرب میباشد قرار فرمودہ خودشان کہ از تاریخ ابن
اثیر و غیرہ معلومات داشتند وجود اعراب در سرزمین فاریاب قطعاً و اکثر بلاد
افغانستان ثابت میگردد درین باب سالہ علیحدہ نوشتہ هنوز در بیاض نرسیدہ است

شهرت بین الناس در افغانستان و در بعضی مواضع ایران و پاکستان ملای بلخی لقب
 شعری فقط بلخی میباشد کنیت مکنی بابی الاسفار این اسم را علاوه بر اسفار که از
 ماده سفر میباشد معنی دیگری دارد قریب تر و آن این است که موصوف الذکر درین
 اواخر مطالعات کتابهای شاذة و نادرة اعم از حواشی و تشریحات درسی و غیر درسی و
 دیگر رسائل و اختلافیات و مقابلات و اشعار و کتابهای انساف اماکن و بلدان و
 علم تصوف و تاریخ و تراجم و غیره از فنون شتی و علوم مختلفه را اشعار و وظیفه
 خود ساخته اند چنانچه اسفار بمعنی کتاب و اوراق نیز آمده ! حب سیف الرحمن قدس
 بیعت و تصوف : از طرف مرشدنا حضرت آخندزاده صاحب سیف الرحمن قدس
 سره معرفت برپیرارچی نموده اند و از طرف ایشان در هر چهار طریق اجازه خلافت مطلق
 دارند ! تصانیف : مجموع تصانیف شان که بعضی آن هنوز با تمام نرسیده
 تاکنون بالغ از بیست نسخه خواهد بود فقط هفت هزار نسخ از دیگر رسائل همراه
 این کتاب تاکنون بطبع رسیده است و دیگر برخی از قطعات اشعار ایشان در
 ایران در بعضی مجلات و کذا در پاکستان بطور متفرق چاپ شده است .
 نوع تصانیف :- عبارت از صرف و نحو و تاریخ و تراجم و تصوف عقائد و
 اشعار و حل برخی از اختلافیات مسائل و غیره -

این کتاب سائر تالیفات آن که تاکنون طبع شده است در ایامی تحریر
 شده که موصوف با مراض مختلف مبتلا بوده منجمد تکالیف اعصابی مانند کم خوابی و درد
 های مبهم و عصبانیت و سردرد و ضعفیت ها متناوب و بعضی امراض دیگر مانند
 وجع الغضاد و سوزاک و ادرار علاوه برین مسافرت و هجرت و عدم مساعدت مکان
 خلان نیز نقد وقت بوده موصوف باندازه قلم روان و ترتیب تدوین و تالیف

را دارد است که در اقران خود ممتاز می باشد ولی آنچه را شرط تصنیف مقتضی بود مانند فرصت و خلوت و صحت و کاتب و کتاب و غیره قطعاً میسر نبود چنانچه در مواضع مختلف این کتاب ازین قسمت تذکره نموده اند و اکثر اوقات در حالت تحریر از صداع مزمن و دیگر حالات متذکره فوق خسته شده افسوس می کردند و میگفتند ما را چه بلا شد که درین حوادث و عدم موفقیت تألیف مبتلا شدیم حتی اکثر مسودات ما فوق الذکر را بطور بادی النظر ملاحظه ثانی نمودند از همین رو در اول این کتاب تذکره شده فرمودند و ان تجد عیبا فسد الخللا الخ

عبد المنان عرب زده به کتان

امام صاحب قندوز

اسماء و اقدار مبالغه اشخاص و طبایع این کتاب همیشه گرفته اند

ردیف	اشخاص و اماکن	تالیف	کتابخانه	مقابل	روپیه افغانی
۱	حضرت مرشدنا قدس سره از ارچی	قندوز	۱۰۰۰	مقابل	۶۶۶۶ / ۶۶
۲	قاری حبیب الله از قورچی	فاریاب	۴۰۰۰	"	۲۶۶۶۶ / ۶۸
۳	سید عبدالقدوس مجروح از کشندی علیا توابع شولگره	بلخ	۱۲۰۰	"	دفعه ۳۰۰۰ افغانی ۸۰۰۰
۴	الحاج داملا بیکنظر سردادی از کشندی علیا	بلخ	۱۰۰۰	"	۶۶۶۶ / ۶۶

ردیف	اشخاص و اماکن	دلیل	کتابخانه	محل	روپیہ افغانی
۵	سید عبدالقیوم شریعہ چین ازبای بوغہ شکرگاہ	بلخ	۱۰۰۰	"	۶۶۶۶ / ۶۶
۶	جناب خلیفہ عبدالعزیز جلالی از اندخوی	فاریاب	۱۰۰۰	"	۶۶۶۶ / ۶۶
۷	آخذ زاده محمد یوسف چشتی از فلول	بغلان	۱۰۰۰	"	۶۶۶۶ / ۶۶
۸	الحاج مولوی صنا عبدالحی زعفرانی از امام صاحب	قندوز	۵۰۰	"	۳۳۳۳ / ۳۳
۹	صاحب الحق محمد سعید حیدری خلف مرشدنا	قندوز	۵۰۰	"	۳۳۳۳ / ۳۳
۱۰	علا شرف عرف وکیل افلاص از امام صاحب	قندوز	۵۰۰	"	۳۳۳۳ / ۳۳
۱۱	داملا محمد عرب عرف معاون از قرہ شیخی شیرین تلکاب	فاریاب	۵۰۰	"	۳۳۳۳ / ۳۳
۱۲	معلم عبدالوہاب از شیربک درز آب	فاریاب	۳۰۰	"	۱۹۹۹ / ۹۹
۱۳	داملا اسماعیل از نورت کول شیرین تلکاب	فاریاب	۲۰۰	"	۱۳۳۳ / ۳۳

شماره	اشخاص و اماکن	ملاحظات	کارکنان	مبالغ	روپیہ افغانی
۱۴	داملا غوثین از گلسم بان پشون کوت	فاریاب	۲۰۰	"	۱۳۳۳/۳۳
۱۵	داملا نجم الدین از جلگندی المار	فاریاب	۲۰۰	"	۱۳۳۳/۳۳
۱۶	ملاخان محمد از بازار ارجی	قندوز	۲۰۰	"	۱۳۳۳/۳۳
۱۷	قاری شاه دزیر از المہ	سنگان	۲۰۰	"	۱۳۳۳/۳۳
۱۸	ملا محمد رحیم عرف صوفی از حلقانی	فاریاب	۲۰۰	"	۱۳۳۳/۳۳
۱۹	درز آب صوفی فیض اللہ از	قندوز	۱۵۰	"	۹۹۹/۹۹
۲۰	آلچین داملا محمد عیسیٰ از حلقانی	فاریاب	۱۰۰	"	۹۹۹/۹۹
۲۱	درز آب مخدوم عبدالحی رزیتو	فاریاب	۵۰	"	۳۳۳/۳۳

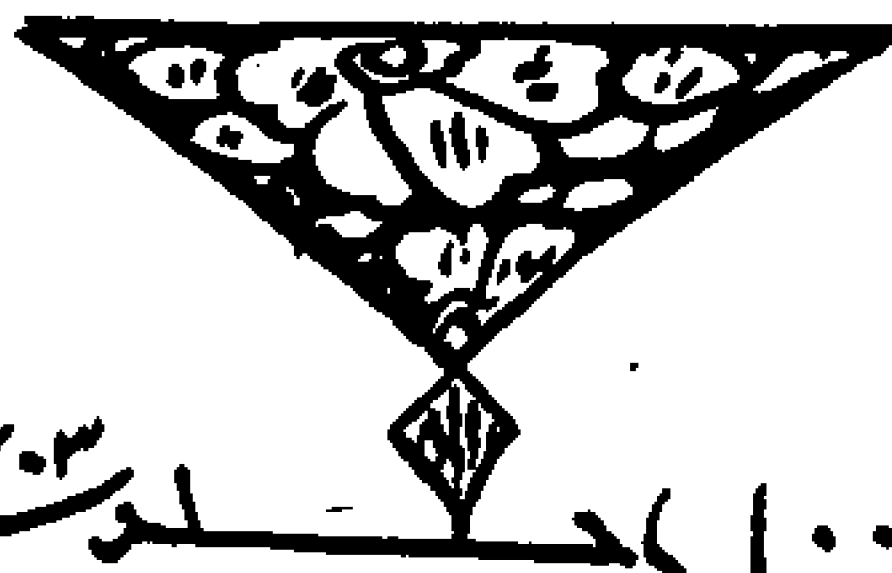
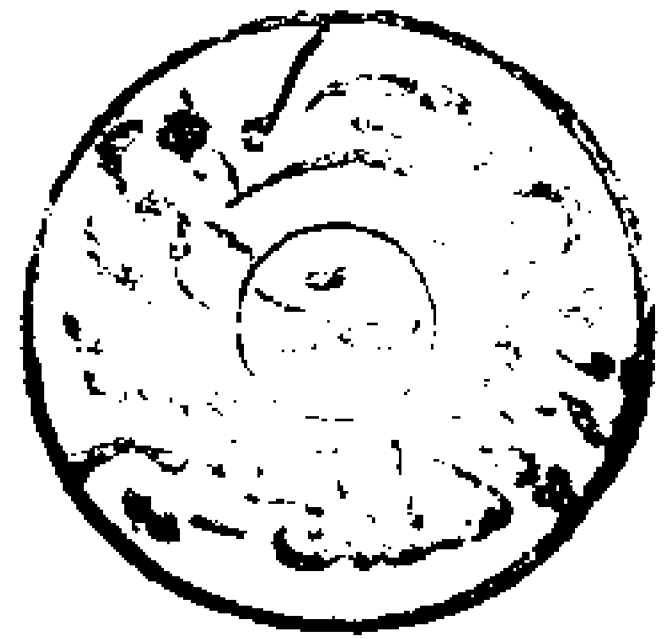
اللہم تقبل صدقاتہم وتجاوز عنہم ووفقرہم
لما تحب وترضی فی الفعل والعمل والخیرات
آمین

باعت تالیف این کتاب

شخصی از اهدقاء این جانب قاری حبیب اللہ نام میباشند مذکور
از منطقه مسماة بہ قورچی ولسوالی پچراغ ولایت فاریاب است کہ از مدتہای
مدید خواہان این امر عظیم بود موصوف حافظ قرآن مجید و عالم خدا شناس و مالک
در طریقہ علیہ نقشبندیہ و چشتیہ بلکہ ما ذون بخلافت مطلق نیز میباشند کہ یک تن
از خلفاء حضرت مرشد نامی باشند و دیگر شخصی خیر خواہ و خیر اندیش و مبارز عریف
است کہ از بدو تاریخ منخوس ۷ ثور ۱۳۵۷ تاکنون دیرانہ سرگرم جہاد است
موصوف از تاریخ مذکور الی ۲۴ برج حوت ۱۳۵۷ در بلدہ باتالی ہرات بہ نشر
دعوت و تبلیغ بطور مخفیانہ مصروف بود تا اینکه تاریخ ۲۴ حوت شد و درین روز
کہ روز قیام ملی مردم نجیب غیور ہرات بود ہمراہ مبارزین بر علیہ کفر و الحاد
دوش بدوش میرزمید و بعد ازین تاریخ الی ۱۲ حمل ۱۳۵۸ نیز در آن منطقہ زیست
میکرد بالاخرہ در بعض مناطق کوهستانی در قسمت تولک شبرک و چون در فتنہ ہمراہ
علماء و روحانیون در تماس شد و مدت یکسال در آن مناطق پسی نمودہ باز عازم ایران
شد مدت چند روز با آمران کمیۃ ہا حوزہ غرب در قسمت ترتیب و تنسیق جہاد
در تماس شدہ گفتگو نمود تا اینکه ہمراہ مجاہدین شدہ مدت زیادی در مناطق مختلف ہرات
در جہاد خویش ادامہ داد و بعد ازین واپس عازم ایران شدہ - با عدہ از طلباء

در دہائیوں مسلح شدہ طرف وطن مائلوں خود ولایت فاریاب یافت و از ان تاریخ تا کنون در اکثر و اغلب مناطق فاریاب گشت و گذار نموده با مجاہدین جان پیکر آن منطقہ در چندین حملات ہم سنگر بوده و درین روزہا کہ مدت دو سال از جہاد آن در ولایت فاریاب سپری شدہ بہت بعضی ضروریات و اردو پاکستان شدہ است ۔

اللہم وفقہ لما تحب و ترضی فی الفعل و العمل و الخیرات

تاریخ طبع اول (۱۰۰۰) هجری
مطابق ۱۳۶۲ شمسی
۱۳۰۳ هجری قمری

افغانی

۱۳۳

۱۳	۲۵	قیمت
اسد	شوال	معادل
		۲۵ کلدار

طباعت :- نورانی کتب خانہ بانزار قصہ خوانی پشاور

نواب خان خوشنویس طوکار قم پشادری